

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÇEVİRİ: TEVFİK UYAR

ROELF BOLT

5. BASKI

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ

domingo

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

"Bağımlılık yapıyor. Sahtekârdan nefret etmek istiyorsunuz ama neden ve nasıl yaptığını delice merak etmekten kendinizi alamıyorsunuz."

BOSTON GLOBE

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ,

insan olmaya "aldatma ve aldanma" penceresinden bakıyor; dünden bugüne, şöhretliden bilinmeyene, en "doğru" yalanları, en "gerçek" sahteleri bir araya topluyor. Pazardan edindiği askeri üniformayla zor kullanmadan şehrin belediye sarayını teslim alan Alman ayakkabıcı (bugün adına basılmış bir pul var); kısırlık tedavisi diye erkeklere keçi testikülü nakledip servet edinen şarlatan; bir ressamla anlaşıp eşekleri zebra ya dönüştüren hayvanat bahçesi (sebepleri göz yaşartıcı) ve denizkızı iskeletinden ejderha yumurtasına, alternatif gerçekler yaratmada sınır tanımayan düzenbazlar. Ayrıca Einstein, Ernest Hemingway, François Mitterrand (kendine suikast düzenleterek bu kitaba girmeye hak kazandı), Marco Polo gibi adına kolay kolay toz kondurmayacağınız pek çok önemli isim.

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ hem büyük keyif verecek hem de fena halde paranoyanızı tetikleyecek.

"...benzeri kitapların 'aslında nasıl olması' gerektiğinin dersini veriyor. Herkesi mutlu edecek bir kitap."

Çağlayan Çevik, HÜRRİYET

"İnanılmaz keyifli."

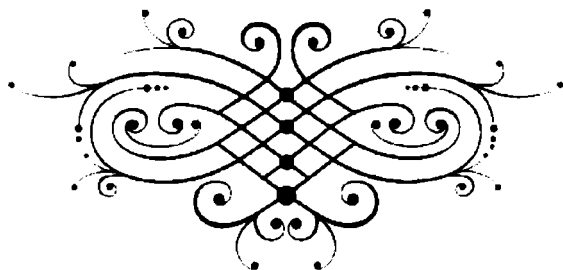
Kadir Kaymakçı, HABERTÜRK

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ

YALANCILAR ve SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ

ROELF BOLT

ÇEVİRİ: TEVFİK UYAR

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR ANSİKLOPEDİSİ ROELF BOLT

Özgün ismi: Leugenaars en vervalsers

© 2011 Roelf Bolt, Amsterdam, Em. Querido's Uitgeverij B.V.

Türkçe yayın hakları:

© 2015 Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Sertifika No: 12746

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.

Çeviri: Tevfik Uyar

Kapak İllüstrasyonu: Duygu Topçu

Kapak Tasarımı: Beste Miray Doğan

Sayfa Uyarlama: Bahadır Erşık

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Hollanda Edebiyat Fonu'na bu kitabın çevirisi için sağladığı destekten dolayı teşekkür ederiz.

ISBN: 978 605 4729 59 3

1. Baskı: Aralık 2015

5. Baskı: Ekim 2019

Özkaracan Matb. ve Cilt. San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No:62 Güneşli/İstanbul

Tel: 0212 630 82 38 Sertifika No: 45469

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Şahkulu Mah. Büyük Hendek Cad. Brot Apt.

No: 4 D: 10, 34421 Beyoğlu İstanbul

Tel: (212) 245 08 39

e-posta: domingo@domingo.com.tr

www.domingo.com.tr

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 7

YALANCILAR VE
SAHTEKÂRLAR
ANSİKLOPEDİSİ 35

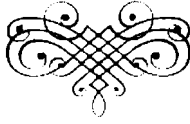

NOTLAR ve KAYNAKÇA 269

GÖRSELLER 305

DİZİN 307

GİRİŞ

BİR: Neden?

Victoria & Albert Müzesi'nin 46 numaralı odasında uzun yıllar boyunca sergilenen eserlerin tamamı sahteydi. Roma dönemi mozaiklerinden –aslında yakın dönemde bir hapishanenin kadın mahkûmları tarafından yapılmışlardı– Barok tarzdaki avizelere kadar her şey ziyaretçilerden bile daha gençti. Başka bir deyişle, hiçbir şey, olduğu iddia edilen şey değildi. Yıllar önce bu odayı ziyaret etmek için çabalamış olmam, daha o zamanlardan aldatma sanatına ortalamanın üzerinde bir ilgi duyduğumu gösteriyor.

Bu sanata duyduğum ilginin nereden kaynaklandığını anlayabilmek için epeyce kafa patlattım. 8 yaşlarındayken annemin bana Han van Meegeren'den bahsettiğini, tamamen anlamasam da hikâyesini tuhaf ve ilgi çekici bulduğumu hatırlıyorum. Ama bu konunun beni büyülemesi böyle bir ilgi için tek başına yeterli miydi? Bundan kuşkuluyum, çünkü aksi yönde ikna edici anılarım da var. Mesela annem bana, arka bahçesinde meleklerin cirit attığına inanan bir kadından da bahsetmişti. Zengin bir mahallede kanatları olan insanımsı maymunların ortaya çıktığına dair anlattığı hikâye de son derece akıl almaz ve ilginçti; ancak bu türden şeyleri araştırmaya hiçbir zaman istek duymadım.

Belki de bu tip kötü huylara olan ilgimin kaynağı bizzat kendi girişimlerimdir diyeceğim ama bunu da çok olası görmüyorum. Zira bu konudaki sicilim çoğunluktan daha kötü değil. Aldatma, toplumumuzda yaygın bir eylemdir. Başarının takdir edildiği bir dünyada yaşıyoruz ve kim insanların biraz başarılı görünmek için gerçekleri az da olsa çarpıtmadığını iddia edebilir ki? Mesela şu an

klavyemin yanında 25 yıl kadar önce aldığım ve o günden beri se-
verek kullandığım deri bir kalem kutusu duruyor. Yeterli ışık al-
tında arkasına kazınmış kelimeleri hâlâ seçebiliyorum: "Pariochs?"
"Ephors?" Öyle bir şey. Artık tam olarak deşifre etmem mümkün
değil, ki zaten artık benim için mühim bir şey olduğunu da sanmı-
yorum. Kapağın hemen altındaysa sınav gözetmeninin anlamaması
için pek çok karışık simgenin arasına özenle yerleştirdiğim formül
kalıntıları var. "İktisat II" dersi sınavında kullanmak için yazmıştım
bu kopyayı; I olsun II olsun –ya da kaç olursa olsun– iktisat dersini
bir türlü sevememiştim. Hatta o kadar ki aslında o sınavdan beri-
dir ilk kez iktisattan bahsediyorum denebilir. Bildiğim kadarıyla bu
eylemimden iktisat bilimine halel gelmedi ama benim toplumun
daha az ya da daha fazla yararlı bir üyesi olmamı sağlayan bir eği-
tim tezgâhından geçmemi kolaylaştırdı. Velhasıl, aldatma sanatına
ilgi duymamın nedeni kendi küçük tecrübelerim de olamaz.

Beni 46 numaralı odaya götüren sebep ne olursa olsun, bu kita-
bın yazılış sürecinin ilk durağı orasıydı. Sergide taklit eserler üreten
usta heykeltıraş Alceo Dossena'nın *Madonna ve Çocuk* adlı eseriyle
tanışmıştım ve sergiyi birlikte gezdiğimiz arkadaşım da eserle bir
fotoğrafımı çekmişti. Çalışma masama dönünce Dossena ve yap-
tıklarını araştırırken nasıl keyif aldığımı hatırladım. Fotoğraftaki
görüntüme bakıp da kendimi keyiften kısılmış gözler ve tatlı bir
tebessümle bulunca dünyanın en beyhude, en çok zaman alan, en
müsrif, en sinir bozucu uğraşını yapmaya karar verdim: Sahtecilik
hikâyelerinin koleksiyonunu yapmak!¹

İlk zamanlar gazete kupürü kesip biriktirmekten biraz daha faz-
lası olan bu uğraşım, sonunda gigabaytlar dolusu makale, kamyon
dolusu kitap, belgesel, film, mahkeme kararı, fotoğraf ve az sayıda
manevi değere sahip eşya biriktirmeme ve en nihayetinde bu kitabı
ortaya çıkarmama neden oldu.

Yazdığım bu kitabın, kendime sorup durduğum "neden" soru-
suna nihayet bir yanıt vermiş olmasından memnunum: Yüzyıllar-
dır dikkatimizi dağıtan, kavraması imkânsız bir fenomene, insan
doğasına duyduğum ilgi. Üstelik bu fenomen kendime sorduğum o
soruyu daha küçük, anlaşılır parçalara bölüyor ve bu mikroskobik

resim bize başka bir evrensel fenomeni anlatıyor: İnsan denen hisli ve duygulu varlıkların bir arada nasıl yaşayabildikleri.

Jonathan Swift 1725'te, "John, Peter, Thomas ve diğerlerini bütün kalbimle sevmeme rağmen prensip olarak insan denen hayvandan nefret ediyor ve tiksiniyorum" yazmıştı (Woolley, 2001). Benim bakış açım bunun tam tersi: Ben öyle dost canlısı biri değilim ama "insan denen hayvan" hakkında Swift'e göre daha ılımlıyım. Dost canlısı sempatikler, çevresindekilerin kusurlarıyla da ilgilenirler: Onlara göre John hiçbir şey yapmaz ama şikâyet eder, Peter hep belirsiz konuşur, Thomas ise kendisi hakkında doğru düşünmeyi beceremediği zamanlarda derdini anlatmaktan âcizdir.

Elinizdeki kitap aldatma olgusuna teorik düzeyde yaklaşmıyor; bunun yerine bireysel vakalara odaklanıyor. Yine de seçtiğim örneklerde okurun çıkarabileceği dersler var. Bazı örneklerde bunu yapmasına bile gerek yok, zira bir mahkeme, gereken dersi çoktan çıkarıp kanun olarak önümüze koymuştur bile.

Swift'in "insan denen hayvan"ı oldukça ilginçtir aslında. Soyut düşünme becerisi onu evrimsel bir garabete dönüştürmüştür. *Homo sapiens*, kendini evrim savaşına aktif bir şekilde hazırlama kapasitesine sahip olan ya da en azından doğal seçilimin sınırları dışında kalabilen herhalde tek türdür. Artık insanın meselesi en güçlünün hayatta kalması değildir. Tarım, bebek maması ya da gözlükler bizleri çoktan klasik evrimin sınırlarının dışına atmıştır.

Ne var ki bu soyut düşünme becerisi insanı beklenmedik başka bir düşmanın kurbanı haline getirebilir: Kendisinin! Bu yetenek insanlara başka canlıların hayalini bile kuramayacakları senaryo üretme becerisini sağlar. İnsanlar birbirlerine türlü türlü eziyet edebilir ve insan, bu cehennemi sadece başkaları için değil kendisi için de yaratarak kendini yok etme kapasitesine sahip tek tür haline gelir. Kendi kökünü kazıyacak kadar ciddi durumların olmadığı zamanlarda bile, bu emsalsizliğin başka kötü sonuçlarıyla yüzleşir: kendini fazla yüceltme, kıskançlık veya gerçeklerden kopma.

Evrim insana soyutlama yetisini verdi, çünkü *homo sapiens* sosyal bir tür. Kimsenin kendi başına hayatta kalamayacağı bir ortamda başkalarını manipüle etme becerisi önemli bir avantajdır.

Örneğin yalan söylemek asgari çabayla azami kazanımlar elde edebilmek için müthiş bir araçtır. Yalan söylemenin önemini, bu eylemin gerekli olduğunu kavramamış birinin kötü tecrübelerinden anlayabiliriz: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Sekreteri Sha Zukang, 2010 Eylül'ünde Avusturya'da yapılan bir toplantıda Genel Sekreter Ban Ki-Moon'a kadeh kaldırdıktan sonra –daha önceki kadehlerin de olumsuz etkisiyle– "Beni hiç sevmediğini biliyorum Sayın Genel Sekreter" dedi ve kadehini yeniden kaldırırken "gerçi ben de seni hiç sevmedim," diye ekledi (NRC *Handelsblad*, Eylül 2010). Meslektaşları onu mikrofondan uzaklaştırarak bir krize engel olmak istedilerse de çabaları boşa gitti. Diplomat, mikrofon başında geçirdiği on-on beş dakika içinde aslında Birleşmiş Milletler için çalışmayı hiç istemediğini, New York'taki merkezde mutlu olmadığını, zira Amerikalıları da hiç sevmediğini anlattı. Zavallı Sha, yalan söyleyerek herkesi mutlu etmenin daha iyi bir seçenek olduğunu ertesi sabah anlayacaktı.

Bu önemli beceri erken yaşlarda kendini göstermeye başlar. On bir ila on altı yaşındaki ergenler hakkındaki bir araştırma "sosyal becerileri yüksek ergenlerin düşük olanlara göre insanları kandırma konusunda daha başarılı oldukları"nı ortaya koydu (Feldman, 1999). Aslında bu ayırım yapaydır, zira kandırmanın kendisi başlı başına bir sosyal yetenektir zaten.² "Çocuk masumiyeti" de bir çıkış yolu değildir, çünkü öyle bir şey yoktur. Psikolog Paul Bloom'a göre "Bebekler altı aydan itibaren ahlaki yargılarda bulunabiliyorlar ve belki de beyinlerine iyi ve kötüyü ayırt etme kabiliyeti işlenmiş olarak doğuyorlar" (Chittenden, 2010). Öyleyse ahlaki konularda nasıl seçimler yapıyorlar? İki ila üç yaşındaki çocuklar yalan söylemede o kadar iyi değiller ama yalanları sosyal bir taktik olarak kullanabileceklerini biliyorlar. Psikolog ve yalan uzmanı Robert Feldman'a göre, "beş ya da altı yaşında bu işte epey iyi hale geliyorlar" (Jarvis, 2010).

Soyutlama gücü, yani alternatif gerçeklikler yaratma kabiliyeti, bu kitabın konusu olan kötülüğün esas nedenidir. Bir insan mükemmel bir hayat yaşamasının önündeki tek engelin partneri olduğuna inanabilir. Bir başkası, şayet ortaokuldaki hocaları kimya alanındaki vizyoner görüşlerinin kıymetini bilip mezun olmasına

izin verselerdi, bugün AIDS'in tedavisini bulabileceğini öne sürebilir. Aynı şekilde icra ettiği sanatın değerinin ölümünden yüz yıl sonra anlaşılacağını iddia edenlere rastlamak da mümkündür.

Nitekim 46 numaralı odayı ziyaret ettikten sonra yalancıları ve sahtekârları daha iyi anladığımı sanıyorum. Bu kitap *insan olma*ya "aldatma ve aldanma" penceresinden bakıyor.³ İnsanoğlu, tüm sakarlıklarına rağmen, başparmak gibi müthiş bir hediye bahşedilmiş harika bir varlık. Üstüne bir de kendi trajedisi ve ümitsizliğinin farkında olma becerisine sahip. Bu yüzden yukarıda bahsettiğim türden insanların neden partnerlerinden sonsuza dek kurtulmak için kendilerine sahte bir ölüm düzenlediklerini, şalgam ve muzdan sahte bir AIDS ilacı icat ettiklerini ya da yeteneklerini Bacon, Hockney gibi ressamların eserlerini taklit etmek için kullandıklarını anlayabiliyorum.

Yeri gelmişken sahtecilik konusunda yapılan derinlemesine bir araştırmanın tuhaf sonuçlarından da bahsetmek isterim. Katılımcıların taktıkları güneş gözlüklerinin kalitesiyle ilgili düşüncelerinin konu edildiği bu psikoloji deneyinde 85 kadın deneğin her birine 300 dolar değerinde orijinal Chloé güneş gözlüğü verildi, ancak bir grup kadına gözlüklerin taklit olduğu söylendi. Daha sonra deneklerden bir dizi görevi yerine getirmeleri istendiğinde –tuhaf ama– sahte gözlük taktığına inanan deneklerin diğerlerine göre daha çok hileye başvurduğu tespit edildi. Dahası, sahte gözlük taktığına inanan gruptaki denekler, kendilerine hangi kadınların daha çok hileye başvurmuş olabilecekleri sorulduğunda yanıtları "sahte gözlük takanlar" oldu. Bu deneyin sonucu geçmişteki diğer çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde taklit ürünler kullanmanın dünya görüşümüzü de değiştirdiği anlaşılıyor. Yani omzuna sahte Dolce & Gabbana çanta takan biri aynı zamanda fikren tutarsız hale geliyor. Bir yandan sahip olmak istediği statüye kavuşmak için sahte ürün kullanırken öte yandan kendini de sahte hissediyor. Deneyi kaleme alanların söylediği gibi: Sahte ürünler insanın kendisini de sahteymiş gibi hissetmesine neden oluyor. Güzel bir tatil akşamında rastladığı işportacıdan çakma Daisy parfümü satın alırken bunları öngörmek ise pek de olası değil.

ALDATMANIN ÇEŞİTLİ TÜRLERİNİ ele almadan önce aldatılanlar için de birkaç kelam edeyim. Genelde onları sempatiimizi hak eden, aldatma sanatını iş edinmişlerin zarara uğrattığı kurbanlar olarak görmeye meyilliyizdir. Ama herkesi aldatmak mümkün değildir. Eğer bir sahtekâr amacına ulaşabiliyorsa bu genelde kurbanın davranışlarıyla sağladığı kolaylıktan kaynaklanır: Aptallık ve açgözlülük bir ahenk içinde çalışır. İlla ki birinin çıkıp diğerini aldatması gerekmez. Mesela kitapta, yaptıkları deneylerden gerçek sonuçları değil umdukları sonuçları cımbızlayan çeşitli bilim insanı örnekleri de var. Bu bilim insanları sevgilisine "Beni seviyor musun?" diye sorarak boşa nefes tüketen ümitsiz âşıklar gibidirler. Zira böyle bir soru aslında gerçek neyse onu öğrenmeyi değil, duyulmak istenen bir yanıtı duymayı hedefler. Kimse kolay kolay "sevmiyorum" diyemeyeceğine göre amaç daha baştan aldanmaktır zaten. Aynısı, öldükten sonra yeniden doğacağına ya da cennete gideceğine inanan bir dindar için de geçerlidir. Olaya böyle yaklaşan bilim insanları, âşıklar ya da dindarlar, gerçeğin gözleriyle gördüklerinden ibaret olduğu fikrini bir türlü kabul edemezler. Daha net ortaya koymak gerekirse, zengin olacakları fikriyle kandırılabilenler zaten bu hırsla sahip olanlardır.

İKİ: Türler, dereceler, tanımlar ve terminoloji

Yalancılık ve sahtekârlık gündelik olgulardan daha karmaşık kavramlardır. Elbise giymenin, kapı açmanın ya da rüzgârın esmesinin ahlaki veya manevi çağrışımları yoktur. Maddi dünyada gerçekleşirler ve hiçbir araştırmacı bu olgularda manevi bir yan aramaz. Fiziksel bir fenomenin oluş biçimine metafizik bir açıklama getirmiş bir tane bile araştırmacı yoktur.

Ancak düşünmeyen her insan bu ikisini birbirinden ayırmakta güçlük çekebilir. 2005 Ağustos'unda New Orleans'ın altını üstüne getiren Katrina Kasırgası insanların nasıl "düşünemediğini" ortaya koyması açısından güzel bir örnektir. Katrina Kasırgası tamamen fiziksel ve meteorolojik bir fenomen olmasına karşın bazıları onu Tanrı'nın New Orleans'taki kürtaaj kliniklerine ve gay yürüyüşlerine

verdiği bir ceza olarak nitelendirdi (Cooperman, 2005). Hatta biri, kasırganın uydu fotoğraflarında kürtaajla alınmış bir ceninin yüzünü görmeyi başararak maneviyatın maddi dünyayı algılayışımızı nasıl çarpıttığının müthiş bir örneğini sergiledi.

Maddi ve manevi dünya arasındaki bağlantı sadece düşünce dünyasında var olur. Yalancılığın ve sahtekârlığın negatif manevi çağrışımları olması şaşırtıcı değildir. Bu konudaki genel kanı, yalancılığın ve sahtekârlığın kötü olduğu yönündedir, çünkü "genel" dediğimiz kitle çoğunlukla aldatılanlardan oluşmaktadır. İşin tuhafı, aksi de mümkün değildir. Aldanan insan sayısı aldatan insan sayısından daha az olsaydı, aldatma sanatı da bir süre sonra rafa kaldırılırdı.

Gelgelelim aldatma her koşulda olumsuzluk barındırmaz. Kimse, Naziler Avrupa'yı işgal ettiği sırada Nazileri sahte evraklarla kandıranları kınamaz, kınayamaz. Halbuki evrakta sahtecilik işgalci yasalarına göre suçtu. Hatta ve hatta savaş öncesinde aynı evraklar bizzat işgal edilen ülkelerin yasalarında da suç sayılırdı. Benzer şekilde, ERN MALLEY vakasında okuyacağınız gibi, sırf edebi eleştiri kurumunun iyi çalışmadığını göstermek için anlamsız şiirler uydu- ran birini de kimse suçlamaz. Böylesi bir çıkış, aldatılan tarafı zor durumda bırakacak olsa da, nihayetinde dar görüşlü uzmanların –edebiyat ya da başka bir alanda– tutumlarını bir daha gözden geçirmelerine önayak olabilecek bir aldatma eyleminin önemli bir sosyal işlevi olmadığını kim söyleyebilir? Aklı başında olan hiç kimse böylesine değerli bir eylemin faillerinin cezalandırılmasını istemez.

Kitapta ahlaki klişelerden uzak durmaya çalıştım. Para için sahte eserler yapan bir sanatçı ile bunu eleştirel amaçlarla yapan kişiyi aynı şekilde ele aldım. Ayrıca maddi bir kazanç için bir başkası kılığına giren ile bunu muziplik diye yapana aynı oranda güldüğümü de söyleyebilirim.

Elbette istisnalar da mevcut. Karşılaştırmalı iki örnek vereyim: Bir Corot taklidi alan kişi budaladır. Çok az bir araştırma, Corot'nun en çok taklit edilen ressam olduğunu öğrenmek için yeter. Taklit esere ödenen paranın çok küçük bir kısmıyla bu eserin satın alınmamasını tavsiye edecek bir uzman tutulabilir. Bunu,

Patrick van Eeghem'in sözde kliniğine gidip kanlı canlı insanlardan değil de ruhani kılavuzların anlamsız tedavilerinden medet uman kanser hastalarının durumuyla karşılaştırabiliriz. Bu kanser hastaları ile tavşan beyinli Corot alıcıları arasında çok da büyük fark yoktur, özellikle de riske attıkları şeyin –hayatları– büyüklüğünü düşündüğünüzde. Tıp öğrenimi görenlerin eğitim hayatları boyunca dirsek çürüttüklerini ve tıp eğitiminin ameliyatta su arama çubuğu kullanmayı ya da melekleri çağırmayı içermediğini herkes bilir. Van Eeghem'inki gibi, bilimsel açıdan bir sirkten farkı olmayan kurumlardan kesin olarak kaçınılması gerektiğini anlamak çok mu zor gerçekten?

Aslında bu iki örnek arasındaki fark, içerdikleri ümit ve çaresizliğin türü ve derecesinde yatar. Corot alıcısının dürtüleri ile kanser hastasının ölüm korkusu arasında kantitatif bir fark vardır. Şüpheli bir Corot eserini almaktan vazgeçen alıcı, bir süre sonra onun gerçek bir Corot eseri olduğunu duyarsa en fazla bir ya da iki sene boyunca dizlerini döver. Aynı şey hatayla tongaya düşüp Corot eserini koleksiyonuna katan ama bir süre sonra onun sahte olduğunu öğrenen sanatsever için de geçerlidir. Ancak yanlış tercihte bulunan bir kanser hastasının yaşayacak bir veya iki yılı bile olmayabilir. Başka bir deyişle Corot taklitçisiyle oturup bir şeyler içebilirim ama Van Eeghem gibileri benden uzak olsun.

Bu "istisnalı ahlaki tarafsızlığım" güdülere ve etik çerçeveye hiç dikkat etmediğim anlamına gelmesin. Eğer öyle olsaydı kitap anlamsız bir vaka dökümünden farklı olmazdı. Bu kitap bize, yani insan ırkına bir miktar bilgi sahibi olduğum bir perspektiften bakmaya gayret ediyor. Sadece olayları aktarsaydım muhtemelen ilgi çekici olmazdı. Vakaların barındırdığı insani taraflar –neden birbirimizi kandırdığımız, nasıl ve neden bunca çaba ve yaratıcılıkla yalan söylediğimiz– bu ansiklopedideki isimleri ve olayları çok daha ilginç hale getiriyor.

Yalancılar

Hukuk kitaplarındaki ifadeler pratikte faydalı olduğunu kanıtladıklarından, bir yalancıyı ya da sahtekârı tanımlarken ilk önce yasal

tanımlara başvurmak olağandır. Zaten bu kitaptaki vakaların hepsi, Güney Afrika Başkanı Thabo Mbeki'nin –her ne kadar cezasız kalmış olsa da– HIV ve AIDS arasındaki bağlantıyı reddederek tıbbi tedavi imkânlarından faydalanmasını engellediği milyonlarca insanın ölmesine neden olması da dahil, yasalara aykırıdır (bkz. SALATA TABAĞINDAKİ SIHHAT).

Daha önce de söylediğim gibi, topluma zarar vermekten ziyade fayda yaratmış olan aldatma vakaları da var. Mesela bir ansiklopedinin güvenilirmez olduğunu ispat etmek için sahte bir tarihi karakter yaratıp o ansiklopediye sokmak da yalancılıktır ama bunu yapan kişinin hakkı ceza değil, takdirdir. Ayrıca kitapta bahsetmeye değer görmediğim türden uygunsuz davranışlar da mevcut. Mesela birlikte yaşayan fakat boşanmış gibi görünüp sosyal yardım alan bir çiftin yaptığı da yalancılıktır ve yakalanmaları kendileri için kötü, vergi verenler içinse iyi bir haberdır ama açıkçası böylesine kronik sahtekârlık türleri beni pek de cezbetmiyor.

İşin cezalandırma tarafını hukuk hallediyor. Bu kitap ise bambaşka bir amaca hizmet ediyor ve dolayısıyla hukuki tanımdan farklı bir tanım gerektiriyor. Kanunlardan, sözlüklerden ve akıllı insanların sözlerinden ilham alarak yaptığım bu "yalancı" tanımını şöyle:

- (1) Bir insanın, grubun, kurumun ya da kuruluşun, (2) kasten ve bilinçli olarak (3) hedeflenmiş bir amaç uğruna (4) doğru olmayan bir şeyi dile getirmesidir. (5) Lakin bu insan, grup, kurum ya da kuruluşun belli kategorilere (aşağıda açıklanıyor) girmemesi ve (6) bu insan, grup, kurum ya da kuruluşun eylemlerinin sıradan olmaması gerekir.

Kitaptaki vakaları seçmede bir anahtar olarak kullandığım bu tanımda yer alan "kasten ve bilinçli olarak", "belirtilmiş kategorilere girmemesi" ve "sıradan olmaması" gibi ifadeleri açıklamak gerekirse;

(2) numaralı "kasti ve bilinçli olma" kriteri, kişinin kandırma eylemini farkında olmadan değil, bilerek ve tasarlayarak yapması anlamına geliyor. Gazeteden yaptığı bir külahı kafasına takarak

Napoleon Bonaparte olduğunu iddia eden bir deli bu tanıma göre yalancı sayılmaz, çünkü bu tip patolojik davranışlar bilinçli yapılmış kabul edilmez. Bu yüzden kitapta böyle vakalara yer vermedim.

Yine de iki şerh koymam gerek. Birincisi, kitapta adı geçen faillerin eylemlerini kendi sanrıları sonucunda mı yoksa yalan söylediklerinin bilincinde olarak mı gerçekleştirdiklerini kesin olarak söylemek her zaman için mümkün değil. Bazısıysa bilinçli gerçekleştirildikleri mantıklı bir şüpheyeye dayanan ya da ayan beyan açık olan örneklerdir (Örneğin bkz. HAYIRLI EVLAT!). İkincisi, "kasten" ifadesi her zaman bilinçli bir kandırma eylemine işaret etmeyebilir. Mesela bir bilim insanının aksi yönde bir kanıt sunulmasına rağmen teorisinde ısrar etmesi bilinçli bir yalan değildir. Fakat bilim insanlarından beklentimiz kendi teorilerini de eleştirel bir biçimde değerlendirmek olduğundan bunu yapamadığı hallerde yalancı konumuna düşme riskini göze aldığını varsayabiliriz. Bu riski göze aldığı için de davranışlarından sorumlu olur.

Örneğin zoolog J. L. R. Agassiz yirmili yaşlarındayken tüm hayvanların Tanrı tarafından yaratıldığına inanıyordu ve bu inanç o dönemdeki meslektaşları arasında yaygındı. 66 yaşında öldüğünde ABD'de bu görüşe sahip olan tek zoolog oydu, zira meslektaşları Darwin'in *Türlerin Kökeni* eseri nedeniyle duruşlarını epey değiştirmişlerdi. Bu durumdaki bir bilim insanının gerçekleri "kasten" reddettiğini söylemek mümkün değildir, zira kendisi dahi bunu kasten yapıp yapmadığını sorgulayamaz. Ne var ki yine de bundan sorumlu tutulabilir.

"Bilinçli olarak" ifadesine gelirsek, örneğin birinin bilincinde olmadan sahte para kullanması onu sahtekâr konumuna sokmaz, ancak biraz olsun akıl fikir beklemeye de hakkımız var. Parayı cüzdanına koyarken eline mürekkep bulaştığını gören ortalama bir vatandaş buna aldırmayıp alışverişine devam ediyorsa o eylem artık "bilinçli"dir.

Cahillik ile kabul edilemez cahillik arasındaki çizgi net değildir ve pek çok faktöre bağlıdır. Evrim teorisi örneğini yeniden ele alalım: 1859'da evrim teorisini reddeden bir zoolog ile sütçü arasında

bir fark yoktu, zira teori henüz açık ve ikna edici bir biçimde formüle edilmemişti. 1890 yılına gelindiğinde sütçü hâlâ evrim teorisini reddedebilirdi, zira o sıralar evrim hakkındaki bilimsel literatür halen inşa edilmekteydi ve yeni fikirlerin geniş kitlelerce bilinmesi daima vakit alır. Ancak zooloğun böyle bir lüksü yoktur, zira zoolog işinin doğası gereği bu konuda sütçüden daha çok şey bilmek durumundadır. 2015 yılında herhangi bir kimse –ister sütçü ister zoolog– evrim teorisinin eldeki verilerden çıkarılabilecek en doğru bilimsel yorum olduğunu kabul etmiyorsa kasıtlı olarak aptallık ediyor demektir. Bu insanların cahil olduğunu değil, kasten cahillik ettiğini söyleyebiliriz ve bu davranışlarından sorumlu tutulabilirler (Örnek: "Akıllı tasarım" savunucuları, bkz. PROFESÖR BEHE).

(5) numaralı kriter olan "aşağıda belirtilmiş kategorilere girmemesi"ne gelince; günümüzde bazı mesleklerin sık sık bilinçli olarak gerçekleri çarpıtmak ve nitelikli yalanlar söylemek durumunda olduğu üzücü bir gerçektir. Hepimiz bunu bildiğimizden bu meslek erbaplarının yalan söyleyebilme potansiyellerini kabul eder ve açıkça yalan söylediklerinde ya da söylediklerinin yalan olduğunu keşfettiğimizde nadiren kızgınlıkla tepki veririz. İşte bu kategoriler:

Politik söylemlerde bulunan kişi, grup, kurum ve kuruluşlar. Eğer politikacıların yerine getirmediikleri tüm seçim vaatlerini ya da gerçeği yansıtmayan tüm söylemlerini kullanmaya kalksaydım, kitap çok daha uzun olurdu ve muhtemelen başka kategorilere yer kalmazdı.

Politikacılar daha sonra geri adım atamayacakları ve atarlarsa zora düşecekleri düşüncesiyle ihtilaflı konularda açık bir taraf seçmekten kaçınırlar. Ancak bu da başka bir sorun yaratır, çünkü politikacıların seçilmek ve oy kazanmak gibi çoğu zaman pozisyon almalarını gerektiren birtakım kaygıları vardır. Dolayısıyla politik yalanlar, seçmenin duymak istediklerini söylemekle hiçbir şey söylememek arasında mekik dokumaktan ibarettir.⁴

Eğer bir politikacı bir konuda açık bir taraf seçmeye zorlanırsa, gerçeğe ilgisi olsun ya da olmasın, işine en çok gelen tarafı seçer. Hatırlarsınız, 1998 yılı başlarında ABD Başkanı Bill Clinton,

stajyer Monica Lewinsky'yle Oval Ofis'te evlilik dışı ilişki yaşadığı suçlamasıyla karşı karşıya kaldı. Clinton verdiği yeminli ifadede Lewinsky ile "cinsel ilişki", "cinsel etkileşim" veya "cinsel bir birlik-telik" yaşamadığını beyan etti (Van Natta, 1998). İnkâr cümlesi tam olarak "Bu kadınla, Bayan Lewinsky ile cinsel ilişkiye girmedim" şeklindeydi.⁵

Politik aldatmanın başka bir türü de seçim hileleridir. 40 yıl boyunca Antiller'deki Sint Maarten Adası'nı kendi mülkü gibi yöneten Claude Wathey (1926-1998) başarılı bir seçim hilekârıdır. Bir keresinde kendini "iyi huylu diktatör" olarak tanımladığı rivayet edilen Wathey ile onun sadık politikacıları, demokrasiyi pragmatik amaçlarla kullanılması gereken bir engel olarak gördüler (Gollin, 1998). Wathey yozlaşmasını "müşterizm" ile örttü. Her seçimden önce sokaklarda buzdolabı, klima ve elektrikli süpürge yüklü kamyonlar dolaştırarak adalıları seçimde doğru tercihi yapmaları için *yüreklendirdi*. Başta kaldığı sürece devlet, Wathey'in isteklerine ulaşmadaki şahsi aracı oldu. İnsanların desteğini onlara memuriyet, işsizlik maaşı ya da faturalarının affını vaat ederek kazandı.

Halbuki bundan daha basit –ve daha ucuz– yollar da vardı. Aralık 2010'da Mısır'da gerçekleştirilen seçimde pek çok diktatörlükte olduğu gibi seçmenin seçimine saygı duyuluyormuş taklidi yapılarak ortaya bir sandık kondu. Aslında pusulalarda ne yazdığının bir önemi yoktu ki aynı akşam pusulalar kâğıt öğütücülere yem edildi. Ertesi sabah Yüksek Seçim Kurulu iktidardaki Ulusal Demokrasi Partisi'nin meclisteki koltukların %97'sini aldığını, muhalefetteki Müslüman Kardeşler'in meclis dışı kaldığını ilan etti. Hiç gerek yoktu ama Yüksek Seçim Kurulu açıklamasında "seçimlerin tamamen güvenli bir ortamda gerçekleştiğini ve sonuçların Mısırlıların iradesini meclise yansıttığını" söylemeyi ihmal etmedi (Shenker, 2010). Herhalde böyle yöntemlerin tek sorunu bu "güvenilirlik ve irade" zırvalarını kahkaha atmadan söyleyebilecek bir basın sözcüsü bulmaktaki zorluktur.

Zimbabve'deki Robert Mugabe'nin (d. 1924) Ocak 2011'de gerçekleştirilen seçimlerde yaptığı, olmayan seçmenler yaratmak suretiyle icra edilen hile daha da ilginç. Yapılan bir soruşturmaya

göre, nüfusunun ortalama yaşam beklentisi 43 yıl olan ülkedeki seçmenlerin çoğu 110 ila 120 yaşındaydı. Soruşturma tamamlandığında seçmenlerin en az %27'sinin hayatta olmamasına rağmen oy kullanabildiği ortaya çıktı.

Her neyse... Yalan söylemenin politikanın doğal bir parçası olması yalancı politikacıları da bahsetmeye değmez hale getiriyor. Onlar politika ile iştigal eden politikacılar; hepsi bu. Bu nedenle birkaç istisna dışında (Zinoviyev Mektubu vakasında olduğu gibi gerçek bir sahtekârlığa karışan gerçek kötü politikacılar) kitapta politikacılara da yer vermedim. Lakin mesleğin etik değerleri konusunda böylesi cümleler kurabilmeme izin verecek kadar politik sahtekârlık vakası araştırdığımı da söylemek isterim.

Ajanlık ve karşı ajanlık faaliyetleri yürüten kişi, grup, kurum ve kuruluşlar. Bir gün internette gezinirken kendimi bir Amerikan üniversitesinin felsefe bölümünün web sitesinde buldum. Bölüm üyelerinin şu dünyevi meseleyle alakadar olduklarını tespit ettim: "Casusların yalan söylemesine müsaade edilebilir mi?"⁶ Pratik anlamda bu sorunun "Fırıncıların ekmek yapmasına müsaade edilebilir mi?" sorusundan bir farkı yoktu ama felsefenin her zaman pratik olma zorunluluğunun bulunmaması gibi bir ayrıcalığı vardır.

Ajanlık ve karşı ajanlık faaliyetleri hileyle bilgi çalmaya, karşı tarafın aynı yolla bilgi çalmasını engellemeye ve yanlış bilgilendirmeye dayanır. Tüm bu faaliyetler tanımı gereği yalan söylemeyi içerir. Bu sebeple tek tük istisnalar hariç kitapta ajanlık ve karşı ajanlık faaliyetlerine yer vermedim.

Ticari alım satımlarla ilgilenen kişi, grup, kurum ve kuruluşlar. Hemen hemen her tür satıcının işi, sattığı şeyin potansiyel alıcının gözünde olduğundan iki kat değerli gözükmesi için çabalamaktır. Eğer bir emlakçı "tamamen orijinal" ya da "özgün detaylar" gibi cümleler kuruyorsa, herkes bunun evde iki lambadan fazlası yakılınca elektrik tesisatının alev alacağı ya da gazlı fırının ancak olası intihar girişimleri esnasında işe yarayabileceği anlamına geldiğini bilir.

Tıpkı politika ve ajanlıkta olduğu gibi ticaretle de yalan söylemek faaliyetin doğasında olduğundan birkaç olağandışı örnek hariç ticari sahtekârlık vakalarına kitapta yer vermedim.

Dini ya da başka ruhani inançların propagandasını yapan kişi, grup, kurum veya kuruluşlar. Metafizik veya doğaüstü varlıklara içten bağlılık duyan insanların sağlam kanıtlarla doğrulanamamış konularda keskin inançları vardır. Katolikler ve Protestanların paylaştığı ölümlerin dirilmesi, su üzerinde yürüyebilme, meleklerin tuhaf görünümünde ortaya çıkması ve esasında yanmayan bir "yanan çalı"nın varlığına duydukları inançlar gibi.

Diğerlerinde olduğu gibi inanç sahasında da her mantık dışı iddiayı ele alacak olsaydım bu kitap şüphesiz çok daha kalın olurdu. Zira burada da, bu tür inançların temel dayanağı gerçeklere itibar etmemektir. Başka bir deyişle, günümüz toplumlarında sadece doğru ya da yanlış oldukları delillerle gösterilen olgular kabul görmez; doğaüstü fikirlere dayandırılan ve ispatlanması mümkün olmayan ifadeler de kabul görür.

Özel bir çabaya gerek olmaksızın ne oldukları kolayca anlaşılabilirdiğinden bu türden ispatlanmamış söylemlere kitapta yer vermedim. Dini veya diğer ruhani olgulara ancak ve ancak bilinen sıradan uygulamalar olmaktan çıkıp da adi bir sahtekârlığın konusu oldukları örneklerde rastlayabileceksiniz (Örneğin bkz. KUTSAL EMANETLER).

Spor alanında başarı elde etme çabası güden kişi, grup, kurum veya kuruluşlar. Nadrolone, clenbuterol, stanozolol, tetra-hidrogestrinone, Beta-2 agonistleri, eritroprotein, probenisit, intralipid, bromontan... Son birkaç on yıldır sporda patlak veren doping skandallarına bakılırsa, bugünlerde zirveye ulaşmak isteyenlerin iyi bir antrenörden ziyade iyi bir simyacıya ihtiyacı var gibi görünüyor. Bu efsanelerin niçin hâlâ skandal olarak adlandırıldığı benim için gizemini koruyor, zira kimse bundan farklı bir şey beklemiyor ve alınan onca caydırıcı önleme rağmen hiç kimse böyle bir şey ortaya çıkınca şoka girmiyor. Bisikletçi Tom Simpson'ın 1967 yılında Mont Ventoux'daki sürüşü sırasında aldığı amfetaminlerin etkisiyle yere yığıldığı günden bu yana doping meselesi spor dünyasının ayrılmaz bir parçası.

Dopingin sporun nasıl da büyük bir parçası olduğu bu olaydan dokuz yıl sonraki Montreal Olimpiyat Oyunları'nda ortaya çıktı.

Olimpiyatlarda olasılık mantığı hayli etkilidir: Ülkenin nüfusu ne kadar büyükse müthiş atletler ve daha iyi bir olimpiyat ekibi çıkarabilme şansları artar ve bu da kazandıkları madalya sayısında etkili olur. O sene Montreal'de ABD 38 altın madalya kazanırken, ABD'nin nüfus bakımından sadece %8'i olan Doğu Almanya 40 madalyanın sahibi oldu. Yüzme dalındaki 13 madalyanın 11'ini kazanan Doğu Almanya sporcuları sekiz tane de dünya rekoru kırdı. Bu başarının ardında Doğu Almanya'nın okul çağındaki çocukların hangi spora yatkınlıkları olduğunu ölçen ve onları henüz gençken ilgili spor akademisine yönlendiren bir sistemi vardı. Ama daha da önemlisi 30 yılda sayıları 10.000'i bulan bu çok sayıdaki genç atlete 12 yaşlarından itibaren vitamin hapları adı altında doping verilmesiydi.

Doping rüşünü defalarca ispatladı. Öyle ki, bugün dopingsiz bir spor düşünülemez. Spordaki başarının siyasi itibar bir yana, sponsorluk, reklam anlaşmaları, yayın hakları, alışveriş vb. daha pek çok teşvik yaratması ve tüm bunların dünya çapındaki katma değerinin her yıl yüz milyarlarca euroya karşılık gelmesi, işini şansa bırakan bir atlet, takım ya da sponsorun aynı zamanda finansal bir risk aldığını gösteriyor. Bu riskten kaçınmanın yolu da dopingdir.

Doping kullanıcıları ve denetçiler bir çeşit kovalamaca oynarlar. Spordaki düzenleyici kuruluşlar 1970'lerden beri, giderek daha etkin hale getirdikleri doping testleriyle övünseler de daima yeni bir buluşla çıkagelen doktorlar (ve veterinerler) olur. Doping konusunda kat edilen ilerlemenin boyutu 1998 Fransa Bisiklet Turu (Tour de France) öncesinde –o yıl spor çevrelerinde Tour de Doping diye anılmaya başlandı– ortaya çıktı. Çünkü yarışmaya gelen Belçika takımına eşlik eden görevlilerden biri Fransız sınırında bir araba dolusu yasaklanmış farmakotik ürünle yakalandı.

Sportif düzenbazlığın tek türü doping değildir. İki veya daha fazla takım arasındaki müsabakanın sonucu önceden ayarlanmış olabilir, bu sayede de kumarbazlar oynadıkları bahislerde vurgun yaparlar. Şike adı verilen bu özel türe özellikle profesyonel futbolda rastlanır ve sadece oyuncular değil, antrenörler, hakemler ya da başka yetkililer rüşvetin muhatabı olabilirler. Şikeler

genelde karşılıklı mutabakata dayandığından şike iddiaları kolay kolay ispatlanamaz. Mesela Japonların ulusal sporu sumo güreşlerinde uzun yıllardır varlığından şüphelenilen şike iddiaları ancak 2011'de açığa çıkarılabildi. Japon Başbakanı Naoto Kan'ın "büyük ihanet" (Straaten, 2011) sözleriyle nitelendirdiği olay, bazı güreşçilerin rakiplerinin yüksek liglerde kalabilmesi için onlara bile bile yenilmek üzere düzenli ödeme aldıkları –ve tabii bunun vergisini ödemedikleri– gerçeği idi.

Önceden tasarlanmış bilinçli hileler de var. Mesela 2008 Singapur Grand Prix'inde Formula 1 Renault takım pilotu Nelson Piquet Jr. pistten çıkarak güvenlik duvarına çarptı. Bu sayede takım arkadaşı Fernando Alonso yarışın birincisi olma şansını elde etti. Kimse eylemin kasti olduğunu düşünmemişti. Ta ki 2009 yılında Piquet isteği dışında Renault takımından gönderildikten sonra kazayı bilerek yaptığını itiraf edene kadar. Bu itiraf üzerine Formula 1'i denetleme mercii olan Uluslararası Otomobil Federasyonu (FIA) soruşturma başlattı ve çeşitli yaptırımlarda bulundu.

Spor alanında görülebilecek üçüncü bir hile türü de spor federasyonlarının yetkililerine rüşvet vermek yoluyla çeşitli kazanımlar elde etmektir. 2010 yılında Hindistan Premier Ligi Başkanı Lalit Modi –o sırada henüz iki yıl önce kurulmuş taze bir kriket federasyonuydu– ve Hindistan Dışişleri Bakanı Shashi Tharoor, bir Hindistan kriket kulübüne lisans verilmesi talebi karşılığında aldıkları yüz milyonlarca euro iddiaları nedeniyle istifaya zorlandı. *Sunday Times* gazetesinin 2010 yılındaki Dünya Kupası ev sahipliği seçimlerinde bazı FIFA yetkililerinin rüşvet aldığına yönelik deliller yayımlaması, bir FIFA soruşturmasının fitilini ateşledi. Rüşvet çemberi o kadar büyüktü ki, yetkililerden biri 2018 yılı için müzakerelere açık olduğunu, 2022 için çoktan bazı yükümlülükler altına girdiğini söylüyordu (*NRC Handelsblad*, 18 Ekim 2010).

Spora yer vermedim derken sadece fiziksel aktiviteleri değil tüm oyunları kastettiğimi söyleyebilirim. Mesela kart oyunlarında ki hilelerden bahsedecek olsaydım kitabın tamamı bunlarla doları. İşaretlenmiş kartlar, kâğıtları saymak için bilgisayar kullanmak, oyuncular arasındaki karmaşık işbirlikleri ve hatta krupiyelerin

ayartılması gibi sayısız yöntem kullanılmış, hatta akla gelip de uygulanmamış yöntem kalmamıştır diyebiliriz.

Son olarak, (6) no'lu kriteri, "sıradanlık" ifadesini açıklamak gerek: Bu kitap için kullandığım yalancı tanımının çok da ilgi uyandırmayan yalancıları kapsaması riski vardı. Evde bekleyen eşine mesaiye kaldığını söyleyip metresinin kollarına koşan adam, tanım gereği yalancı, ehliyet yazılı sınavlarını geçip direksiyon sınavına müfettişlerin kendisinden ayırt edemeyeceği bir arkadaşını gönderen adam sahtekârdır. Ancak bu türden vakaları bu kitaba dahil etmek tasarlama ve yazma işini imkânsız hale getireceği gibi, kitabı da ilginç olmaktan çıkarırdı. Sayısız kredi kartı dolandırıcısından bahsetmememin sebebi de aynı.

Sahtekârlar

"Sahtekâr", elle tutulur bir nesne üretilip bu nesneyi gerçek olmayan iddialarının bir kanıtı ya da dayanağı olarak kullanan veya bir elle tutulur nesnenin orijinalliği konusunda doğru olmayan beyanlara başvuran özel bir tür yalancıdır.

Yalancılıkla sahtekârlık el eledir. Örnekse, etrafını kraliyet soyundan geldiğine inandırmak isteyen bir adam genelde ilk olarak kendisine bir soyağacı uydurur (ve bunu yaparak sahtekârlar kategorisine girer). Bir sahte Kandinsky tüccarı ise tablonun eline nasıl geçtiğiyle ilgili akıl almaz hikâyeler uydurur ("JFK'da merhumun torununa rastladım, sonra da...") ki bu da onu yalancı kategorisine sokar. Taklit ve sahte ürün arasındaki fark, üretilen işin doğasında yatar. Francis Bacon'ın bilinen bir eserinin kopyasını yapmak taklitçiliktir. Ona ait olduğu iddia edilen tamamen yeni bir resim yapmaksa sahtekârlıktır.

Özel Terminoloji

Bazı ilgi alanları sahtekâr türleriyle ilgili kendilerine özgü bir terminoloji yaratmıştır. Bu bazen pratiğe bazen de teoriye dayanır. İlk örneğimiz nümizmatik, yani parabilimi. Birinin 200 yıl önce tedavülde olan bir paranın sahtesini yapmasıyla günümüzdeki paranın sahtesini yapması arasında önemli bir fark vardır. Bu iki parayı

birbirinden ayırt etmek isteyen nümizmatistler kendi terminolojilerini geliştirmişlerdir. Eski paraları kopyalamaya taklitçilik denir. Yani eski madeni para, banknot ya da posta pullarını kopyalayanlar taklitçidir (mesela eski bir Bizans parası gibi). Günümüzde tedavülde olan madeni para, banknot veya pulları kopyalayanlar ise kalpazan olarak anılırlar (Larson, 2004). Nümizmatikle ilgili olmayan kaynaklarda kalpazanlık taklitçiliğin bir alt dalı olarak görülse de nümizmatistlere göre taklitçilerle kalpazanlar birbirinin zıttıdır.

Kendi sahtekârlık terminolojisini geliştirmiş bir diğer alan da bilimdir. Charles Babbage (1791-1871) *Reflections on the Decline of Science in England, and on Some of its causes* (İngiltere'de Bilimin Gerilemesi ve Sebeplerden Bazıları Üzerine Düşünceler) adlı kitabında deneylerdeki aldatma yöntemlerini derecelerine göre tek tek isimlendirmiştir. İlki "pişirme"dir ve verilerin seçici olarak ele alınmasını ifade eder. Mesela gerçekleştirilen çeşitli deneyler arasından sadece arzu edilen sonuçlara sahip olanlar ele alınırsa burada bir pişirme eylemi var demektir. Diğeri "budama"dır; bu da tek bir veri setinin arzu edilen sonucu vermesi için manipüle edilmesini ifade eder. Budamak adı bir grafikteki istenmeyen keskin çıkış ve inişleri ütölemişçesine düzeltip ona süreğen bir görüntü kazandırmaktan gelir. Üçüncüsüyse, bilim bir din olsaydı işlenen en büyük günah olacak kadar kötüdür: Hiç görülmemiş olguların varmışçasına kaydedilmesi. Hiç var olmayan denekler, okumalar, hatta hiç yapılmamış deneyler, yani bilim insanının tüm hayal gücü.

Ne var ki kitabın daha genele dönük doğası gereği, bilimsel terminolojiye olabildiğince girmemeyi tercih ettim. Kitapta bu terimlere rastlarsanız bilin ki sebebi böylesinin vakayı size daha güzel yansıtacağını düşünmemdir.

Üç: Ne zaman ve ne kadar

Nümizmatik sahteciliği üzerine kitabı olan bir yazara ilk sahte paranın ne zaman üretilmiş olabileceği sorulduğunda "Paranın icadından beş dakika sonra" yanıtını vermiştir (Larson, 2004). Görünen o

ki insanoğlunun doğası gereği gerçeklikle problemlili bir ilişkisi var. Evsiz, soğuktan donan ve aç bir kadını düşünün. Bu durumla nasıl başa çıkabilir? Kendini egzotik bir prenses olduğuna ikna edebilir. Bu durumda gerçeklikle çıkarlar arasında bir ihtilaf doğacaktır. Çıkarlar galip gelir ve –en azından bir süre için– berduş dertlerinden arınır.

Aldatma –kendini veya bir başkasını– insanın vazgeçemeyeceği huylarından biridir. Amerikan köşe yazarı H. L. Mencken'in ifadesiyle, "Yalan söylemek sadece affedilebilir, masum ve hatta içgüdüsel bir huy değil, bunların tamamı olmasının yanı sıra gerekli ve kaçınılmazdır da" (Gilbert, 1988). Romantizmi bir kenara bırakalım: Belki de yalan ve aldatmanın olmadığı bir toplum asla var olmamıştır.

İnsanlar çok eski zamanlardan beri birbirilerine yalan söyler ve birbirlerini kandırırlar. Tek değişen yöntemlerdir. Kültürel gelişmeler, eskimiş yöntemlerin yeni uygulamalarının ya da yeni tür hilelerin ortaya çıkmasına neden olur. Mesela seçim hileleri ancak seçimin varlığıyla mümkün olur. Vergi kaçırmak için onu zorla toplayan birinin olması gerekir. Bu yöntemlerin bazıları öylesine yerleşiktir ki olmadıkları bir dünyayı hayal bile edemeyiz. Ama mesele sanat taklitçiliğiye taklit edilen eserler –birkaç istisna hariç– genelde beş yüz yıldan daha yaşlı olamaz. Zira bir ressamın eserini taklit etmek için bir ressamın ne olduğunu bilmek gerekir ve ressamlık kavramı Rönesans'a kadar olgunluğa ulaşmamıştır. Rönesans'tan önce artistik anlamda ressam diye bir şey yoktu, ancak karnını doyurmak için resim yapan anonim insanların varlığından bahsedebiliriz. Bu yüzden Rönesans öncesinde imitasyon olarak adlandırılan şey, Rönesans'tan sonra taklide dönüşmüştür.

SUÇ İSTATİSTİKLERİ sadece polise bildirilmiş ve polisler tarafından soruşturulmuş vakalara dayanır ve tüm şiddet olayları ile saldırıların belli belirsiz bir yansımından ibarettir. Bu yüzden kriminologların "karanlıkta kalan suçlar" dedikleri raporlanmamış ya da

keşfedilmemiş daha pek çok vaka vardır (Koffman, 1996). Kısaca resmi istatistikler gerçekleşen değil bilinen suç olaylarını içerir. Bu ciddi fark suçun türüyle ilgilidir. Bombalı saldırı ya da kaçırma suçlarında –özellikle dikkat çekmek niyetiyle de yapıldıklarından– işlenenle bildirilen suç sayısı arasındaki fark muhtemelen küçüktür. Öte yandan bu skalanın diğer ucunda yer alan suçlar için, söz gelimi bisiklet hırsızlığı için bildirilen rakamlar gerçeğin yanında devede kulak kalır.

Yalancılık ve taklitçilik sahasında bazı türden vakaların karanlıkta kalan kısmı önemsiz sayılacak derecede küçüktür: ideolojik nedenlerle ya da birilerini küçük düşürmek veya birileriyle eğlenmek amacıyla yapılan düzenbazlıklar. Bu türden düzenbazlıklar ancak itiraf edildiğinde amacına ulaştığından hemen hemen hepsi bilinir. Mesela heykeltıraş David Černý'nin Avrupa Birliği'nin merkezi için yaptığı sanat eserinde birliğin her üye ülkesinden sanatçılarla birlikte çalıştığını söylemesi ona olsa olsa Avrupalı politikacıların övgüsünü getirirdi. Bunun bir şakaya dönüşmesi için sanatçının katkıda bulunan diğer sanatçı isimlerini kendisinin uydurduğunu itiraf etmesi gerekti.

Bir suçun istatistiklerde yer alması için öncelikle onun bir suç olarak tanımlanması gerekir. Pek çok kanun dışı vaka için böyle bir tanımlama problemi yoktur. Eğer bisikletiniz çalınır ve siz de bunu polise bildirirseniz bu vaka hemen istatistiklere dahil olur. Bisiklet hırsızı açısından değişen bir şey yoktur; hâlâ başarılı bir hırsızlıktır. Ancak yalancılık ve sahtekârlık, "Bu tablo orijinaldir" ya da "bu gizemli makine sizi tedavi eder" gibi iddiaların kendilerini doğru kabul ettirebilmelerine bağımlıdır... Bu yüzden yalancılık ve sahtekârlıkta durum diğer suçlardan farklıdır: Başarılı bir yalan doğru, başarılı bir sahtekârlık ürünü ise gerçek kabul edilir. Diğer suçlar gibi açık ve ortada değildir. Kurbanlar bir suç işlendiğinin farkında bile değildirler. Başka bir deyişle pek çok suç teşkil eden yalan ve düzenbazlık karanlık tarafta kalır. Bu suçların ne boyutta olduğunu tam olarak söylemek zordur ama aşağıda yer verdiğim birtakım değerlendirmeler sorunu farklı açılardan anlamaya yardımcı olabilir.

İlk değerlendirme ABD'deki bilimsel sahtekârlıklarla ilgili. 2006 yılında ülkedeki bilim insanı ve mühendislerin toplam nüfusu 23 milyon. Bilimsel sahtekârlıklarla ilgili soruşturmaları yürütmekten sorumlu kuruluş Araştırma Doğruluk Dairesi (ORI - The Office of Research Integrity) raporlarına göre 1998 ve 2007 yılları arasında 107 bilimsel uygunsuzluk vakası yaşanmış. Bu da 215.000 bilim insanından sadece 1 tanesinin sahtekârlık yaptığını gösteriyor ki oranın küçüklüğüne bakılırsa bu güzel bir haber.

Ne var ki bu küçük oran, henüz suç işleme fırsatı ya da motivasyonu bulamamış daha pek çok potansiyel suçlu olmadığı anlamına gelmez. Laboratuvarında güzel güzel çalışan, saat beş olunca kapıyı kilitleyip eve giden, sözleşmesinin devamlılığı ya da mutluluğunun garantisi deney sonuçlarına bağlı olmayan bir araştırmacının sahtekârlık yapması için neden yoktur. Tam sayılarını bilmiyorum ama yukarıda bahsi geçen bilim insanı ve mühendislerin yarısının bu son kategoriye girdiğini kabul edelim. Elimizde 100.000'de 1 sahtekârlık gibi bir oran kalır ki hâlâ hiç fena değil. Bu ansiklopedinin okurlarının da zamanla fark edeceği gibi, bilim dünyası kirli çamaşırlarını ortaya dökme konusunda pek de hevesli değildir. Olayın soruşturma açılmadan kapanması için başvurulmuş yöntem sessizce kabul edilen uzun süreli bir hastalık izni ya da erken emeklilik... Okur şunu da gözden kaçırmamalı: Bilimsel sahtekârlık vakalarından bildiklerimiz sadece kamuoyunun dikkatini çekecek önemdeki vakalardır. Kapalı kapılar ardında neler olduğunu kimse bilemez. Biraz iyimser bir tahminle bu tür vakaların sadece yarısının kampüs dışına çıktığını varsayabiliriz. Bu da oranımızı 50.000 kişiden 1'ine yükseltir.

Burada belirsiz olan oran bu tür suçların ne kadarının gün ışığına çıktığıdır. Bu oranı bilmenin çeşitli zorlukları vardır. Her şeyden önce hiçbir bilim insanı "Hiç sahtekârlık yaptınız mı?" sorusuna "Evet!" yanıtını vermez. Anonim olsa dahi. Bu yüzden bu soru çok daha temkinli sorulur: "Yakın çevrenizde bilimsel sahtekârlık yapanlar oldu mu?" gibi... Ancak bu soru da sorunlarımızı çözmeye yetmez. Şüphesiz bu soru da çoğunlukla "Hayır" yanıtıyla karşılık bulur, zira meslektaşınızın aldatma sanatında usta olup olmadığını

kolay kolay bilemezsiniz ve karanlıkta kalanlar karanlıkta kalmaya devam eder. *New Scientist* 1976'da bu taşın altına elini sokmaya kalkıştı ve araştırma örneklemin temsil yetersizliği ve geri dönüş azlığı nedeniyle sıkıntılı oldu. Fakat sonuçlar göz ardı edilecek gibi değil: Yanıt verenlerin %92'si en az bir tane "kasten sonuçlarla oynama" vakası hakkında bilgi sahibiydi (Judson, 2004). *New Scientist*'in araştırma sonuçlarıyla ORI'nin 23 milyonda 107 vaka istatistiği arasında muazzam bir fark olduğu açıkça görülüyor.

Bu arada, asla azımsamamamız gereken bir şey de bir sahtekârın yaratmaya muktedir olduğu etkidir. Nümizmatik sahtekârlıklar için konuşursak, Charles M. Larson'a göre 280 milyonluk ABD'de 2800 kişinin tarihi madeni para taklitçiliği yapma niyeti ve kabiliyeti mevcuttur.

Bu sayı ihmal edilebilecek kadar küçük görünebilir ama tek bir kalpazanın neler yapabileceğini düşününce manası büyür. Böyle bir sahtekâr rehinciye gider ve zarfın içindeki sahte tarihi paraları salladıktan sonra ona paraların ne kadar değerli olduğunu anlatır. İçlerinden beşi altısı şık olmasa bile gayet ilgi çekicidir. Rehinci bu paralara 50 ila 300 dolar gibi bir para önerir ve taklitçi de kabul eder. Aynı numarayı 8-10 gün içinde üç dört rehinciye daha çeker ve hatta bir uçağa binerek 1000 km uzaklıktaki başka bir şehre gidip aynı rutine orada da devam edebilir. Bir yıl boyunca tedavüle sokabileceği eski para sayısını bir düşünün. Larson bu durumu şöyle özetliyor: "Tek bir profesyonel taklitçinin madeni para pazarına tek bir yılda sokabileceği sahte para sayısını düşünün. Şimdi de sadece Los Angeles'taki bir düzine sahtekâr için aynı sayıyı düşünmeye çalışın. Ve şimdi de 2800 tanesinin neler yapabileceğini düşünün. Büyük resmi gördünüz mü?" (Larson, 2004).

İdeolojik sebeplerle ya da sadece eğlence için yapılan sahtecilik genelde en etkileyici olanlarıdır ama maalesef azınlıktadırlar. Aslan payı para için yapılanlara aittir. Bir bilim insanının araştırması için fon başvurusu yaparken hafif şişirme bir dil kullanarak, tüm insanlığın hayrına müthiş şeyler bulacağını söylemesi zor ya da anlaşıl maz bir davranış değildir. Sahte ilaç satanlar ya da ucuz şarapların

üstüne kaliteli markaların etiketini yapıştıranlar için risk büyüktür. Umarım bu kitabı okuyanlar en azından şu gerçeği görmüş olurlar: Söz konusu olan ister ilaç ister çikolata olsun, sahte ürün pazarı da tıpkı reel pazar gibi daima arz-talep dinamiğine göre ölçeklenir.

Bu tür sahtekârlıkların büyüklüğü hakkındaki rakamlar muhtelifdir. Büyük Britanya'da sahte tasarım ürünleri pazarının yıllık cirosu yaklaşık 10 milyar sterlindir. Bu büyüklüğün %90'ı organize suç örgütlerinin elindedir. 1998 ile 2004 yıllarında Avrupa Birliği sınırlarındaki sahtecilik miktarı %1000 artmıştır. 2008'de yayımlanan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporuna göre sahte ürünlerin dünya çapında neden olduğu yıllık ekonomik kayıp tahmini olarak 100 ila 200 milyar dolardır. Üstelik bu sayıya ülkelerin kendi topraklarında üretilip yine orada tüketilenler veya internet yoluyla satılan sahte ürünler dahil değildir (OECD, 2008). 2008 yılında Avrupa Birliği sınırları içinde yaklaşık 180 milyon kadar sahte ürün ele geçirilmiştir.⁷ Ne var ki sahtecilik sektörü bu el koymaların darbe vuramayacağı büyüklüğe erişmiştir.

Her sahte ürün vakası bu kitapta yer almayı hak etmiyor, zaten pek çoğu da birbirine benziyor. Hangi türden ürünlerin sahteleri veya taklitlerinin yapıldığını merak edenler için küçük bir seçki sunayım: Bizzat Grand Prix'lerde satılan Formula 1 logolu tişörtler. Yonex marka badminton racketleri. Gucci, Louis Vuitton, Caroline Herrera, Hermes, Kelly ve diğer pek çok marka el çantası. Evcil hayvan mamalarına katılan yüksek protein değerli melamin maddesinin hiçbir besin değeri olmayan taklidi. Çin'de üretilen balık temelli besin ürünlerinin %90'ı – kuş tüyleri de dahil bambaşka dolgu malzemelerinden üretiliyorlar (bkz. SÜTÇÜLERİN İHANETİ). Nike, Adidas, Reebok, Lacoste, Yves Saint Laurent ve Levi's marka kıyafetler. Hatta 2007 yılında Belçika limanında yakalanan 20 ton ağırlığında yarım milyon kutu taklit Lipton sallama çay ve yine 2007 yılında el konan 800.000 adet Oral-B diş fırçası.

Bu listeye antifiriz içeren Colgate diş macunu, Gillette ve Bic marka tıraş bıçağı, Red Bull enerji içeceği, Rolex, Cartier gibi ünlü marka saatler, Head & Shoulders şampuan, Peugeot jant kapağı,

Nokia cep telefonu, çeşitli marka yazıcıların kartuşları, Marlboro sigara, Monte Cristo marka puro, Swiss Army çakıları, Zippo çakmak eklenebilir. Ayrıca Bénédictine, Dubonnet, Pernod, Cointreau ve Dom Pérignon marka içkiler de sıkça taklit edilenler listesinde-
dir. 2003 Mart'ında bir kadının metil alkol içerikli sahte votkadan öldüğünü de yeri gelmişken –uyarı mahiyetinde– söylemek isterim. Sadece metil alkollü içkiler değil, kötü ve tehlikeli elektrik tesisatına sahip saç maşaları ya da fön makineleri de hayatınızı tehdit edebilir. Çocuklar da hedefte elbette: Beyblade, Barbie, Star Wars figürleri (boyasında tehlikeli düzeydeki kurşun oranlarıyla), Pokémon, Bob the Builder oyuncakları ve çok çabuk tutuşan malzemelerden veya şüpheli kumaşlardan imal edilen çocuk tişörtleri, pijamaları... Mayıs 2007'de Yangzhou'da (Çin) yüzlerce çocuğun ucuz kıyafet yüzünden cilt hastalıkları geçirmesi üzerine kıyafetlerin hastane atıklarından imal edildiği ortaya çıkmıştı!

Özetle, boyutları hakkında tam bir fikir edinemesek de, sahtecilik hafife alınacak mesele değil.

DÖRT: Neden 146 vaka

Kitabın ansiklopedik kısmında sadece yalancılardan ve sahtekârlardan bahsetmedim, zira bu iki meslek erbabı da kurbanları olmadan bir şey yapamazlar. Bu nedenle kurbanlara da sıklıkla yer verdim, hatta bazen odak noktasında kurbanlar yer aldı. İsimsiz dolandırıcıların kurbanı olanlar ya da tek tek isimlerinin ne olduğu önemli olmayan bir grup düzenbazın hedefindeki kurbanlar veya-
hut da faillerinin adıyla değil de kurbanlarının adıyla anılan vakaların başrol oyuncularını gibi...

Arada kuşkulu vakalar da var (örneğin, JOHN OLSEN). Doğru ve gerçek olma ihtimali olan yalanlar ve sahtekârlıklar ve orijinal kabul edilen ama sahte veya uydurmaca olma ihtimali bulunan hikâyeler, ürünler...

Bu kitap, geniş kaynakçasına rağmen, konuyu tüm kapsamıyla, en ince ayrıntısına kadar işlemiş değil. Kitabın niçin bütüncül

ve kapsamlı olmadığına yönelik bir dizi neden belirtmiştim zaten; harici kategorilere düşen veya sıradan vakalar kitapta yok.

İkinci bir nedense, hakkında geniş bir külliyat bulunan çok bilindik vakalardan çok çok azına yer vermem. Mesela Piltdown Adamı ya da Torino Kefeni gibi çok bilinen vakaları listeye dahil etmedim. Son yıllarda bilimsel sahtekârlık ya da tıbbi şarlatanlıklar hakkında da çok fazla yazılıp çizildiği için kitapta bu "disiplinlerden" sadece ilginç, dikkate değer ve yeni olanlarına yer verdim.

Üçüncü nedenimse erişebilirlik açısından kısıtlı olmak gibi pratik bir neden. Okuyabildiğim dillerde yazılmış kaynaklarda sadece en bilinen sahtekârlık ve dolandırıcılık vakalarının olduğuna inanıyorum. Eminim Rusça, İbranice, Arapça ve okumayı bilmediğim diğer dünya dillerinde basılmış kitap ve gazetelerde aldatma sanatının paha biçilmez örnekleri vardır.

Dördüncü ve sonuncu kısıtımsa kitabın uzunluğu. Bu kitap için araştırma yaparken 1400'e yakın yalancılık ve sahtekârlık vakası üzerinde çalıştım. Bunların 900'den fazlası için içerik yazdım ve bu içerikler de toplamda 600.000 kelime etti. Fakat ekonomik kaygıları da ön planda tutarak 900'den fazla vakanın hepsini basmanın ortaya piyasa fiyatlarının çok üzerinde pahalı bir kitabın çıkmasına neden olacağını düşündüğümünden, tüm vakaları temsil edecek 146 vakaya indirgedim.

BEŞ: Bilinmeyen sevelemez

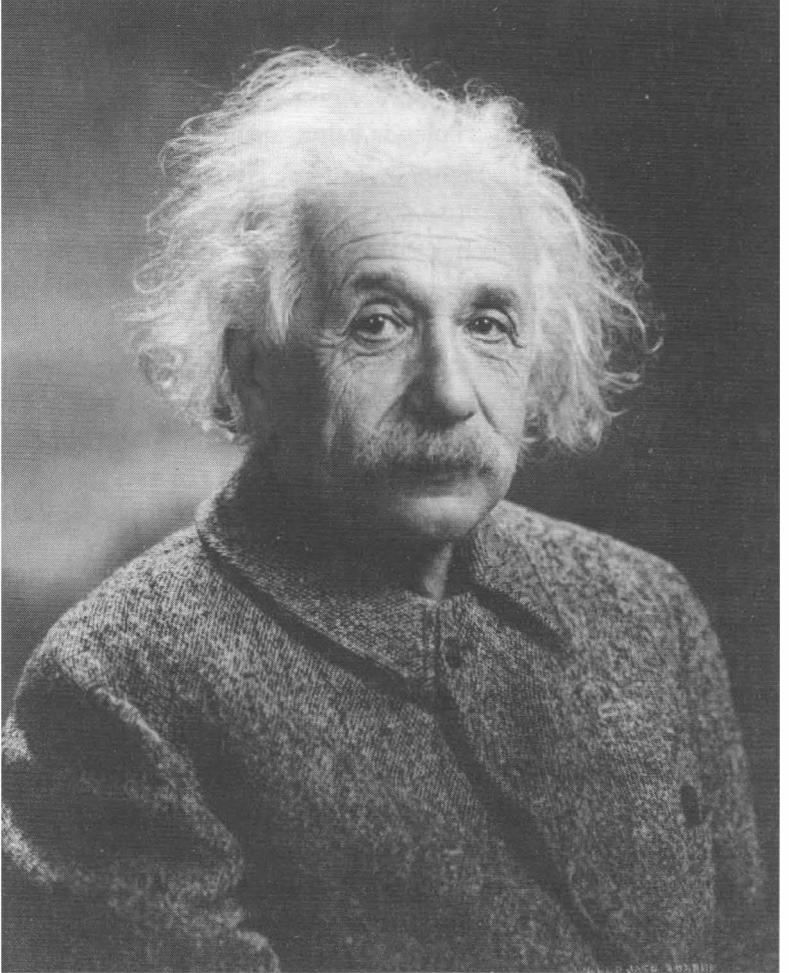
Bu kitapta üç çeşit karaktere rastlayacaksınız: Birincisi, bir yalancı ya da düzenbaz olarak değil de, başka uğraşları nedeniyle meşhur olanlar. İster asıl kimlikleriyle, ister başka kimlikleriyle olsun bu insanlar yine de yalancı, düzenbaz veya kurbandırılar. Mesela ALBERT EINSTEIN ününü fizikçi olarak kazanmıştır, fakat bir keresinde kendi deney verilerini manipüle etmiştir. Bu türden karakterler sağlam bir biyografiye sahip olmasalardı, gazete ve dergilerde daha çok bilim insanı ya da yazar kimlikleriyle yer almasalardı, muhtemelen tarihe sahtekâr olarak geçeceklerdi.

İkincisi, doğrudan yalancı veya sahtekâr olarak meşhur olanlar. Mesela HAN VAN MEEGEREN bu grubun en bilinen örneğidir. Fakat gariptir, konuyla ilgili tam bilgi sahibi olmayanlar bu ismi dolandırıcı olarak değil "sanatla ilgili bir şeyler yapıyordu ama..." diyerek belli belirsiz hatırlarlar ve bu da aslında bizlere kötü şöhretin doğası hakkında bir şeyler anlatır. Albert Einstein ve selefi SIR ISAAC NEWTON'ın neden meşhur oldukları herkes tarafından çok iyi bilinir. Dünyayla ilgili anlayışımızı kökünden değiştiren ve ona büyük katkılar yapan bu insanlar tabii ki övgümüzü hak ederler: Tamam... Onları yeterince alkışlayalım. Hatta gerektiğinde Nobel Ödülü verelim ama neden Van Meegeren meşhurdur? ELMYR DEHORY ile karşılaştırıldığında Van Meegeren çok daha azını yapmıştır ama Van Meegeren'in adını bilenlerden kaç De Hory'nin de adını duymuştur? Van Meegeren'in zenginliğinin sebebi parasını çok iyi yönetmiş olmasıydı. Yoksa bir taklitçi olarak Meegeren, Vasters ile mukayese edilirse amatör sayılırdı (bkz. REINHOLD VASTERS BİRİKTİRMEK). Ama kimse Vasters'ı bilmez. Genel olarak düzenbazlar, ne kadar şöhretli olursa olsun, meşhur bir fizikçi ya da yazar kadar tanınmaz. Neyse ki ilgilisi için hayatları ve yaptıkları hakkında fazlasıyla bilgiye ulaşmak mümkün.

Üçüncü grup, şöhretle hiçbir ilişkisi olmayan, yalancı ya da sahtekâr olarak da öne çıkmayan, hatta hiç öne çıkmayanlardan oluşur. Ünleri, Andy Warhol'un dediği gibi en fazla "on beş dakika", genelde bundan bile az sürmüştür. Gazeteye çıkmışlarsa, ya çok zekice ya çok aptalca veya çok sansasyonel bir şey yapmışlardır. Haklarında bulduğum gazete haberleriyle ilgili standart hayal kırıklığım, yaşlarından ya da mesleklerinden bile bahsedilmemesidir. İlk ve son haber genelde savcının talep ettiği ceza miktarından ve hâkimin de ne kadar süre sonra hüküm vereceğinden bahseder ve ardından kimsenin kendisini hatırlamayacağı şekilde gündemden düşerler.

Niyetim, bu insan faaliyetine özel bir perspektiften bakmaktı. 1978 yılında cezaevine konan birinin doğum tarihini bulabilmek için haftalar harcayabilirdim ama ben o zamanı başka ilginç vakalar

bulmak için değerlendirmeyi seçtim. Dolayısıyla bu üçüncü grup, kitapta kişisel bilgiler anlamında haksız muameleye uğramış olabilir ama kesinlikle benim onlara verdiğim önem ya da okura verecekleri keyif anlamında geri planda kalmış değiller.

Albert Einstein 1947, daha yaşı ve daha bilge.

YALANCILAR VE SAHTEKÂRLAR

ANSİKLOPEDİSİ

ABRAHAM LINCOLN'DEN SAHTE AFORİZMALAR

Pek çok Amerikan siyasetçisi –Cumhuriyetçiler kadar Demokratlar da– Abraham Lincoln'ün parlak zaferinden pay almaya çalışır. 1980 yılından 1989 yılına kadar ABD Başkanlığı yapmış olan Cumhuriyetçi Ronald Reagan, partisine yaptığı son konuşmasında Abraham Lincoln'ün ekonomideki anti-liberal eğilimlerin tehlikelerine dikkat çektiği sözlerinden alıntılar yaptı ve Lincoln'e, "Küçük adama yardım edeceğim diye büyük adamı deviremezsin" ve "Zengini yok ederek fakirlere yardım edemezsin" sözlerini atfetti (Ferguson, 2007). *New York Times* vakit kaybetmeden bu sözlerin Lincoln'e ait olmadığını, 1916 yılında Baptist bir rahip tarafından yazıldığını ortaya çıkardı. Reagan'ın metin yazarları konuşmayı hazırlarlarken *The Toastmaster's Treasure Chest* (1979) (Hatiplerin Hazine Sandığı) adlı bir kitaba başvurmuşlardı. Bu kitap da söz konusu cümleleri hatalı bir şekilde Lincoln'e atfetmişti.

15 yıl kadar sonra girdiği seçimleri kaybeden Demokrat Parti başkan adayı Al Gore da aynı hatayı yaptı ve *Assault on Reason* (Akla Akırı) adlı kitabında Başkan George W. Bush'un Amerika'nın başına hangi çorapları öreceğinin Lincoln tarafından öngörüldüğünün kanıtı olarak 1864 tarihli şu paragrafı alıntıladi:

Epey müteessir olmama ve ülkemin güvenliğiyle ilgili endişelenmeme neden olan bir krizin yakın gelecekte patlak vereceğini görüyorum. Savaşın bir sonucu olarak şirketlerin

baş tacı edildiği ve yüksek mevkilerde yozlaşmanın el üstünde tutulduğu günler gelecek. Tüm zenginliğin sadece birkaç elde toplandığı o güne kadar, sermaye sahipleri hâkimiyetlerini insanların önyargıları üzerinde yükselerek genişletecek ve cumhuriyet de böylece yok olmuş olacak (Ferguson, 2007).

2007 Haziran'ında *Washington Post*'tan Andrew Ferguson'un iddiasına göre bu alıntıdan şüphelenmek için sağlam nedenler vardı: Birincisi, Lincoln halkın selameti için endişelenecek türden biri değildi. İkincisi, anti-kapitalist hava –Lincoln'ün servetiyle Amerikan demiryolları arasındaki ilişki aksini söylüyor– tutarlı görünmüyordu. Alıntı baştan sona, kelimesi kelimesine uydurmaydı. Bir Lincoln tarihçisi 1999 yılında metnin izini sürmüş, ilk kez görüldüğü 1880 yılına kadar ulaşmış ve Lincoln'ün oğlu tarafından yalanlandığını tespit etmişti.

Muhtemelen Al Gore bu alıntının Lincoln'e ait olduğunu Bush karşıtı bloglardan okumuştur.

ADOLF HİTLER, GİZLİ AJAN

İngiliz Özel Harekât Birimi (Special Operations Executive, SOE), Sir Winston Churchill tarafından 1940 yazında düşman hattı gerisinde casusluk ve sabotaj görevleri gerçekleştirmek üzere kurulmuştu. Birimin ana faaliyeti sahte kimlik ve evrak üretmektir. Birimin merkezi Londra'daki Baker Sokağı'ydı ve bu yüzden birim üyelerinin Sherlock Holmes'un hikâyelerinde adı geçen ve zaman zaman dedektife yardım etmesiyle bilinen sokak çocukları çetesi-nin adıyla, yani Baker Sokağı Çetesi (Baker Street Irregulars) olarak anıldığı da olurdu.

2002 yılında SOE arşivleri tozlu raflardan indirildiğinde ortaya çıkan tuhaf ayrıntılar, İngiliz mizah anlayışının her alanda tezahür ettiğini gösterdi. Hazırlanan sahte pasaportlardan biri Adolf Hitler adına düzenlenmişti ve belgeye bakılırsa Hitler, Filistin'e göçmek isteyen Yahudi bir ressamdı.

ALBERT EINSTEIN ZORA DÜŞTÜĞÜNDE...

Albert Einstein 1915 yılında demirin manyetik özellikleri üzerine Hollandalı fizikçi Wander Johannes de Haas ile birlikte bir dizi deney gerçekleştirdi. İkili, bu deneyler neticesinde bulunacak jiro-manyetik oranın (manyetizmanın yönü ve şiddetiyle ilgili bir ölçü) 1 olacağını öngörmüştü. Ne var ki iki dizi deneyde yapılan ölçüm 1,45 ve 1,02 sonuçlarını verdi. Sonuçları pek beğenmeyen Einstein ve De Haas, birinci deneyden hiç bahsetmemeye, sadece ikinci deneyin sonuçlarını yayımlamaya karar verdiler. Sonradan, demirin jiromanyetik oranının 1 değil 2 olduğu kanıtlandı.

ALFA PROJESİ

Paranormal fenomenlerin bilimsel olarak araştırılması teorik olarak mümkündür. Neticede bilimin araştıramayacağı bir şey neden olsun ki? Mesela Aziz Cristopher'a dua etmenin Hollanda'da deniz seviyesinin altında kalan arazilerin kurummasını sağlayıp sağlamadığı bile bilimsel olarak sınıanabilir. Tabii akla ve mantığa sahip hangi bilim insanının böyle bir işe kalkışacağı merak konusudur; o ayrı.

Yine de tarihte doğaüstü fenomenlere yönelik bazı araştırmalar söz konusu oldu. Bu fenomenler telepatiyi (düşünce ve fikirlerin duyu ötesi iletişimi), kehaneti (bir olayın gerçekleşeceğini, evvelinde hiçbir belirti olmaksızın bilmek), psikokineziyi (nesneleri zihin gücüyle hareket ettirmek) ve altıncı hissi kapsar. Yani pek çok şarlatanın geçimini kaşık eğerek sağladığı, bilime yer olmayan koca bir krallığı...

Havacılık endüstrisinin devlerinden olan McDonnell Douglas'ın kurucularından James S. McDonnell, yerle gök arasında uçaklardan daha fazlasının var olduğuna inanıyordu. 1979'da St. Louis'teki Washington Üniversitesi'ne, paranormal fenomenlerin araştırılacağı bir laboratuvar kurulması talebiyle 500.000 dolar bağışladı. İlk etapta hiçbir akademisyen bu topa girmek istemediği için bağış reddedilecek gibi olsa da nihayet fizikçi Peter R. Philips elini taşın altına koydu.

Kısaca McLab olarak anılan McDonnell Psişik Araştırmalar Laboratuvarı gazeteye ilan vererek paranormal yeteneklere sahip

olduklarını düşünen ve bu yeteneklerini test ettirmeye hevesli gençleri davet etti. İlane yanıt veren 300'den fazla kişi arasından, sırasıyla 18 ve 17 yaşlarında olan Steve Shaw ve Michael Edwards seçildi.¹ Görünüşe bakılırsa seçim prosedürü pek iyi çalışmıyordu; zira Shaw ve Edwards, James Randi tarafından yönlendirilen iki genç sihirbazdan başkası değildi. (James Randi, Alfa Projesi adını verdiği bu deneyde sözdebilimsel saçmalıkların foyasını ortaya çıkarmayı amaçlayan profesyonel sihirbaz Randall James Hamilton Zwinge'in sahne adıdır.)

Shaw ve Edwards araştırmacıları kandırmayı başardı. İkilinin numaraları son derece basitti: Eve gitmeden önce pencereyi aralık bırakmışlardı ve ertesi sabah "her nasıl olmuşsa" laboratuvardaki çatal bıçak takımları eğik hale gelmişti. Saatleri düşünce gücüyle değiştirebilmişler ve kahve tavelerinde gizemli semboller oluşturabilmişlerdi. Deneyler o kadar kötü tasarlanmıştı ki Shaw ve Edwards'ın yaratıcılıklarını kullanmalarına gerek bile kalmamıştı. Deneylerden birinde kapalı bir zarftaki resmin ne olduğunu bilmeleri istenmiş ve iki genç zimbalarla kapatılmış zarflarla birkaç dakika yalnız bırakılmışlardı. Shaw ve Edwards'ın tek yaptıkları zimbaları özenle açıp resme bakmak ve zimba tellerini deliklerden geçirip görünümü tekrar düzeltmek olmuştu. Deneylerin pek çoğunda, mükemmel skor yapıp şüphe uyandırmamak için arada kasten hata yapmaları gerekmişti. Randi'nin beklentilerinin aksine, araştırmacılar ikilinin paranormal kabiliyetlerinden gün geçtikçe daha çok emin oldular. Randi defalarca McLab araştırmacılarına yöntemlerindeki hataları göstermeye çalıştı. Yetenekli ikilinin sahtekâr olduğu söylentilerini yaydı. İkilinin "yeteneklerini" gösterdiği iddia edilen bir videoyu gerekçeleriyle eleştirdi. Bu çabaları bir miktar başarılı olunca deneyi yürüten araştırmacılar işi biraz daha sıkı tutmaya başladılar ve bu kapsamda alınan yeni önlemler Shaw ve Edwards'ın numara yapmalarını zorlaştırdı ama engelleyemedi.

Randi nihayet oynadığı oyunu itiraf etti ve bu tip paranormal fenomen araştırmalarında iyi bir sihirbaz olmadan başarılı olunamayacağını öne sürdü. Dikkate alınmadı ve alınmadığı gibi, planı ters tepti. Paranormal araştırmacılar, sihirbazların tanım gereği söz

konusu alana sıcak bakmamaları nedeniyle, araştırmalarında birlikte çalışmaya kesinlikle uygun olmadığı kanaatine vardılar.

ARTHUR ORTON, TICHBORNE'UN VÂRİSİ

Roger Charles Doughty-Tichborne 5 Ocak 1829 tarihinde İngiliz bir aristokrat ailenin çocuğu olarak Paris'te doğdu. İyi bir eğitim ve yetiştirilme sürecinin ardından bir süre orduda bulundu. Kuzeni Katherine Doughty ile ilişkisi oldu ama Katherine'in ailesi Roger'ın içkiye düşkün olmasından ötürü evlenmelerine müsaade etmedi. Gerçek bir romantik olan Roger sevdiği kızla evlenemeyince uzun bir yolculuğa çıktı. And Dağları'nı aşıp 20 Nisan 1854 tarihinde Rio de Janeiro'ya vardı ve Jamaika'nın Kingston şehrine gitmek üzere demir alan *Bella* adlı gemiye bindi. Limanı terk eden gemiyi bir daha gören olmadı.

Roger'ın küçük kardeşi Alfred, 1862 yılında babalarının da ölmesi üzerine ailenin tüm mirasına konu fakat anneleri Harriette-Felicité, ilk göz ağrısının ölümünü o kadar kolay kabullenememişti ve başka ülkelerde erişebildiği gazetelere çeşitli kayıp ilanları vermeye başlamıştı. Annenin bu çabaları 1865 yılında sonuç verdi: Avustralya'nın Wagga Wagga kasabasından Tomas Castro adında bir kasap, Roger Tichborne olduğunu iddia etti. Peki 10 yıldır ortalarda görünmemesini nasıl açıkladı dersiniz? Roger ya da Tomas, *Bella* adlı geminin uğradığı kazadan kurtulmayı başardığını, can kurtaran botuyla ümitsizce seyrederken Melbourne'a giden bir geminin kendisini bulduğunu söyledi. Hikâyesine göre Melbourne'da Şili'deyken karşılaştığı bir adamın ismini kullanmış, sığır çobanlığı ve kasaplık yapmaya başlamış, okuryazar olmayan Mary Ann Bryant'la da orada, bu isimle evlenmişti.

Harriette-Felicité kasaptan Avrupa'ya gelmesini rica etti ve 10 Ocak 1867'de Paris'te buluştular. Oğlunu tanıyan anne vuslatın mutluluğunu yaşıyordu, ancak ailenin diğer üyeleri, duygularının fazlasıyla esareti altında olduğunu düşündükleri anneyle aynı fikirde değildi. Zira Castro, çiroz olan Roger'ın aksine iri kıymdı. Roger dört dörtlük Fransızca konuşabiliyorken kasap hiç konuşmıyor,

üstelik Roger'ın geçmişi hakkında pek az şey biliyordu. Ailenin Güney Amerika ve Avustralya'da giriştikleri araştırmalar Castro'nun Arthur Orton (1834-1898) adlı bir şahıs olabileceğini gösteriyordu. Castro'nun Avustralya'daki çalışanlarından birinin karısı Castro'yu Arthur Orton olarak teşhis etmişti. Adını kullandığı Şilili aile ise Roger Tichborne'u değil, Arthur Orton'u tanıyordu.

Annenin 1868'de kalp krizi sonucunda hayatını yitirmesini fırsat bilen aile konuyu mahkemeye taşımaya karar verdi. 1871 Mayıs'ından 1872 Mart'ına kadar uzayan davada Castro'nun 100, Tichborne ailesininse 250 tanığı vardı. Bu arada, yaptığı güzel bir evlilikle Lady Radcliffe olan Katherine Doughty için pek de hoş olmayan bir ayrıntı dava yüzünden açığa çıktı: Roger, 1854'te yolculuğa çıkmadan önce hamile olduğundan şüphelendiği kuzeninin "bu olasılığın gerçek olması halinde" kullanması için içinde birtakım talimatlar olan özel bir paket bırakmıştı (McWilliam, 2007).

Sakız gibi uzayan dava nihayet Roger'ın yatılı okuldan arkadaşı Lord Bellew'in, okul günlerinde Roger'a bir dövme yaptığı yönünde ifade vermesi üzerine bir anda sona erdi. Orton'un –en azından bu anlamda– hiçbir lekesi yoktu.

Orton yeminli ifadesinde yalan beyanda bulunmaktan yargılanmaya başladı. Kendini savunmak için parası olmamasına rağmen mimli avukat İrlandalı Edward Kenealy'yi tutmayı başardı. Kenealy sayesinde dava 1873 Nisan'ında yeniden başlayıp 1874 Şubat'ına kadar devam ederek o yıllarda İngiliz hukuk tarihinin en uzun davası unvanını elde etti. Kenealy hâkimlerde ve jüride öylesine nefret uyandırmıştı ki, Orton'a verilen cezanın aslında bu avukata verildiği düşünülebilir.² Dava sona erdiğinde Orton art arda iki kez yedi yıl cezaya çarptırıldı. Kenealy ise barodan ihraç edildi.

Orton davasıyla tanınan ve bir kesim tarafından avam takımının yılmaz savunucusu olarak anılan Kenealy bu mağduriyetini avantaja çevirerek 1875 seçimlerinde parlamentodan bir koltuk kapmayı başardı. (Kenealy'nin milletvekili olarak da pek bir başarısı olmadı; bildiğim tek yasa teklifi 3 kabule karşı 433 oyla reddedildi.)

Orton ise 11 Ekim 1884 tarihinde şartlı tahliye edildi. O tarihte vefat edeli dört yıl olan Kenealy'nin politik mirasıyla ilgilenmedi ve

bir tiyatro ajansına kaydoldu. Bir süre müzik performanslarında ve sirklerde çalıştıktan sonra ABD'ye gitmeye karar verdi. Öğretmen olarak başladığı ABD macerasından barmen olarak döndü. Hapisteyken karısı tarafından terk edildiğinden bekâr olan Orton, Lily Enever adlı şarkıcı bir kızla evlendi. "Tichborne" iddiası nedeniyle hâlâ ünlüydü ama bu ün hiç karın doyurmuyordu.

Muhtemelen finansal nedenlerden ötürü 1895 yılında bulvar gazetesi *The People*'da Orton'un Roger Tichborne olmadığını itiraf ettiği imzalı bir ilan basıldı. Gazeteden parasını alır almaz itirafını geri aldı ve parayı bir tütüncü dükkânı açmak üzere kullandı. Bu işte de tutturamadı ve 1 Nisan 1898 tarihinde sersefil bir halde hayata veda etti.

Tichborne ailesi cömertlik göstererek Arthur'un, tabutu üzerinde "Sir Roger Tichborne" yazılarak gömülmesine izin verdi. Belki de bu sayede Orton'dan kesin bir şekilde kurtulduklarını sanıyorlardı. Fakat yanılmışlardı. 1912 yılında Orton'un kızlarından biri olan Teresa, ailenin yeni vârisi Joseph Tichborne'u düğününe hazırlandığı sırada vurmaya kalkıştı. Evlilik nihayet bundan bir sene sonra, Teresa, Joseph ve annesine tehdit mektupları gönderme suçundan altı ay boyunca güvenli bir şekilde demir parmaklıklar ardındayken gerçekleşti.

ASHLEY TODD VE ŞEKİLLİ YARASI

2008 yılında Cumhuriyetçi başkan adayları John McCain ile Demokrat rakibi Barack Obama arasındaki kampanya savaşı iyice kızışmıştı. Her yerde olduğu gibi ABD'deki siyasi kampanyalarda da yakalanmadığınız sürece her şey mubahtır; lakin McCain'e sorsanız muhtemelen Ashley Todd adındaki şahsın kendisini hiç desteklememiş olmasını dilerdi.

20 yaşındaki Cumhuriyetçi gönüllü, Pittsburgh'da bir ATM makinesinin yanındayken saldırıya uğradığını ve soyulduğunu iddia etti. Todd'a göre saldırının gerekçesi, saldırganın Todd'a ait araçtaki McCain çıkartmasını görüp buna sinirlenmesiydi ve kızgın saldırgan Todd'u bu yüzden gasp etmiş, daha sonra Todd'u

Demokratlar lehine ayaklı bir reklam tabelasına dönüştürmek için yüzüne Barack isminin ilk harfi olan "B" harfini kazıdı.

Polis, Todd'un hikâyesinden pek ikna olmadı: Obama destekçisi saldırgan Todd'un yüzüne niçin bir "B" harfi kazıdıysa? Hem de *ters* bir "B". Nihayet Todd itiraf etti: Kızcağız "B" harfini evde kendisi ayna karşısında işlemişti. Bu itiraf, olayı tümüyle aydınlatmasa da, hiç değilse harfin niçin ters olduğunu açıklıyordu.

Todd dokuz ay süreli adli kontrol ve 50 saatlik kamu hizmetine mahkûm edildi. Ayrıca ilk kez suç işleyenler için uygulanan bir adli kontrol programına katılması yönünde hüküm verildi. Belki bu sayede program dahilindeki derslerden bir "B"si daha olmuştur.

ASTROTURFING - BİNDİRİLMİŞ KITALAR

Siyaset arenasında yeni politikalar zaman zaman kamunun büyük direnciyle karşılaşır ve politikacılar kamunun fikirlerini dikkate almamakla suçlanırlar. Kamuoyu bu denli kıymetli olduğundan sahte kamu desteği de epey prim yapar. Bu yüzden ABD'de işi sahte kamuoyu desteği üretmek olan bazı özel kuruluşlar vardır. İlgisiz ve sahte kalabalıklar yaratmalarından ötürü, bu kuruluşların işinin "bindirilmiş kıtalar" üretmek olduğu söylenebilir.³

Bu işin usulü şöyledir: Bir A şirketi, sözde bağımsız bir B vakfını el altından finansal olarak destekler. Bu vakıf da sözde bağımsız C uzmanı ve sözde bağımsız D, E... vatandaşlarını harekete geçirir. Uzmanın işi, yeni politikanın yürürlüğe girmemesi için sözde bilimsel bir argüman bularak politikanın faydasızlığını ortaya koymaktır. Vatandaşlarsa seçmenler olarak sivil siyaset gücünü ortaya koyarlar. Genelde vakfın adı da gerçek amaçlarını gizleyecek şekilde seçilir ve gerçek arzu neyse onun tam zıddını işaret etmesine dikkat edilir.

Örneğin yazılım devi Microsoft tekelleşme davasıyla karşı karşıya kaldığında yardımına Americans for Technology Leadership (Amerikan Teknoloji Liderliği Platformu) koştı. Potansiyel Microsoft destekçilerine daha evvelden hazırlanmış mektuplar dağıtılıp hükümete göndermeleri istendi. Bu kuruluş kesin olarak kısmen ama muhtemelen aslında tamamen Microsoft tarafından finanse

edilmekteydi. Desteğin sahteliği çok belliydi: Utah başsavcısının başlattığı soruşturmaya göre, hükümete gönderilen mektuplardan en az ikisinin sahibi mektubun gönderildiği tarihte ölüydü.

2000-2001 yılında Kaliforniya'da bir enerji krizi patlak vermişti. Kriz kısmen kötü yönetim eseri olsa da, başlıca neden, Kaliforniya'yı daha fazla miktarda ve daha pahalı enerji satın almaya mahkûm etmek isteyen enerji şirketlerinin eyalete ayırdıkları enerjiyi sınırlandırmalarıydı. Krizden sonra Kaliforniya Valisi Gray Davis, enerji şirketlerinin gücünü tırpanlamaya girişti. 2003 yılında American Taxpayers Alliance (Amerikan Vergi Verenleri Birliği) Davis'in politikalarına karşı çıktı ve onu koltuğundan ederek Amerikan siyaset tarihinde bir ilki başardı (Davis'in bıraktığı valilik koltuğuna Arnold Schwarzenegger oturdu). Söz konusu STK tamamıyla iki enerji şirketi tarafından finanse edilmişti.

Bindirilmiş kıtaların başka yollarla da oluşturulduğu olur. Bildiğiniz üzere günümüzde pek çok gazetenin internet sitesinde okurlar haber ve makalelere yorum yapabiliyorlar. İşte bir gün *Guardian*'da görevli bir muhabir, küresel ısınmayla ilgili yazıların altında bu olguyu inkâr eden yorumların neredeyse birbiriyle tıpatıp aynı olduğunu fark etti. Haber kokusu alan muhabir, bu yorumlardan birinin sahibinin gerçek kimliğini öğrenmek için çabaladı ama yorumcu bunu reddetti. Acaba neden?

(Bindirilmiş kıtalar sadece ticari konularda görülmez. Dini bir örnek görmek istiyorsanız Profesör Behe maddesindeki Discovery Enstitüsü'nün "Bilim ve Kültür Yenileme Merkezi" adlı kuruluşuna bakabilirsiniz.)

AUDREY HILLEY, ARSENİK KRALİÇESİ VE VAR OLMAYAN İKİZİ

Normalde Audrey Marie Hilley'nin ünü, birilerini zehirlemede gösterdiği muazzam cesareti ve başarısından kaynaklanır ama bu kitapta yer almasının sebebi üstün zehirleme yeteneği değil, aralarında ikiz kız kardeşi de olmak üzere bir dizi sahte kimliğe bürünmesidir.

Hilley'nin kocası Frank, yemeğine ve içkisine uzun bir süreçte azar azar koyulan arsenikten zehirlenerek 1975'te öldü. Frank'ın ölüm nedeni kayıtlara hepatit olarak geçti ve hayat sigortası Audrey'ye 30.000 dolardan fazla para ödedi. 1978'de Audrey Hilley 18 yaşındaki kızı Carol için de hayat sigortası yaptırdı. Bir yıl sonra kızcağız da babasıyla benzer karın ağrılarından şikâyet etmeye başladı, ancak doktorlar teşhisi bu defa doğru koydu: arsenik zehirlenmesi.

İşkillenen yetkililer bu teşhis üzerine Hilley'nin kocası Frank, annesi Lucille Frazier ve kayınvalidesi Carrie Hilley'nin naaşlarının mezarlarından çıkarılıp yeniden incelenmesine karar verdi. Hepsinde normalden yüksek dozlarda arsenik bulunsa da sadece kocasının kesin olarak arsenik zehirlenmesinden öldüğü tespit edilebildi. Hilley cinayetten suçlu bulundu ve tuhaf bir şekilde tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. 1979 yılının Kasım ayında hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu.

Artık kendini Robbi Hannon olarak tanıtmaya başlayan Hilley, 1980 yılında John Homan ile tanıştı. Kısa sürede evlenen çift New Hampshire'da yeni bir yuva kurdu. Kanundan şans eseri kaçabilmiş biri için buraya kadar olan her şey yine de normal ama sonra işler karışıyor: Yeni adıyla Robbi Homan, kocasına tıbbi veya ailevi nedenlerle (kaynaklarda iki farklı şekilde geçiyor) Texas'a gitmesi gerektiğini söyleyerek evden çıkar. Bir süre sonra Bay Homan, Texas'tan acı haberi alır: Karısı ölmüştür. Üstelik naaşı için dul kalan kocasının yapabileceği hiçbir şey yoktur, çünkü bedenini tıp fakültesine kadavra olarak bağışlamıştır.

Eğer Hilley sırf kocasını terk edebilmek için böyle bir yola başvurduysa bile sonradan fikir değiştirmiş olacak ki birkaç ay sonra 20 kilo vermiş ve saçlarını sarıya boyatmış olarak evine geri döndü. Kocasına kendini Robbi'nin ikiz kız kardeşi Terri Hannon olarak tanıttı. İkiz kardeşler hem fiziken hem de davranış olarak birbirine çok benzediklerinden olsa gerek ki Homan, "baldızı" Terri'yle de ilişkiye başladı. Fakat John'un ahabaplarından biri, arkadaşının bu denli salak olmasını normal bulmadığı için durumu polise ihbar

etti. Kısa zamanda Terri Hannon'un gerçek kimliği tespit edildi ve 12 Ocak 1983'te Brattleboro, Vermont'ta tutuklandı. Sınır dışı edilerek önceki suçlarını işlediği Alabama'ya gönderildi. Aynı yılın Haziran ayında kocası Frank'i öldürmekten ve kızı Carol'ı öldürmeye teşebbüsten müebbet hapis artı 20 yıl cezaya çarptırıldı. Onun kulu kölesi haline gelen John Homan, sevdiği kadını cezaevinde rahatça ziyaret edebilmek için Alabama'ya taşındı.

1987 yılının Şubat ayında Hilley'ye eşiyle bir otelde görüşebilmesi için üç gün izin verildi, fakat Hilley otele hiç gitmedi. Soğuk ve yağmurlu havada dört gün boyunca dolaştı. Bir örtüye sarınmış olarak bulunduğunda akli dengesi yerinde değildi. Acilen ilk yardım uygulanmış olmasına rağmen üç dört saat içinde hipotermiden öldü.

Hilley, Alabama, Anniston'daki Forest Lawn Gardens Mezarlığı'na gömüldü. Zehirlediği kocası Frank ile aynı mezarı paylaşıyor.

BARONES MURPHY'NİN ÇELLO TESTİSİ

Dr. Elaine Murphy, 1974 yılında *British Medical Journal*'da (BMJ) "Gitar Memebaşı" adlı tıbbi durumu ele alan Dr. P. Curtis imzalı bir rapor okudu. Rapora göre bu durum gitar çalanlarda gitarın üst kenarının göğse baskı yapması nedeniyle ortaya çıkıyordu.

Curtis'in şaka yaptığını düşünen Murphy (bu düşüncesinde hatalıydı), şakayı bir adım daha öteye taşımaya karar verdi ve çellistlerde ortaya çıktığını iddia ettiği "Çello Testisi" adlı bir durum uydurup bir vaka raporu olarak BMJ'ye postaladı. O sırada tıp profesörü olduğu için yaptığı şakanın ciddiye alınması tehdidine karşı mektubu mesleği doktorluk olmayan kocasına imzalattı. Kaderin bir cilvesi olarak rapor BMJ tarafından basıldı.

Sonuncusu Aralık 2008'de olmak üzere, 30 yıl boyunca rapor çeşitli makalelerce alıntılandı ve referans gösterildi. Günümüzde Lordlar Kamarası'nın bir üyesi olarak tanıdığımız Barones Murphy ve eşi, şakanın gereğinden fazla uzadığını düşünerek Ocak 2009'da

Batlamyus

BMJ'ye, içinde "Belki de 34 yıl sonra aslında Çello Testisi adlı tıbbi durumu bizim uydurduğumuzu itiraf etmeliyiz" ifadesi geçen bir mektup yolladılar. Barones mektupta şu noktaya da dikkat çekiyordu: "Zaten çello çalan birini izlerseniz iddiamızın fiziksel olarak mümkün olmadığını kolaylıkla anlarsınız" (Murphy, 2009). Özellikle de çelloyu çalan bir kadınsa.

BATLAMYUS, RODOS HIRSIZI

Batlamyus'un *Almagest*'te (MS 150) tarif ettiği evren, Kopernik'in yaptığı mühim güncellemeye kadar on beş yüzyıl boyunca doğru

kabul edildi. Gereğinden fazla bir süre etkili olan kitapta Batlamyus tüm astronomik gözlemleri kendisinin yaptığını yazıyordu. Bilim insanlarının Batlamyus'un salladığını anlaması on dokuzuncu yüzyılı buldu. Kitapta yer alan bazı gözlemlerin Batlamyus'un yaşadığı İskenderiye kentinden yapılmış olması mümkün değildi. İskenderiye'de yapılmış olması gerekenlerse kitapta yoktu. 1977 yılında astronom Robert R. Newton'ın yazdığı, astronomlar haricindeki insanlar için çok anlamlı olmayan bir kitap bu tarihi bilmeceyi çözdü: Batlamyus'un gözlem ve hesaplarının doğru olmasının tek koşulu, kitabın Rodos Adası'nda yazılmasıydı. Böylece Newton'ın bulguları Batlamyus'un gözlem yapmak yerine kendinden üç yüz yıl önce yaşayan Rodoslu Hiparkus'un gözlemlerini aşırdığını bariz bir şekilde ortaya koymuş oldu.

BECCA H BEUSHAUSEN VE OYUNCAK BEBEĞİ

2009 yılının Nisan ayında ABD'deki kürtaj karşıtı hareket yeni mağduresini bulmuştu: Şikago'nun varoşlarından sosyal hizmetler görevlisi Beccah Beushausen. Beushausen blogunda kendini Hristiyan olarak tanıttıktan sonra, kromozomal bir kusurdan ötürü birkaç gün ve hatta belki birkaç saatten fazla yaşayamayacağını bildiği, April-Rose adını vereceği bir kız çocuğu beklediğini yazdı. Buna rağmen kürtajı düşünmemesi inanılmaz destek gördü ve anne adayının öyküsü muhafazakâr Hristiyan web sitelerinde rüzgâr gibi esti. Çok geçmeden ziyaretçiler Beushausen'in bloguna akın etmeye başladılar, Beushausen'e hediye ve maddi destek gönderdiler.

Çocuk Haziran'da dünyaya geldi ve haberi blogda Beushausen'in bir arkadaşı duyurdu: "İşte April burada! İsa'ya şükürler olsun!" (Usborne, 2009). Çiçeği burnunda annenin kucağında battaniyeye sarılmış bebesiyle verdiği bir fotoğraf da habere eşlik ediyordu. O gün blogu ziyaret eden kişi sayısı 1 milyona vurdu.

Bu ziyaretçilerin arasında New York'ta oyuncak bebek imalatıyla meşgul olan Elizabeth Russell da vardı ve fotoğrafı görür görmez April-Rose'un gerçek bir bebek olmadığını anladı. Foyası ortaya çıkan Beushausen herkesten af diledi ve bu hikâyeyi uydurmasına

gerekçe olarak daha önce bir erkek bebek kaybetmesinden ötürü duyduğu ve hâlâ çözemediği acıyı gösterdi (Usborne, 2009). Bebeğini düşük yaparak mı yoksa kürtaajla mı kaybettiğinden hiç bahsetmedi.

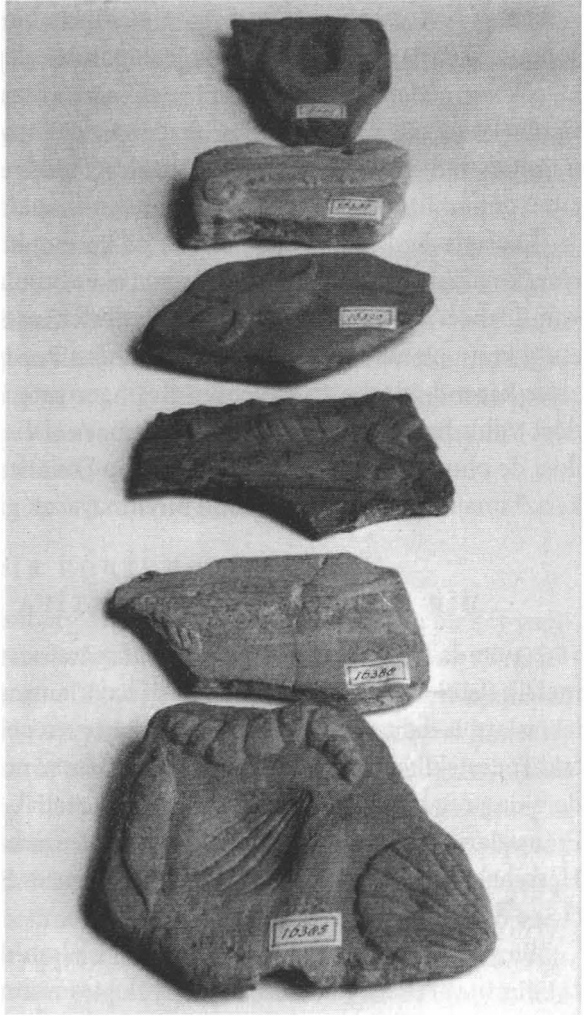
BERINGER'İN YALANCI TAŞLARI

Bu sahtekârlık vakası her ne kadar genelde taşların adıyla anılsa da (*Lügensteine*, yani Yalancı Taşlar), tarihe sahtekârlığı yapanların adıyla değil de mağdurun adıyla geçmiş olması, mağdur Beringer'in büyük talihsizliğidir.

1724 civarında Würzburg'lu Dr. Johann Beringer (1667-1738) o zamanın taze bilimi olan arkeolojiyle ilgilenmeye karar verdi. Arkeoloji o yıllarda "dünyadan kazılarak çıkarılan şeylere ilgi duymak" şeklinde tanımlanıyordu (Jahn, 1963) ve bugünkü gibi bilimsel standartlara henüz ulaşamamıştı. 31 Mayıs 1725'te doktorun arkeolojiyle ilgisini bilen birkaç genç çocuk, ona üzerinde solucanlara ve güneş ışınlarına benzeyen bazı ilginç işlemeler bulunan birkaç parça kireç taşı getirdiler. Taşları ilgiye değer bulan Beringer konunun üzerine gitmeye karar verdi ve Eibelstadt yakınlarındaki bir dağda üzerine hayvan figürleri işlenmiş başka taşlar buldu. Beringer, hayvan benzeri figürlerin doğal yollarla oluşabileceğine ihtimal veriyordu, fakat Güneş, Ay ve yıldız figürleri aklını epey karıştırıyordu: Bu taşlar hakikaten de pagan bir kültürün kalıntıları olabilir miydi? Fakat bir süre sonra üzerinde "Yehova" yazan bir başka taş bulunca teorisini komple değiştirdi: Bu taşlar olsa olsa Tanrı tarafından işlenmiş olabilirdi.

Dr. Beringer'in üniversitedeki iki meslektaşı, coğrafya ve matematik profesörü J. Ignatz Roderick ile özel kalem müdürü ve kütüphaneci Georg von Eckhart, Beringer'in taşların gerçekliğine olan inancını dehşet içinde izliyorlardı. Aslında bu sahte taşları bir yıl kadar önce "çok kibirli ve kendini beğenmiş" olduğu için Beringer'e bir ders vermek amacıyla onlar meydana getirmişlerdi (Jahn, 1963). Beringer bu taşları gereğinden fazla ciddiye alıp da işler çığırından çıkmaya başladığında, bazı taşların üzerine Tanrı'nın adını yazarak

Üzerinde çeşitli hayvan figürleri olan kireçtaşları. "Yalancı Taşlar" 1725 yılında keşfedilmiştir.

ona ne kadar yanlış bir yolda olduğunu göstermeye çalışmışlardı. Ancak maalesef bu arzuladıkları etkiyi yaratmadı.

Beringer'in bir kitap yazmak istediğini ve bu yüzden taşların çizimlerini yapacak bir gravürcüyle anlaştığını duyan iki muzip suçlarını itiraf etmeye karar verdiler. Ne var ki Beringer haklı olduğundan o kadar emindi ki, meslektaşlarına inanmayı reddetti ve onları kıskançlıkla suçladı. Nihayet 1726'da taşların üzerindeki figürleri

açıkladığı *Lithographiae Wirceburgensis* adlı kitabını yayımladı. Daha sonra arkadaşlarının itirafının doğruluğundan şüphelenmiş olmalı ki, çok geçmeden "onurunu kurtarmak" adına meseleyi mahkemeye taşıdı (Jahn, 1963). İtibarını korumak için de piyasadaki kitaplarını mümkün olduğunca kendisinin satın aldığı iddia edilir (ki bu da kitabın günümüzde neden çok nadir olduğunu açıklar).

Davayla ilgili günümüze birkaç parça evrak kaldığından tam olarak nasıl sonuçlandığı bilinmiyor. Fakat bu olay üzerine Georg von Eckhart'ın istifa ettiği, J. Ignatz Roderick'inse Würzburg'u terk ettiği kesin olarak biliniyor; bu sonuçlardan Beringer'in sağlam bir zafer kazandığı tahmin edilebilir. Beringer zaferinden sonraki on dört yıllık hayatında iki bilimsel çalışmaya daha imza attı ve her ikisi de olumlu geribildirimler aldı. Ama "Yalancı Taşlar'a inanmış keriz" imajı sonsuza dek yakasını bırakmayacak gibi görünüyor.

BİR PİRAMİT İNÇ KAÇ İSTİFA EDER?

1864 yılında İngiltere'nin kendine has imparatorluk birim sistemini metrik sistemle değiştirmek için teklif hazırlanmıştı. Avrupalı meslektaşlarıyla daha rahat iletişim kurmak isteyen pek çok bilim insanı teklifi destekliyordu. Ancak aralarında astronom John Herschel'in de olduğu daha milliyetçi bilim insanları, metrik sistemin uğursuz Fransızların icadı olduğu gerekçesiyle teklife muhalefet ediyorlardı. Herschel bu görüşünde İskoç meslektaşı Charles Piazzi Smyth'in de (1819-1900) desteğini almıştı.

Smyth milliyetçilik, din, matematik ve çılgınlık karşımı bir sah-te bilimin yaratıcısıydı. Giza'daki büyük piramidin köşe taşlarından birinin keşfedildiğini ve 63 santimetre uzunlukta olduğunu duymuştu. 63'ü 25'e bölünce 2,52'yi elde ediyordu ve bu da bir inçe yakın bir değerdı (1 inç = 2,54 cm). Ona göre bu bir tesadüf olamazdı ve görünen o ki "piramit inç" evrensel bir ölçüydü.⁴ Kutuptan kutba olan mesafe, onların dünyanın merkezine olan uzaklığı, Nuh'un gemisinin ölçüleri, her ne hesaplasa hesaplasın nihayetinde mutlaka ve mutlaka bir piramit inçe yakın bir sayıya ulaşıyordu. Daha sonra

piramit inçin geriye doğru izini sürdü ve kutsal kübit⁵ birimine ulaştı ve buradan da Tanrı'nın İngilizlerin dünyaya hükmetmesini istediğinin bir kanıtını elde ettiğini öne sürdü.

Smyth'in 1864'te yayımladığı (son baskısı 1979'da yapılan) *Our Inheritance in the Great Pyramid* (Büyük Piramit'teki Mirasımız) adlı, bol Kutsal Kitap alıntılı eseri okunmaya değerdi, zira her şeyin her şeye kolaylıkla nasıl bağlanabileceğini gözler önüne sermek bakımından son derece nitelikliydi.⁶ Doğal olarak da bu kitap ve Smyth'in sahte biliminde gösterdiği çabalar itibarına epey zarar verdi ve meslektaşlarıyla arasını açtı. En sonunda Smyth hiçbir İngiliz bilim insanının yapmadığı bir şey yaptı: "Doğa bilgisinin geliştirilmesi" amacıyla 1660'ta kurulan prestijli Royal Society of London üyeliğinden istifa etti.

BİR PORTRE İKİ RESSAM

1799 yılında Nuremberg şehir idaresi hiç yapmayacağı bir şey yaptı ve en değerli hazinelerinden biri olan, Albrecht Dürer'e ait *Kürk Yakalı Kaftanla Otoportre* (1500) eserini kiraya verdi. Eseri kiralayan Abraham Küffner, onun yasal bir kopyasını yapmak istediğini söyledi. Geri dönen eserin taklit değil orijinal olduğundan emin olmak için yetkililer eserin ahşap fonuna bir damga bastılar ama Küffner'in bu önlemin etrafından nasıl dolaşacağını anlaması zor olmadı. Damganın basıldığı fonun resme paralel bir plaktan ibaret olduğunu fark etti. Fonu resimden keserek ayırdı ve kendi yaptığı kopyayı orijinal fona sabitleyip yetkililere geri verdi. Altı yıl sonra da orijinal eseri Münih'te sattı. Resim halen Münih'teki *Alte Pinakothek*'te hayranlık uyandırmaya devam ederken, Küffner'in kopyası Nuremberg'teki *Germanisches Nationalmuseum*'da bulunuyor.

BROOKLYN KÖPRÜSÜ'NÜ SATMAK

On dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde New York'un iki sembolü vardı. Birincisi, 1883 yılında dikilen Frédéric Auguste

Bartholdi'nin Özgürlük Heykeli, ikincisi de yine 1883'te açılan, Doğu Nehri üzerinde asılı duran ve Almanya doğumlu J. A. Roebling tarafından tasarlanan Brooklyn Köprüsü'ydü. Köprü pek çok şair ve ressama ilham veren bir meydan okumaydı ama en büyük meydan okuma köprünün satışı fikri tarafında cereyan ediyordu.⁷

Köprüyü bir satış unsuru haline getiren cazip özelliklerinden biri, yüzyıl önce her gün göçmenleri taşıyan gemilerin demirlediği Ellis Island'daki New York Limanı'na olan yakınlığıydı. Profesyonel dolandırıcı George C. Parker'ın gemilerde kamarot olarak çalışan adamları vardı ve parası olan ama zekâsı olmayan yolcuları küçük bir bedel karşılığında Parker'a bildiriyorlardı.

Kamarotlar, potansiyel kurbanları, pusuda bekleyen ve ağız iyi laf yapan Parker'ı "Satılık Köprü" tabelasıyla bulabilecekleri yere yönlendiriyorlardı. Parker kurbanla sıkı bir muhabbete girişikten sonra onlara bu fırsatı yakalayacak kadar talihli olmalarının ne büyük bir şey olduğunu, çünkü bu köprüye yatırım yapmaları halinde köprüye kuracakları bir gişe vasıtasıyla kısa sürede ne kadar büyük paralar kazanacaklarını anlatıyordu. Kerizler ne kadar şanslı olduklarına kendileri de şaşıyor, söylenildiği gibi Amerika'nın taşı toprağı altın bir fırsatlar ülkesi olduğunu böylece tasdik etmiş oluyorlardı. 200 ila 1000 dolar arasında bir ödeme yapıp karşılığında gerçekçi görünen ve üzerinde "Bir adet köprü, iyi durumda" yazan tapu senedi alıyorlardı.

Polis düzenli olarak köprünün girişine gelip de turnikeler ve bariyerler inşa etmeye kalkışan sözde mülk sahiplerinden bıkmıştı. Ellis Island yetkilileri bu sahtekârlığa daha fazla pabuç bırakmamak amacıyla göçmenlerin şehre indiği noktalarda, üzerinde "Kamuya ait yapıları ve caddeleri satın alamazsınız" yazan broşürler dağıtmaya başladılar (Cohen, 2005).

Parker ise 1928'de çeşitli dolandırıcılık suçlarından müebbet hapis cezasına çarptırıldı. İki yıl sonra dizelerini Hart Crane'in nakşettiği, Roebling'in şaheserini birleştirici bir metafor olarak konu aldığı epik şiiri "Köprü" yayımlandı. Parker'ın bu eserin bir kopyasını okuyup okumadığı merak ediliyor.

C. F. GOLDIE, BADANACI

1985 yılında Karl Feodor Sim adında Yeni Zelandalı bir esnaf, vandaşı olan sanatçı Charles F. Goldie'nin (1870-1947) eserlerini taklit etmekten suçlu bulundu ve Foxton belediye binası ve tuvaletlerinin badanasını yapmakla cezalandırıldı. Sim, mahkemeden sonra eserlerine en azından yasal olarak C. F. Goldie imzası atabilmek için adını Carl Feodor Goldie olarak değiştirdi. Artık eserlerini orijinal Goldie eserleri olarak yutturmaya çalışmasa da Yeni Zelanda'nın ilk tescilli resim sahtekârı olma unvanını elinde tutmanın gururunu yaşıyor.*

CHARLEY PARKHURST, ARABACILARIN SULTANI

Rivayete göre Charlotte Darkey Parkhurst (1812-1879) yetimhane-den erkek kılığına girerek kaçtı ve başarılı olunca da bir daha bu kılıktan çıkmadı. Charley Parkhurst adıyla Massachusetts'in küçük bir kasabasındaki ahırların birinde seyis yamağı olarak çalışmaya başladı. At arabası sürücülerini merakla izleyen Parkhurst'un bu işte yetenekli olduğunu düşünen patronu önce ona iki atın nasıl sürüleceğini, daha sonra da sırasıyla dört ve altı atın nasıl kontrol edileceğini gösterdi. Küçük ellerini gizlemek için daima eldiven takan Charley bir süre sonra Doğu Yakası'nın en çok aranan arabacısı oldu ve pek çok insan arabaları dizginleri Charley'nin tutması şartıyla kiralar oldu.

Muhtemelen birileri kimliğini deşifre ettiği için 1851 yılında batıya giderek San Francisco'ya yerleşti. Kaliforniya eyaletinde yeni güzergâhlar belirleyerek çalışmaya başladı. Bu yıllarda muhtemelen bir atın çifte atması sonucunda tek gözünü kaybetti ve "Kayık Göz Charley" unvanını da böylece kazandı.

* Carl Feodor Goldie, 2013 yılı Ekim ayında 89 yaşındayken vefat etti. 1985 yılında sahtekârlıktan suçlu bulunduğu en az kırk eseri kopyalamaktan yargılanmıştı.

Charley 1860'larda yeteneği, cesareti ve sadakatiyle epey meşhur olmuştu ve bu sayede Wells Fargo'da düzenli bir iş buldu. O sıralarda bir akşam içkiyi fazla kaçırdı ve patronu Andy Jackson Clark'ın karısı, on yedi yaşındaki oğluna Charley'yi yatağına götürmesini söyledi. Hayretten eli ayağı titreyerek dönen çocuk annesine Charley'nin bir kadın olduğunu söyledi. Aile bu gerçeği bir sır olarak saklamaya karar verdi ve "bu iyi insanlar gerçeğin açığa çıkması halinde Charley'nin ne kadar küçük düşeceğini bildikleri için onun ölümüne kadar bu konuda ağızlarını bile açmadılar" (Sams, 1995).

1860'ların sonunda Charley arabacılıktan emekli oldu ve Santa Cruz'dan çiftçilik yapabileceği ve konaklama tesisi olarak işletilebileceği bir miktar arazi satın aldı. Ormancı olarak mevsimlik işlerde çalıştı.

1879'da dil kanserinden hayatını kaybetti. İlk ölüm ilanları övgüyle doluydu, fakat gerçek biyolojik cinsiyetiyle (ve daha önce bir çocuk doğurduğuyla) ilgili haberler yayıldıkça bazı gazeteler tutum değiştirdi. Rhode Island'dan bir gazeteci Charley için şunları yazacak kadar aşırıya kaçtı: "Charley Parkhurst kötü bir hastalıktan öldü. O, bir erkek gibi davranabiliyor, bir erkek gibi konuşabiliyordu. Fakat iş bir erkek gibi sır saklamaya gelince, doğası kendisine isyan etti ve ömrü boyunca söyleyecek bir şeyi olmadıkça konuşmayan bu kadın dil kanserinden öldü" (Sams, 1995).

CHECK-IN'DE HAYAT VAR

Yer: John Lennon Havalimanı, Liverpool. Tarih: 6 Nisan 2010. EasyJet'e ait check-in kontuarının önünde EZY 7223 uçuş nolu Berlin seferini bekleyen üç yolcu vardı: Gitta Jarant, üvey kızı Anke Anusic (41) ve 91 yaşındaki kocası Curt Willi Jarant. Curt güneş gözlüğü takmıştı ve tekerlekli sandalyesinde otururken rahatı yerindeydi.

Nihayet sıra kendilerine geldiğinde yaşlı adam uykuya daldı. EasyJet personeli onun uçuşa uygun olup olmadığından endişe etti ve tıbbi personel çağırdı. Anlaşıldı ki, kaygılanacak hiçbir şey

yoktu, çünkü adam son yolculuğunu zaten yapmıştı. Hemen polise bilgi verildi. Anne ve kız Curt'ün öldüğüyle ilgili en ufak bir fikirleri olmadığı konusunda ısrar etse de adamın sadece uyuduğunu sanmanın pek olası olduğunu düşünmeyen İngiliz polisi iki kadını "ölümü bildirmemek" zannıyla tutukladı.

Ailenin tamamı Alman vatandaşıydı. Muhtemelen Curt'ü anavatanına gömmek istemişlerdi, fakat Curt'ü bir tabutla Almanya'ya göndermek çok pahalı olduğundan ona ucuz bir uçak bileti almayı daha mantıklı bulmuşlardı. İşin tuhafı, Oldham, Lancashire'daki evlerinden havalimanına kadar taksiyle gelmişlerdi.

CHRISTINE JOY MAGGIORE, AIDS İNKÂRCISI

Tekstil ithalatçısı Christine Joy Maggiore (1956-2008), 1992 yılında yaptırdığı rutin bir kontrolde HIV virüsü taşıdığını öğrendi. Sonraki yıllarda Amerika'nın önde gelen AIDS inkârcılarından biri haline geldi. İddiası HIV virüsü ile AIDS hastalığı arasında bir bağlantı bulunmadığıydı ve iddialarını kendi bastırdığı *What if Everything You Thought You Knew about AIDS was Wrong?* (Ya AIDS Hakkında Bildiğinizi Sandığınız Her Şey Yanlırsa?) adlı kitabında topladı.

Maggiore bu süreçte ilaçlarını almayı reddetti, eşiyle korunmadan ilişkiye girdi ve kızı Eliza Jane'i emzirmeye devam etti. 17 Mayıs 2005 yılında kızı Eliza Jane üç buçuk yaşındayken öldü. Maggiore'nin kendisiyse 2008 yılının Aralık ayında öldü. Onun ölüm raporu ve kızına ait otopsi raporu hiçbir şüpheyi yer bırakmayacak şekilde ölüm nedenlerinin aynı olduğunu gösteriyor.

CLIFTON JAMES, MÜHİM AKTÖR VE ONUN NAZİ TAKİPÇİLERİ

Meyrick Edward Clifton James (1898-1963) Avustralya'da doğdu ama Avrupa'da büyüdü. On altı yaşındayken aktör olmayı kafaya koydu, fakat kariyeri cephede çarpışırken yaralandığı Birinci Dünya Savaşıyla kesintiye uğradı. Savaştan sonra kariyerine devam etmeye

çalışsa da bir türlü dikiş tutturamadı ve sadece figüranlık yapabildi. 1920'ler ve 1930'lar onun için oldukça hareketsiz yıllar oldu.

İkinci Dünya Savaşı başlarında orduya katılan James cephe gerisinde masa başı işler yaptı. Ta ki 1944 yılının ilkbaharına kadar. Ordu taarruz hazırlıkları yaparken James'e hayatının rolü önerildi. Müttefikler Alman istihbaratını yanıltmak için çıkarmanın nereye yapılacağı konusunda bir süredir yanlış bilgiler yayıyorlardı. Bu yayma operasyonunda görev alan subaylardan biri, James'in Müttefik Kuvvetler Komutanı Mareşal Montgomery'ye (1887-1976) olan müthiş benzerliğini fark etti. Vakit kaybetmeden James'in Monty olarak çeşitli yerlerde görünüp Almanları yanıltacağı bir plan üzerine çalışılmaya başlandı.

Fiziksel benzerliği azami düzeye çıkarmak için biraz ince ayar yapıldı tabii. Mesela James Birinci Dünya Savaşı'nda bir parmağını kaybetmişti. Yerine bir protez uyduruldu. General takımıyla oturup kalkmaya başladı ki bu sayede onların jargonunu ve üsluplarını kaptı. Ne var ki fiziksel benzerliklerine rağmen James ile mareşalin karakterleri birbirlerine tamamen zıttı: Mareşal sigara ve alkol kullanan, dünya nimetlerine değer vermeyen, hem kendine hem de başkalarına pek acımayan biriydi. James ise çapkındı, sigara tiryakisiydi ve sünger gibi içki içiyordu.

1944 Mayıs'ında James, Cezayir ve Cebelitarık gibi stratejik noktalarda görünerek rolünü keyifle oynadı. Beklendiği gibi, Cebelitarık'taki varlığı Almanlar için çalışan İspanyol casus Binbaşı Ignacio Molina Pérez tarafından derhal raporlandı. Rapor, Alman Yüksek Kumandanlığı'nın çıkarmanın Normandiya'dan değil Güney Fransa'dan yapılacağı yönündeki inancını kuvvetlendirdi.

Maalesef müttefiklerin galibiyetinden James pek nasiplenemedi. İngiliz ordusu onun çabalarını görmezden geldi, bu operasyon hakkındaki belgeleri 2010 yılına kadar açığa çıkarmadı. Savaştan sonra James aktörlük kariyerine devam etti. 1954 yılında savaştaki rolünü anlattığı *I Was Monty's Double* (Monty'nin Kopyasıydım) adlı bir kitap yazdı; kitap 1958'de beyaz perdeye aktarıldı. Filmde James, hem Montgomery'yi hem de Montgomery'yi oynayan James'i oynadı.

COLUMBINE KATLİAMI'NDAKİ ŞEHİT

20 Nisan 1999'da her ikisi de 1981 doğumlu olan Eric Harris ve Dylan Klebold adındaki iki genç, öğrencisi oldukları Colorado'daki Columbine Lisesi'nde 13 kişiyi katlettikten sonra intihar etti. Tüm dünyada hayret ve korku dalgasına neden olan olaydan kısa bir süre sonra, çoğu hâlâ tedavülde olan pek çok hikâye ortaya çıktı. Bunlardan biri, çocukların Marilyn Manson adıyla bilinen rock şarkıcısı Brian Hugh Warner'ın etkisiyle cinayet işledikleriydi. Bu iddialar üzerine Manson Amerika turnesinin kalan kısmını iptale zorlandı. Epey zaman sonra ortaya çıktı ki çocuklar Manson'ın müziğinin hayranı olmaktan çok uzaklardı.

İkinci bir efsane yine 1981 doğumlu olan, asi bir ergenlik döneminden sonra Tanrı'yı bulan Cassie René Bernall adındaki başka bir genç çevresinde gelişti. Rivayete göre katillerden biri Bernall'ın kafasına silah dayamış ve hâlâ Tanrı'ya inanıp inanmadığını sormuştu. Kızın "Evet" diye yanıtlaması üzerine oğlan silahı ateşlemişti. Bu rivayet Amerikan efsanesinin tüm unsurlarını içeriyordu: Beyaz ırktan Amerikalı bir ergen tövbe eder, Tanrı'yı bulur ve sonrasında öldürülür. Birinin inancı yüzünden öldürülmesi Amerika'da epey iş yapar; hele ki öldürülen Hristiyan'sa.

2000 yılında Bernall'ın annesi Misty, *She Said Yes: The Unlikely Martyrdom of Cassie Bernall* (Evet Dedi: Cassie Bernall'ın Sıradışı Şehadeti) adında bir kitap yazdı ve Bernall'ın mertebesini "şehit" seviyesine yükseltmiş oldu. Pek çok Katolik şehadeti vakasında olduğu gibi, detaylı bir araştırma iddiaların pek azının doğru olduğunu ortaya koydu. FBI tarafından yürütülen soruşturmada Bernall ve katiller arasında hiçbir diyalog yaşanmadığı tespit edildi. Dahası, katiller sorularını asi bir ergenlik dönemi geçirmeyen, saldırıda hayatını kaybetmeyen ve dolayısıyla şehitlik için hiç de elverişli olmayan Valeen Schnurr'a yöneltmişlerdi.

Gerçekler ve efsaneler genelde uyumsuzdur. Bernall ailesi –ve arkasındaki Amerikan Hristiyanları– neye inanacaklarını çoktan seçtiler. Tüm delillere rağmen aileye ait internet sitesinde hâlâ

"Cassie Bernall, 20 Nisan 1999 tarihinde Columbine Lisesi'nde Tanrı'ya olan inancını açıkladıktan sonra öldürüldü" yazıyor.

ÇİN İŞİ PİLOTLAR

24 Ağustos 2010 yılında Henan Havayolları'na ait bir yolcu uçağı Çin sınırları içindeki Heilongjiang'a düştü; kazada 42 kişi öldü, 54 kişi yaralandı. Bir hafta kadar sonra uçağın pilotunun "kariyerinin ilk yıllarında iniş yapmayı bir türlü beceremediği" (Garschagen, 2010) ve aslında kaptanlığa terfi etmesi için gerekli niteliklere ve uçuş deneyimine sahip olmadığı ortaya çıktı.

Bir hafta kadar daha geçti ve Çin'in Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün bu bilgiye zaten sahip olduğu ortaya çıktı, çünkü 2008'de 192 Çinli pilotun uçuş saatleri ve eğitim yeterlilikleriyle ilgili yanlış beyanlarda bulundukları ve mevcut pozisyonlarının gerektirdiği yeterlilikleri karşılamadıkları tespit edilmişti.

Problemin esas nedeni –bürokrasideki yolsuzluk eğilimi dışında– Çin sivil havacılık sektörünün aşırı hızlı büyümesiydi. Çinli havayolu firmaları sivil pilot kıtlığı nedeniyle emekli muharip pilotlara yönelmişti. Sivil yolcu uçakları için eğitilmeyen bu pilotlar Amerikan tarzı bir eğitimden geçiriliyorlardı, fakat bu yolla elde edilen pilotların talebi kısa sürede karşılamaları mümkün görünmüyordu. Bu nedenle Çinli havayolu şirketleri uçaklarını havada tutabilmek için pilot seçim ve terfilerinde seçici olmayı bir kenara bırakmışlardı.

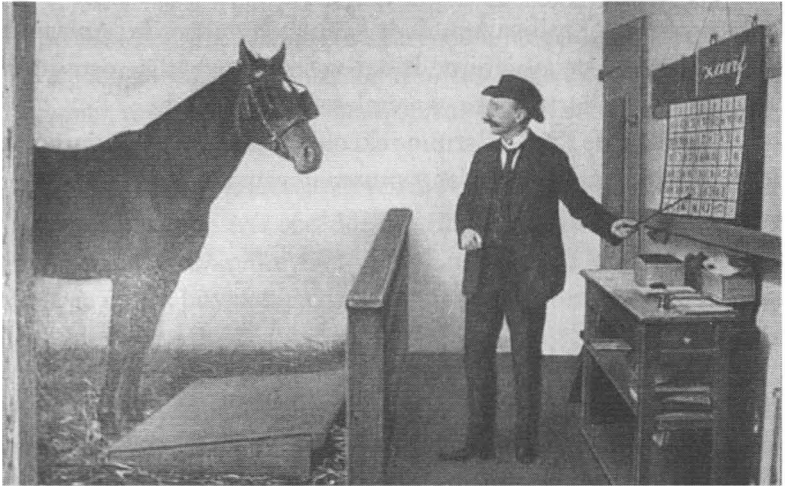
ÇİN'DE İSİM BENZERLİĞİNDEN EKMEK YEMEK

Sahtecilik çocuk oyuncağı mı? Pekin'deki Tsinghua Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 2006 yılında cerrah olarak aktif görev yapan ve dekan yardımcılığı görevini yürüten Liu Hiu'nun özgeçmişini incellerseniz, sahip olduğu yayınların alt alta yazıldığında kolunuz kadar uzun olduğunu görürsünüz. Bu özgeçmişle ilgili tek sorun, Liu Hiu'nun bu listeye kendisiyle aynı ada sahip başka bir doktorun yayınlarını

da eklemiş olmasıdır. Yakın zaman önce, yine Pekin'deki Kimyasal Teknoloji Üniversitesi'nde görevli Lu Jun adlı bir profesörün de aynı numarayı yaptığı anlaşılmıştır.

ÇOK DA AKILLI OLMAYAN HANS

Almanya'da Karl Krall (1863-1929) adlı Elberfeld, Wuppertal'lı bir kuyumcu 1905 yılında amatör bir etolojist ve emekli ilköğretmeni olan Wilhelm von Osten'den "Akıllı Hans" (Kluge Hans) adında bir at satın aldı. Osten 1891 yılından beri, hayvanlarda da yüksek zekâ olduğunu öne süren çalışmalar yapıyordu ve Akıllı Hans'a da aritmetik öğrettiği iddiasındaydı. Görünüşe bakılırsa Akıllı Hans, sayıların küp kökleriyle bile toplama çıkarma işlemleri yapabiliyordu. Krall, takip eden yıllarda Hans'la yetinmedi ve Muhammed, Zairf, Amasis, Aourn, Bento ve bir midilli olan Küçük Hans'ı (Hänschen) da akıllı at portföyüne kattı. Hayvanlar kendilerine bir soru sorulduğunda ayaklarını yere vurarak yanıt veriyorlardı. Bilhassa da toplama işlemlerinin hepsinde sayıları (sol ayak vuruyorsa "1" in katları, sağ ayak vuruyorsa "10" un katları demek istiyorlardı) açıkça ifade edebiliyorlardı.

Karl Krall, 1909'da Zarif adlı atına karmaşık toplama işlemleri öğretirken.

İlk başta Krall, Von Osten'le –ikisi de kötü birer araştırmacı olduklarından– aynı fikirdeydi ve atların gerçekten de matematik dehası olabileceğine inanıyordu.

İşin içerisine nitelikli bir bilim insanı olan Oskar Pfungst girince efsane çöktü. Pfungst ilk olarak atların hesaplamaları Krall yanlarındayken çok iyi becerdiklerini, Krall yokken tahmin yeteneklerinin şanstın ileriye gidemediğini keşfetti. Bir süre sonra Pfungst, Krall'ın kendinin de farkında olmadığı istem dışı tüyolar verdiğini tespit etti. Atlara bir soru sorulduğunda Krall başını eğiyor ve atın hangi ayağını yere vurmasını bekliyorsa o ayağa bakıyordu. At yere uygun sayıda vurunca Krall farkında olmadan kafasını geri kaldırıyor. Aslında atlar soruları yanıtlamayı değil, Krall'ın hareketlerinden onun ne beklediğini öğrenmişlerdi.

Pfungst'un keşfi, araştırmacının kendisinin de doğru yanıtı bilmediği ve bu sayede çıktığı farkında olmadan etkileyemedikleri çift-kör deneylerin önemini ortaya çıkardı. Pfungst'un onuruna araştırmacıların kendi deneylerini farkında olmadan etkilemelerine "Akıllı Hans Etkisi" adı verildi.

Krall, artık olayın nasıl işlediğini biliyor olmasına karşın Pfungst'un açıklamalarını reddetti. Bento adlı atın kör olması gibi bazı gerekçeli itirazlar sundu, fakat ilginç bir şekilde bu kör at da sadece yanında Krall varken doğru yanıt verebiliyordu. Anlaşılan Bento görmese de ayağını ne kadar vurması gerektiği sorusunun yanıtını anlamak için başka yöntemlere başvuruyordu.

Fakat yine de Krall, atlarının zeki olduğunda ısrarcı davrandı ve ölene dek bu konuda yayınlar yapmaya devam etti.

DANIE KRUGEL, MUCİT POLİS

Bir gün Danie Krugel adındaki eski bir polis, kendisine Nobel Ödülü getirecek bir icatta bulunduğu iddiasıyla ortaya çıktı: Eğer kendisine kayıp birine ait bir saç teli (ya da başka bir DNA kaynağı) verilirse her nerede olursa olsun o kişinin yerini bulmasını

sağlayacak bir icattı bu. Elbette icadının nasıl çalıştığını açıklamaya niyeti yoktu. Biraz zorlandığında "kuantum fiziği", "karmaşık ve gizli bilimsel teknikler" ve "gizli enerji kaynağı" ile çalışan "madde oryantasyon sistem makinesi" gibi ne idüğü belirsiz cümleler kuruyordu (Goldacre, 2007).

Krugel çok sayıda başarısı olduğunu iddia ediyordu. Eski bir polis olarak başarılı olması imkânsız değildi elbette; imkânsız olan bunu icadıyla gerçekleştirmiş olmasıydı. Krugel daha önce kayıp çocukları arayan polis biriminde çalışmıştı. Görünen o ki kendi becerileriyle ulaştığı bilgileri makineye atfediyordu.

Hakikatte Krugel'in performansının nasıl olduğu Güney Afrika TV şirketi M-Net'in bir prodüksiyonu olan *Carte Blanche* adlı programda anlaşıldı. 1980'lerin sonunda Gert van Rooyen ve Joye Haarhoff adlı iki Güney Afrikalı, altı kız öğrenciyi kaçırdı ve kızlar bulunamadı. Programın "Kaderin Parmakizi" adlı bölümünde Krugel icadı aracılığıyla kızları bulacağına söz verdi ve ailelerinden kayıp kızların saçlarını temin etti. Ailelerin endişeyle yanıp kavrulduğu haftalar boyunca Krugel'in zerre faydası dokunmadı.

DANIEL GOLDREYER, BADANACI RESTORATÖR

1986 yılında Gerard Jan van Bladeren adlı bir şahıs Amsterdam'daki Stedelijk Müzesi'ne gitti ve elindeki maket bıçağıyla Barnett Newman'ın *Kim Korkar Kırmızı, Sarı ve Maviden* adlı eserine defalarca kesik attı.

Amsterdam İl İdaresi eseri restore etmesi için New York'tan Daniel Goldreyer ile 800.000 florine anlaştı. İşin tamamlanması tam dört yıl sürdü ve Goldreyer, Newman'ın stilini kullandığını, ince bir fırçayla eserin büyük bir kısmını kaplayan kırmızı bölgeye (boyutu 245 cm x 543 cm idi) binlerce ve binlerce noktalama yaparak eseri tamamladığını öne sürdü.

Restorasyonun kalitesi Amsterdam'da şiddetli eleştirilerin fitilini ateşledi. Hollanda Adli Tıp Kurumu'nun gerçekleştirdiği bir inceleme neticesinde Goldreyer'in kırmızı bölgeyi silinmeyen bir boya türüyle ve bir rulo kullanarak boyadığı ortaya çıktı.

Amsterdam Belediyesi'ne 680.000 euroya mal olan bir hukuk savışı başladı. Goldreyer itibarını zedelediği iddiasıyla Amsterdam Belediyesi'ne 125 milyon dolarlık manevi tazminat davası açtı. Sonunda Amsterdam Belediyesi Goldreyer'e 100.000 dolar ödedi ve Goldreyer davayı geri çekti. Ve eser Stedelijk Müzesi'nin kimsenin giremediği deposuna kaldırıldı.

DEREK ATKINS, BALIK GİBİ DENİZCİ

Dolandırıcılık, Derek Atkins'in kanında vardı. *Zuiderzee* adlı balıkçı gemisini kaptanlık ehliyeti olmadan kullanmakla kalmamış, seyir defterinde oynamalar yapmış ve izin verilen avlanma kotasını aşmıştı. Ayrıca, adı cinsel suçlar bürosu kayıtlarına girince ismini değiştirmiş ve kendisine âşık ettiği bir kadını birkaç bin sterlinini alarak dolandırmıştı.

Balıkçılık yasasına yaklaşık yirmi defa muhalefet etmekten 1 milyon sterlinlik bir borca battığı sıralarda Denizcilik ve Balıkçılık Ajansı, Atkins'in kız arkadaşı tarafından yazılmış bir dilekçe aldı. Dilekçe, kızın çok sevdiği sevgilisi Atkins'in öldüğünü, bu yüzden idari ceza sürecinin sona erdirilmesi hususunu arz ediyordu.

Kısa bir süre sonra *Fishing News* adlı yayın organında Atkins'in ne kadar centilmen bir insan olduğunu, müthiş bir espri anlayışına sahip, daima insanlara yardım etmekten hoşlanan, arkadaşları ve ailesi tarafından çok özlenecek sakın bir adam olduğunu belirten bir ölüm ilanı yayımlandı (Bamford, 2009).

Denizcilik ve Balıkçılık Ajansı'nda görev yapan bir müfettiş durumdan kuşkulandı ve polisten konuyu incelemesini rica etti. Dilekçeye yapılan el yazısı analizi dilekçenin sevgi dolu bir kız arkadaş tarafından değil, Atkins tarafından yazıldığını ortaya koydu. Atkins'i kanlı canlı bulmaları uzun sürmedi. Anlaşılan ölüm ilanını da bizzat kendisi vermişti.

Şubat 2009'da çıkarıldığı mahkeme tarafından "yalan söylemek ve tasarlayarak dolandırıcılık yapmak" suçlarından 30 ay hapse mahkûm edildi (*Daily Mail*, 2009).

DOLAR İKİZİ, KUZEY KORE STAYLA!

Her şey Bangko Sentral ng Pilipinas için çalışan sadık bir gişe memurunun 1989'un Aralık ayında dokunduğu 100 dolarlık banknotta "doğru olmayan bir şeyler hissetmesiyle" başladı. Kullandığı bütün kontrol teçhizatı paranın gerçek olduğunu gösterse de gişe memuru ikna olmadı. Banknot Japonya'ya, iş dünyasında en başarılı sahte para ayırt etme makinelerini kullanmasıyla meşhur para uzmanına, Yoshihide Matsumura'ya gönderildi. Matsumura elinde tuttuğu eserin kalitesinden çok etkilenmişti. Tıpkı gerçek Amerikan doları gibi, %75 Amerikan pamuğundan, %25 ketenden üretilmiş, doğru makineyle (Fourdrinier makinesi) işlenmişti. Genelde sahte para üretirken kullanılan ofset baskı yöntemi değil, çukur (*Intaglio*) baskı yöntemi kullanılmıştı – ki para basmak için kullanılabilecek bir çukur baskı makinesi hem ağır hem de pahalıdır ve sadece hükümetlerin yaptığı bir yatırımdır.

Matsumura parayı Amerikan Gizli Servisi'ne gönderdi. Paraya C-14342 kodu atandı. Dikkatli bir inceleme sonrasında parada üç tür özür bulunduğu tespit edildi, ancak Gizli Servis bu özürlerin bizzat kalpazanlar tarafından kendi paralarını gerçek paradan ayırt etmek için konduğuna kanaat getirdi.

Gizli Servis bir süre sonra paranın daha önce Lübnan'daki Be-kaa Vadisi'nde ele geçirilen başka bir parti sahte parayla aynı seriden olduğunu gösteren bir ipucu yakaladığını düşündü. Bölgede İran tarafından finanse edilen Hizbullah hareketi aktifti ve Şah da düşüşünden kısa bir süre önce iki adet çukur baskı makinesi satın almıştı. Fakat soruşturma buradan daha ileriye gidemedi.

1990'ların başında "süper banknot" hakkındaki dedikodular yayılmaya başladı. Artık kaygılananlar sadece hükümetler değildi. Öyle ki 1993 yılında Rusya'nın Rostov şehrinde okul basıp öğrencileri rehin alan teröristler, 100 dolarlık banknotlardan oluşan 10 milyon dolar fidyenin yanı sıra gelişmiş bir sahte para detektörü istemişlerdi.

1996 yılında ABD hükümeti 100 dolarlık banknotun tasarımı ve güvenlik özelliklerini değiştirdi. Tedavülde olan paralar safha

safha geri çekileceğinden, kalpazanlar yeni banknotu kopyalayana kadar eskilerini kullanabileceklerdi. Öyle de oldu: Yeni tasarım banknotların incelikli kopyalarına 1998 yılında Londra'da rastlandı ve C-21555 ile kodlandı.

Yavaş ama emin adımlarla Gizli Servis bu defa önemli ipuçları elde etti. Japonya'nın sürdüğü iz, 1970'lerde Kuzey Kore'de sırta kadem basan Yoshimi Tanaka adındaki bir Kızıl Ordu teröristine kadar ulaştı. Kuzey Kore'de tahminen 28 milyon dolarlık süper banknotun çoktan dolaşıma girdiği tespit edildi. Bu ipin ucu Official IRA'ya', İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun barış görüşmelerini reddeden fraksiyonuna çıktı. O-IRA lideri Seán Garland'ın Moskova'ya dört kez seyahat ettiği ve burada Kuzey Kore elçiliğine uğradığı öğrenildi.

Kuzey Kore süper banknotun en akla yatkın zanlısıydı. İyi sahte para, kapitalist sistemi lağvetmek isteyen terörist örgütleri finanse etmenin en ucuz yoludur. Kim Jong-il gibi diktatörlerin de arzusu budur (2011 yılında öldüğünü hatırlatmak gerek). Ne var ki muhtemelen bu çapta bir kalpazanlığın sebebi kapitalist sisteme çomak sokmak değildi ve başka zaruri nedenleri vardı: Jong-il'e diz çöktürmek isteyen Batı dünyası, evvela onun ekonomisini hedef alıp ticaret ambargoları uygulamış, böylece Kuzey Kore uluslararası piyasalardan borçlanamamıştı.

Batı istihbarat servisleri Kuzey Kore'nin yasadışı ticaret yoluyla gelir yarattığını uzun yıllardır biliyor. Örneğin sahte sigara (Marlboro en popüleridir) Kuzey Kore ekonomisi için yılda 700 milyon dolar hasılat demektir. Kuzey Kore eroin, kristal metamfetamin gibi uyuşturucu maddelerin de membaıdır ve sahte ilaç ya da silaha ihtiyacınız varsa ilk bakmanız gereken yerdir. İstihbarat raporlarına göre Kuzey Kore tüm bu ilave gelir kaynaklarına rağmen 90'ların ortasında çoktan iflas etmeliydi fakat etmemişti. Üstelik Kim Jong-il cephaneliğini şişirdikçe şişiriyordu ve bu askeri teknolojiler suyla değil dolarla ödenerek ithal ediliyordu.

İpucunu takip eden Amerikan Gizli Servisi ve diğer muadilleri dikkatlerini 39. Oda'ya, Kuzey Kore'nin sigara, uyuşturucu

* İrlanda Kurtuluş Örgütü'nün Marksist kanadı. (ç.n.)

fabrikalarını ve sınır dışı suç faaliyetlerini organize eden kuruluşuna yönelttiler. Kuruluşun Pyongyang'da Changgwant Caddesi'ndeki sade, baraka benzeri merkez binasında 130 kişi çalışıyordu. Gizli servisler süper banknot işinin altında Kuzey Kore varsa, operasyonunu 39. Oda'nın yürüttüğünü düşünüyorlardı.

Nihayet ajanlık dünyasının bütün silahları ve ekipmanları devreye girdi: Uydu fotoğrafları, rüşvetler, köstebekler, gerektiğinde tehdit ve şantaj yoluyla alınan bilgiler. Sonunda Kuzey Kore'de dolar basan üç matbaa bulunduğu ortaya çıktı. Bir tanesi Kuzey Kore Ordusu Keşif Birliği'nin kontrolü altındaydı. İkincisi Komünist Parti Merkez Komitesi için baskı yapıyordu. Üçüncüsüyse Pyongsung'daydı ve sadece Kim Jong-il'e çalışıyordu. Tahminler değişmekle birlikte, bu tesislerin yılda 500 milyon dolardan 1 milyar dolara kadar para basabileceği hesaplandı.

Bu yüzyılın başında yeni bir gelişme yaşandı. O zamana kadar süper banknotların büyük çoğunluğu ABD dışında ortaya çıkmıştı. Bu da gayet normaldi, çünkü zaten tüm dolar banknotların üçte ikisi yurtdışında dolaşımdadır. Derken 2000 yılı civarlarında Kuzey Kore doların anavatanına yüklü miktarda süper banknot ihraç etmeye kalkıştı. ABD bu girişime 2003 yılında 100 dolarlık banknotun tasarımını yeniden değiştirerek yanıt verdi, ancak tarih tekerlür etti: Yeni paralar tamamen tedavüle girene kadar Kuzey Kore eskilerini kullanmaya devam edebildi. 2005 Mart'ında FBI'ın eline iki yeni numune geçti ve Gizli Servise incelemek üzere gönderildi. Gizli Servis görevlisi FBI ajanına dönüş yaptı ve şöyle dedi: "İyi de bunlar gerçek?" (Rose, 2009).

Konuyla ilgili daha ilginç bir soru da Başkan George W. Bush yönetiminin niçin herhangi bir önlem almadığı. Normalde başkalarının bölgesine bomba atmakla ilgili vicdani bir problemi bulunmayan Bush yönetimi, açık bir şekilde Kim Jong-il'i öcü gibi göstermeye politikasını benimsemişti. Nedeni muhtemelen Kore'nin nükleer gücünün sınırlandırılması sürecini riske atmak istememesi olabilir. Ne var ki Kim Jong-il'in 2007 itibarıyla yaptığı planlar çok açıktı: Kuzey Kore o yıl milyarlarca dolar basmaya yetecek kadar Fourdrinier kâğıdı siparişi verdi.

DROWN! MANYETİK KALABİLMEK İÇİN BANYO NOTLARI

Dr. Ruth B. Drown'un (1891-1965) hayatı dolandırıcılıkla mücadele etmenin ne kadar zor olduğuna iyi bir örnektir. Drown, şarlatanlık sanatını Albert Abrams'tan öğrenmişti. Kariyerinde yükselmeye başladığı sıralarda Abrams'ın bir sahtekâr olduğu Amerika'da ortaya çıkmıştı. Drown da Abrams gibi hastalarını bir elektrik devresine bağladığı cihazlar kullanıyor, Drown Radyovizyon Aleti, Drown Terapötik Cihazı ve Drown Homovibra Işın Cihazı gibi tuhaf tuhaf cihazların fahiş fiyatlara satışını yapıyordu. Ve yine Abrams gibi masum kurbanlarını ıstıraba sürükleyen hatalı teşhislerde bulunuyordu.

Elbette Drown'un Abrams'ın yarattığı çılgınlıklara yaptığı bir takım "katkılar" oldu. Mesela "Drown Radyoterapi Atlası" bir küveti boşaltırken yapılabilecek kusurlu hareketlerden şöyle bahsediyordu:

Zayıf ve halsiz birinin düş almaması ve su delikten akıp giderken orada bulunmaması gerekir, çünkü eğer böyle yaparsa üzerindeki manyetizma suyla birlikte akıp giderek onu daha da halsiz bırakır.

Ayrıca bu zayıf hasta bir küvet banyosu yaparsa küveti olduğu gibi bırakmalı ve küvetin suyunu boşaltma ve temizlik işini bir başkası yapmalıdır. Eğer illa ki kendisinin yapması gerekiyorsa, küvetin içinden çıkmalı ve küvetteki suyu tahliye etmeden önce bornozunu giymelidir. Çok sayıda insan suyun tahliyesini henüz küvetten çıkmadan gerçekleştirmektedir ve bu yüzden kendi manyetizmaları giderden boşalan suyla birlikte toprağa geçmekte, bu da hastanın manyetizma rezervini azaltmaktadır. (Smith, 1968)

Drown, kanserin o güne dek bilinmeyen sebebini de keşfetmişti: Caz müzik. Ne mutlu ki bu yüzden hastalığı yenmenin olanağı da mevcuttu ve tüm etkiler yatıştırıcı müzikler dinlendiği takdirde tersine çevrilebilirdi.

Drown'a göre icat ettiği radyovizyon aleti X ışınlarının pabucunu dama atıyordu. Alet Londra'dan çalıştırılarak 5.500 km ötedeki Connecticut, ABD'de yaşayan birinin kan pıhtısı ve kanseri olduğu teşhis edilebilmişti.

1951 yılında Drown, "yanıltıcı isimlendirilmiş bir cihazın eyaletlerarası ticareti"nden suçlu bulundu ve mahkeme Drown'un terapötik cihazının terapötik olmadığına hükmetti. Dava, Drown'un 1948 yılında göğsündeki bir kitle nedeniyle tedavi ettiği Marguerite Rice tarafından açılmıştı. Ne yazık ki Rice duruşma başlamadan çok kısa bir süre önce öldü. Dava sonunda Drown'un 1.000 dolar para cezası ödemesine ve cihazlarını diğeryaletlere satamayacağına hükmedildi. Bu karar onun şarlatanlık yapmaya devam etmesine engel değildi.

1963 Mayıs'ında Kaliforniya Kamu Sağlığı Genel Müdürlüğü Drown aleyhine delil toplaması için gizli bir denetçi görevlendirdi. Denetçi, Drown'a üç çocuğuna ait olduğunu öne sürdüğü üç kan örneği teslim edip analiz etmesini istedi. Esasında kan örnekleri bir hindiye, bir koyuna ve bir domuza aitti. Gizli denetçi bir de 588 dolarlık Drown Terapötik Cihazı'ndan satın aldı. Bu denetlemeye dayanarak 1967'de açılacak olan davaya Drown'un ömrü yetmedi; ama iki meslektaşı Cynthia Chatfield ve Margaret Lunness hâlâ hayattaydı. Mahkeme sırasında Drown Radyovizyon aletinin ürettiği fotoğrafların bir an ışığa maruz kalan levhalardan başka bir şey olmadığı ortaya kondu. Bir başka uzman, Drown Terapötik Cihazı'nın içini açarak, üzerinde 1'den 10'a kadar işaretlenmiş olan anahtarların hiçbir fonksiyonu olmadığını ve cihazdaki elektrik akımını zerre değıştirmediklerini gösterdi. Chatfield demir parmaklıklar ardına gönderilirken Lunness için üç yıl adli kontrol kararı verildi.

DUALARIN GÜCÜ

Kardiyolog Mitchell W. Krucoff duanın kalp hastaları üzerindeki etkileri üzerine çalışıyor. Çalışmasının sonuçlarını bilim dünyasını ikna etmekten çok Amerika popüler medyasınca daha iyi

gözükmesini sağlayacak biçime sokuyor; ki buradan dinle arasının iyi olduğunu anlayabiliyoruz.

Krucoff 2001 yılında dört noetik terapinin (stres atma, hayal kurma, şifa amaçlı dokunma ve dua etme) sınanmasını içeren bir makale yayımladı. Okurken paranın başka faydalı işlere harcana-bileceğini düşündürtse de eğlenceli olan bu makale Krucoff'un çalışmasını evrensel bir dini ayine çevirdiğini gösteriyordu. *Unity School of Christianity*,⁸ bir şapelde 30 gün 24 saat uykusuzluk nöbeti tutmuş; Nepal'de 150 rahip hep bir ağızdan tanrısal bir mantra mırıldanmış, Yahudiler ağlama duvarına matbu dualar asmış, köktendinci Hristiyanlar kutsal ruh için her gün dua etmişlerdi. Baptistler ve Roma Katolik Kilisesi'nden olanlar da geri kalmayarak bu ulvi çalışmaya dahil olmuşlardı.

Çalışmanın yayımlanmasından aylar sonra bir TV programına katılan Krucoff, "Dua terapisi uygulanan gruptaki hastalarda tüm komplikasyonlar %50 azalmış, ciddi komplikasyonlarsa %100 azalmıştır" iddiasında bulundu (Grant, 2007). Hoş; ben bundan pek emin değilim. Zira gruptaki ölüm oranlarıyla ilgili veriler, özellikle hayal kurma ve stres atma uygulamalarının tavsiye edilmemesi gerektiğini gösteriyor: Hastaların %13,3'ü çalışmanın başlamasına müteakip altı ay içinde hayatını kaybetmiş. Şifalı dokunma terapisi daha az tehlikeli gibi: bu tedavi için oran %6,7. Dua tedavisi görenlerinse sadece %3,3'ü ilk altı ayı atlatamamış. Bu sonuca bakınca, dua terapisi görenlerde ciddi komplikasyonların %100 azaldığını söyleyebilmiş olması benim için gizemini koruyor; zira benim kitabımda "ölmek" epey ciddi bir komplikasyondur. Krucoff dua terapisinin noetik terapiler arasında en iyisi olduğunu söylüyor, ki sayılara bakarsak haklı görünüyor: Diğer tedavileri alanlarda ölüm vakasına daha fazla rastlanmış. Fakat doktorun medyaya açıklamadığı önemli bir detay var; o da kontrol grubundaki ölüm oranı. Krucoff'un çalışmasında bu tedavilerden hiçbirini almayan bir kontrol grubu –"standart terapi grubu"– olarak beşinci bir grup daha vardı ve bu grupta ilk altı aydaki ölüm oranı %0'dı. Gerçeği gözlerinizle görmek için Krucoff'un *American Heart Journal*'daki standart bir okur için epey zor olan makalesine göz atabilirsiniz.

Makalede Krucoff daha açık konuşuyor: "Tüm noetik terapi gruplarında ölüm vakaları yaşanmıştır. İlk altı ay verilerine bakıldığında ... ölüm oranı farklılıkları standart terapi grubunun istatistiksel olarak daha iyi durumda olduğunu gösteriyor" (Krucoff, 2001).

Aslında makale hastalar için dua etmenin bir şey değiştirmediğini açıkça gösteriyor. Ne var ki Krucoff çalışmasının bazı kısımlarının yeni araştırmaların önünü açacağını söylüyor. Başka bir deyişle niyeti belli: İstatistiklerin dua etmenin daha iyi olduğunu söylediği güne kadar deneye devam etmek.

Belki de Krucoff meslektaşı Herbert Benson'un çalışmasına bir göz atabilirdi. Benson yıllar süren ve altı hastaneden farklı hastaların iştirak ettiği benzer bir çalışmaya imza atmıştı. Duacılar Teresian Carmelites ve Sessizlik Birliği'nden⁹ gelmekteydiler. Hepsisi dualarına "hızlı iyileşilen ve hiçbir komplikasyonun gerçekleşmediği başarılı bir ameliyat" ifadesini ekledi (Benson, 2006). Hastalar üç gruba ayrıldı: Bir grup için dua edildi, ancak bu gruptakilerin bundan haberi olmadı. Bir grup için dua edilmedi ve hastalara herhangi bir şey de söylenmedi, son grubaysa hem dua edildi hem de hastalara kendileri için dua edildiği bilgisi verildi. Gruptaki komplikasyon oranları sırasıyla %51, %52 ve %59 oldu. Yani buradan, eğer bilmiyorlarsa, hastalara dua edilip edilmediğinin bir önemi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştı. Dahası, hastalar eğer dua edildiğini biliyorlarsa komplikasyonla karşılaşma riskinin arttığı sonucu bulunmuştu. Benson'a göre bunun nedeni, dua edildiğini bilmenin, daha fazla komplikasyona sebebiyet verebilecek şekilde hastalarda gerçekçi olmayan yüksek iyileşme beklentisi yaratıyor olmasıydı.

❖ E ❖

EBAY'İN ALTERNATİF GERÇEKLİĞİ

Taklit ürünlerden sakınmak isteyen biri için hatırlanması son derece kolay bir altın kural vardır: eBay'den bir şey alma! eBay'de sergilenen ürünlerin hiç de güvenilir olmadığını ortaya koymaya

birkaç istatistik yeter: eBay'de sergilenen sportif hatıra eşyalarının %60 ile %90'ı sahtedir. Eğer Antik Mısır'dan kalma bir muska ya da çakmaktaşıdan bir ok başı arıyorsanız, bakacağınız son yer eBay olmalı, çünkü sitedeki arkeolojik buluntuların %5'inden daha azı gerçek (Ammelrooy, 2009). Eğer tasarım mobilya arıyorsanız da aynıysa geçerlidir (bkz. MOBİLYA TAKLİTÇİLERİ MANTAR GİBİ).

eBay ve eBay tarafından satın alınan diğer şirketler, ihtiyaç fazlası eşyalarını ya da sadece bir kez giydiği gelinliklerini satmak isteyen vatandaşlara büyük kolaylık sağlar; fakat aynı zamanda taklitçi ve sahtekârlar için de, hem geniş kitlelere ulaşmalarını sağlaması, hem de bunu iki üç resim ve bir paragraflık metin gibi hiçbir maliyeti olmayan girdilerle gerçekleştirmelerini mümkün kılması bakımından bulunmaz nimettir. Kötü niyetli satıcılar doğru anahtar kelimeleri kullanmaları halinde potansiyel kurbanlarını bir mıknatıs gibi çekerler. Sahte bir internet kimliği arkasına gizlenebilmeleri sayesinde de başlarına alıcı kaynaklı bir şey gelmez.

Sahtekârların işine gelen bir başka eBay özelliği de sitenin, satış işlemleri üzerinde çok etkin bir denetim sağlamamasıdır. Sitenin yasal koşulları hiçbir anlamda tutarlı değildir. Bazı hallerde siteyi sorumlu tutmak mümkünken bazı hallerde mümkün değildir. Mesela, aralarında Louis Vuitton ve Christian Dior gibi önemli markaların da bulunduğu Paris merkezli çanta ve parfüm üreticileri konsorsiyumu LVMH, 2008 yılı Temmuz ayında eBay'i sahtecilikle yeteri kadar mücadele etmediği gerekçesiyle 38,8 milyon euro ödemeye mahkûm ettirebilmişti. Öte yandan 2009 yılında kozmetik devi L'Oréal ve İsviçreli saat markası Rolex, eBay'e karşı açtığı davayı kaybetmiş, mahkeme heyeti eBay'de taklit ürünlerin satıldığını reddetmemekle birlikte eBay'in bu konuda elinden geleni yaptığına kanaat getirmişti.

Ben mahkeme heyeti kadar emin değilim, çünkü eBay'in belirttiğine göre dünya genelinde çalışan sayısı 15.000. Oysa her gün 2 milyon yeni ürün satışa ya da açık artırmaya sunuluyor. Bu çalışanların sekreteryaya, ikram, yönetim, programlama, muhasebe gibi başka işleri olmadığını ve tamamının ürün kontrolünde çalıştığını varsaysak bile her birine düşen günlük kontrol edilecek ürün sayısı

133 olur. Çok az sayıda eBay çalışanının bu sayıya çıkmayı başara-
bileceğini düşünüyorum.

Tarihe çok değer veren insanlar açısından bakıldığında, eBay
ufak bir fayda sağlamıyor değil. Bu açık artırma sitesinin varlığı sa-
yesinde, arkeolojik eser satıcıları, özellikle de Irak ve İran'dakiler,
artık kaçak tarihi eserleri satmaya yeltenmiyorlar. Zira, eBay'de sah-
te eser satışı hem daha kârlı hem de cezalandırılma riski taşıyor.

ELISABETH STRÖKER'İN FELSEFE ETİĞİ

Elisabeth Ströker (1928-2000) 1953'te *Zahl und Raum* (Sayı ve
Uzay) adlı tezini teslim ederek doktora derecesini aldı. Bu tez kari-
yeri için güzel bir başlangıç oldu ve 1965 yılında profesörlüğe kadar
yükseldi.

1990 yılında Ströker bilim etiği üzerine bir dizi metin yayım-
ladı ama o sıralar kendisi bu etiğe pek uymamakla suçlanıyordu.
İddiaya göre tezi için Bertrand Russell ve Ernst Cassirer'in eserle-
rinden geniş kesitler almış ve atıfta bulunmamıştı. Tezini teslim et-
mesinden 37 yıl sonra intihalle suçlanmak onun için felaketten baş-
ka bir şey değildi. O tarihte görev yaptığı Köln Üniversitesi kendisi
hakkında soruşturma yürütürken aynı zamanda bilim etiği üzerine
ders veriyor olması gibi bir ironi söz konusuydu. Soruşturma aley-
hinde sonuçlandı ve üniversiteden atıldı. Öldüğü yıl *Im Namen des
Wissenschaftsethos* (Bilim Etiği Adına) adında bir kitap yazıp ken-
di eylemlerini savunmak suretiyle son yüzsüzlüğünü gerçekleştirdi.

ELLİLERİN KUŞKULU YARIŞMASI

NBC kanalında yayınlanan ve bir ilaç şirketinin sponsor olduğu
Yirmi Bir adlı yarışma, iki yarışmacının aynı sorulara yanıt verdiği,
doğru yanıt verdikleri zaman da o ve 11 arasındaki bir dizi puan
kartından birini seçtikleri bir bilgi yarışmasıydı. Amaç, yarışmayı
21 puanla bitirmek ya da yarışma bittiğinde 21'e rakibinden daha
yakın olmaktı. Bu yüzden yarışmacılar puan kartlarını akıllıca seç-
mek durumundaydılar.

Yarışma ilk bölümlerinde beklediği ilgiyi görmeyince yapımcılar sponsorun çekilme tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Yapımcı Dan Enright (1917-1992) programı nasıl daha ilgi çekici hale getirebileceğini düşündü. Yanıt basitti: Biraz drama ekleyerek. O tarihten sonra yarışma her zaman biri çekici ve sempatik, diğeri itici ve antipatik iki yarışmacının mücadelesine sahne oldu. İzleyiciyi –ve tabii ki sponsoru– elde tutmak için galibiyet çoğunlukla sempatik yarışmacının oluyordu. Her şey kurmacaydı ve Enright kendi rolünü epey zekice oynuyordu. Her yarışmacıya yapımcının anlaşmaya değer bulduğu tek yarışmacıymış izlenimi veriliyor, yarışmayı belli bir puanla kasten kaybetse dahi eve belli bir miktar parayla dönmesi garanti ediliyordu.

1956 Kasım'ında gözlüklü ve inek bir tip olan Herb Stempel birkaç hafta üst üste yarışmada başarı elde etti. Lakin izleyiciler nezdinde popüler olamayınca, Enright buradaki fırsatı görerek olaya bir miktar drama eklemeye karar verdi. Stempel'in yeni rakibi

Sunucu Jack Berry, Charles van Doren adlı yarışmacıya bakıyor. Solda diğeri yarışmacı Vivienne Nearing görülüyor (1957).

Charles van Doren'di. Van Doren tipik bir Amerikalıydı. Columbia Üniversitesi'nde ders veren, meşhur bir yazar aileden geliyordu. Yüzünü ilk olarak 28 Kasım 1956'da gösterdi ve iki yarışmacının da yarışmayı 21 tam puanla berabere bitirmesiyle heyecan doruğa çıktı. 5 Aralık'ta ikili rövanşa çıktı ve o gece yarışma 50 milyon kişi tarafından izlendi. Aptalca bir hata Stempel'in galibiyet serisinin bozulmasına neden oldu: 1955 yılında en iyi film Oscar'ını alan film sorulduğunda, doğru yanıt çok iyi bilmesine rağmen *Rihtim-lar Üzerinde* yanıtını verdi – verdirildi desek daha doğru.

Van Doren 11 Mart 1957'ye kadar yarışmada kalmayı başardı. Her hafta kameraların görüş alanının dışında bir yerlerde kendisine yarışma sırasında ne yapması gerektiği anlatılıyordu. Sadece hangi yanıtları vermesi gerektiği değil, tam olarak nerede ve nasıl durak-sayacağı, öksüreceği, kürsüye uzanacağı detaylı olarak anlatılıyordu. Van Doren zamanla *Time* dergisine kapak olacak kadar şöhretli hale geldi ve adı ünlü aktrislerle aşk dedikodularına karıştı. Ancak bun-lar bile bir oyundu, zira gerçek hayatta mutlu bir evliliği vardı.

11 Mart 1957 tarihli şovda Van Doren sorulan soru üzerine Norveç, Danimarka, İsveç, Ürdün ve Irak krallarının isimlerini tek tek saydı ama Belçika kralının adını bir türlü hatırlayamadı. Böylelikle yarışmaya veda vakti geldi ve o güne dek giriştiği işbirliğinden 128.000 dolar kazandı.

Van Doren'den memnun kalan NBC ona iş önerdi. TV dünyasındaki kısa ve mutsuz kariyeri de böylece başlamış oldu. Öyle ki birkaç yıl sonra *Britannica Ansiklopedisi* editörü olmak için %80'lik bir gelir kaybına razı olmuştu.

Yapımcı Dan Enright'ın foyası Herb Stempel'in baklayı ağzın-dan çıkarmasıyla ortaya çıktı. Yarışma hakkında soruşturma açıldı ve konu Kongre'ye kadar taşındı. Kongre'de yürütülen soruşturma-da 24 bölümün 24'ünün de hileli olduğu ortaya çıktı. Ortaya çıkan ana fikir de TV dünyasında bir şeyleri şansa bırakmayacak kadar çok para döndüğü oldu.

Yirmi Bir vakası 1994'te "Quiz Show" adıyla beyaz perdeye aktarıldı. Film Robert Redford tarafından yönetildi.

ELMYR DE HORY VE GÜZEL YAŞAMA SANATI

Elmyr de Hory (1906-1976) tarihi gerçekler yerine güzel hikâyeleri tercih edenlerden. Hayatı hakkındaki tek gerçek kaynak da kendi kaleminden çıkan otobiyografisi olduğu için yazdıklarını ince ele-yip sık dokumak gerek.

De Hory (hiçbir delil göstermeden) Avusturya-Macaristan Krallığı'nın büyükelçisi baba ile banker bir ailenin kızı olan an-nenin oğlu olduğunu iddia etti. Memleketinin 1920'lerin ortasın-da terk ettiği Budapeşte olduğu, oradan Paris'e geçtiği ve Fernand Léger gibi bazı üstatlardan sanat eğitimi aldığı kesin. Bir başka id-diasıysa daha sonra eserlerini taklit ettiği Picasso ve Matisse'in çok yakın arkadaşları olduğu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, homoseksüel ve Yahudi oldu-ğundan şüphelenildiği için toplama kampına gönderilen De Hory, kamptan kaçmayı başarıp Paris'e döndü ve hayatını orada yaptığı resimlerden kazanmaya başladı.

Savaştan sonra resim sahtekârlığının oldukça kârlı olduğunu keşfetti ve yaptığı taklit resimleri önce Avrupa'da, 1947'den sonra da ABD'de satmaya başladı. Amerika'ya üç aylık turist vizesiyle gir-di ve vizesi bitmiş olmasına rağmen ülkeyi terk etmedi. Bu tarihten sonra hayatı gerçek anlamda trajikomik bir roman gibi geçti: Çok sayıda mahlas, günü geçmiş bir pasaport, otel odası duvarlarına aceleyle yapılmış resimler, sahtekârlığı ortaya çıkınca Meksika'ya kaçış ve melodramatik bir intihar girişimi...

1950 ortalarında Miami'deyken, taklit eserlerinin satışını yapan Fernand Legros ve Réal Lessard ile içinden çıkılması kolay olmayan bir aşk üçgenine daldı. İki partnerinin pastadan daha çok pay aldığını öğrendiğinde başlayan gerilim 1959 yılında De Hory'nin Avrupa'ya dönüşüne dek artmaya devam etti. Üçlünün yolları Paris'te tekrar kesişti ve bu defa bir sözleşme imzaladılar. Sözleşmeye göre De Hory İbiza'da kendisi için inşa edilen lüks bir villaya taşınacak ve kendisi-ne de aylık 400 dolar maaş bağlanacaktı. Legros ve Lessard eserlerini almak için uğrayacaklar, başka bir amaç için kendisini asla ziyaret etmeyeceklerdi. De Hory'nin daha önce de olduğu gibi, eser satış

gelirlerinin paylaşım kısmında kendisine haksızlık edildiğini anlaması çok sürmedi. Legros'un evlere, arabalara ve çok sevdiği genç çocukların ailelerine ödediklerinin yanında De Hory'ye ödenen 400 dolarlık maaş devede kulak gibi kalıyordu.

1966'da takke düştü, kel göründü. Teksaslı bir petrol zengini, Legros ve Lessard'dan satın aldığı 56 tablonun sahte olduğunu keşfetti. İki yıl kanundan kaçmayı başaran De Hory 1968'de İspanyol yargısına teslim oldu. Kurbanların ifadeleri alınamadığından ve sahte eserlerin İspanya sınırları içinde üretildiğine dair hiçbir delil olmadığından iki ay gibi önemsiz bir hapis cezasıyla kurtuldu. Cezasını tamamlayıp tahliye olduktan sonra İbiza'ya geri döndü.

De Hory kötü ününün keyfini sürerken Clifford Irving'e yazdırdığı otobiyografisini yayımladı (bkz. HAYALET YAZARLIK: CLIFFORD IRVING STİLİ). İkili, 1974'te Orson Welles tarafından yönetilen *F for Fake* adlı filmde de birlikte çalıştılar. (De Hory'nin hayatına ilgi duyan herkes mutlaka bu filmi izlemeli.)

De Hory, İspanyol ve Fransız hükümetlerinin kendisinin Fransa'ya iadesi için anlaştıklarını öğrendiği 11 Aralık 1976 tarihinde yaşamını yüksek dozda uyku ilacı almak suretiyle kendi eliyle sonlandırdı.

Irving'in tahminlerine göre De Hory yaklaşık 60 milyon dolarlık satışa ulaşmış 1.000'e yakın sanat eseri üretti. Yaptığı sahte eserler hâlâ o kadar yüksek fiyatlara satılıyor ki, sahtekârlar onun sahte eserlerinin sahtesini yapmaya devam ediyorlar.

EMIL ABDERHALDEN VE TEKRARLANAMAYAN DENEYLERİ

1909 yılında İsviçreli biyokimyacı ve fizyolojist Emil Abderhalden (1877-1950), *Abwehrfermente* (Savunma Enzimleri) adlı bir makale yayımladı. Makalesinde öne sürdüğü iddiaya göre, vücuda yabancı bir protein girdiğinde vücut da tepki olarak bu savunma enzimlerinden üretiyordu ve Abderhalden bu buluşunun pratik bir uygulamasını da bulmuştu: "hamilelik testi". Bulguları birçok laboratuvar tarafından doğrulandı ve kitabının dördüncü baskısı

Dr. Emil
Abderhalden

1914'te piyasaya sürüldüğünde, Abderhalden kendi buluşu hakkında 451 başka yayına daha atıfta bulunabiliyordu. Görünüşe bakılırsa *Abwehrfermente* artık sadece hamilelik testlerinde değil, kanserin, sifilis gibi enfeksiyonların veya şizofreni gibi psikiyatrik rahatsızlıkların teşhisinde bile kullanılabiliyordu.

Alman Yahudilerinden biyokimyacı Leonor Michaelis (1875-1949) savunma enzimleri diye bir şey olmadığını ispat etmeye çalıştı ama nefesini boşa tüketti. Michaelis iddiasını 1914 yılında yayımladığında Almanya'daki kariyerini bitirmiş oldu.

1920 ve 1930'larda Abderhalden, enzimler hakkında düzenli yayınlar yapmaya devam etti. Nazi rejimi sırasında Josef Mengele

savunma enzimleri teorisini Auschwitz toplama kampındaki farklı ırktan insanlar üzerinde denerdi.

Abderhalden'in ölümünden sonra meşaleyi oğlu Rudolf devraldı ama *Abwehrfermente*'ye gösterilen ilgi gün geçtikte azaldı. 1960'lardan sonra da adını anan kalmadı.

Abderhalden'in 1909'daki deneylerinde manipülasyon yapıp yapmadığını bilemeyiz ancak 1930'lu yıllarda bir süre onun için çalışan Hans Brockmann'ın söyledikleri kayda değer: Brockmann ikinci deneyinde birinci deneyde aldığı sonucu almadığını Abderhalden'e iletğinde işvereni onu ilk deneyle yetinmediği için epey fırçalamış. Brockmann da Abderhalden'in bilimin mantığını kavrayamadığı ve olgunlaşması gerektiği düşüncesiyle derhal işten ayrılmış.

ERICH VON DÄNIKEN VE UZAYLI İNANCI

İsviçre doğumlu Erich von Däniken, Dünya'nın bir zamanlar uzaylı toplumlar tarafından ziyaret edilmiş olabileceğini düşünen bir grup sözdebilimcinin en bilinen temsilcisi. Aslında kariyerine adi suçlarla başladı.¹⁰ 1960'larda zimmetine para geçirmekten birkaç kez ceza aldı. 1968'de yazdığı onu -iyi ya da kötü- meşhur eden kitabı *Tanrıların Arabaları* piyasaya çıktı. Kitap özgün değildi; 1960'ların başında *Planète* adlı bilimkurgu dergisinde Robert Charroux imzasıyla yayımlanan "Büyücülerin Sabahı" adlı yazıya dayanıyordu ve o yazı da H. P. Lovecraft'ın (1890-1937) hayatının son on-on iki yılında yazdığı kurgulara. Sonrasında yazdığı tüm kitaplar da aynı argümanları temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp ortaya koyuyordu: insanlık tarihindeki pek çok kalıntının Dünya'yı uzaylı bir ırkın ziyaret ettiğinin kanıtı olduğu. Däniken argümanını basitçe şunlara dayandırıyor: Mısır piramitleri 4000 yıl önceki insanlık tarafından bir uzaylı zekânın yardımı olmadan inşa edilemeyecek kadar karmaşıktır. Teorisine "delil" arayan Däniken, UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinden devam ediyordu: Stonehenge, Paskalya Adası, Peru'daki Nazca düzlükleri... Däniken'e göre bunlar uçan dairelere yol göstermek için inşa edilmiş ya da yapılmıştı. Yani kısacası Däniken atalarımızın uzaylı yardımı

olmadan bir nane yiyemeyecekleri gibi bir argümanın sahibiydi. Ne var ki bu saçma sapan iddianın tersi yeteri kadar kanıtlandı. Thor Heyerdahl (1914-2002) her ne kadar diğer teorileri tutarsız olsa da, 1958 gibi erken bir tarihte Paskalya Adası'ndaki heykellerin adalılar tarafından inşa edilebileceğini gösterdi. Benzer şekilde Anthony F. Aveni (1938) liderliğindeki bir grup arkeolog, 2000 yılında Nazca düzlüklerindeki çizgilerin insan işi olduğunu ortaya koydu.

Däniken evrim teorisine de el attı ve Dünya'daki insan yaşamının kendi kendine ortaya çıkmış olamayacağına, insanoğlunun varlığını Dünya'yı ziyaret etmiş olan uzaylıların DNA'mıza müdahalesine bağladı.

Her neyse. *Tanrıların Arabaları* hâlâ çok satanlar listesine girebilen bir kitaptır ve çılgın teoriler üretenlerin ilham kaynağı ve başucu kitabıdır. Öte yandan Däniken'in etki alanı son derece sınırlıdır. Uluslararası faaliyet gösteren "Eski Çağ Astronot Topluluğu"nın tüm dünyada sadece 10.000 üyesi vardır ve Däniken'in 2003 yılında İsviçre'nin Bern kentine bağlı Interlaken'de açtığı, bir dolu piramit ve uzay çağı inşaatına ev sahipliği yapan Gizem Parkı 2006 yılında ilgisizlikten ötürü iflas bayrağını çekmiştir.

ERN MALLEY, AVUSTRALYA'NIN ÇOK SEVİLEN "SAHTE" ŞAİRİ

Ernest Lalor Malley, Avustralya tarihinin en ünlü şairlerindendir. Pek çok insan onun şiirlerinden en az birkaç mısra bilir ve dizeleri de düzenli olarak alıntılanır. Belki de bu durum bize Avustralya şiiri hakkında "geniş" bir bilgi sunar, zira Malley aslında hiçbir anlamlı olmayan sadece 16 tane şiir yazmıştır ve tamamı uydurmadır.¹¹ Zira bu isim, genç ama muhafazakâr iki Avustralyalı şair James Phillip McAuley (1917-1976) ve Harold Frederick Stewart (1916-1995) tarafından, modern Avustralya şiiri karşısında duydukları tiksinti nedeniyle *Angry Penguins* dergisi editörü sıg buldukları Max Harris'e (1921-1995) bir ders verme amacıyla uydurulmuştur. Dertleri "Harris tarafından pohpohlanan bu şiir türünün embesil karakterini aşırıya kaçma yoluyla göstermek" idi (Porter, 1993). Her ikisi

de ordu mensubu olan McAuley ve Stewart, Malley'nin antolojisini canlarının çok sıkıldığı bir gün, sadece tek bir öğleden sonrasında, çevrede gördükleri nesnelerin isimleriyle oluşturmuşlardı.

Bataklıklar, Çamurlu Topraklar, Ariyet Çukurları ve,
Durgun suyun hizmetini sunduğu o diğer yerler,
Değil miydi besleyen ... (Winder, 1993)

Görüldüğü üzere Malley'nin şiirlerinden birinin yukarıda aktardığım girişi, sivrisinekler hakkındaki bir Amerikan ordu raporundan alınmış bir kesitten daha fazlası gibi görünmüyordu.

Yine ikili tarafından kurgulanan sahte kız kardeş Ethel Malley, güya 1943 Temmuz'unda genç yaşta tiroidden öldüğünü iddia ettiği ağabeyinin şiirlerini dergiye gönderdi. Editör Harris derginin 1943 Sonbahar sayısında, "Kararan Güneş Tutulması" başlığı altında kendi yazdığı bir önsözle, sözde Malley şiirlerine yer verdi. Dergiye göre Malley, W. H. Auden ve Dylan Thomas ayarında bir şairdi.

25 Haziran 1944'te *Sunday Sun* gazetesi McAuley ve Stewart'ın sözde şairi ve şiirlerini nasıl kurguladıklarını, sözcükleri ve cümleleri *Oxford İngilizce Sözlüğü*'nden, Shakespeare antolojisinden, *Oxford Alıntılar Sözlüğü*'nden nasıl rasgele seçtiklerini ve harmanladıklarını detaylı bir biçimde itiraf ettikleri bir yazı yayımlandı. Bunun üzerine Harris, kalan azıcık itibarını kurtarmak için çareyi ikilinin bilinçsiz de olsa çok güzel şiirler yazdıklarını iddia etmekte buldu.

Malley'ye gelince... Kendisi Avustralya kültürel hayatının demirbaşı haline geldi. Eğer McAuley, Stewart ve Harris bu kültüre bizzat kendilerinin yaptığı katkıların hiç var olmayan bir şair tarafından gölgeleneceğini bilselerdi epey ilginç olurdu.

ERNEST HEMINGWAY KENDİ AYAĞINA NASIL SIKTI?

Ernest Hemingway'in çıkışı 1925'te Boni & Liveright tarafından yayımlanan, kısa öykülerden oluşan *Zamanımız* (In Our Time) adlı kitabıdır. Aynı yıl Charles Scribner's Sons tarafından F. Scott

Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby*'si de basılmıştı. Fitzgerald yayıncısına gelecek vaat eden Hemingway'den bahsetti ve Scribner's editörü Maxwell Perkins, Hemingway'e gelecekteki eserlerini yayımlamayı teklif ettiği bir mektup gönderdi. Scribner's, Boni & Liveright'tan daha meşhur ve itibarlı olduğundan Hemingway kazancı da daha yüksek olan teklife sıcak baktı. Ancak bir sorunu vardı: Boni & Liveright ile yaptığı kontrat Hemingway'in bu yayınevi için toplamda üç kitap yazmasını gerektiriyordu. Birincisi olan *Zamanımız* epey tuttuğu için yayınevinin sözleşmenin iptaline yanaşması pek mümkün görünmüyordu. Yükümlülüklerinden kurtulmak isteyen Hemingway, çareyi yayınevinin basmayı kabul etmeyeceği kadar kötü bir kitap yazmakta buldu. Böylece yayınevi sözleşmeden vazgeçecek, Hemingway de azat edilmiş olacaktı.

1925 Aralık ayında *Güneş de Doğar* adlı başyapıtını yazdığı sıralarda altı yedi günde kısa bir kitabı kaleme alıp bitirdi. *Torrents of Spring* adlı, *Büyük ve Sürekli Gelişen Onurlu Bir Rekabet hakkında Romantik bir Roman* alt başlığıyla sunduğu bu kitabın yayıncı tarafından reddedileceğinden emin olmak için birkaç yola başvurdu: Birincisi, novella –100 sayfadan daha kısaydı– Sherwood Anderson (1876-1941) tarafından yazılan *Karanlık Gülüş*'ün bir parodisiydi. Böylece Hemingway bir taşla iki kuş vuracaktı: Boni & Liveright Anderson'un da yayımcısı olduğundan onun parodisi olan bir kitabı asla basmazdı. Ayrıca Anderson'un akıl hocalığından faydalandığı düşüncesi bu sayede tedavülden kalkmış olacaktı. Hemingway artık kendi kendinin patronuydu ve kimsenin akıl hocalığına ihtiyacı yoktu.

İkincisi, *Torrents of Spring* şu özetten de anlaşılacağı üzere öyle alalede bir roman değildi. Örnekse ana karakterler şöyleydi: Scripps O'Neill, çeşitli öyküler yazmış bir Harvard mezunuyken, Yogi Johnson eski bir askerdi. İkisi Petoskey, Michigan'daki bir fabrikadan tanışıyorlardı. O'Neill karısının kendini terk ettiğini anlayınca Şikago'ya gitmeye karar veriyor, orada akşam yemeğinde gördüğü perişan kılıklı garson kız Diana ile evleniyor, daha sonra da onu aynı mekânda garson olarak çalışan Mandy için terk ediyordu. Mandy de yarışı bir akşam restoranda sadece mokasenleriyle beliren çıplak

bir Kızılderili kadına kaybediyordu. Ama Kızılderili kadınla gecenin karanlığına karışan O'Neill değil Yogi Johnson oluyordu ve o da mokasenli kadın gibi kıyafetlerini geride bırakıyordu. Onları takip eden iki Kızılderili, Johnson'ın elbiselerini bir yardım ordusuna satmaya karar veriyorlardı. Johnson'a bir ara hem kollarını hem de bacaklarını Dünya Savaşı'nda kaybeden ama hâlâ müthiş bilardo oynayabilen, "Savaştan beridir iyi vuramıyor ben topa" diyen bir başka Kızılderili eşlik ediyordu. Bu arada O'Neill meskalin kullanıyor ve kendinin Meksika Başkanı olduğu halüsinasyonlar görüyordu.

Bu tuhaf kurgunun yanı sıra, Hemingway arada bir alakasız anlarda büyük sanatçıların adını anarak kitaba alaycı bir hava vermekte de başarılı olmuştu. Mesela aslında akademi mezunu olan O'Neill'in fabrikaya iş başvurusu yaptığı sahne şöyleydi:

Neden bu ellerle çalışmamalıydı ki? Rodin yapmıştı. Cézanne bir kasaptı. Renoir bir marangozdu. Picasso gençliğinde bir sigara fabrikasında çalışmıştı. Amerika'nın hemen her yerinde, tüm sınıflarda asılı duran meşhur Washington portresini yapan Gilbert Stuart nalbantlık yapmıştı. Bir de Emerson vardı. Emerson da bir zamanlar inşaat amelesiydi. James Russel Lowell'in gençliğinde bir yerde telgraf operatörlüğü yaptığını duymuştu.

Her neyse... Hemingway'in hesapları tuttu. Boni & Liveright kitabı yayımlamayı reddetti. Ne var ki Hemingway o sıralarda kötü bir alışkanlıktan mustarıptı: kadınlar. Hadley ile olan evliliği güzel gidiyordu ki gelecekteki Bayan Hemingway, yani Pauline Pfeiffer sahneye çıktı. Pfeiffer bir şekilde Hemingway'i *Torrents of Spring*'in yayımlanmaya değer olduğu yönünde ikna etti ve yazarın Scribner's ile olan anlaşmasında bu kitabın da adı geçti. 1926'da ilk yayımlandığında eleştirmenler nasıl bir tepki vereceklerini bilemediler; çoğu bunu yanlış bir adım gördü, ne var ki aynı yıl yayımlanan *Güneş de Doğar* adlı başyapıtı bütün soru işaretlerini rafa kaldırttı. Hemingway daha sonra pek çok başyapıtı (ve çok satan kitaplara) imza attı ve nihayetinde 1954 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi oldu.

EVRENİ DÜZELTMEK

Bilim insanları zaman zaman deneysel gerçeklerle teorileri arasındaki uyumsuzluğu –eğer görünürde başka hiçbir hata yoksa– bir düzeltme faktörü (*fudge factor*) ile giderirler. Onlara göre bu bir tür beyaz yalandır.

Etikle sorunu olan bilim insanları için bu düzeltme faktörü kötü bir araştırmayı ya da yanlış bir hesabı doğrulamak için kötü bir silaha dönüşür. İyi niyetli bir bilim insanı içinse yeri yeni araştırmalarla doldurulana kadar teorisindeki boşluğu doldurmaya yarar.

Düzeltilme faktörünün en meşhur uygulamasına Albert Einstein'ın 1916 yılında yayımladığı Genel Görelilik Kuramı'nda rastlanır – ki Einstein daha sonradan bu yaptığını "büyük gaf"¹² olarak adlandıracaktır (Goldsmith, 1997). Einstein genel görelilik kuramı üzerinde çalışırken yaptığı hesapların genişleyen ya da daralan bir evrene işaret ettiğini fark etti. Ancak bu bulgusu o an yaygın görüş olan "statik evren" modeline uygun değildi. Bu görüşe göre galaksiler doğabilir ya da ölebilirdi, fakat evrenin kendisi değişmeden kalmaktaydı. Einstein bu uyumsuzluğu formülüne "kozmojik sabit" adlı bir sabit ekleyerek giderdi. Bir tür ters yerçekimi anlamına gelen bu sabit sayesinde formülün işaret ettiği evren sınırsız bir şekilde sabit durabiliyordu. Ne var ki 10 yıl sonra Edwin Hubble (1889-1953) evrenin sabit olmadığını, tıpkı Einstein'ın formülünü düzeltmeden önce bulduğu gibi genişlediğini keşfetti. Einstein'ın teorisindeki boşluk yeni bilimsel keşiflerle doldurulmuş oldu böylece.

FARKLI TÜRDE BİR NORMANDİYA
ALDATMACASI

2009 yılında 1925 doğumlu Howard Manoian Fransız devleti tarafından, *Légion d'Honneur* olarak bilinen şeref madalyasıyla onurlandırıldı. Sebebi, Manoian'ın 1944 Haziran'ındaki Normandiya

Çıkarması sırasında Sainte-Mère-Église'e inen 82. Hava İndirme Tugayı'nda görev yapan Amerikalı bir paraşütçü olmasıydı.

Bir uçak dolusu paraşütçü meydandaki kilise önüne atmıştı ve çoktan beri orada olan Almanlar paraşütle süzülen askerlere yerden ateş açmaktaydı ... İndirme tugayının yarısı daha ayakları yere basmadan ölmüş veya yaralanmıştı. Gerçek bir cesedi ilk kez gördüğüm an o andı. (BBC, 2009)

Bu olaydan sonra Manoian yönünü Paris'e çevirdi. Alman ordularının püskürtüldüğü sırada bir elinden ve iki bacağından yaralandı. Alman uçakları onun yattığı hastaneyi bombalayınca tekrar yaralandı. Anlattıklarına bakılırsa, Sainte-Mère-Église'de adına bir kitabe dikilen 85 yaşındaki bu gazi aldığı madalyayı sonuna kadar hak etmişti.

Normandiya Çıkarması'nın 65. yıldönümünde, Fransa'da Manoian'a madalyanın takıldığı gün *Boston Herald* gazetesi hikâyenin büyük ölçüde uydurulmuş olduğuna dair bir haber yayımladı. Evet, Manoian hakikaten de Normandiya'ya iniş yapmıştı, fakat paraşütle değil, Utah indirme bölgesinde demirleyen bir ikmal gemisiyle. Ayrıca Manoian 82. Hava İndirme Tugayı'nın değil, 33. Kimyasal Arındırma Bölüğü'nün askeriydi. 1944 ve 1945 yıllarındaki çarpışmalarda kimyasal silah kullanılmadığı için genelde patates soydurulan bir bölüktü bu. Ama Manoian gerçekten yaralanmıştı: 17 Haziran 1944'te, çıkarmadan 11 gün sonra bir sakarlık sonucunda parmağını kırmıştı.

FİLİPİNLER'DEKİ KAYIP TAŞ DEVRİ KABİLESİ

1971 yılında aynı zamanda işadamı olan Filipinler Kültürel Azınlıklar Bakanı Manuel Elizalde, Filipin adası Mindanao'da kayıp bir kabilenin keşfedildiğini duyurdu. Tasaday adıyla bilinen kabile hâlâ taş devrinde yaşıyordu. Üyeleri oldukça tuhaf bir dil konuşan kabilede ateş sopayla başlatılıyor, kıyafet yerine ağaç yaprakları kullanılıyor, mağaralarda yaşanılıyor, tüm kabile bir tür cennet hayatı sürüyordu. *National Geographic*'in kabile hakkında yaptığı haberle birlikte Tasaday

birden büyük şöhrete kavuştu ve ünlü havacı Charles Lindbergh, aktris Gina Lollobrigida gibi ünlüler adaya akın ettiler. Hatta Lollobrigida, Filipinler başbakanının eşi olan arkadaşı Imelda Marcos ile birlikte kabile hakkında bol resimli dekoratif bir de kitap kaleme aldı.

Kısa bir süre sonra Bakan Elizalde, bu modern etkileşimlerin Tasaday üzerinde tahrip edici bir etki yaratabileceği konusundaki kaygılarını dile getirdi ve kendisinin acil talebi üzerine Tasaday'ı zararlı ilgiden korumak için bir vakıf kuruldu. Başkan Ferdinand Marcos 180 kilometrekarelik bir alanı çevirerek koruma altına aldı ve girişi bakanlığın iznine bağladı. Elizalde'nin bu izni arkeologlar yerine ünlülere sağlamayı tercih etmesi yüzünden Tasaday hakkında bilimsel araştırma yapmak mümkün olmuyordu.

1983'teki siyasi krizde Filipinler'de istikrar bozuldu ve Bakan Elizalde kabile yararına kurduğu vakfın kasasındaki milyonlarla beraber sırra kadem bastı. 1986'da Başkan Marcos'un görevden alınmasına müteakip kısıtlamalar kalktı ve Mindanao yabancı gazetecilerin akınına uğradı. Yeni ziyaretçiler arasında İsviçreli antropolog Oswald Iten de vardı. Iten, Tasadaylıları evlerinin verandalarında ağızlarında sigara, altlarında kot pantolonlarıyla görünce neye uğradığını şaşırdı. Üstelik tuhaf bir dille filan değil, diğer kabilelerin anlayabileceği bir lehçeyle konuşuyorlardı. Adalılar Iten'e daha önce Elizalde'nin talebiyle taş devri insanları kılığına girdiklerini anlattılar ve kıyamet koptu. Fakat her nedense aynı kabile üyeleri daha sonra "Biz Iten ne istediye onu söyledik" diyerek bu defa da antropoloğu töhmet altında bıraktılar ve işler iyice sarpa sardı.

İster Iten, ister Tasadaylı kabile üyeleri kim yalan söylüyor olursa olsun, Manuel Elizalde'nin suçlu olduğu kesin. Tasaday otantik bir keşifse bile (bundan epey kuşkulanyorum), Elizalde'nin zimmetine para geçirmek için onlar hakkında kurduğu vakıf konusunda yalan söylediği kesin.

FRANCESCO FORGIONE VE ŞİŞEDEKİ STİGMATA

Francesco Forgione (1887-1968) manastıra on altı yaşındayken girdi ve 1910 yılında rahipliğe yükseltildi. Bekâret kuralıyla (haftada

iki defa cinsel aktivitede bulunuyordu) ve dünya malında gözü olmaması şartıyla (zimmetine para geçirdiği sanılıyordu) arası iyi değildi. Fakat ellerinde ve ayaklarında beliren stigmata gibi önemli bir özelliği vardı. 1920'de usulsüzlük soruşturmasına tabi tutulması ve yıllar süren ekmek şarap ayinine katılma yasağına rağmen Forgione 1999 yılında Papa II. Ioannes Paulus tarafından gıyabında kutsandı ve 2002'de de azizler listesine alındı.¹³ Bu statüye erişmek için Forgione'nin "aynı anda iki yerde bulunabilme" mucizesini sergilemesi gerekmişti.

2007'de İtalyan tarihçi Sergio Luzzatto, Forgione'nin yaptığı stigmata hilesi için önemli bir kanıt buldu ve bu yaraların kimyasallarla bizzat kendisi tarafından yapıldığını öne sürdü. Luzzatto'nun delilleri arasında Forgione'nin elinden çıkmış, bir eczacıdan "gizli bir sır" kapsamında karbolik asit istediği bir mektup vardı (Popham, 2007).

Padre Pio olarak bilinen Forgione'nin Vatikan'ın web sitesindeki biyografisi hayatı hakkında en iyi bilinen gerçekten, "ruhsal acılar" çektiğinden bahsediyor. Görünen o ki Forgione'nin sahtekâr olduğunu gösteren onca delil onun aziz statüsüne bir hâle getirmemiş. Demek ki papalar yanılamazlar ve asla yanlışlarını itiraf etmezler!

Bunu kanıtlarcasına, Forgione'nin ölümü üzerinden kırk yıl geçmesine rağmen Kilise'nin absürd sirk gösterisi devam etti. Naaşı yattığı yerden çıkarıldı ve balmumu heykel müzesi Madame Tussauds için iş yapan şirketlerden biri tarafından kafatasına bir yüz maskesi monte edildi. Stigmatadan hiçbir eser bulunmayan vücudu cam bir kabinde Pamuk Prenses'mişçesine sergilenmeye başlandı. Bir düzenbaza yakışır bir son değil mi sizce de?

İnanması güç ama zina eden, zimmetine para geçiren ve bol bol hile yapan bu papaza gösterilen hürmetin zirvesine hâlâ çıkılmamıştı. 2009 yılında Güney İtalya'ya Padre Pio'ya ait 60 metrelik bir heykelin dikilmesinin planlandığı açıklandı. Heykel özel fotovoltaik boyayla boyanacak, böylece gün boyu emdiği güneş ışığıyla elektrik üretebilecek ve bu elektrik heykelin gece aydınlatmasında kullanılacaktı. Böylece Padre Pio heykeli, Dünya'nın ilk "ekolojik dini ikonu" haline gelecek (Squires, 2009).

FRÉDÉRIC PAGÉS VE BOTULİZMİ

Bernard-Henri Lévy (d. 1948) popstar egosuna sahip bir filozoftu. Fransa'da kısaca BHL adıyla anılan Lévy, daima yanık tenli, daha az evvel kuaförden çıkmış gibi görünmesiyle ve yakası göbeğine kadar açık gömlekler giymesiyle tanınıyor.

BHL, 1970'lerde Marksist felsefeyi acımasızca eleştiren genç entelektüellerden ve yeni filozoflardan sesi en çok çıkmıştı. Her yeni kitap lansmanını bir medya olayına dönüştürürdü. Ara sıra burnunun sürttüğünü görmek isteyeceğiniz türden adamlardan biriydi.

2010 yılının Şubat ayında olan işte tam olarak buydu. Lévy "gözü dönmüş çılgın" olarak nitelendirdiği Immanuel Kant'ı (1724-1804) eleştirdiği *De la guerre en philosophie* (Felsefedeki Savaş Üzerine) adlı yeni kitabını tanıtıyordu. Argümanlarından birini Fransız düşünür Jean-Baptiste Botul'un (1896-1947) çalışmalarına dayandırmıştı. Ona göre Botul "yaptığı konferans konuşmalarında Paraguay'ın Neo-Kantçılarına kahramanlarının soyut bir taklit" olduğunu göstermişti (Crace, 2010). BHL'in eleştirisi yine Botul'un yayımlanmış iki eserinden birine, *La Vie sexuelle d'Emmanuel Kant* (Immanuel Kant'ın Cinsel Hayatı) adlı esere dayanıyordu. Botul'un diğer kitabının adı da *Nietzsche ou le démon de midi* (Nietzsche, ya da Gün Ortası Şeytanı) idi. Botul, *La Vie sexuelle* adlı yapıtında, Kant'ın düşüncelerinin izi sürüldüğünde onun cinsel düş kırıklığına uğradığı gerçeğine ulaşılabilirliğini savunuyordu. BHL bu fikre katılıyordu.

Aslında Lévy, Botul'la bir kez olsun tanışmış olmadığını düşünseydi iyi olurdu. Belki ait olduğu düşünce okulunun Botulizm olarak bilindiğini keşfetseydi bir nebze olsun kuşkulanırdı. Ya da Botul'un 1930'larda ilgilendiği konuların fenomenoloji, peynirler, sosisler, kadın memeleri ve bavul nakliyesi gibi başlıkları içerecek kadar geniş bir yelpazede olduğunu görseydi bir nebze olsun şüphe duyardı. Ya da Botul'un fan klübüne bir kez gitmiş olsaydı botulyenlerin "şişmanlığın metafiziği" gibi konuları tartıştığını görüp uyanırdı.

Hepsini bir kenara bırakın: Bir kez olsun "Botul" adını Wikipedia'ya yazsaydı girdiği yolun yol olmadığını anlaması saniyeler sürerdi; zira Botul, felsefe terk bir gazeteci olan, haftalık

hiciv dergisi *Le Canard Enchaîné*'de çalışan Frédéric Pagés'in uydurduğu, kurmaca bir filozof karakteriydi. Levy de tongaya düşmüştü.

Levy kendini "Benim kaynaklarım kitaplardır, Wikipedia değil" diye savundu (Carvajal, 2010). Dahası, Botul'un kurmaca bir karakter olmasının onun Kant hakkındaki düşüncelerini değersiz kılmadığını öne sürdü. Ona göre her ne kadar kurmaca bir karakter olsa da Botul'un analizleri ile kendi analizleri paraleldi (NRC Handelsblad, 2010).

Daha sonra zarar gören itibarını kurtarmaya çalışan BHL, herhalde methiyenin daha etkili bir yaklaşım olacağını düşünmüş olacak ki, şöyle söyledi:

Canard Enchaîné muhabirinin zihninde yarattığı bu şaka, gerçekten zekice ve son derece inanılası bir şaka, ki yarattığı karakter iyi bir filozof olarak varlığını sürdürmeyi başarıyor. Kitabımı inceleyenlerin eleştirileri nedeniyle gafil avlandım. Yapılacak tek şey, hiç gocunmadan, bu karakterin yaratıcısına saygılarımı sunmaktır (Carvajal, 2010).

Bu arada eklemekte fayda var: Lévy'nin kitabı 2010 yılında Botulyenlerin büyük ödülü *Le Prix Botul*'e layık görüldü.

FRIEDERICH LICHTENBERGER VE MEDUSA SUYU

1858'te San Francisco merkezli *Alta California* gazetesi bilimsel açıdan oldukça tuhaf olan, Friederich Lichtenberger imzalı bir mektup yayımladı. Lichtenberger adlı bir doktor, talihsiz altın arayıcısı Ernest Flucterspiegel'in nasıl taşa dönüştüğünü tarif ediyordu. Mektuba göre Flucterspiegel altın ararken bir kaya oyuğuna rastlamış ve içerisinde birikmiş sudan bir miktar içmiş. Kampa geri döndükleri zaman Flucterspiegel "epigastrik" ve "sol hipokondriak" bölgelerinde şiddetli ağrı hissetmeye başlamış. Kısa bir süre sonra hayatını yitirmiş ve cesedi taşlaşmış. Lichtenberger taştan cesedi bir baltayla kırdığında kalbin kırmızı bir yeşim taşına dönüştüğünü görmüş (Rose, 2005).

Neyse ki bu kadar saçma bir şey gerçekten de bir doktor tarafından iddia edilmemişti. Sonradan anlaşıldığı üzere haber sırf okur çekmek amacıyla gazetenin editörleri tarafından yayımlanmış bir asparagastan başka bir şey değildi.

GAZZE HAYVANAT BAHÇESİ'NDEKİ SIRADIŞI ZEBRALAR

İsrail'in 2008 yılı sonunda ve 2009 yılı başında Hamas'a düzenlediği saldırılar sonucunda Gazze Hayvanat Bahçesi'ndeki 400 hayvandan sadece on tanesi hayatta kaldı.

Hayvanların bir kısmı hava saldırısında ölürken bir kısmı da saldırı sonrasında açlıktan kırıldı. 2009 sonbaharında yeni bir cazibe kaynağı arayan hayvanat bahçesi yetkilileri, iki eşeği saç boyasıyla zebraya dönüştürmesi için profesyonel bir ressam işe aldı. Hüzün verici gelebilir ama bu masum sahte zebralar çocukların favorisi oldu – daha evvel hiç gerçek zebra görmemiş çocuklar farkı nereden bilebilirler ki?

GEÇERSİZ SAVAŞ NEDENİ

İkinci Körfez Savaşı'nın hazırlıkları yapılırken, 2003 yılının Mart ve Mayıs ayları arasında Amerikan ve İngiliz hükümetleri Irak'ın işgalini meşru gösterecek bir PR çalışması için kollarını sıvamıştı. 2002 Eylül'ünden itibaren Saddam Hüseyin'in kitle imha silahı üretimini durdurması gerektiği argümanı ısıtılmaya başlandı. Güya Saddam Hüseyin nükleer bomba üretiyor ve dünyanın geri kalanı için büyük bir tehlike arz ediyordu. George W. Bush ve Tony Blair hükümetleri bunun için ellerinde delil olduğunu iddia ediyorlar, ama güvenlik nedeniyle daha fazla ayrıntı veremediklerini söylüyorlardı.

20 Mart 2003'te Amerikan ve İngiliz birliklerinden oluşan askeri kuvvetler Irak'ı işgal etti. Kısa bir süre sonra Irak'ta var olduğu iddia edilen nükleer silaha ilişkin deliller Uluslararası Atom Enerjisi

Kurumu (UAEK) Başkanı Muhammed El Baradei'nin eline geçti. Baradei hayrete düşmüştü: Delil dedikleri şeylerin hiçbir anlamı yoktu!

İlk delil Irak'ın nükleer silah imalatında kullanması muhtemel 60.000 alüminyum tüp satın aldığına yönelik istihbarat raporuydu. El Baradei bu tüplerin nükleer silah üretimi için elverişli olmadığını söyledi (Fidler, 2003). Kilit öneme haiz bir başka delil grubuysa 1999-2001 arasında Irak ve Nijer arasında gerçekleşen bir mektuplaşmaydı. Bu mektuplar Irak'ın uranyum oksit satın aldığını gösteriyordu. Ne var ki bu yazışmalar gerçek olamayacak kadar gülünç ve çocukça yapılmış hatalarla doluydu. (Grey, 2003). Nijer Devlet Başkanı Mamadou Tandja'ya ait olduğu öne sürülen mektuplardan birindeki imza Tandja'nın imzasına hiç benzemiyordu. Nijer Dışişleri Bakanı Allele Elhadj Habibou'ya ait 10 Ekim 2000 tarihli bir mektup vardı ama Habibou 11 yıl önce, 1989'da istifa etmişti. Üstelik mektubun Irak'a giriş yaptığını gösteren damgadaki tarih, Nijer'den çıktığı tarihten bir ay önceydi.

Fiyasko daha sonra ortaya çıktı. Mektupların kaynağı Roma'daki Nijer büyükelçiliği idi. Düşük maaşlı bir diplomat, sahte mektupları İtalyan gizli servisine birkaç bin dolar karşılığında satmış, İtalyanlar da mektupları CIA'e ve İngiliz gizli servisine vermişti. Peki bu istihbarat örgütlerinin bu kadar amatör hatalarla dolu sahte mektupları yemesi mümkün müydü? Esasında mümkündü. Neticede ajanlık denilen şey insan işidir ve tarihte gizli servislerin çam devirdiklerine örnek boldur. Buna rağmen CIA o dönemde mektupların gerçekliğinden şüphelenmek için bazı nedenler öne sürmüştü: 2002 Şubat'ında Amerikalı diplomat Joseph Wilson'ın soruşturmasından Nijer'in Irak'a uranyum oksit satmasının mümkün olmadığı sonucu çıktı. Nijer'in Fransız kamu teşebbüsü Cogema tarafından işletilen iki uranyum madeni vardı ve hem madenin çıkarılması hem de nakliyesi UAEK kurumu tarafından sıkı bir şekilde denetleniyordu. Madenlerin işletmeye açıldığı kırk yıl öncesinden bu yana tek bir varilin bile kaybolmadığı sıkı bir denetimdi bu ve şüpheyi yer bırakmıyordu.

İkinci bir olasılıksa gizli servislerin zaten mektupların gerçek olduğuna inanmamış olmaları. Esasında gizli servislerin sahte mektup

üretme konusunda vicdanları pek sızlamaz (bkz. İŞÇİ PARTİSİ'Nİ BİTİREN MEKTUP). Ne var ki ellerine geçen bu sahte yazışma CIA'in epey işine gelmiş olmalı: Ne de olsa böyle bir yazışmayı kendileri üretmek yerine piyasadan hazır bir şekilde temin etmişlerdi.

GEÇMİŞİ PROFESÖR PROTSCH İLE BULMAK

Profesör Reiner Protsch (1939) sıradan bir akademisyen değildi. Küba purolarına, Porsche marka arabalara, altın saatlere ilgi duyuyor; New York'ta, Florida'da ve Kaliforniya'da sahip olduğu evlerde film yıldızı Arnold Schwarzenegger ve tenis üstadı Steffi Graf ile yaşadığı maceraları övünerek anlatmaya bayılıyordu.

1960'ların başında Kaliforniya'da eğitimini tamamladıktan sonra memleketi Almanya'ya döndü. Üç önemli buluşa imza attı. Birincisi 36.300 yıl önce yaşadığı düşünülen, dünyanın en eski Alman'ı Hahnhöfersand adamıydı. İkincisi dişleri bozulmadan kalabilmiş olan 21.300 yıllık Binshof-Speyer kadınıydı. Paderborn-Sande adamı ise 27.400 yaşındaydı. Bu buluşlara dayanan bilimsel kariyeri ona Frankfurt Üniversitesi'nde profesörlük pozisyonu sağladı.

2001 yılında Greifswald Üniversitesi'nden Thomas Terberger, Protsch'un buluşlarından şüphelendi ve profesörün keşfettiği buluntuları Oxford Üniversitesi'nde yaşlandırma testine yeniden soktu. Sonuçlar hayret vericiydi. Hahnhöfersand adamı sadece 7.500, Binshof-Speyer kadını 3.090, Paderborn-Sande adamı ise sadece 250 yaşındaydı.

Frankfurt Üniversitesi daha pek çok detayı gün ışığına çıkaracak bir soruşturma komisyonu oluşturdu. Meslektaşlarına göre, Protsch'un radyo karbon yaşlandırma makinesini çalıştırmayı bir türlü becerememesi fakültenin alay konusuydu. Üniversite'ye ait 278 şempanze kafatasını 70.000 dolar karşılığında Amerikalı bir koleksiyoncuya satmaya kalkışmış, üniversite arşivinde yer alan, bazı Josef Mengele'nin deneyleriyle ilgili bir ton dokümanı ortadan kaldırmıştı. Sonraki soruşturmalarda Protsch'un kullandığı aristokratik Prusya soyadı Von Zieten'in ailesinden gelmediği ortaya

çıktı. Daha sonra da Nazi partisinin neferi Wilhelm Protsch'un oğlu olduğu anlaşıldı, ki muhtemelen bu da niçin arşivden belge kaçırıp yok ettiğinin bir açıklamasıydı: Babasının itibarını kurtarmaya çalışıyordu.

Frankfurt Üniversitesi 18 Şubat 2005 tarihinde Protsch'un emekli edildiğini açıkladı. Aynı yılın Temmuz ayında dolandırıcılık, sahtecilik ve görevi kötüye kullanmadan suçlu bulundu. Haziran 2009'da sona eren bir dizi duruşma sonrasında nihayet 18 aylığına cezaevine kondu.

GERT POSTEL İŞ ARARSA

Postacı Gert Postel'in (d. 1958) tıp okuma şansı olmadı. Gerçi bir ortaokul diploması alma şansı bile olmadı ama ağzı o kadar iyi laf yapıyordu ki pek çok durumda bir doktor olarak kabul edildi ve o da hazır hal böyleyken branş tercihini psikiyatriden yana kullandı.

Dr. Clemens Bartholdy mahlasıyla Almanya'nın kuzeyindeki Flensburg kenti sağlık hizmetlerinde pratisyen hekim olarak işe başladı. Bir gün gerçek kimlik belgelerini kaybetti. Belgeler başkasınca bulununca birkaç aydır mutlu mesut çalıştığı işini terk etmek zorunda kaldı.

Bugün Colditz'in bir parçası olan, o zamanın küçük kasabası Zschadrass'taki bir klinikte psikiyatr arandığını görünce bir taşla iki kuş vurmaya karar verdi: Hem iyi maaş alacak hem de merhum annesinin intikamını alacaktı (çünkü annesinin doğru depresyon tedavisi almadığı için intihar ettiğine inanıyordu). Kendine Dr. Gert Postel adına yeni bir sahte kimlik yarattı ve işe alım mülakatında doğru yanıtlar verdi. Böylece Postel'in 15 Kasım 1995'te başlayan ve bir buçuk yıl süren psikiyatrılık kariyeri başlamış oldu. O zamana kadar 200.000 Alman markı maaş almış, mahkemeler için yazdığı psikiyatrik bilirkişi raporları için ilave 44.000 mark kazanmıştı.

Postel'in başarısı büyük ölçüde oyunculuk kabiliyetine bağlı olsa da bir grup profesyonelin toplandıkları zamanlarda birbirlerine budalaca görünmekten duydukları korkunun da etkisi vardı. Mesela Postel konferanslarda "üçüncü derece bipolar bozukluk"

veya "muhakemenin kalıpyargısal oluşumunda bilişsel olarak tetiklenmiş sapkınlıklar" dediği zaman (Merkelbach, 2004) hiç kimse çıkıp da bu hastalıkları hiç duymadığını ya da başlıkları anlamadığını itiraf edemiyordu. Hatta Postel'in Zschadrass'daki klinikte yarattığı izlenim öyle iyiydi ki, amirleri terfiine karar vermişlerdi.

Ne şans ki böyle olmadı: Hemşirelerden biri Flensburg'luydu ve hemşerisini deşifre etti. Tutuklanan Postel, dört yıl hapse mahkûm edildi.

GUATEMALA USÜLÜ SELFİE

Rodrigo Rosenberg 2009 yılında kırklı yaşlarının sonuna geldiğinde Guatemalalı bir avukat olarak pek kayda değer bir hayata sahip değildi. Esasında Harvard ve Oxford'u da içeren iyi bir eğitim sicili, ortağı olduğu hukuk danışmanlık şirketi sayesinde de iyi bir finansal durumu vardı. Ama başından kötü bir boşanma vakası geçmişti ve Meksika'da anneleriyle yaşayan çocuklarını tekrar görememişti. O sıralarda Marjorie Musa adında evli bir kadınla ilişkisi vardı ve bunun dışında sıradışı bir şeyi yoktu.

2009 Nisan'ında sevgilisi Marjorie'nin 74 yaşındaki kahve baronu babası (Khalil Musa) bir motorsikletin arka koltuğunda oturan suikastçi tarafından kurşun yağmuruna tutularak öldürüldü. Mermiler o sırada babasının yanında olan Majorie'ye de isabet etti ve o da bu elim saldırıda hayatını kaybetti.

Aslında bu olay Guatemala için sıradışı değildi, çünkü Latin Amerika'da ticari ya da kişisel sorunların çözüm yolu genelde böyleydi. Cinayet vakalarının %98'inin faili meçhul kaldığı Guatemala seri katiller için resmen bir cennetti.¹⁴ Lakin Rosenberg'e göre, bu cinayet ticari veya kişisel anlaşmazlıklardan ötürü işlenmemiştir. Rosenberg'in iddiasına göre, Khalil Musa, Devlet Başkanı Álvaro Colom hükümetindeki yolsuzluk ağının ifşa etmek üzereydi. Cinayetten sonraki haftalarda Rosenberg kendini dibine kadar davaya bulaşmış olarak buldu. Kendini içinde bulduğu gizli kapaklı

dünyayı yakın arkadaşlarına anlattı. Görüştüğü memurlar ne biliyorlarsa anlatmaya niyetli görünüyordlardı ama Rosenberg'in gerçeklere erişmesini engellemeleri çok daha muhtemeldi.

10 Mayıs 2009'da Rosenberg bu sıkıcı ve kasvetli günlerin yakında sona ereceğini tahmin ediyordu. Nitekim Guatemala City'nin zengin mahallesinde –diplomatlar ve mirasyedilerin oturduğu Distrito 14'te– modifiye edilmiş bir Mazda'dan gerçekleştirilen silahlı saldırı sonucunda öldü.

Ertesi gün yapılan cenaze töreninde Rosenberg'in yakın arkadaşı Luis Mendizábal, Rosenberg'in ölmeden birkaç gün evvel kaydettiği 17 dakikalık ilginç bir videoyu ifşa etti:

Eğer şu an bunu dinliyorsanız Devlet Başkanı Álvaro Colom'un kararı ve Gustavo Alejos [Devlet Başkanı'nın özel kalemi] ile [işadamı] Gregorio Valdez'in yardımıyla katledildim demektir... Son isteğim bu mesajın kendilerine iletilmesidir... Bu mesaj çocukları için iyiliği için bir işe yaramaz ama Guatemala'nın iyiliği için işe yarayacağın düşünüyorum. Umarım ölümüm ülkenin yeni bir başlangıç yapmasını sağlar. Guatemalalılar: Zamanı geldi! (Franklin, 2010).

Video *Guatemala* gazetesinin sunucusuna ve Youtube'a yüklenince Guatemala'da resmen internet çöktü. Ülke daha önce böylesine bir internet trafiğine şahit olmamıştı. Sol görüşlü devlet başkanının muhafazakâr rakipleri fırsatı değerlendirdi. Yozlaşmanın endemik olduğu ve pek çok suçlunun hukuka karşı bağıışıklık kazandığı Guatemala'da çoğunluğu üst sınıflara ait onbinlerce protestocu sokaklara döküldü.

Colom hükümeti iddialara, hükümetin zenginlere uygulanan vergileri artırmak ve Mayalı çoğunluğa eşit haklar sağlamaya yönelik hamlelerini engellemek amacıyla bütün bu sürecin sağcı politikacılarla tezgâhladığı suçlamalarıyla yanıt verdi. Takip eden haftalarda Guatemala'nın hâkim elitleri Colom'un siyasi konumunu zayıflatmaya çalıştılar. Pek çok politikacı olaya dahil oldu

ve Rosenberg cinayetine karışmış olan başkanı değiştirmenin tek çıkar yol olduğunu savundu. Birkaç hafta boyunca hükümet epey sarsıldı ama nihayetinde tüm bu olayları yara almadan atlatmayı başardılar.

Rosenberg'in ölümü bir Birleşmiş Milletler birimi olarak çalışan Uluslararası Guatemala Cezasızlıkla Mücadele Komisyonu tarafından soruşturulmaya başlandı. Bu komisyon soruşturmaların taraflı yürütülmemesi ve sorumluların hak ettiği cezayı alması için sırf Guatemala'ya özel kurulmuştu. Bir yandan soruşturma sürerken diğer yandan halk artık iki olası sonuçtan biriyle yüzleşmeye hazırlandı: Ya Rosenberg gerçekten de kamudaki yolsuzluklar hakkında çok fazla şey bildiği için öldürülmüştü ya da olay siyasi bir zafer kazanmak amacıyla bizzat sağcı siyasetçiler tarafından tezgâhlanmıştı.

Komisyon olayı adamakıllı soruşturdu. Ocak 2010'da bulgularını bir rapor olarak yayımladığında her iki siyasi kanat da sürpriz bir sonuçla karşılaştı: Rosenberg intihar etmişti ama intiharına cinayet süsü vermişti. Rosenberg bir avukat olmasına rağmen intiharına cinayet süsü verirken çok temel hatalar yapmıştı. Zenginliklerini korumak konusunda titiz olan Distrito 14 sakinlerinin ülkenin herhangi bir yerinde olduğundan çok daha fazla güvenlik kamerası vardı ve kameralar sadece Rosenberg'in nasıl öldürüldüğünü değil, öldürülmeden önce bulvarda birkaç kez tur attığını, katilleri gelip de kafasına üç mermi sıkana dek bir kenara çekip onları beklediğini de gösteriyordu. İkinci hatası da Marjorie Musa'nın ölümünden sonra aynı zamanda koruması olarak hizmet eden şoförüne ön ödemeli iki telefon aldırmasıydı. Bu telefon cihazlarına neden ihtiyaç duymuş olabileceğini araştıran komisyon, telefonlardan birini katilleriyle görüşmek için, diğeriniyse sahte ölüm tehditlerini kaydetmek için kullandığı bilgisine ulaştı. Üçüncü hatası da şoföründen bir süredir kullanmadığı için balkonda tuttuğu bisikletini tamir etmesini istemesiydi. Anlaşılan katilleriyle görüşmeye giderken şoförünü de yanında götürmemek için bisikletini tekrar kullanıma sokmuştu.

Rosenberg katillerle eski eşinin iki kuzeni üzerinden temas kurmuştu. Rosenberg kuzenlerine kendisinden haraç kesen biriyle

başının belada olduğunu anlatmış ve iyi bildikleri bir tetikçi olup olmadığını sorunca, bir ilaç şirketinin güvenlik birimi şefine yönlendirilmişti. Adama hem azmettiricinin hem de kurbanın kendisi olduğunu söylememişti ve bu suikast işi için çeşitli mekânlarda birkaç görüşmenin fiyatı da dahil toplamda 40.000 ABD doları ödemişti.

Rosenberg'in ölmek istemesinin ardındaki neden, sürdüğü sefil hayattan duyduğu memnuniyetsizlik ve sevgilisinin de ölümüyle birlikte düştüğü boşluktu. Onu ölümüne biraz ehemmiyet kattığı için kim suçlayabilir? En azından intihar ederken asil bir şekilde dikkat çektiği politik durumun hiç önemi olmadığını söyleyebilir miyiz?

Aslında bu soru tartışmalıdır, çünkü Rosenberg'in planının suya düşüp de BM komisyonunun sır perdesini kaldırması en çok Colom'un işine yaradı. Colom, Rosenberg'in intihar ettiğinin ortaya çıkmasıyla kamuoyuna böyle korkunç kararlar veren türden bir lider olmadığını kanıtlamış oldu.

GÜVENİLİR OLMAYAN TEST KURULUŞU: IBT

1975 yılında Amerika Gıda ve İlaç Dairesi'nden (FDA) bir denetçi, ürün güvenliği konusunda uzmanlaşmış bir şirket olan Industrial Bio-Test Laboratories'e (IBT) ait artirit ilacı Naprosyn raporunu kazara fark etti. Kuşku uyandıran rapor baştan aşağı kurmaca gibi görünüyordu. Araştırma raporlarına sanki sihirli bir kalem değmiş gibiydi ve muhtemelen hiç yapılmamışlardı. Verilere göre bazı fareler iki kere ölmüş görünüyordular. Başka bir deyişle ölen farelerin kayıtlarının tutulmasına devam edilmişti. Bazı farelerin otopsileri o kadar gecikmiş görünüyordu ki muhtemelen bedenleri çürüdükten sonra yapılmıştı. Yapılan başka bir soruşturmaya göre IBT tarafından yapılan fare çalışmalarının hiçbirisi güvenilir değildi. Mesela deodorantlarda kullanılan TCC adlı bir antibakteriyel testi yapılırken farelerin testislerinin verilen en düşük dozda dahi kuruyup gittiğinden bahsedilmemişti.

Çevre Koruma Ajansı 1983'te IBT'nin sonuçlarından sadece %16'sının geçerli olduğunu ve bu şirketçe güvenli ilan edilmiş

kullanımdaki pek çok ürünün risk taşıdığını ilan etti. Şirketin üç yetkili yöneticisi sahtekârlıktan hüküm giydi. En uzununu bir yıl bir gün olmak üzere tamamı hapis cezasına çarptırıldı.

GWEN HARWOOD, EV HANIMI VE ŞAİR

Gwen Harwood (1920-1995) bir gün 1950'lerin Avustralya'sındaki erkek egemen yayın dünyasının kendisini yeteri kadar ciddiye almadığını düşündü ve şiirlerinin neredeyse tamamını erkek mahlaslarıyla yayımlamaya başladı. 1960'larda hayalinde yarattığı Walter Lehmann, Avrupa orijinli olan ama Tazmanyadaki Huon Vadisi'nde elma tarımıyla uğraşan iyi bir eş, baba ve şairdi (Atherton, 2002). Harwood'un bu isimle ürettiği şiirler samimi ve tutkulu. İkisi hariç...

Bayağı şiirler yayımlayan Donald Horne editörlüğündeki *Bulletin* dergisi Harwood'u epey kızdırmıştı. Bunun üzerine Harwood, Horne'nin edebiyattan hiç anlamadığını ispat etmek için bir tezgâh hazırladı. 1961'de dergiye Walter Lehmann imzalı iki şiir geldi. Şiirlerin konusu 12. yüzyıl başında Fransa'da yaşanan, Pierre Abélard ve Héloïse d'Argenteuil arasında geçen ve çok iyi bilinen hazin bir aşk hikâyesiydi.

Dini bir atmosfere sahip bu iki şiirin ikisinin de yayımlanmasının ertesinde Harwood şiirlerin akrostiş olduğuna dikkat çekti. "Eloisa'dan Abelard'a" şiirinin baş harfleri yukarıdan aşağıya okunduğunda "Şimdilik Hoşça Kal Bulletin" yazıyordu. "Abelard'dan Eloisa'ya" adlı şiirin verdiği mesaj çok daha açıktı: "Canınız cehenneme sevgili editörler."

Olaydan sonra Harwood, "Bir şiirle tavuk götünü birbirinden ayıramayan kişi alay edilmeyi hak ediyordur elbet" açıklamasını yaptı (Atherton, 2002). Yaptığı şakanın düşündüğü kadar etkili olduğu söylenemez. Harwood, bu olayla ilgili gazete haberlerinin bile sadece kadınlar hakkındaki olumsuz varsayımları yeniden ürettiğinden şikâyetçiydi. Öyle ki bir tanesi şu başlığı atmıştı: "Yılın Şakasını Tazmanyalı Bir Ev Kadını Yaptı" (Atherton, 2002).

❖ H ❖

HAMBURGLU TOPRAK ASKERLER

2007 yılında ziyarete açılan "İlk İmparator - Çin'in Toprak Ordusu" adlı sergi Londra'daki British Museum'a sayısız ziyaretçi çekmişti. Bunun üzerine Hamburg'daki Etnoloji müzesi müdürü Leipzig'deki Çin Sanat ve Kültür Merkezi'nden (ya da daha doğrusu Qin Terrakotta-Armee Ausstellungs-GmbH şirketinden) sağlam bir ücret karşılığında Toprak Asker kiralamak istedi. Merkezdekiler sadece 8 asker ve iki at temin edebileceklerini iletiler. Londra'daki 120 mevcutlu orduya kıyasla bu sayı devede kulaktı ama hiç yoktan iyiydi. 25 Kasım 2007'de "Macht im Tod" (Ölümdeki Kuvvet) sergisi ziyaretçilere kapılarını açtı. Kızgın Çinli temsilciler 2 haftadan kısa bir süre sonra müzenin kapısını yumruklamaya başladılar. Çin, British Museum haricinde hiçbir yere toprak ordu kiralanmadığını, böyle bir kiralamanın mümkün olmadığını bildiriyordu. Başka bir deyişle Çinlilere göre Hamburg'da gösterilen toprak ordu parçalarının tamamı taklitti. Bunun üzerine müze, o ana dek sergiyi gezmiş olan 10.000 ziyaretçiye parasını geri iade etmek zorunda kaldı. Çin Sanat ve Kültür Merkezi kendisini klasik sahtekâr argümanı ile savundu: "İyi de, sözleşmede orijinal olduğu yazmıyordu ki?" (Connolly, 2007).

HAN VAN MEEGEREN, NAZİLERİ DOLANDIRAN VERMEER TAKLİTÇİSİ

Han van Meegeren'in (1889-1947) Hollanda'da geçen çocukluk döneminde bile resme karşı büyük tutkusu vardı. Ortaokuldaki resim öğretmenini Bartus Koteling, onu 17. yüzyıl Hollandalı ressamlarla tanıştırmış ve Han'a eski teknikleri öğretmişti. Ancak babası onun bu yeteneğini pek desteklemedi ve Han da 1907'de Teknoloji Enstitüsü'nde mimarlık okuma bahanesiyle Vermeer'in anavatanı Delft'e kaçtı. 1911 yılı Meegeren için önemli bir yıl oldu: İlk eşiyle bu yıl tanıştı, ilk çocuğu bu yıl doğdu ve yaptığı kilise resmiyle Teknoloji Enstitüsü'nden bir altın madalya kazandı. Bu altın madalyadan

cesaret alan Han, babasına mimarlık fakültesini bıraktığını itiraf etti. İçindeki şeytan onu ilk kez bu yıl dürttü: Madalya kazanan kilise resmini sattı ve resimle ilgilenen ikinci bir potansiyel alıcı için aynı resmin bir kopyasını daha yaptı.

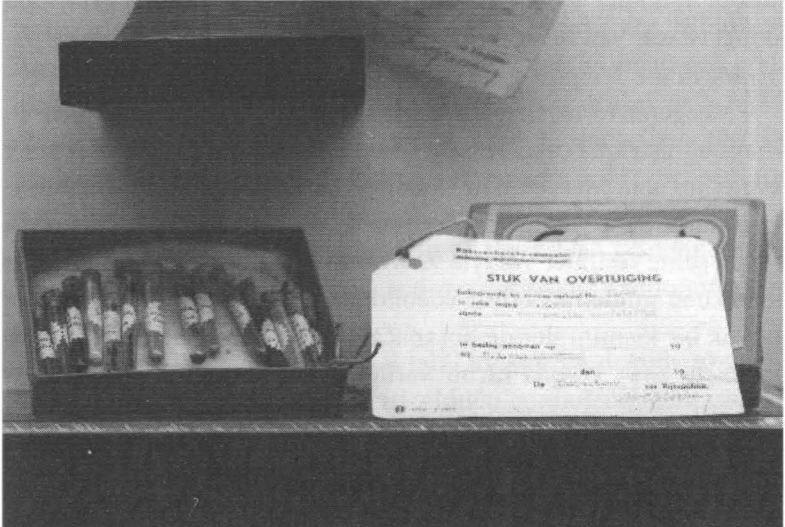
Van Meegeren derecesini Hague'deki Kraliyet Sanat Akademisi'nden 1914'te aldı ve 1916 ile 1922 yıllarında başarılı sergiler düzenledi. 1929'da aktris Jo Oerlemans için (1929'da onunla evlendi) eşini terk etti. Otuzlarının ortasına geldiğinde artık gelecek vaat eden genç bir sanatçı olmadığını, sanat kariyerinin çıkmaza girdiğini fark etti. O sene ilk iki sahtekârlığını gerçekleştirdi: Frans Hals'a ait *Gülen Şövalye* ve *Pipo İçen Adam* (İng. The Smoker) eserlerinin kopyalarını yaptı.¹⁵ İlk işini müzayedede 50.000 gulden karşılığında sattı, ancak birkaç ay sonra teknik bazı detaylar yüzünden resmin sahte olduğu anlaşıldı. Van Meegeren bu işlerde nasıl yakalanmadan iş yapılacağını bu tecrübesiyle öğrendi. 1923 ve 1931 yılları arasında Gerard Terborch (1617-1681), Piereder de Hoogh (1629-1684) ve Dirck van Barburen'e (1595-1624) ait sahte resimler yaptı. Bir başka sanat sahtekârı olan restoratör Theo van Wijnbergen ile İngiltere'de epey vakit geçiren Van Meegeren soranlara hayatını portreler çizerek kazandığını söylüyordu. Fakat bu yıllardaki iyi kazancından burada da sahte resimler yapıp sattığı anlaşıyor.

1932 yılında Côte d'Azur'e taşınan Van Meegeren, taşınmadan hemen önce altın madenini bulmuştu: Johannes Vermeer (1631-1675) sahteleri yapmak. O yıl birdenbire piyasaya Vermeer'in *Spinette Adam ve Kadın* (İng. Man and Woman at a Spinet) adlı bir eseri çıktı. Bazı istisnalar hariç, eleştirmenler resmin Vermeer'e ait olduğuna bir türlü ikna olmadılar. 1932 ve 1945 yılları arasında Van Meegeren, Vermeer'a ait 10 resim daha üretti. En büyük Vermeer sahtekârlığını 1937'de piyasaya düşen *Emmaus'ta Yemek* (İng. The Disciples at Emmaus) ile yaptı. Sebebi de şuydu: Bir süre önce ortaya çıkan *Martha ve Mary'nin Evinde İsa* (İng. Christ in the House of Martha and Mary) tablosunun Vermeer'in hayatının bilinmeyen bir dönemine ait olduğunun anlaşılmasından sonra Hollandalı sanat uzmanı Abraham Bredius Vermeer'in bazı başka dini temalı resimlerinin olabileceğini öngörmüştü. İşte bu öngörü Van Meegeren için bulunmaz fırsat oldu.

Bredius'un öngörüsünden haberdar olmadan yaptığı *Emmaus'ta Yemek* piyasadan aşırı talep gördü ve nihayet sanatseverlerden oluşan bir konsorsiyum eseri 520.000 guldene satın almayı kabul etti.

Sigara tiryakisi olan Van Meegeren kazandığı servetle lüks hayata iyice alıştı ve bir zaman sonra alkol, morfin ve gece hayatının esiri oldu. Bu durum sonraki sahte eserlerinin kalitesini olumsuz etkiledi. Sanatseverlerin o dönemdeki milliyetçi duyguları muhakeme becerilerini olumsuz etkilediğinden, yaptığı kalitesiz Vermeer eserleri bile hâlâ bir şekilde alıcı bulabiliyordu. 1940'ların başında hâkim olan hava şuydu: Değersiz de olsa bir Vermeer tablosunun Hollanda'da kalması Almanya'ya kaptırılmasından iyiydi. Dahası, Van Meegeren'in sahte resimlerinin orijinal resimlere oranı arttıkça, yeni sahte resimler mevcut koleksiyonla tutarlı görünerek kolaylıkla "gerçek" olarak nitelendirilebilir hale gelmişti – ne de olsa gerçekten de aynı elden çıkıyordu hepsi.

Avrupa'nın savaş belasını atlatmasının ardından Nazi mareşali Hermann Göring'in koleksiyonunda bir Vermeer bulundu. *İsa ve Zina Yapan Kadın* (İng. Christ and the Adulteress) adlı bu eserin izi sürülünce 29 Mayıs 1945'te düşmanla işbirliği yapma şüphesiyle tutuklanan Van Meegeren'e ulaşıldı. 12 Haziran'da,

Han van Meegeren aleyhine kanıtlar, boya koleksiyonu.

tutuklu olduğu sürece alkol ve uyuşturucuya hasret kalan Van Meegeren, muhtemelen bu yoksunluk nedeniyle "düşmanla işbirliği yapmakla suçlanamayacağını, çünkü bulunan Vermeer eserinin sahte olduğunu" itiraf etti. Bir anda Nazileri dolandırmayı başaran bir halk kahramanına dönüşen Van Meegeren'in aslında Nazi düşmanı olduğu filan yoktu. Hatta en iyi arkadaşlarından biri Hollanda SS'i üyesi olan şair Martien Beversluis olmakla beraber, Van Meegeren tarafından yazılan *Teekeningen 1* adını verdiği faşist sembolizmiyle dolu kitapta Beversluis'ten metinler vardı. Kitabın ne kadar faşizm içerdiği Adolf Hitler'in özel kütüphanesinde bir adet bu kitaptan yer almasından anlaşılabilir; ama daha da kötüsü kitabın önünde el yazısıyla şöyle yazıyordu: "*Dem geliebten Führer in dankbarer Anerkennung gewidmet von Han van Meegeren*" (Çok sevgili Führer'ime en derin saygılarımla - Han van Meegeren) (Morris, 2009).

Adli makamlar vasat bir ressamın bir Vermeer resmi yapabileceğine inanmadılar. Bunun üzerine Van Meegeren eğer doğru malzemeler verilirse (bazı boyalar, Bols Genever marka içki ve yeteri kadar morfin) polis kontrolü altında bir resim yapabileceğini öne sürdü. Yetkililer meydan okumayı kabul etti ve böylece ortaya on ikinci ve son Van Meegeren Vermeer tablosu çıktı: *Young Christ Teaching in the Temple*.

Meegeren'in foyası ortaya çıkınca birkaç alıcı parasını geri almaya uğraştı ama çakal ressam servetini sağlama almıştı. 1945'te 67 eve sahip olan Meegeren'in Hollanda Laren'deki evinin bahçesinde kutu kutu para yaktığı dedikoduları dolaşıyordu. Meegeren daha sonra sahte resimler yoluyla 7.167.000 gulden kazandığını, bunun 5.460.000 guldenini tahsil edebildiğini itiraf edecekti. Servetinin büyük bir kısmını ileride boşanacağı ikinci eşi Jo Oerlemans'a aktarmıştı. 1945 yılında hiçbir varlığı olmadığı gerekçesiyle iflasını ilan etti.

1946 yılında uzmanlardan oluşan bir komisyon şüphelendikleri Vermeer eserlerini inceledi ve 1947'deki duruşmaya bir rapor sundu. Komisyona göre en az dokuz eser teknik nedenlerden ötürü Vermeer'e ait değil gibi görünüyordu.

Van Meegeren duruşması sırasında Mahkeme Başkanı Bay Boll'a bir sahtekârın iç dünyasıyla ilgili önemli bilgiler vermişti:

BOLL: Tüm bu sahte eserleri şahsınızın ürettiğini hâlâ kabul ediyor musunuz?

VAN MEEGEREN: Evet, sayın başkan.

BOLL: Ve hepsini yüksek fiyatlarla sattınız öyle mi?

VAN MEEGEREN: Başka bir seçeneğim yoktu. Eğer düşük fiyata satmaya kalksaydım sahte olduklarını bizzat kendim ilan etmiş olurum. (Kreuger, 2004)

Van Meegeren bir kısmını çoktan gözaltında geçirdiği bir yıllık hapis cezasına çarptırıldı. Vücudu çok yıprandığından ve kısmi felç geçirdiğinden 26 Kasım 1947'de hapishaneye götürülmeden evvel Amsterdam'daki Valerius Kliniği'ne sevk edildi. Burada geçirdiği ilk, hayatının son ayında eski eşi Jo ve uzun metres listesinin son üyesi Cootje Hennig tarafından ziyaret edildi. 29 Aralık'ta kalp krizi geçirdi ve bir gün sonra hayata gözlerini yumdu.

HARVARD'DAKİ ŞARLATAN PRENS

Jean Louis Rodolphe Agassiz (1807-1873) Heidelberg, Münih ve Paris'te birinci sınıf eğitim gördü. Paris'te görüşlerinden çok etkilendiği Georges Cuvier'in (1769-1832) altında çalıştı. 1840'ta Agassiz kendini insan ırklarını kategorize etmeye adanmıştı. Ona göre üç ırk vardı: Beyazlar, siyahlar, Eskimolar ve bunların her biri kendine has iklimlerin ürünüydü (ılıman, sıcak ve soğuk). Roman Katolik olan dininden ötürü herkesin Âdem ve Havva'dan geldiğine inandığı için bu üç ırkın da *Homo sapiens* varyasyonu olduğunu öne sürüyordu.

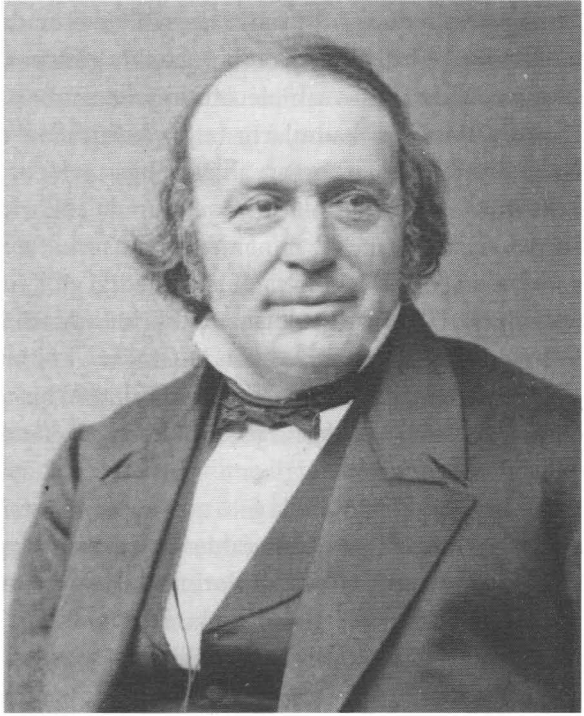
Bu konuyla ilgilenen tek kişi tabii ki Agassiz değildi. O tarihlerde Agassiz'in de bir temsilcisi olduğu monojenizm ile sadece beyaz ırklı *homo sapiens*'ten sayan ve ırk farklılıklarını aynı türün varyasyonları olarak değil de, başka türler olarak gören polijenizm arasında süregiden bir savaş vardı. O sıralarda genel olarak monojenizmin galip geldiğini söylemek mümkün.

Agassiz bir bilim insanının yapması gerektiği gibi pozisyonunu rasyonel bir mevkide belirlemişti. Ne var ki memleketi İsviçre'den çıkıp 1846'da ABD'ye ayak basınca içinden bir ses monojenizmden vazgeçmesini söyledi. Sebebinin hayatında ilk kez Afro-Amerikanlarla karşılaşması olduğunu annesine yazdığı mektupta yer alan şu açık ifadelerden anlayabiliyoruz:

Bu küçük düşürülmüş ve aşağılanmış ırkı gördüğüm zaman merhamet duydum ve bu merhamet bana onların gerçekten de insan olup olmadığını düşündürttü... Siyah yüzlerindeki kalın dudaklar, hayret verici dişler, kafalarında saç olması gereken yerde gördüğüm yün, çarpık dizler, resmen sündürülmüş gibi uzamış eller, geniş eğri tırnaklar ve özellikle de mora çalan avuç içleri yüzünden gözümü onlardan alamıyorum ve içimden bir ses onlardan uzak durmamı söylüyor. O iğrenç ellerini bana hizmet etmek için tabağıma uzattıklarında, keşke bu güzel sofrada bu güzel yemekleri yemek yerine başka yerde bir dilim kuru ekmek yeseydim diyorum. Bazı ülkelerde beyazların hayatlarını zencilerin bu kadar yakınlarında var olmasına bağlamaları ne acı. Tanrı bizi böyle bir mecburiyetten korusun! (Gould, 1996).

Agassiz'in içine düştüğü bu duygular siyah ve beyaz insanların aynı türün farklı varyasyonları olamayacak kadar birbirlerinden uzak olduklarını düşünmesine neden oldu. Müteakip yıllarda verdiği derslerde öğrencilerine yeni düşüncelerini aktarmaya başladı ve bu değişim Amerikan polijenizm yanlılarınca coşkuyla karşılandı. Agassiz'in de zaten karşı görüşe göre sayıca epey üstün olan bu bilim insanlarının kulübüne girmesi teoriye olduğundan daha fazla prestij kazandırdı. Yine de polijenizmin spesifik bir amaca hizmet ettiğinin farkında olmalıydı. Bir defa siyah ırkın insandan farklı bir tür olduğunu iddia etmeye başladığınız zaman onları *Homo sapiens*'e göre farklı bir yerde konumlandırabilmiş oluyordunuz. Dolayısıyla da "zenci" türler, insan türlerine göre ikinci ve daha alt bir sınıfta sayılabiliyorlardı. İşte bu da köleliğin devamı için sağlam

Louis Agassiz,
1865.

bir gerekçe sağlayabiliyordu. Kuzey Amerikalı eyaletler köleliği yasaklamış olsa da Güney'de hâlâ yaygındı. 19. yüzyılın ortalarında kölelik yanlısı hareket çok daha agresif bir hale gelmişti ve Agassiz teorisinin meydanlara indiğini görmekten son derece memnundu.

Agassiz, teorisini 1850 ve 1851 yıllarında *Christian Examiner* dergisinde makaleler halinde yayımlattı. Bu makalelerden birinde zencilerin karakteristik özelliklerini itaatkârlık, hürmetkârlık ve gördüklerini başarıyla taklit edebilme olarak sıralıyordu. Köleliğin sürmesindeki pratik rolünü ise tamamen reddediyor, kendisinin bir bilim insanı olduğunu, politikacıların onun bulgularıyla ne yaptıkları hakkında yapabilecek bir şeyi olmadığını söylüyordu.

Ne var ki teorisiyle ilgili birkaç problem vardı. Birincisi, iki farklı türün kendi arasında çiftleşebilmesi mümkün değildi. Madem türler farklıydı, Agassiz Amerika'daki melez nüfusun varlığını nasıl açıklayacaktı?

Agassiz'in bu soruya yanıtı hem bilimsel açıdan, hem de insanlık namına büyük bir ayıp oldu. Agassiz'e göre pek çok hizmetçi çok ırklıydı. Bu kadınlar sahiplerinin oğullarını baştan çıkarıyorlardı. "Zavallı" çocuklar kadınların beyaz kısmından olumlu etkilense de siyah kısımları onları ahlaksızlığa sevk ediyordu. Agassiz bu açıklamasıyla bu kadınların nasıl olup da çok ırklı olduğunu açıklamadığı için, kuşkusuz tamamen anlamsız bir açıklamaydı. Üstelik sorulan bu soruya hiçbir yanıt getirmediği gibi, insaniyet açısından da tam bir felaketti. Kuşkusuz "çok ırklı hizmetçi kadınların" köle sahiplerinin kölelere tecavüzünden doğan gayrimeşru çocukları olduğunu kendisi de çok iyi biliyordu. Bilimsel bir açıklama yapamayan Agassiz, söylediklerini şöyle bir dini belagate çevirdi:

Dünyaya melez çocuk getirmek doğaya karşı gelmektir ve uygar bir toplum için karakterin saflığına karşı işlenmiş bir günahdır... Bu günah, hislerime hiç de uygun düşmeyen, tüm doğal güzelliklerin sapkınlığı anlamına gelen, bir tür alaşım yaratma fikridir. (Gould, 1996).

Bu arada Agassiz'in teorisinin dini tarafı da sorunluydu ama bunu da başka bir üçkâğıtla aşmayı başardı. Ona göre tek bir yaratılış süreci olmamalıydı ve Tanrı her bir türü ayrı ayrı yaratmış olmalıydı. İnançlılar bu konuda tereddütlüydü, zira Agassiz'in bu iddiası İncil'i yalancı çıkarıyordu. Agassiz, İncil'in yazdıklarının yanlış değil eksik olduğunu, İncil'i kâğıda dökenlerin diğer türlerden haberleri olmadıkları bir coğrafyada yaşadıklarını ve bu yüzden sadece tek bir yaratılış sürecinden bahsettiklerini ileri sürdü.

Agassiz 1847'de Harvard Üniversitesi'ne zooloji ve jeoloji profesörü olarak atandı. 1859'da Darwin'in *Türlerin Kökeni* adlı eserini yayımlaması onun itibarı için tehlike oluşturdu ve Agassiz'in pek çok bilimsel soruyu havada bırakan, tutacak yanı olmayan "çoklu yaratılış teorisi" yeni doktrin karşısında epey zayıfladı.

Profesörlüğünün sonraki yıllarında Agassiz'in öğrencileri kendisinden epey mustariptiler. Bunun bir nedeni Agassiz'in ardı arkası kesilmeyen fikri hak hırsızlığıydı. Agassiz, başında bulunduğu

fakültede her kim nasıl bir bilgi üretirse üretsin, üretilen şeyin fikri haklarının kendisine ait olduğunu düşünüyordu. Gençliğinde "doğa felsefecilerinin prensi" olarak anılan adama artık başka bir lakap takılmıştı: "Şarlatanların Prensi".

HAYALET ORDU: 23. ÖZEL BİRLİK KUMANDANLIĞI

Tarihi Truva Atı'na kadar dayanan savaş hileleri İkinci Dünya Savaşı'nda da sıklıkla kullanıldı. Mesela Mareşal Erwin Rommel tanklarını trenlerle getirdi, vagon vagon tanklar trenden indirildiği zaman düşman hesabına çalışan muhbirler gelen tankları komutanlarına rapor ettiler. Muhbirlerin bilmediği, tank sandıkları şeylerin aslında brandayla kaplanmış ahşap bloklar olduğuydu. Rommel, alayını şehirden konvoy halinde geçirirken en öndekileri şehrin etrafından dolaştırarak tekrar arka sıraya sokup tankların olduğundan daha fazla sayıda görünmesini sağlamıştı. İngiliz kuvvetleri Kuzey Afrika'da tahtadan askerler kullanmıştı. Basit bir kablonun çekilmesiyle ayağa dikilen bu tahta askerler düşmanın mühimmatının boşa harcanmasını sağlamanın yanı sıra Alman toplarının yerini risk almadan yüksek doğrulukla keşfetmeye yarıyordu.

Japonların Pearl Harbor saldırısından dört gün sonra, 11 Aralık 1941'de Almanya ABD'ye savaş ilan ettiğinde, Amerikan kumandanları ABD'nin güçlü olmadığını, o nedenle de "akıllı" olması gerektiğini biliyorlardı. Washington DC sakinleri Pearl Harbor baskınından sonraki gün Beyaz Saray'ın çatısında ağır topların konuşlandırıldığını gördü. Bu topların her zaman olduğu gibi direnişin ve mücadelenin simgesi olduğu biliniyordu. Bilinmeyen şey, bu simgelerin ahşaptan yapıldığı ve siyaha boyandığıydı. ABD ordusu genişliyor olsa da henüz küresel çapta bir liderlik elde edecek kadar büyük değildi ve bu türden numaralara ihtiyaçları vardı.¹⁶

1942 ve 1943 yıllarında 23. Özel Birlik Kumandanlığı kuruldu. Bu birliğin üyelerinin her birinin IQ'su en az 119'du ve düşmanı aldatmada kullanabilecekleri en az bir yetenekleri vardı. Dekoratörler, moda tasarımcıları, yazarlar ve aktörler eline silah alıp

vuruşmak için en uygun kişiler değildiler ama bu birlikte bu meslek erbaplarından epey sayıda mevcuttu.¹⁷

Bu özel birlik, Avrupa'nın Nazilerce işgal edilmesinin ardından Müttefik Ordusu'nun olduğundan daha büyük olduğu izlenimini yaratmak için elinden geleni ardına koymadı. Yeri geldi, sadece 1.100 olan mevcutlarını 14.000-17.000 mevcutlu bir –hatta iki– tabur gibi göstermeyi başardılar.

6 Haziran 1944'te ilk müfrezeler Normandiya'ya çıktığında asıl çıkarma bölgesinin birkaç kilometre ötesinde öyle bir ışıklandırma çalışması yaptılar ki, Alman Hava Kuvvetleri orasını bir liman gibi algıladı ve karanlıkta kalan gerçek çıkarma noktalarını gözden kaçırdı. Haziran sonunda "Hayalet Ordu" adındaki en büyük eserlerini Fransız topraklarında inşa etmeye başladılar.

"Hayalet Ordu" bir numaralar yelpazesiydi. Şişme tanklar, uçaklar ve toplanarak yaratılan illüzyona gerçek tank ve top sesleri çıkaran kayıt cihazları eşlik ediyordu.¹⁸ Tıpkı olmayan liman projesinde yaptıkları gibi hayali bir altyapı sergilediler. Bu hayalet ordu var olan gerçek orduları taklit edebiliyordu: Mesela generaller düşmanın 13. Ordu'nun o bölgede olduğuna inanmasını istiyorlarsa, Hayalet Ordu'ya 13. Ordu'nun üniformaları giydiriliyor, araçlara spreyle 13. Ordu'nun envanter numaraları işleniyor, böylece bölgede faaliyet gösteren Alman casusların 13. Ordu'nun yerini yanlış bildirmesi sağlanıyordu. Özel birlik aynı zamanda Almanların dinlediğinden emin oldukları telsiz frekanslarında yanıltıcı diyaloglara giriyorlar, Almanların gerçeği yansıtmayan emirlere ve ordu pozisyon bilgilerine itibar etmelerini sağlıyorlardı.

Bazı Nazi taarruzlarında devreye giren Hayalet Ordu, düşmanın karşısında çok büyük bir ordu olduğunu zannetmesini sağlayarak cesaretlerinin kırılmasında da rol oynadı. Bu sayede bazı Alman birliklerinin duraklamalarına ve yerinde saymalarına neden oldular ve bu sırada Müttefik Kuvvetler gerçek sayısal üstünlük elde ederek Almanlara darbe vurdular.¹⁹

Hayalet Ordu başka büyük yaratıcılık örnekleri de gösterdi. Bir defasında paletlerle kar üzerine tank izleri bırakıp sonuna da çalı çırpı koydular. Böylece Alman keşif uçakları orada tankların gizlendiğini

sandı ve Alman ordusu uçaklardan gelen keşif raporları yüzünden geçiş güzergâhını müttefiklerin işine gelecek biçimde değiştirdi. Tasarladıkları şişme toplar da zaman zaman aynı sonucu yarattı.

Hayalet Ordu toplamda 21 görevi yerine getirdi (başka ordulara destek görevleriyle birlikte toplamda 55 görev). Bu renkli grup Brest, Bulge ve Metz muharebelerinde ve Mosel ile Ren geçişlerinde önemli rol oynadı. Kayda değer tahminlere göre 40.000 Müttefik askerinin hayatını kurtarıırken kendi zayıatları sadece iki ölü ve 15 yaralı oldu.

Hayalet Ordu mensupları için savaş sonrası sancılı oldu. Normalde bu adamlara madalya üstüne madalya verilmesi gerekirken ABD Savaş Bakanlığı birliğin varlığını gizli tuttu ve bu yüzden herhangi bir onur nişanına layık görülmediler. Bunun nedeni konjonktür de olabilir, zira 1945'te Almanlara karşı işleyen bu numaraların 10 yıl sonra Rusya'ya karşı kullanılması gerekmeyeceğini hiç kimse söyleyemezdi ve sihirbazların numaralarını açıklamak istemesi mazur görülebilir.

Velhasıl 1990'ların ortalarında 23. Özel Birlik hakkındaki arşivler erişime açıldı. Gizlilik şartı ortadan kalktığında bu birliğin üyelerinin torunlarına savaşta neler yaptıklarını anlatmalarının önünde hiçbir engel kalmadı.

HAYALET YAZARLIK: CLIFFORD IRVING STİLİ

Takvimler 1970'i gösteriyorken Clifford Irving, yaşamını Ibiza'da karısı, çocukları (ve zaman zaman metresiyle) mutlu mesut sürdüren Amerikalı bir kurgu yazarıydı. Kendisi gibi yazar olan arkadaşı Richard Suskind'e yaratıcılıkta bir tıkanma dönemi yaşadığından yakınıyordu. Bir gün eksantrik milyarder Howard Hughes (1901-1976) hakkında yazılmış bir makale hakkında konuşurlarken muhabbetin yönü çok farklı bir yere saptı.

O günlerde Hughes imparatorluğunun zirvesindeki mücadele, Irving'de Hughes'un hasta olduğu ya da çoktan ölmüş olabileceği fikrini uyandırmıştı. Zira küçük bir grup danışman dışında son on beş yılda Hughes'u gören bir Allah'ın kulu olmamıştı. İki kafadar buradan yola çıkarak Hughes'a ait fantezi bir otobiyografi

yazma kararı aldılar. Irving'e göre bu iş tabii ki biraz riskliydi ama 1960'larda sırf mahkemeye bizzat gelmediği için 137 milyon dolar kaybetmeyi göze almış biri en azından otobiyografinin sahteliğini ilan etmek için yüzünü gösterse fena mı olurdu?

Şakanın hazırlıkları ciddi başladı. Bir dergide yayımlanan Hughes'a ait el yazısı taklit edilerek ünlü işadamanın Irving'e biyografisini yazma yetkisi verdiğini gösteren sahte bir mektup hazırlandı. Mektup McGraw-Hill'i kandırmaya yetti ve müzakereler başladı. Hughes peşin olarak 1 milyon dolar istedi – güya kendisi %10'unu alacaktı. Yayınevi ise önce 500.000 dolar önerdi, daha sonra bunu 750.000 dolara yükseltti. Bu miktar yayınevinin o güne dek teklif ettiği en yüksek peşinat oldu. Yayınevi avukatlarının Bay Hughes'un noter huzurunda vekâlet vermesini önermesi az kalsın işi berbat edecekti ama yayınevinin bu öneriyi dikkate almamasıyla her şey yoluna girdi. Nihayet taraflar arasında sözleşme imzalandı.

Irving ve Suskind, yayımlanmış tüm Hughes röportajlarını ve onunla tanış olanlara ait hatıraları topladı. Hughes hakkındaki bütün dava dosyalarından yararlandılar. Bütün bir yıl boyunca Irving, Hughes ile Porto Rico, Meksika ve Bahamalar gibi egzotik mekânlarda sözde röportajlar yapıldı. Irving gözleri bağlanarak götürüldüğü yerlerden, gizemli kâhya ve uşaklardan, kadınlarla girdiği tuhaf ilişkilerden bahsetti. Hem bu mekânlar hakkında sorulacak sorulara yanıt vermek hem de uçak biletlerini kayıtlara kanıt olarak geçirmek için tüm bu mekânları gerçekten de ziyaret etti.

Güya Hughes'un keçi inadı nedeniyle McGraw-Hill'in dinlemesine asla müsaade edilmeyen bantlar deşifre edilerek McGraw-Hill'e orijinal materyal olarak sunuldu. Röportajlar Hughes'un film yönetmeni ve playboy olduğu zamanlarla ilgili hikâyelerini, havacılık sahasında yaşadığı maceraları ve Las Vegas'ta bir emlak simsarı olarak yaşadıkları anıları içeriyordu. Pek çok aktrisle yaşanmış kaçamaklar, aktörler ve siyasetçiler hakkındaki dedikodular da cabasıydı. Irving ve Suskind olası bir sansasyonun önüne geçmek için adı geçen üçüncü şahısların çoktan ölmüş olmasına özen gösterdiler. Ne de olsa ölümler kendilerini savunamazlardı! Bu arada biyografide inanılmaz itiraflar da vardı: Hughes'un Ernest Hemingway'in

yakın arkadaşı olduğunu ya da İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa üzerinde keşif uçuşları gerçekleştirdiğini kim tahmin edebilirdi?

Irving işin finansal taraflarını da halletti. Eşi Edith Zürih'te Helga R. Hughes adına düzenlenmiş sahte pasaportla bir banka hesabı açtı ve McGraw-Hill'in H. R. Hughes adına yazdığı çekler burada keşide edildi. Paranın büyük kısmını sonra başka bir bankada başka bir isme ait bir hesaba yatırdılar – Irving ve Suskind oyunun ortaya çıkması ve parayı geri ödemeleri gerekeceği ihtimalini hesaba katmışlardı. Plan tıkr tıkr işliyordu. Taslağı gören uzmanlar cümlelerin ancak ve ancak Howard Hughes tarafından telaffuz edilmiş olduğu görüşünü bildiriyorlardı. El yazısı uzmanlarının kurduğu Osborn Associates analiz şirketi de el yazısının Hughes'a ait olduğunu teyit etmişti. Nihayet 7 Aralık 1971'de McGraw-Hill Howard Hughes'a ait otobiyografiyi 1972 Mart'ında yayımlayacağını ilan etti. Hughes imparatorluğundan bir temsilci vakit kaybetmeden böyle bir kitabın var olmadığını açıklasa da bu iddiayı çürütmek zor olmadı: İddiaya göre Hughes'a ait kuruluşların yöneticileri on beş yıldır adamı hiç görmemişlerdi. Yine de yayınevi durumdan işkillendi ve Irving'i yalan makinesi testine sokmak istedi. Test sonuçları belirsiz çıktı. Bir süre sonra da çekleri alakasız bir kadının tahsil ettiği ortaya çıktı ama Irving bu işten paçayı "Koskoca işadamı Zürih'e tahsilata gidecek değil ya? Eşim ona asistanlık yaptı" açıklamasıyla sıyırdı.

7 Ocak 1972'de TV'de yayınlanan ve yedi gazetecinin katıldığı bir açık oturuma Howard Hughes olduğunu iddia eden biri bağlanıp Irving'i hiç tanımadığını söylediği zaman sona yaklaşmıştı. Tahmin edileceği üzere Irving'in buna da bir yanıtı vardı: Telefondaki sesin Hughes'a ait olmadığını söyledi. Irving'in şansına telefondaki sese kimliğini doğrulaması için yedi soru sorulmuş, akli dengesi yerinde olmayan Hughes bu yedi sorudan beşine yanlış yanıt vermişti.²⁰

Hughes'un yayımlanacak olan otobiyografisinden dolayı getirilen diğer kişi ABD Başkanı Richard Nixon'dı (1913-1994). Nedeni de kitapta kendisinin ve kardeşinin Hughes'tan aldığı "borç" paralardan bahsedilmiş olmasından duyduğu endişeydi. Eğer bu

bilgiler ortaya çıkarsa sıradaki seçimlerde Demokratların bunu seçim malzemesi yapacağından adı gibi emindi. Ne var ki Nixon kirli işlere bulaşmaktan pek imtina eden bir başkan değildi. Şüphelerini gidermek için karanlık işlerle uğraşan birilerine telefon açtı ve Demokratların parti merkezi olarak kullandığı, Washington DC'deki Watergate kompleksine dinleyici yerleştirmeleri talimatını verdi. Nixon hesabına çalışan adamlardan biri yakalanınca Watergate skandalı ortaya çıktı.

Irving ve yandaşlarının ipliğini en sonunda İsviçreli bankerler ortaya çıkardı. Banka, Helga R. Hughes adlı mudinin gerçekte var olmadığına yönelik inkâr edilemez bir kanıt elde etti ve sahtekârlıktan yargılanması için hukuki işlem başlattı. Aslında bu olaydaki en masum kişinin, Edith'in zarar görmemesi için Irving ve Suskind yaptıkları her şeyi başsavcıya itiraf etmek zorunda kaldılar.

16 Haziran 1972'de Clifford Irving iki buçuk yıl hapis cezasına mahkûm edildi. On yedi ay içeride kaldı. Altı aya mahkûm edilen Dick Suskind de beş ay hapis yatıp çıktı. Edith'e verilen iki yıl hapis cezasının 22 ayı geri bırakıldı ve sadece iki ay yattı. Salıverildikten sonra İsviçre'de de yargılandı ve orada da iki yıl hapse mahkûm edildi. Bir yıldan uzun bir süreyi hapiste geçirdi.

Irving, vergiler ve avukatlık ücretleriyle birlikte 1,5 milyon doları geri ödemeye mahkûm edildi. Eşine egzotik ülkelerde kimlerin eşlik ettiğini öğrenen Edith ise boşanma davası açtı.

Irving yaptığı düzenbazlığı anlattığı başka bir kitap yazdı. Yaşadıkları 2006 yılında başrolünde Richard Gere'in oynadığı bir filme aktarıldı. Irving hikâyenin çarpıtıldığı ve absürd bir hale sokulduğu gerekçesiyle, filmin künyesinden kendi adının çıkarılmasını istedi. İnternet sitesinde, "Kimsenin bu kadar budalaca bir hikâyeyi bırakın benim yazdığımı, adımın isim benzerliği sonucunda bu hikâyede yer aldığını dahi düşünmesini istemem" açıklamasına yer verdi.

1999 yılında Howard Hughes'un sözde otobiyografisi koleksiyon eseri olarak basıldı. Mart 2008'deyse, yani ilk planlanan tarihten tam 36 yıl sonra, kitap olarak piyasaya sürüldü.

HAYIRLI EVLAT!

Thomas Prusik-Parkin aldığı engelli maaşını yeterli bulmadığından annesi Irene'in parası ve varlıklarına da göz koymuş, 1996'da annesinin imzasını taklit ederek ona ait Brooklyn'deki binanın mülkiyetini üzerine geçirmiş, daha sonra da binayı satıp parasını suç ortağı Mhilton Rimolo ile birlikte emlak piyasasında eritmişti.

Aynı evlat, annesi Irene 2003'te ölünce bir şeyin farkına vardı: Annesinin 700 dolarlık emekli maaşı olmadan engelli maaşının dışı dokunur bir tarafı yoktu. O yüzden çok sevdiği annesini en azından kâğıt üstünde hâlâ yaşıyor vaziyette tuttu. Cenaze işlemleri için hatalı bir sosyal güvenlik numarası ve doğum tarihi vererek annesinin ölümünün kayıtlara geçmesini engelledi.

Yıllar geçti ve Prusik-Parkin'in üzerine yattığı emekli maaşı toplamı 52.000 doları buldu. Tamamen kontrolü altında olan annesinden daha nasıl istifade edeceğini düşünürken bir başka yol daha keşfetti: Irene olarak iflasını ilan etti ve böylece devletten 65.000 dolarlık kira sübvansiyonu aldı.

Zaman zaman Irene'in ortaya çıkması gerekiyordu. Böyle zamanlarda hayırlı evlat bir peruk takıp makyaj yapıyor, çok fazla konuşamayacak olmasının sorun yaratmaması için koluna Rimolo'yu takıyor (kendisi de "hayırlı yeğen" olur) ve bürokrasi ormanına yeğeninin gezdirdiği yaşlı bir kadın olarak dalıyordu.

2008'de Irene gerçekte ölü olmasına karşın resmîyette yaşadığı için ödemesini alamayan bir kredi kuruluşunun icra takibiyle karşı karşıya kaldı. Taraflar birbirlerini gerçek dışı iddialarda bulunmakla suçlayınca konu üst mercilere taşındı. Yetkililer Irene'in gerçekte ölü olduğundan şüphelendiler ama hiçbir delil bulamadılar: Ta ki Irene'in mezarının bir fotoğrafını bulana kadar.

2008 yılının Mayıs ayı başlarında soruşturma müfettişleri davanın ayrıntılarını tartışmak üzere Irene'i evinde ziyaret etmek istediklerini bildirdiler. Eve geldiklerinde karşılarında maskeli balo kıyafeti giymiş, yüzünde bir oksijen maskesiyle Prusik-Parkin'i ve tabii ki sadık yeğeni Rimolo'yu buldular. Rimolo her zamanki

Heinrich
Schliemann.

gibi teyzesinin çok hasta olduğunu ve konuşamadığını söyledi. Müfettişler gerçeği bildiklerini söyleyince oyun sona erdi ve hem gerçek hem de mecaz anlamıyla düzenbazın maskesini düşürdüler. Prusik-Parkin'in savunması oldukça yerindeydi: Yanlış hiçbir şey yapmadığını söyleyen hayırlı evlat, "Annem kucağımda canını verirken onun son nefesini içimde hapsedtim. Bu yüzden, aslında ben annemim" (BBC News, 2009).

HEINRICH SCHLIEMANN VE TRUVA HAZİNESİ

Alman arkeolog Heinrich Schliemann (1822-1890) adı çıkmış bir yalancıydı. Mesela ABD'ye yaptığı bir ziyarette Başkan Millard Fillmore ile akşam yemeği yediğini söylemiş ama hiçbir delil gösterememişti. Başka bir olayda da yalancı şahitlik yaptığı kesin olarak kanıtlanmıştı.

Amatör bir arkeolog olan Schliemann'ın alanına tek katkısı Homeros'un *İlyada* ve *Odyseia*'sının gerçek bir olaya dayandığını ispatlamak oldu. Homeros'un yaşadığı şehrin Truva olduğuna inandığından kazılarını orada gerçekleştiren Schliemann, içinde Truvalı Helen'e ait olduğunu düşündüğü mücevherlerin de bulunduğu *Priam Hazinesi* adlı geniş bir kalıntı koleksiyonuna ulaştı.

Bu buluntular onu Homeros'un doğru söylediğine ve dolayısıyla kendinin haklı olduğuna ikna etti. Ne var ki Schliemann'dan kalan dokümanlarını da içeren sonraki araştırmalar amatör arkeoloğa ait kazı raporlarının neredeyse tamamının çakma olduğunu ortaya çıkardı. Bazı yazarlar buluntuların Schliemann'ın kurduğu yakın ilişkiler sayesinde simsarlar tarafından temin edildiği, kendisi tarafından bir araya getirilip daha sonra yine kendisi tarafından bulunmak üzere gömüldüğü konusunda ciddi iddialar öne sürdü.

HELENE HEGEMANN VE METİNLERARASI KARMASI

2010 yılının Ocak ayında Alman yayıncı Ullstein on yedi yaşındaki Helene Hegemann'ın *Axolotl Roadkill*²¹ adlı ilk romanını yayımladı. Kitap genç bir kızın seksle ve uyuşturucuyla geçen hayatındaki kendini keşfetme öyküsünü içeriyordu. İlk birkaç haftada 100.000 kopya satarak en çok satanlar listesine giren kitap, Leipzig Kitap Fuarı'nda prestijli bir ödüle aday gösterildi.

Şubat ayı ortalarında *Axolotl Roadkill*'in tüm metinlerinin Hegemann'a ait olmadığı, başta *Strobo* adlı bir kitaptan olmak üzere pek çok başka kaynaktan intihal yoluyla yazıldığı ortaya çıktı. Bir danışmanlık şirketinde çalıştığı için vahşi seks hayatı ve ağır uyuşturucu bağımlılığından patronlarının haberdar olmasını istemeyen "Airen" mahlaslı yazarın internette tuttuğu blogdan yaratılan *Strobo* adlı kitap ancak 100 kopya satmış, başarısız olmuş bir kitaptı. Sırf bu kitaptan yapılan aşırımların sayısı yirmiydi. Çeşitli kaynaklardan da yirmi kadar alıntı yapılmıştı.

Böylesine yağlı bir kapıdan olmak istemeyen yayınevi zekice bir açıklama uydurdu: Bu intihal değil, "metinlerarası karma" idi.

Hegemann'ın kendisi "yazarların çevrimiçi metinleri kendi yaratıcılıklarını ortaya koymak için alıp uyarlamaya alışkın olan bir neslin üyesi olduğu" yönünde açıklama yaptı (Paterson, 2010). Ancak bu açıklama kullanılan metinlerde tırnak işareti kullanmamak ve kaynak belirtmemenin nasıl bir tür yaratıcılık olduğunu açıklamıyordu elbette. Hegemann kafaları iyice karıştırmak için "İlhamın beni çağırdığı yere giderim. Orijinallik diye bir şey yoktur, otantiklik vardır" dedi (Paterson, 2010). "Metinlerarası karma" iyi fikir olsa da pek ikna edici değildi. Yayınevinin meseleyi anlaması dört baskı sürdü ve nihayet kitabın dördüncü baskısının sonuna bir kaynakça eklendi.

HEM BALIĞI HEM DE ŞAKAYI YEMEK

1872 Ağustos'unda Brisbane Müzesi Müdürü Carl (Karl dendiği de olur) Theodore Staiger, Avustralya'nın batı kıyısında yer alan bir sürgün yerini, Gayndah Station'ı ziyaret etmeye karar verdi. Mahkûmlar ona bir oyun oynamaya karar verdiler ve bir sabah Staiger'in önüne kahvaltı olarak tuhaf görünümlü bir balık koydular. Balığı ilgi çekici bulan Staiger'e bu balığın sadece Gayndah'ta çıktığını, çok özel bir balık olduğunu söylediler. Staiger balığı canlı değil de pişmiş olarak görmekten duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Mahkûmlar üzülmüş gibi yaparak balığı yakalamanın zorluğundan bahsettiler ve bu balığın yeniden ağa düşmesinin bazen bir ayı bulduğunu belirttiler. Staiger o durumda yapılabilecek en iyi şeyi yaptı: Balığı yemeden önce birine balığın birkaç farklı açıdan eskizini çizdirdi.

Staiger çizimlerini ilk fırsatta biyolog Kont Francis de Castelnau'ya (1810-1880) gönderdi. Birkaç yıl sonra Castelnau, üyesi olduğu bilimsel topluluğun bülteninde²² "Queensland'deki Parlak Pullu Yeni Bir Balık Üzerine" başlıklı kısa bir makale yayımladı. Kabaca 45 cm uzunluğundaki balığın eskizini tarif ettikten sonra mala gibi yassı burnu nedeniyle *Atractosteus spatula*'nın (timsah balığı) yakın akrabası olduğunu düşündüğünü söyledi. Ne var ki çizimde görülen birtakım farklar balığı bambaşka bir tür haline getiriyordu; Castelnau da balığa geçici olarak *Ompax spatuloides* tür adını verdi.

Takip eden yıllar içinde bazı ihtiyologlar (balık bilimciler) *Ompax spatuloides*'in varlığı konusunda ciddi kuşku duymaya başlamışken kimi ünlü doğa tarihçileri, Castelnau'nun Queensland sularında bu balığı avlama olasılığından bahsetmesini yeterli delil kabul ederek, balığı çoktan kataloglarına yerleştirmişti (Whitley, 1933).

Ompax hakkındaki gerçeğin açığa çıkması –altmış yıl boyunca başka hiçbir örneğin yakalanmadığı gerçeğiyle birlikte– yarım yüzyılı buldu. 6 Ağustos 1930'da Sydney merkezli *Bulletin* gazetesi, Waranbini mahlaslı birinin makalesine yer verdi. Waranbini 1872'de Staiger'e, kafası akciğerli balığa, gövdesi tekire, kuyruğu ise yılanbalığına ait uyduruk bir balık servis ettiklerini hatırladığını söylüyordu (Staiger'in eskizlerine bakılırsa kafası bir zarganaya ya da ornitorenke aitti. Waranbini muhtemelen bu kısmı yanlış hatırlıyor). Söylenenlere göre, Gayndah Station sakinleri denizde gizemli bir balık yakalayıp "Bu bir *Ompax* olmalı!" diyenlerle uzun yıllar ziyadesiyle eğlenmişlerdi (Whitley, 1933).

Sydney'deki Avustralya Müzesi'nden Gilbert P. Whitley, Waranbini'nin hikâyesini okuduktan sonra *American Naturalist*'e bir makale yazarak *Ompax spatuloides*'in artık tarihe karışmış bir efsane olduğunu bildirdi.

HERKESİN FRANSIZCA KONUŞTUĞU ZAMANLAR

Vrain-Denis Lucas 1818'de Fransa'da doğdu ve orada yetişti. Tahsili çok azdı ama tarihe karşı doyumsuz bir ilgisi vardı. 1852'de bir kütüphane ya da kitabevinde iş bulmak için Paris'e gitti ama klasik dilleri okumayı bilmediği için dikiş tutturamadı. Onun yerine soyağacı kayıtları tutan Letterlier adlı bir adamın yanında iş buldu. Müşterileri genelde isimlerini geçmişteki köklü isimlerle ilişkilendirmek isteyen taze zenginlerdi. Bir süre sonra işin başka inceliklerini öğrenen Lucas, Marquis du Prat'ın soyunu eski bir şansölye ve kardinale dayandırmak için 15 imzayı taklit etti.

Lucas yeteneğini geçmişteki ünlü tarihi figürlerin imzasını taklit etmekte –ya da yeniden keşfetmekte– kullanmaya başladı. 1861 yılına dek bu işi küçük ölçekte götürdü; ta ki bu tarihte

ünlü matematikçi Michel Chasles (1793-1880) ile karşılaşana kadar. Chasles, bir el yazması mektup satın aldıktan hemen sonra bir tane daha alarak daimi müşteri olduğunu kanıtlamıştı. Aldığı evraklar Fransız bilimini kesin bir zafere ulaştırıyordu: Blaise Pascal (1623-1662) ve Sir Isaac Newton (1643-1727) arasında gerçekleşen bir yazışmada Newton'ın *Principia*'da açıklayarak meşhur olduğu ünlü fizik kanunlarının aslında Pascal tarafından keşfedildiği görülmüyordu. Bu evrakların hakiki olduğunu kabul eden Chasles'in izanını kaybettiği düşünölmeye başlandı. Pascal ve Newton'ın gerçekten yazışıp yazışmadığı bir yana (Newton Cambridge'den mezun olmadan üç yıl öncehayatını yitirmişti), ikilinin bu yazışmaları Latince değil de Fransızca yapması pek izana sığacak cinsten değildi. Ayrıca mektuplarda türlü çeşit tutarsızlıklar bulunuyordu. Zira Lucas'ın ürettiği yazışmalar gerçek olaylara dayanıyor olsa da, Lucas onları sistematik bir sıraya koymayı başaramamıştı. Yaşlı Galileo Galilei'nin (1564-1642) gezegen gözlemleriyle ilgili yazdığı mektupların tarihi Galileo'nun tamamıyla kör olduğu yıllara denk geliyordu. Kral I. Dagobert'in (~603-639) "Aziz" Eligius'a yazdığı mektupların üzerindeki tarihte Eligius henüz kutsanmamıştı – ki zaten öldükten sonra aziz ilan edilecekti. Dahası, mektuplardaki tüm imza sahipleri –Jül Sezar, Kleopatra, Martin Luther, Pisagor ve Magdalalı Meryem– her nasıl oluyorsa müthiş bir Fransızca ile yazıyorlardı!

Chasles, Lucas'ın ucuz kitap tezgâhlarından bulduğu, sahte pul ve işaretlerle donatarak değer kazandırdığı kitapların da müşteri-siydi. Mesela François Rebelais'ye (1493-1555) ait olduğunu sandığı *ex libris*'i almıştı.

Lucas'ın çalışma disiplini de oldukça kayda değerdı. Her gün Paris'te bir kütüphanede oturur, (hâkimin ifadesiyle) "bir Benedikt keşişi gibi" gibi yazıp dururdu (Rosenblum, 1998). Sekiz yıllık bir periyotta Chasles'e 600 yazara ait 27.000 adet gibi inanılmaz sayıda sahte mektup satmıştı. 8 Temmuz 1867 yılında Chasles'in bazı mektupları Fransız Bilim Akademisi'ne sunduğu tarihe kadar her şey iyi gitmişti. Chasles'in meslektaşları mektupları kuşkuyla karşıladılar

ama güçlü bir muhalefetle karşılaşması, Galileo'nun olduğu iddia edilen mektuptaki el yazısının gerçek Galileo mektuplarıyla uyusmadığının anlaşıldığı yılı, 1869'u buldu.

Lucas 9 Eylül 1869'da tutuklandı. Sahtekârlıktan kazandığı parayı muhtemelen kendisi kütüphanede oturduğu sıralarda metresi yemişti. 24 Şubat 1870'te iki yıllık hapis cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edildi. Tahliye olduktan sonra ne yaptığıyla ilgili bir şey bilinmiyor.

HİTLER'İN 60 VEYA 61 CİLTLİK GÜNLÜĞÜ

Konrad Kujau (1938-2000) gençliğinin bir kısmını hırsızlık ve yankesicilik yüzünden girdiği hapisteye geçirdi. Çıktıktan sonra Stuttgart'ta özellikle Hitler dönemine ait askeri hatıra eşyalar satan bir dükkân açtı. Çok geçmeden kendi Nazi hatıra ürünlerini yaratarak maliyetleri aşağı çekebileceğini ve hatta genç Adolf Hitler'e ait olduğunu iddia ettiği çizimler ve resimler satabileceğini fark etti. 1970'lerde dükkânının arkasındaki bir bölmede gözdesini inşa etmeye başladı: Hitler'in günlükleri. 1978'de ilk numunesini sattı, ancak asıl projesiyle karşılaştırıldığında basit bir not defteri olan bu numune bir hiç sayılırdı: Hitler'in 1932'den 1945'e dek tuttuğu 60 ciltlik günlüğü. Kujau, büyük kısmı son derece bayağı olsa da (İçinde şöyle ifadeler vardı: "Aldığım yeni ilaçlardan dolayı şiddetli osuruğum var ve -Eva'ya göre- nefesim de kötü" [Leidig, 2004]) bu eserinin çağın keşfi olacağını biliyordu.

Kujau günlüğün lansmanı için *Stern* dergisinden gazeteci Gerd Heidemann ile çalıştı. Nazi döneminden büyülenen Heidemann fazla dikkat çekmemek için, eski Nazi resmi görevlilerini daha önce Herman Göring'e ait olan Carin II adlı yatına davet etti. Hepsiyle araları epey iyiydi, hatta nikâh şahitliğini iki eski SS generali yapmıştı. Heidemann, *Stern* editörleri için bir kısmı gerçek, bir kısmı palavradan oluşan iyi bir hikâye uydurdu: Adolf Hitler intiharından dokuz gün önce önemli bir kargo ve personel taşıyan on uçağın Berlin'den Salzburg'a uçmalarını emretmişti. 21 Nisan 1945'te

bu uçaklardan biri Dresden yakınlarında düşmüştü. Heidemann'a göre bu günlük Dresden'deki uçak enkazından çıkarılmış ve neredeyse 40 yıl boyunca bir barakada saklı kalmıştı. Baraka Doğu Almanya'da olmasına karşın yüksek rütbeli Doğu Alman ordu yetkililerinin yardımıyla kaçak yollardan Batı'ya sokulmuştu.

Stern dergisi günlükleri 9 milyon Alman markı karşılığında satın alırken, derginin editörleri bile günlükün nereden geldiğini ve kim tarafından sağlandığını tam olarak bilmiyorlardı. Heidemann onlara Doğu Alman otoritelerinin gazabından ötürü günlükü sağlayan isimleri asla ifşa edemeyeceğini söylemişti. Gazeteci sadece *Stern* yetkililerine değil Kujau'ya karşı da dürüst değildi. *Stern*'den günlüklere karşılık aldığı milyonları sakladığı gibi, "kaçakçılara ödenecek rüşvet" adı altında dergiden tırtıkladığı kayıtsız paradan da ona hiç bahsetmedi.

Günlükler Nisan 1983'te *Stern*'e teslim edildi. Dergi metni diğer ilgili partilere satma çalışmalarına çoktan başlamıştı. Londra'daki *Sunday Times* (*Newsweek* dergisinin de sahibi) İngiltere yayın hakları için 600.000 sterlin teklif etti ama tarihçisi Hugh Trevor-Roper'ı orijinalliğini sınamak için Almanya'ya göndermeyi şart koştu. Trevor-Roper bir bankanın kötü aydınlatılmış kasa dairesinde ve epeyce kısıtlı bir zamanda incelemek durumunda kaldığı günlüklerin, orijinal olduklarına kanaat getirdi. *Stern* 22 Nisan'da 200 gazetecinin katıldığı bir basın konferansı düzenlediğinde Trevor-Roper ve bir Alman meslektaşının hâlâ kuşkuları vardı. İngiliz tarihçi, günlükler ile 21 Nisan 1945'teki uçak kazası arasında bir ilişki kurmadığını söyledi ama *Sunday Times*'in sahibi Rupert Murdoch işe şüphelere prim vermeyerek gözü kapalı daldı.

Günlüklerden ilk birkaç parça tefrika edildiğinde kuşkucu tarihçiler metni analiz etmeye başladılar ve *Stern* dergisi de nihayet evrakların fiziki muayenesini yaptırmaya karar verdi. Sonuçlar kuşkuya yer bırakmayacak kadar açıktı: Defterlerin kapağı polyester içeriyordu. Polyester Almanya'da İkinci Dünya Savaşı ertesinde üretilmişti. Her kapaktaki (plastik) gotik monogram "FH" yapıştırılmıştı (Kujau hatayla gotik harfleri "AH" diye okumuş, yazımı zor

diye onları yapıştırmıştı. İlk başta kimse bu cehaleti fark etmemişti). Hem kâğıt, hem mürekkep hem de yapıştırıcı 1950'den sonrasına tarihlendi. Ayrıca Hitler'in savaş zamanında birbirinin aynısı 60 defter bulabilmesi de pek mümkün görülüyordu. Daima yaverleri ve kurmaylarıyla takılan Hitler'in bunca günlüğü kimseye çaktırmadan yazması da ayrı bir muammaydı. Oysa Hitler kişisel mektuplarını bile sekreterlere dikte ettirecek kadar az yazan biriydi. Zaten grafoloji uzmanları, günlükteki el yazısının Führer'inkinin yanından geçmediğini söylediler. Üstelik Hitler'in her iki eli de gün geçtikte ciddiyeti ilerleyen bir felçten mustarıptı ve 1943'ten itibaren sadece kurşunkalemle yazabilir hale gelmişti. 20 Temmuz 1944'te bir bombalı saldırıda yaralanmış, her iki eli de bandaja alınmıştı; oysa günlükte o gün yazılmış bir sayfa bile bulunuyordu. Defter kapakları da suni deriden imal edilmişti, oysa Hitler'in emir subaylarından Nicolaus von Below'un aktardığına göre, "Hitler'e göre suni deri olmaz. Ya gerçektir, ya hiçtir" (Henry, 1983). Günlüğün içeriğindeki bazı kısımların 1962-63 yıllarında Nazi dönemi arşivcisi Max Domarus tarafından yazılan *Hitlers Reden und Proklamationen, 1932-1945* kitabından aşırıldığı, bu yapılırken yazım yanlışlarının dahi aynen kopyalandığı anlaşıldı.

Stern Almanya'da haftalarca alay konusu oldu. Mesela *London Standard*, kinaye olsun diye Cengiz Han'ın günlüklerinin yayın haklarını satın aldığını ilan ediyordu, *New York Times*, *Stern*'in Clifford Irving'i işe alıp almadığının merak edildiğini yazıyordu (Henry, 1983 ve bkz: HAYALET YAZARLIK).

Gerçeğin ortaya çıkmasının üzerine Kujau dört buçuk, Heidemann ise dört yıl sekiz ay hapis cezasına mahkûm edildi. *Stern*'in itibarı filan kalmadı. İki editör istifa etti ve dergi o güne dek yaşadığı en büyük krize girdi. Saygın bir tarihçi olan Hugh Trevor-Roper'ın azalan itibarı da bir daha toparlanamadı.

Hapse giren Heidemann'ın hayatı altüst oldu. Eşi tarafından terk edildi, oğlu AIDS'ten öldü ve kızı skandallar yaratan babasından çok uzağa, Avustralya'ya göç ederek kendine yeni bir hayat kurdu. 2008 yılında Heidemann'ın toplam borcu 700.000 euroydu.

Ev kirasını ve sigortasını sosyal güvenlik kurumu yatırıyor, aylık 350 euro emekli maaşı alıyordu.

Kujau ise salıverildikten sonra dürüst bir resim taklitçisi olarak yaşamına devam etti. Orijinal resimleri kopyalıyor, resmin gerçek sahibinin imzasını muhafaza ediyor, yanına kendisinininkini de atıp 2000 ila 5000 euroya satıyordu. Replika eserleri hayli popüler olmuştu.

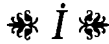
Peki, günlüklere ne oldu? *Stern* davanın görülmesine devam edildiği sıralarda 60 cildi Nazi hatırat koleksiyoncusu Fritz Stiefel'e 200.000 Alman markına sattı. Kujau öldüğünde 61. cildin varlığı keşfedildi. O da bir müzayedede 6.500 euroya satıldı.

HUBERT-JOSEPH HENRY VE DREYFUS DAVASI

Binbaşı Hubert-Joseph Henry (1846-1898) Fransız gizli servisi *Deuxième Bureau*'da istatistik departmanında görev yapıyordu. Esasında bu departman karşı ajanlık departmanının üzerindeki bir maskeydi ve 1894 Ekim'inde Yüzbaşı Alfred Dreyfus'u (1859-1935) casusluk şüphesiyle bu departman tutukladı. Şüphenin kaynağı Dreyfus aleyhinde elde edilmiş bir delil değil, bölümün başındakilerinin anti semitik eğilimleriydi. Nitekim Dreyfus 1894 yılları sonunda, son derece baştan savma bir mahkeme sonucunda, Fransız Ginesi'nin kuzeyinde yer alan Şeytan Adası'na ömür boyu sürgüne gönderildi.

1896 yılında Dreyfus destekçileri yeniden yargılama talep edince Binbaşı Henry Dreyfus'un suçlu olduğunu gösteren bazı evraklar uydurulmaya başlandı. Yarattığı dokümanların adil ve güvenilir bir müfettişin dikkatinden kaçabilecek kadar ustaca olması gerektiğinden, meşhur dolandırıcı Moise Lehman'dan (Lemercier-Picard olarak da bilinir) yardım istedi.

1898 yılında Binbaşı Henry'nin foyası ortaya çıktı. Lemercier-Picart ise otel odasında pencerenin koluna asılmış bulundu. Resmi kayıtlara göre bu bir intihardı ama intihar etmiş miydi, ettirilmiş miydi, orası belli değildi (Strong, 1898). Binbaşı Henry geçici olarak gözaltına alındığı yerde kendi boğazını jiletle keserek intihar etti. Dreyfus ise 18 Eylül 1899'da affedilerek serbest bırakıldı.

İLK İNSAN KLONU

1960'larda bir kurbağanın başarıyla klonlanması'nın ardından insan klonlamanın artık sadece bir zaman meselesi olduğuna inanılıyor-du. Tabii ki konu sadece bilim insanlarının değil halkın da ilgisini çekmiş ve popüler kültürün bir parçası haline gelmişti. Herhalde buna verilebilecek en iyi örnek 1978'de beyaz perdeye aktarılan 1976 tarihli Ira Levin'e ait *The Boys from Brazil* adlı romandır.

Günlerden bir gün, 3 Mart 1978'de, *New York Post* ilk sayfasında şöyle bir manşete yer verdi: "Annesi olmadan doğan ilk bebek! O bir klon insan" (Culliton, 1978). Yazı, gazeteci David Rorvik'in *In His Image, The Cloning of a Man* (Bir İnsanı Kendi Görüntüsünde Klonlamak) adlı kitabına dayanıyordu. Kitap, Rorvik'in sadece adının Max olduğunu söylediği Amerikan milyoneriyle 1973'te nasıl tanıştığını anlatıyor, altmışlarında olan Max'in ardında bir klonunu bırakmak istediğini ve Rorvik'e bu hayali gerçeğe dönüş-türmede kendisine yardım etmeyi teklif ettiğini söylüyordu. Güya Rorvik içlerinde Darwin takma adıyla andığı bir genetikçinin de bulunduğu hevesli bilim insanlarından bir grup grubu oluşturmuş ve hep birlikte Hawaii'nin ötesinde (yani ABD hâkimiyet sınırlarının dışında) gizli bir yere taşınmışlardı. Burada kısırlık tedavisi gören kadınlardan yumurta temin edilmiş, Darwin de elde edilen yumurtaları ve Max'e ait genetik materyalleri kullanarak vakit kaybetmeden işe koyulmuştu. Bir yumurta bölünüp 64'ten fazla hücre oluşturduğunda Sparrow kod adlı bir taşıyıcı anneye yerleştirilmiş ve 1976 yılı Aralık ayında sağlıklı bir bebek dünyaya gelmişti.

Eğer bu haber sıradan bir muhabir tarafından bir bulvar gazetesine yazılsaydı, muhtemelen kimsenin ilgisini çekmezdi. Ancak Rorvik sıradan biri değildi. Genetik teknolojisinin yaratacağı potansiyel tehlike hakkındaki *Cesur Yeni Bebek** de dahil çok çeşitli

* İng. *Brave New Baby*. Kitabın adı Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı romanına bir gönderme olarak verilmiştir. (ç.n.)

kitapları olan bir yazar, ciddi bir gazeteciydi. Ayrıca klon milyoner hakkındaki kitabı basan J. B. Lippincott & Co. adlı yayınevi de, tıbbi literatürde uzmanlaşmış, son derece ciddi bir yayıneviydi. Bu yüzden haber büyük etki yaratmış, medya da görüşlerine başvurmak üzere bilim insanlarına koşmuştu. Neredeyse tamamı kitabın içeriğinin yalan olduğunu düşündüklerini söyledi. Bazısına göre eğer Darwin kod adlı genetikçi gerçekten var olsaydı buluşunu değil bu kitapta, şehir meydanlarında haykırıyor olması gerekirdi; zira muhtemelen Nobel Ödülü alır ve bilimin nirvanasına ulaşırdı. Önemli bir kısmı ise bilimsel gelişmelerin henüz o boyuta ulaşmadığını, bu yüzden anlatılan hikâyenin doğru olamayacağını söylüyordu.

Kitabın güvenilirliğini sınamadaki problemlerden biri de Rorvik'in insan içine pek çıkamamasıydı. Söylentilere göre Montana'da küçük bir evde yaşıyor, yayıncısı Lippincott bile onunla birebir iletişime çok az girebiliyordu. Üstelik tüm ticari işlerini de vekâlet verdiği avukatı yürütüyordu. Diğer problemse –güya– Max'ın Rorvik'e bu çalışmaları yayımlamak için kimsenin gerçek kimliğini asla açıklamamasını şart koşmasıydı. En kolay sinama yolu, yani Max ve küçük klonunun DNA örneklerini alıp karşılaştırmak, bu nedenlerle imkânsızdı.

Eğer kitabın yayımlandığı yıl İngiliz biyolog J. Derek Blomhall intihal davası açmasaydı Rorvik'in iddiaları sır perdesi ardında kalabilirdi. Blomhall, Rorvik tarafından tarif edilen yöntemi daha önce tavşanlar üzerinde kendisinin uyguladığını öne sürerek çalışmasının ve adının izinsiz kullanıldığı gerekçesiyle Rorvik'e 7 milyon dolarlık tazminat davası açtı. Dava üç yıl sürmesine rağmen gerçekler tam anlamıyla su yüzüne çıktı sayılmaz. Hâkim öncelikle kitabın gerçek mi yoksa kurgu mu olduğunu anlamaya çalıştı. Max adı verilen kişi kimliğini gizlemek konusunda ısrarcı olduğu için bu sorunun yanıtını vermek mümkün değildi.

1981'de hâkim daha fazla tartışmanın yersiz olduğuna karar vererek, Lippincott ve Rorvik'in kitabın orijinalliği hakkında yeteri kadar delil sunmadıklarına hükmetti ve kitabı "hile veya muziplik

ürünü" olarak nitelendirdi (Broad, 1981). Bilim açısından bakılırsa bu bir kazanım değildi, zira mahkeme olayın değil kitabın gerçekliğinin kanıtlanmadığına karar vermişti ve bu karar da komplo teorisyenlerinin ekmeğine yağ sürüyordu. Neticede yayınevi Lippincott, davacı Blomhall'a uzlaşma karşılığında birkaç yüz bin dolar ödedi. Rorvik ise kitapta yazdıklarının gerçek olduğunu iddia etmeyi sürdürdü.

Gerçekler tam olarak gün ışığına çıkmış sayılmasa da olaya iyi yanından bakacak olursak, Rorvik'in kitabının en azından klonlama konusunda neyin kabul edilebilir olduğunu ve neyin olmadığını ele alan bir tartışma başlatarak iyi bir şeye neden olduğunu söyleyebiliriz.

İMPARATOR KONSTANTİN VE HİBE BELGESİ

Konstantin'in Hibesi (*Donatio Constantini*) 7. yüzyılda kim olduğu bilinmeyen bir Roma rahibi tarafından oluşturulmuş sahte bir evraktır. Sadece birkaç sayfa olmasına karşın 9. ila 15. yüzyıllardaki etkisi muazzam olmuştur. Adı ilk olarak 777 yılında Papa Adrian tarafından anılsa da asıl etkisini 9. yüzyıl ortasında Sahte İsidor Hükümleri'ne dahil edildiğinde yaratmıştır.

Hibe belgesine göre Roma İmparatoru Büyük Konstantin (272-337) 4. yüzyılın ilk yıllarında cüzzam kaptı. Havarilerden Aziz Petrus ve Aziz Paulus imparatora rüyasında göründü ve o sıralar takipçileriyle birlikte firar eden rahip Sylvester tarafından vaf-tiz edilmesi gerektiğini bildirdi. Konstantin rüyasındaki azizlerin tavsiyelerini dikkate aldı ve cüzamı da iyileşince rahip Sylvester'i armağanlara boğdu. Ayrıca o zamana dek kendilerine ait farklı İncilleri ve duaları olan bütün kiliseleri birleştirerek Sylvester'in liderliğinde Roman Katolik Kilisesi'ni kurdu. Böylece Sylvester da kısaca Papa olarak anılan ilk Pontifex Maximus unvanına sahip rahip oldu. Konstantin ayrıca imparatorluğunun büyük bir kısmını Kilise'nin himayesine verdi ve din işlerinde dünya çapında yetkili kıldı.

Sonraki yüzyıllarda (özellikle 11. ve 12. yüzyıldaki Atama İhtilafı* sırasında), Konstantin'in Hibesi geniş geniş yorumlanarak Lucca'lı Anselm (1036-1086) tarafından revize edildi. Sonunda iş tüm Avrupa monarşilerinin papanın beyliklerinden başka bir şey olmadığını iddia etmeye kadar vardı. Dahası, Hibe'nin ne kadar etkili olduğunu göstermeye iyi bir örnek olarak, dünyadaki tüm adaların Papa'ya ait olduğu iddia edildi. 1155 yılında Papa IV. Adrian –İngiltere'de doğmuş ilk ve tek Papa– Hibe belgesinin genişletilmiş yorumuna dayanarak İrlanda için sahiplik iddiasında bulundu. *Laudabiliter* adlı bu meşhur papalık mektubunda adayı İngiltere Kralı II. Henry himayesine verdi ve bugün hâlâ süren İngiltere-İrlanda ilişkilerinin temelini attı.

Neredeyse koca bir kıtanın Kilise'ye ait olduğunu bildiren Konstantin'in Hibesi, 16. yüzyılda Lorenzo Valla tarafından sahte olduğu ortaya konana kadar Avrupa'da nüfuzunu sürdürebildi.

İNKÂR, BİR PERİ MASALI

Dermatolog William Talley Summerlin Minnesota'da cilt nakli için yeni bir prosedür geliştirdiğini duyurdu. Summerlin, donörden aldığı dokuyu bir kimyasal sıvı içinde birkaç hafta bekletip alıştırıyor, bu sayede alıcının dokuyu reddetme olasılığını epey düşürüyordu. Bu çığır açan keşfi sayesinde insan bağışıklık sisteminin zaman zaman niçin doğru çalışmadığı –ki kanserin bir nedeni de budur– hakkında bir şeyler keşfedebileceği düşüncesiyle 1973 sonbaharında New York'taki Memorial Sloan-Kettering Kanser Merkezi tarafından işe alındı. Summerlin Minnesota'ta başladığı üç araştırmasına New York'ta devam etti: Genetik olarak rengi farklı fareler arasında cilt nakli, genetik olarak farklı fareler arasında organ nakli ve tavşanlara insan korneası nakledilmesi. Sonuçlar son derece olumluydu. 1971 Kasım'ında albino bir fareden "ihtiyar" adlı benekli bir fareye yapılan doku nakli hiçbir sorun çıkarmamıştı;

* İngilizcesiyle *Investiture Controversy*, Papalığın Avrupa'daki monarşilerin otoritesini tanımak istemeyişinden kaynaklanan, ortaçağın en büyük papalık-devletler çatışmasıdır. (f.n.)

benekli fare dokuyu kolayca ve tamamen kabul etmişti. Summerlin tavşanlara aktarılan kültürlenmemiş kornealar bulanırken, kültürlenmiş korneaların gayet temiz ve net bir şekilde kaldığını ortaya koyan fotoğraflar göstermişti.

Yeni işindeki ilk üç ayında Summerlin iyi niyetini kaybetti. Meslektaşları onun özensiz yöntemlerinden ve iş yapma biçiminden kuşku duyuyorlardı. Ayrıca dünya çapındaki başka bilim insanları aynı yöntemleri uygulamış, fakat aynı sonuçları alamamıştı. Üstelik Summerlin'e gönderdikleri soru ve yardım taleplerine hiç yanıt gelmemişti.

Summerlin'in idaresinde çalışan John Ninnemann ve John Raaf adlı iki araştırmacı, kornea naklini yapan cerrahla Summerlin'in bilgisi dışında konuştuklarında önemli ve şaşırtıcı bir bilgiye ulaştılar: Kültürlenmiş kornealar ve kültürlenmemiş kornealar aynı gruptaki tavşanların birer gözüne değil, farklı iki grup tavşana nakledilmişti. Summerlin'in fotoğraflarında aynı tavşanın bir gözü mükemmel görünürken diğersinin öyle olmaması tevekkeli değildi.

Durumu sorduklarında Summerlin proje lideri meslektaşlarına bir açıklama yapmak yerine onları fırçalamayı tercih etti. Birkaç hafta sonra da aynı fotoğrafları bir kongrede sundu.

1974 yılının Mart ayında Ninnemann, Summerlin'in yöntemlerini kullanmasına rağmen nakil başarısının tekrar etmediğini gösteren bir makale yayımlamak istedi. Proje lideri olduğundan Summerlin'in adının da makalede yer alması gerekiyordu. Eğer Summerlin gerçek bir bilim insanı olsaydı, hakikaten de aynı sonuçları vermemiş bir deney tekrarının kendi adıyla da olsa yayımlanmasına itiraz etmemeliydi, zira bir tezi yanlışlayan bulgular onu doğrulayan bulgudan daha önemlidir; ancak öyle olmadı. Summerlin makaleye itiraz etti. 26 Mart 1974'te bu ihtilafın sürdüğü sırada patronu Robert A. Good'dan randevu aldı. Başarısını göstermek için siyah fareden doku nakledilmiş albino fareleri yanına aldı. Asansördeyken nakledilmiş dokuyu ve tüylerini siyah mürekkeple boyadı. Aslında buna hiç gerek yoktu zira, Good'un derdi farelerle değil, Summerlin'in son makalesinde bahsettiği yöntemin yeteri kadar sağlam olmamasıydı. Daha sonra James Martin adındaki asistan

alkollü pamukla temizlediği farenin cildindeki yamaların diğerlerini kadar güzel gözükmediğini fark etti: Mürekkep alkolle birlikte akmıştı. Summerlin'e vakit kaybetmeden ceza verildi ve olayı soruşturması için bir hakem komitesi atandı. Komitenin 17 Mayıs 1974'te yayınladığı rapor çok açıktı: Summerlin'in uygulamaları yararsızdı ve elde ettiğini iddia ettiği başarı istatistiki olarak anlamsızdı. Bu da Summerlin'in çalışmalarına dayanılarak dünya genelinde yürütülen çalışmalarla milyonlarca doların çöpe atıldığı anlamına geliyordu.

O halde "İhtiyar" adlı fare neyin nesiydi? Aslında İhtiyar, *f1 hibrid* bir fareydi ve genetik olarak albinoyla ilişkiliydi. Bu yüzden de albino fareden nakledilen dokuyu reddetmemişti. Summerlin de bu durumda bir bit yeniği aramak yerine Minnesota'daki kısıtlı sayıdaki dört başarılı vakayı genellemeyi tercih etmişti.

Hakem komitesi yine de sonuç raporunda ılımlı davranmışlardı: "Dr. Summerlin'in kayda değer bir süre için gösterdiği davranışlar sorumlu bir bilim insanının yapacağı türden şeyler değil" (Hixon, 1976). Bir yıl meslekten uzaklaştırılan Summerlin ömründeki en büyük reddetme vakasına tanık oldu: Kovuldu!

Summerlin bugünlerde Arkansas, Rogers'ta bir dermatolog olarak çalışıyor. Sloan-Kettering Merkezi'nde doktor olarak çalışmadığı için profesyonel sicilinde hiç disiplin cezası almadığı yazıyor.

Sloan Kettering Olayı'na gelince. Bu olay bilim insanlarının bütçe kaygısının, onların bilimsel çalışmalarını ciddiyetle değil duygularıyla yürüttüğüne yönelik tartışmaların fitilini ateşledi. Summerlin'in meslektaşlarından biri şöyle söyledi: "Biyoloji sahasında çalışan genç araştırmacılar için bazı tavsiyelerim var: Kanseri araştırmalarından uzak durun, çünkü bilimden ziyade parayla ilgilidir" (Hixon, 1976).

İSA'DAN GELEN MEKTUP

Evvel zaman içinde Edessa (Urfa) Kralı V. Abgar dermanı olmayan bir hastalıktan mustarıptı ve bu nedenle o sırada Filistin'e Hristiyanlığı götürmekle meşgul olan İsa'ya yazmaya karar verdi. Abgar mektubunda İsa'nın Tanrı'nın oğlu olarak hâkimiyetini kabul

ettiğini belirtiyor, onu Urfa'daki kraliyet sarayına davet ediyordu. İsa saray ziyareti yapamayacak kadar meşgul olduğunu bildiren kısa bir yanıt yazdı ama *Yetmiş Havarî*'sinden birini gönderebileceğini söyledi. Hakikaten de Thaddeus kısa bir süre sonra kralı ziyaret etti.

Bu hikâye Caesarea'lı Eusebius'un (265-339) *Historia ecclesiastica*'sında anlatılır. Eusebius mektubun orijinallliği hipotezini şöyle açıklar: İsa'dan gelen mektubu Edessa'daki devlet arşivlerinde bulmuş ve oradayken üzerinde çalışmıştır. Velhasıl onun aktardığı bu olay 150 yıl boyunca Hristiyan dünyasında kendine önemli bir yer etmiştir, ta ki 5. yüzyılda bir kurgu olduğu anlaşılan kadar.

Peki acaba mektubu kim uydurdu? Eusebius'un kendisi olabilir diyeceğim ama diğer yazdıkları o kadar sıkıcı ve renksizdi ki, bence böylesine renkli bir hayal gücüne sahip olması pek muhtemel değildi. Hristiyanlık kronolojisine göre Kral Abgar İsa'nın ünü yayılmadan bir süre önce ölmüştü. Bu yüzden Kral da bu pozisyon için olası bir adaydı. En olası açıklamaysa şu: Eusebius Urfa'yı ziyaret etmeden hemen önce şakacının birinin bu mektubu yaratıp onun bulabileceği bir yere bırakmış olması.

İŞÇİ PARTİSİ'Nİ BİTİREN MEKTUP

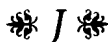
8 Ekim 1924'te ilk İşçi Partisi iktidarı bir güven krizi içinde buldu kendini. Ay sonundaki seçimler yaklaşırken politik gerilim had safhadaydı. İşçi Partisi itibarını kurtarabilecek miydi? Yoksa bayrağı muhafazakârlara mı kaptıracaktı?

Seçimden dört gün önce takvimler 25 Ekim 1924'ü gösterirken *Daily Mail* baş sayfasından şu manşeti girdi: "Sosyalistlerin Elebaşından İç Savaş Planı. Moskova İçimizdeki Kızılara Talimat Veriyor: Hain Plan Deşifre Oldu" (Norton-Taylor, 1999). Gazete İngiltere Dışişleri'ne gönderilmiş 9 Ekim tarihli bir mektubu basmıştı: Mektup Sovyet kontrolündeki Komünist Enternasyonel (Komintern) Başkanı Grigori Zinoviyev'den Büyük Britanya Komünist Partisi (CPGB) merkez karar kuruluna gönderilmişti. Mektupta CPGB'ye İşçi Partisi içindeki "sempatizan kuvvetlerin" İngiliz proletaryasını kitlesel bir

ayaklanma için harekete geçirmesi yönünde çağrı yapıyor ve silahlı kuvvetler içinde "ajitasyon propagandasını" başlatmalarını salık veriyordu (Norton-Taylor, 1999/Cordon, 2000).

Bunun sonucunda 29 Ekim 1924'te İşçi Partisi ağır bir yenilgi aldı. Bazı tarihçiler Zinoviyev'in mektubunun böylesine büyük bir etkisi olabileceğinden kuşku duysa da bu mağlubiyette bir rol oynadığı kesindi. Özellikle İşçi Partisi içinde olmak üzere, bu konu her dönem cazip bir tartışma konusu olmayı sürdürdü.

Mektubun ardındaki gerçek, İşçi Partisi'nin tekrar iktidara geldiği 1999 yılına kadar aydınlanmadı. Hükümet konuyu aydınlığa kavuşturacak bir rapor yayımladı. İşçi Partisi destekçilerinin yıllardır öne sürdüğü gibi mektup bir sahtekârlık ürünüydü. Mektubun kimin elinden çıktığı ve talimatı kimin verdiği hâlâ soru işareti olsa da, şunlar biliniyor: O dönemde Dışişleri, mektubu İngiliz gizli servisi MI6'ya göndermiş, MI6 da mektubun gerçek olduğunu beyan etmişti. Daha sonra mektup muhtemelen Sir Winston Churchill'in yakın arkadaşı olan Binbaşı Desmond Morton tarafından *Daily Mail*'e sızdırılmıştı. Hem mektubun orijinal olduğu yalanı söylenebildiğine hem de rahatça basına sızdırılabildiğine göre elit muhafazakâr çevrelerden esas sahtekârın kim olduğunu öğrenmenin bir yolu yokmuş gibi görünüyor.

J. R. BRINKLEY VE KEÇİ MUCİZESİ

John Romulus Brinkley (1885-1942) Kuzey Carolina kırsalında bir rahip ile baldızının gayrimeşru çocuğu olarak dünyaya geldi. Brinkley'nin babası aynı zamanda bir şifacıydı ve oğlu da onun ayak izlerini takip ederek panayır ve pazarlarda genç bir şarlatan olarak hizmet vermeye başladı.

1908 yılında Şikago'ya yerleşen Brinkley bu arada Bennett Eklektik Tıp Koleji'ne giderek kurslar aldı. Adı gayet havalı olan kursun kendisi pek öyle değildi ve aktarlıktan biraz halliceydi. 1911'de diplomasını alan Brinkley, Kansas'ta bir düzine üniversite derecesi

vermesiyle meşhur Eklektik Tıp Üniversitesi'ne bir miktar para bayılarak diplomasını üniversite diplomasına çevirtip, Arkansas ve Kansas'ta doktor olarak çalışma ruhsatı aldı.

Brinkley mesleğini Milford, Kansas'ta beş yıl boyunca ancak kıt kanaat geçinecek kadar icra etti ama 1917 sonbaharında hayatının akışını değiştiren bir şey oldu: 46 yaşındaki Bill Sittsworth adlı hasta Brinkley'e şikâyetlerini anlatırken o da pencereden dışarıya bakıyor, çayirlara yayılmış keçilerin çiftleşmesini izliyordu. Sıkıntısı iktidarsızlık olan Sittsworth beş dakika önce gelse Brinkley'nin hiçbir çözüm önerisi olmayacaktı ama keçiler sağ olsun, artık bir fikri vardı!

Brinkley Sittsworth'e bir çift keçi testisi nakletti. Ameliyat ilk etapta gerçekten de işe yaramış görünüyordu. Kafası ticarete iyi basan Brinkley hastasını bu iyi haberi mümkün olduğunca yaymaya teşvik etti. Üstüne bir de Sittsworth bir seneden daha kısa sürede baba olunca Brinkley'nin değeri ağırlığınca altınla ölçülmeye başlandı. Şarlatan doktor vakit kaybetmeden 16 odalı özel lüks kliniğini, Brinkley Sağlık Enstitüsü'nü açtı. Mönüde sadece bir seçenek vardı: Keçi Testisi Nakli. Klinik büyük başarı kaydetti ve tezgâhına Formula 1020 gibi sözde iktidar artırıcı yardımcı ürünler de kondu. Brinkley de birkaç güçlü radyo istasyonunu satın alarak kapsama alanını artırdı ve eğlence programlarını kendini Brinkley Sağlık Enstitüsü'nü övmeye adanmış yağcılarla doldurdu.

20. yüzyılın ilk kırk yılı, ABD'nin ulusal tıp dünyasının kendi mesleki standartlarını oluşturmaya başladığı ve tıbbi uzmanlığın giderek daha profesyonel hale gelmeye başladığı yıllardı. Zamanla doktor olarak tescil edilebilmek için birtakım bilimsel standartlar getirildi. Brinkley'nin derecesini satın aldığı Eklektik Tıp Üniversitesi gibi üniversiteler yasaklandı. Şarlatanların kökünü kazımak için ciddi bir harekete girişildi. Bu hareketin lideri *Journal of the American Medical Association* editörü Morris Fishbein'di. Fishbein'in en azılı düşmanı ise keçilerle epey prim yapan John R. Brinkley'di. Fishbein, Brinkley'nin operasyonlarının vakit kaybından başka bir şey olmadığını, insan vücuduna ait bağışıklık sisteminin bir başka canlıya ait olan testisleri vakit kaybetmeden reddedeceğini söylüyordu. Sittsworth ve bazı diğer hastaların bu operasyondan

yarar görmüş gibi görünmelerinin nedeni psikolojikti. Dahası, bu operasyonlar tehlikeliydi. Brinkley hastalarının testis torbalarını (ve yumurtalıklarını! Brinkley kadınlara bile testis naklediyordu) kurcalıyordu ama aslında hiçbir cerrahi eğitimi yoktu. Brinkley'nin ameliyatlara çakırkeyif girdiğine dair haberler durumu daha da vahim hale getiriyordu.

1930'da Amerikan Tıp Birliği'ne iletilen bir ton şikâyetten ve Brinkley'nin kliniğinde vuku bulan bazı ölüm vakalarından sonra Fishbein konuyu mahkemeye taşıdı. Sonuç olarak Brinkley'nin doktorluk lisansı ve radyo ruhsatları iptal edildi.

Eğer politik gücü yüksek olursa ibreyi kendinden yana çevirebileceğini hisseden Brinkley, 1930 ve 1932 yıllarında vali olmak için adaylığını koydu. Her ikisinde de başarısız olunca Teksas'a göç etti ve Meksika-ABD sınırının Meksika tarafında yer alan Villa Acuna'da yeni bir radyo istasyonu kurarak ABD kurumlarından izin almaya gerek duymadan karasal radyo yayını yapabilmenin yolunu buldu. Bu dönemde ne kadar kazandığına yönelik sayılar kesin olmasa da yılda en az bir milyon dolar kazandığı tahmin ediliyordu.

1938'de Fishbein, Brinkley'nin sahtekârlıklarına karşı yeni bir saldırı başlattı. Bunun üzerine Brinkley de Fishbein'e hakaret ve karalama davası açtı. Brinkley'nin bu davayı kaybetmesi Amerika'da bu tip doktorların kamu nezdinde nasıl algılandığına ve Amerika tıp mesleğinin bu tür şarlatanlıklardan temizlenmeye başladığına dair önemli bir işaretti. 1941'de Brinkley, eşi ve yarım düzine kadar çalışanı posta sahtekârlığından (Brinkley kariyeri boyunca evlere çok fazla sayıda broşür göndermişti) suçlu bulundu, ancak işlediği tıbbi sahtekârlıklardan hiç hapis yatmadı.

1942 yılının Mayıs ayında keçi cennetini boyladı.

JENIFFER PROJESİ'NİN DERİN SIRRI

1968 yılının Mart ayında Sovyetlere ait K-129 denizaltısı Hawaii'nin 1.200 km açıklarındaki uluslararası karasularında battı. Denizaltılarını yanlış yerde arayan Doğu Bloğu'ndaki karşıtlarının aksine, ABD enkazın tam olarak nerede olduğunu biliyordu. CIA'e göre

bu enkaz, Sovyet teknolojisinin hangi boyutta olduğunu öğrenmek için bulunmaz bir fırsattı. ABD'liler sadece denizaltındaki torpidolar ve nükleer füzelerin değil, Sovyet denizaltılarının Moskova ile haberleşmesinin izlenebilmesini zorlaştıran kriptoyu deşifre etmek için kullanılan cihazın da peşindelerdi.

Jennifer Projesi adı verilen operasyonun Sovyetlere çaktırılması için bir kılıfa ihtiyaç vardı. Bunun üzerine CIA eksantrik milyarder ve münzevi Howard Hughes'a ait bir kuruluşla temasa geçti. Hughes'a ait şirketlerin pek çoğu ABD Savunma Bakanlığı ile yakın ilişki içindeydi ve Hughes'un da çılgın mucit olmak gibi bir unvanı ve itibarı vardı. Hughes'un gizlilik konusundaki paranoya düzeyindeki takıntısı da CIA'in işine geliyordu.

1 Kasım 1972'de Hughes'a ait Summa Corporation, 189 metrelik *Hughes Glomar Explorer* adlı araştırma gemisini inşa etmeye başladı. Güya gemi okyanus zemininde manganez nodülleri arayacaktı (nikel, bakır ve kobalt gibi mineralleri içeren kaya oluşumları).

Medya hikâyeyi yuttu ve Hughes'un vizyoner yeni girişimi hakkında samimi makale ve haberler yayımladılar. Aslında *Hughes Glomar Explorer*'in açılabilir bir tabanı ve 4900 metre derinliğe kadar inebilen bir kancası vardı. Tek kullanım için tasarlanan geminin inşası 350 milyon dolara mal olmuştu. O kadar özel bilimsel bir amaca hizmet ediyordu ki gemideki 40 bilim insanı dışında gerçek amacı anlayabilen yoktu.

1974 Temmuz'unda gemi enkaz alanına vardı. K-129'un iki parçaya bölündüğü anlaşıldı. İlk önce 40 metre uzunluğundaki ön parçanın çıkarılmasına başlandı, ancak yarı yolda bu parça da ikiye bölündü ve en önemli kısım parçalanarak okyanus zeminine geri düştü. Hikâye uzayarak devam etti.

Bu arada gemi anakaraya döndüğünde CIA'in yarattığı bulut dağıldı. *Hughes Glomar Explorer*'in kaza mahalline ulaşmasından bir ay önce, 5 Haziran 1974'te Summa Corporation'a ait depolardan birinde bir soygun gerçekleşmişti. Soygunda Hughes'un Jennifer Projesi'ne nasıl katkı sağladığına yönelik bazı şahsi dosyalar da çalınmıştı. Soyguncu, kendisi için bir şey ifade etmeyen bu dosyaları bir gazeteciye vermişti.

Evraklardaki bilgiler medyanın doğru izi sürmesine yetecek kadar detaylıydı. Zor sorularla karşılaşan CIA, medyanın sorumluluk duygusuyla hareket etmesi gerektiğini düşünerek onlardan en azından proje sona erene kadar sessiz kalmalarını istedi. Medya işbirliğinin sürmesi için CIA direktörü William Colby düzenli olarak basın brifingleri verdi. *New York Times* açık deniz seferinin gerçek doğasını açık ettiğinde takvimler 1975 Mart'ını gösteriyordu.

Jeniffer Projesi kapsamında denizaltının baştan kışa kadar tamamının kurtarıldığı 1976 Aralık ayında ortaya çıktı. CIA'in 1974'te yaptığı brifing, Sovyet Donanması'na sırlarının güvende olduğuna yönelik, sahte bir güven duygusu sağlamak için düzenlenmiş beyaz bir yalandan ibaretti.

JOHN ADAM, MAKET REHİN

2005 yılının Ocak sonunda Müslüman köktendinci gruplarca kullanılan bir internet sitesinde El Mücahit Tugayı adlı örgüte ait bir açıklama yayınlandı. Örgüt, John Adam adında bir Amerikalıyı esir tuttuğunu iddia ediyordu. İddiayla birlikte "Tanrı yoktur, Allah ve onun elçisi Muhammed vardır" yazısı önünde başına silah doğrultulmuş bir esirin fotoğrafını paylaşmıştı.

1 Şubat Salı günü Amerikalı oyuncak üreticisi Dragon Models'in sözcüsü Lisam Cusack, fotoğrafta elinde silah tuttuğu görülen askerin 2003 yılında ürettikleri *Special Ops Cody* modeli figür olduğunu açıklayarak Amerikan vatandaşlarının yüreğine su serpti. Hatta kafasına tutulan silah da figürün kendi orijinal silahıydı.

JOHN OLSEN, UNUTKAN RESSAM

Avustralyalı galeri sahibi Winifred Schubert 2002 yılında Leonard Joel mezarçılarını dava etti ve 22.900 Avustralya doları tazminat talep etti. Sebebi de satın aldığı iki adet John Olsen (d. 1928) tablosunun taklit olduğunun belirtilmemesiydi. Müzayede evinin savunması son derece basitti: *Escaping Mouse* ve *Green Tee Frog and Pond* adlı tablolar sahte olarak işaretlenmemişti, çünkü sahte değillerdi.

Schubert savunmaya itiraz etti, zira bu eserleri internet sitesinde sergilediğinde ressam Olsen arayıp resimlerin sahte olduğu konusunda kendisini uyardı. Müzayede evinin avukatları bu iddiaya da Olsen'in uzun kariyeri boyunca çok fazla terebentine maruz kalmış olabileceği iddiasıyla yanıt verdi. Aynı ressamın kendi işlerini "sahte" olarak nitelendirdiğine daha önce de rastlanmıştı. Mesela *Escaping Mouse* ve *Green Tee Frog and Pond* hakkındaki görüşlerini açıklarken bir üçüncü eserin, *Cat Drinking Milk* adlı başka bir eserin de sahte olduğunu öne sürmüş, resmi kendisine hediye etmek amacıyla yaptığı kadın gelip de ona gerçeği hatırlatınca bu iddiasını geri çekmişti.

JOYCE HATTO, BİR İDDİAYA GÖRE DÜNYANIN EN BÜYÜK PİYANİSTİ

Joyce Hatto (1928-2006) kariyerine 1950'lerin başında konser piyanisti olarak başladı. 25 yıl boyunca piyano çalmış olsa da ritim duygusu ve yorum becerisi onu mesleğinin zirvesine çıkarmaya yetmedi. 1976'da kanser olduğunu öne sürerek piyano çalmayı bıraktı (daha sonra bu iddiası doktorlarca çürütüldü) ve hayatına o günden sonra inzivaya çekilmiş bir kadın olarak devam etmeye karar verdi. Ne var ki 2000 yıllarında adeta küllerinden doğdu. Hatto'nun birlikte yaşadığı sevgilisine ait Concert Artist adlı müzik şirketi piyasaya Hatto'nun performansını içeren ve eleştirmenlerce epey övülen 100 CD sürdü. 2005 yılında yayımlanan eleştirilerden birinde onun için "daha önce kimsenin duymadığı, yaşayan en büyük piyanist" dendi (Edgers, 2007). Öldüğünde *Guardian*'da çıkan bir anma yazısı onun için "tarihte pek az piyanistin geride bırakabileceği sayıda, müzikal çeşitlilikte ve değişmeyen kalitede bir diskografiye sahip" dendi (Nicholas, 2006).

2007 yılında bir Amerikan müziksever Apple uygulaması iTunes ile Hatto'nun CD'lerinden birini, Franz Liszt'e ait *Transcendental Études* adlı çalışmayı dinlerken ilginç bir şeyle karşılaştı: iTunes, CD üzerinden dinlenen müziği CDDB adı verilen bir veritabanı üzerinden tarıyordu. Müziksever, Hatto'nun CD'sini taktığında

müzikleri veritabanıyla karşılaştıran iTunes, ekranda Hatto adını değil çok az bilinen Alman piyanist László Simon (1948-2009) adını gösterdi. iTunes'a göre CD 2000 yılında Concert Artists tarafından değil, 1993 yılında Bis Records tarafından piyasaya sürülmüştü. Müziksever takip ettiği müzik dergilerinden birinde çalışan ses uzmanı Andrew Rose'dan konuyu araştırmasını istedi. Rose, Hatto'nun söz konusu CD'sinde yer alan 12 Liszt eserinin 10 tanesini Simon'un çaldığını, diğer ikisiniyse Japon piyanist Minoru Nojima'nın yorumladığını doğruladı.

Görünen o ki Hatto'nun eserleri Hatto'nun değil, eşinin başkalarından arakladığı, araklandığı anlaşılmaması diye de hız ve tonunda birtakım değişiklikler yaptığı eserlerdi. Barrington-Coupe ilk başta suçlamaları, o sırada hastalığı ciddi dereceye ulaşmış eşinin hastalık kaynaklı inlemeleri nedeniyle bozulan kayıtlara başka kayıtlardan yama yapmak zorunda kaldığını söyleyerek yanıtlamıştı. Olayın birkaç parça yamadan büyük olduğu ve eserlerin tamamının aşırma olduğu ortaya çıkınca itiraf etmekten başka çaresi kalmadı. Barrington-Coupe yine de eşini korumakta ısrar etti ve karısının olan bitenden kesinlikle haberi olmadığını söyledi. Ne var ki müzik medyası bu söylenenleri mümkün bulmadı ve ciddiye de almadı.

KAMYON DOLUSU TAKLİT ÇİKOLATA

Aralık ayı çikolata üreticisi Ferrero Rocher için yoğun bir aydır ve şüphesiz her zaman bu pastadan pay almak isteyen başkaları da olur.

2008 Kasım'ında Türkiye'den yola çıkan soğutma sistemli bir tır Paris'e ulaşıp yükünü bir toptancı deposuna boşalttı. Az sonra baskın yapan Fransız polisi içerisinde 33.000 koli çeşitli Ferrero Rocher ürünü olan 10 tonluk yüke el koydu.

Çikolatalar laboratuvarında test edilince sağlık için zararsız ama düşük kaliteli taklitler olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine hükümet yetkilileri tüm malın imhasına karar verdi.

KANSER TEDAVİSİ: KAFA ÇEKMEK

Bazen uzun uzun yazmak gerekmez, birkaç kelime yeter. Aralık 2007'de Hollanda'nın Eindhoven şehrindeki Bölgesel Tıp Disiplin Kurulu Başkanı Huub van Griensven, kendini dahiliyeci ve gastroenterolojist olarak tanıtan sahte doktor Patrick van Eeghem'i sorgularken yaşanan diyalog gibi:

VAN GRIENSVEN: Jenever'e* dönmek gerekirse; litrelik şişedeki cini daha küçük şişelere aktarıyor, her birini 35 euroya satıyorsunuz. Bu da litre başına 1000 euro kâr anlamına geliyor. Doğru mu?

VAN EEGHEM: Fakat içinde özel bir tür enerji de var.

VAN GRIENSVEN: Ve bunu hastalarınıza reçete mi ediyorsunuz?

VAN EEGHEM: Evet. İnsanlara modern tıpla yardım edemediğim noktada. Herhangi bir yan etkisi yok ve insanların iyi hissetmesini sağlıyor. (Vermeulen, 2007)

2500 yıllık tıp tarihinin kazanımına bakın: Van Eeghem stayla! Bir küçük kadeh Jenever'den sonra insanlar iyi hissediyor. Oysa bunu sokağınızın köşesindeki barmen de biliyor ve tavsiye için para almadığı gibi cini de daha ucuza satıyor.

Patrick van Eeghem ve "ortomoleküler terapist" ortağı Carine Bolijn, bir sahtekârın yapabileceği en kötü şeyi yapıyorlar: İnsanların acılarından ve korkularından istifade ediyorlar. Roosendaal'da kurdukları *Integraal Medisch Centrum Maria Magdalena*'da bilinen tedavilerle iyileşemeyen kanser hastalarını iyileştirdiklerini iddia ediyorlar.

Şarlatan çiftin yöntemleri tıp bakımından makul bile sayılamayacak ölçüde. Hastalar Lecher anteniyle (su bulduğu iddia edilen ağaç dalının modern bir türü) muayene ediliyor ve "enerjitik tıbbın" ilkelerine göre tedavi ediliyor. Hastalar koltukta uzanırken ruhani

* Hollanda'ya özgü bir cin. (ç.n.)

kılavuzlar devreye giriyor ve yapılması gerekeni yapıyorlar: Kanseri yok etmek, bir organı onarmak ve hatta yenisini yapmak. Maşallah kılavuzların elleri her şeye muktedir. Mide bulandıran şeyse Van Eeghem'in bunu tıbbi uygulama diye yutturması.

Hollanda'daki yasal tıp mercilerinin ikiliyi soruşturması 2007'de başladı. Bölgesel Tıp Disiplin Kurulu'nun yaptığı disiplin soruşturmasından önce zaten davalık olmuşlardı. Van Eeghem'in siciline "en adi dolandırıcılık" suçu işlendi (Van Bemmell, 2008). Belçika'daki başka bir disiplin kurulu da aynı kararı aldı. "Ortomoleküler Terapistler" Birliği bile –adına bakıp mühim işler yaptıklarını sanmayın– Bolijn'i aforoz etti.

KARL WILHELM NAUNDORFF, KRALİYET MİRASÇISI

Naundorff'un hikâyesi 1793'e dayanıyor. O yıl Fransız Devrimi sonrasında XVI. Louis ve Marie Antoinette giyotinle idam edildi. Sekiz yaşındaki veliaht prens Louis-Charles zindana atıldı ve o da 8 Haziran 1795'te doğal nedenlerle öldü.

Avrupa'da krallıkların tekrar yükseldiği 19. yüzyılda aralarında kızlar ve siyahilerin de olduğu en az 43 kişi veliaht prens olduğunu iddia etti. Anlattıkları hikâye pek çok benzerlikler içeriyordu: Louis-Charles zindana atıldığında kral taraflarları onu kurtarmış ve yerine başka bir çocuk koymuşlardı. Ölen çocuk kendisinin yerine konan bir zavallıydı ve işte veliaht prens sapasağlam karşılarındaydı.

Bunca kraliyet mirasçısı arasından en başarılı olanı, gerçek kimliğinin Carl Benjamin Werg (1777-1845) olduğundan şüphelenilen Karl Wilhelm Naundorff'tu. 1825'te Brandenburg'da kalpazanlıktan yargılanırken savunmasını sağlamlaştırmak için orijinal bir argümana başvurdu: Mahkûm edilmesi son derece çirkin olurdu, çünkü o aslında Louis-Charles de Bourbon, yani tahtın gerçek sahibi Fransız Kralı XVII. Louis'ydı.

Naundorff'un hikâyesindeki açıklar ortaya çıkmaya başladı. Bir defa "de Bourbon" kelimesini nasıl telaffuz edebileceğini dahi bilmiyordu. Önceleri kelimeyi nasıl duyuyorsa öyle yazıyordu ("de

Borbong") ve zaten tek kelime Fransızca bile bilmiyordu. Öte yandan kendisine bir grup taraftar bulmayı da başarmıştı ve taraftarları, tüm bu falsoları bugün travma sonrası stres bozukluğu adıyla andığımız psikolojik duruma bağlıyorlardı.

Kralcı Avrupa bir iyi niyet abidesi olarak Naundorff'a kalbinde yer açtı. Cumhuriyetçi terörü yokmuş gibi davranmak, mezarından çıkıp gelmiş bu veliaht prense inanmaktan daha mı iyiydi? Karl Wilhelm saraylarda ağırlandı. Kendini mucit olarak tanıttı ve özellikle de patlayıcılar konusunda uzman olduğu, gizli bir silah icat ettiği dedikodusunu yaydı. Hollanda Kralı II. William bu yemi yuttu ve 1840'ların başında onu Delft'teki Piroteknik Laboratuvarı'nın başına getirdi. Anlı şanlı Hollanda Krallığı gizli silahını geliştirmesi için Naundorff'a 100.000 gulden ödedi. Sahte veliaht işe yarar bir silah geliştirmekte muvaffak olamadı ama birkaç kez laboratuvarı havaya uçurmayı başardı.

Karl Wilhelm gözlerini hayata Delft'te yumdu. Mezarı bir zamanlar şehitlik olarak kullanılan bir alanın günümüze kalan kısmında yer alıyor. Wilhelm'in torunları onun ve ailenin itibarının iade edilmesi için hâlâ uğraş veriyorlar. Gerçek *de Bourbon* ailesi de tersi bir mücadele veriyor. 1954 yılına kadar Naundorff'ların adlarını kullanmalarını engellemek için yasal girişimlerde bulundular ama Naundorff'lar pek umursamadı. Ne var ki 1998 Mart'ında yapılan DNA testi, XVI. Louis'yle kesin olarak alakaları olmadığını ortaya koydu. Naundorff'lar da bekleneni yaptı ve testin hatalı olduğunu veya sabote edildiğini öne sürdü. Bugün her iki "kraliyet ailesi" bir Paris restoranında düzenli olarak bir araya geliyor.

KASNAKLI PARA MAKİNESİ

1812'de Charles Redheffer, Philadelphia'daki evinde bir devridaim makinesi icat ettiğini iddia etti ve bu makineyi iş başında görmek isteyen ziyaretçilerden para tahsil etmeye başladı. Haberleri alan eyalet yetkilileri bir komisyon göndererek makineyi incelemek istedi. Komisyon üyeleri geldiğinde makinenin bir odada kilitli olduğunu gördüler ve Redheffer bunun makinenin zarar görmemesi

için gerekli olduğunu söyleyerek onları çalışmalarını pencere dışından yürütmeye ikna etti. Komisyon üyeleri doğal olarak makinenin sahte olduğundan şüphelendiler ama bunu ispat edecek bir delil bulamadılar.

Redheffer bunun üzerine makinesini kaptığı gibi soluğu New York'ta aldı ve aynı tezgâhı burada da kurdu. Ziyaretçilerinden biri, tarihteki ilk buharlı gemiyi inşa eden Amerikalı mühendis Robert Fulton'du. Fulton makineyi dikkatle inceledi ve makineye uzanan gizli bir telin farkına vardı. Telin diğer ucunu takip edince bir kat yukarıda yaşlı bir adamın önündeki kasnağı döndürüp durduğunu gördü. Makinenin sahte olduğunu anlayan ziyaretçiler hep birlikte makineyi parçalayıp gittiler.

KATE HUME'UN HÜZÜNLÜ MASALI

1914 yılının Eylül ayında 17 yaşındaki Kate Hume'un babası ve üvey annesi kızlarından aldıkları mesajla şok oldular. Kate, memleketi İskoçya, Dumfries'i ziyaret ettiğini, orada Mullard adlı hemşirenin kendisine iki mektup verdiğini söylüyordu. Mektuplardan biri bizzat Mullard'dandı ve Belçika'daki cephede Kate'in 22 yaşındaki kız kardeşi Grace ile birlikte nasıl çalıştıklarını anlatıyordu. Diğer mektup ise Grace'in veda mektubuydu:

6 Eylül

Sevgili Kate,

Bu mektubu veda etmek için kaleme alıyorum. Çok fazla ömrüm kalmadı. Zalim Almanlar hastaneyi ateşe verdi. Burada kafası kesilmiş biri var ve benim de sağ göğsüm yerinde değil.

Sevgilerimle,

Elveda,

Grace

Mektup *Dumfries & Galloway Standard*'da yayımlandığında yerel halkta infial yarattı. Grace'in olduğu yerde, Flanders'ta savaşmış birkaç asker Almanların esirlere karşı hiç merhameti olmadığını söyleyince durum iyice can sıkıcı bir hal aldı. Kaygılı bekleyiş, hayatta olan ve Huddersfield'da hemşire olarak görevini yapmaya devam eden Grace Hume'dan gelen bir telgraf ve de mektupla birlikte şaşkınlığa evrildi. Olayı soruşturmaya başlayan polisler kısa süre sonra Kate Hume'dan şüphelenmeye başladılar.

"Halkı telaşlandırmak ve rahatsız etmekten" yargılanan Hume, 28-29 Aralık 1914'te Edinburgh'da hâkim karşısına çıktı (*Times*, 29 Aralık 1914). İfadelerinden babasıyla üvey annesini içeren üzücü bir tablo ortaya çıktı.

Hume'lar müzisyen bir aileydi. Kate'in büyük büyük dedesi Robert Burns'ün şiirlerini bestelemişti. Babası bir müzik öğretmeni idi. Kate'in kendisinin de büyük yeteneği olduğu düşünülüyordu. Ancak son yıllarda hayat ailenin en küçük kız üyesi için zorlu olunca, "parlak" ve "zeki" olarak tanımlanan kız çok az bir yol katedebilmişti. Daha sonra çifte trajedi hayatını tamamen karartmıştı: Önce annesinin ve daha sonra da en sevdiği ağabeyi John'un ölümü. 21 yaşındaki John Hume 14 Nisan 1912'de *Titanic*'in battığı sırada *Nearer My God to Thee* ilahisini icra eden orkestranın şefiydi. Bu olayların ertesinde bir de üvey annesiyle yıldızı barışmayan Kate, 1912 Ağustos'unda bir pansiyona taşındı. Ablası Grace de İngiltere'yi terk edip kız kardeşine uzun süredir bir şey yazmayınca Kate'in hayal gücü tavan yaptı. Gazetelerde her gün ayrıntısıyla yer alan dehşet haberlerini okuyan Kate, ablasının muharebede hemşire olarak görev yaptığına ve öldüğüne kanaat getirdi. Bir süre sonra ablasının ağzından mektuplar yazmaya başladı. Avukatı bu mektupların edebi yaratımlar olduğunu ve müvekkilinin bu mektupları duygularının esareti altında yazdığını öne sürerken, görüşü alınan iki doktor da Kate'in bir akıl hastalığının bulunduğuna inanmadıklarını, fakat ergenlik histerisi geçirdiğini düşündüklerini ifade ettiler (*Times*, 30 Aralık 1914).

Argümanları dinleyen jüri üyelerinin karar vermesi için on beş dakika yeterli oldu ve Kate'in suçlu olduğuna –ağır bir ceza verilmemesi tavsiyesiyle– karar verdiler. Kate'in zaten 13 haftadır

gözü altında olması, yaşı ve iyi hali nedeniyle yargıç tahliyesine karar verdi. Davayı izleyenler bu kararı alkışlarla karşıladılar.

KOUADIO KOUASSI'NİN YATIRIM KARARI

Manhattan'daki SoHo Grand Hotel, 353 yataklı bir lüks adasıdır. Her odasında bir gurme minibar, ileri ses sistemli iPod'lar ve moda endüstrisinin ünlü isimleri tarafından tasarlanmış bornozlar bulunur. Otelin görkemli barı Grand Bar, internet sitesinde "Altın kaplamalı ve mermer tablalı meşe masa, deri dokuma köşe koltuklar, zengin ahşap zemin döşemesi ve çivileri dahi detaylandırılmış deri karmalı bar tabureleri" ile anlatılır. Otelin ünlü müşterilerinin, gizli ya da açık tüm aşklarına randevu verdiği kısım burasıdır.

Kouadio Kouassi, Fildişi sahilinden yasadışı yollarla ABD'ye göç etmiş, Brooklyn'e yerleşmiş ve takvimler 2006'yı gösterdiğinde eğer SoHo Grand'ın sahibi olursa hayatın daha güzel olacağına karar vermişti. Bu kararı alır almaz New York City yetkililerine SoHo Grand'ın 46 yaşındaki Kouadio Kouassi'ye ait olduğunu gösteren bir tapu bıraktı. Birkaç gün sonra tapu işini takip etmek için geri gelen adam otelin hâlâ kendi üzerine geçirilmediğini, çünkü gerekli imzaların eksik olması dolayısıyla işlemin başlamadığını öğrendi. Herhalde söyleneni tam anlamadığından olsa gerek başka hiçbir şey yapmadı ve arada birkaç kez daha belediye binasına gelerek tapu işleminin tamamlanıp tamamlanmadığını öğrenmeye çalıştı.

Bu sırada yetkililer otelin mevcuttaki sahibi olan Hartz Group ile temasa geçti. Elbette grup yetkilileri daha önce Bay Kouassi adında birini görmediklerini ve 76 milyon dolar değerindeki otellerini kimseye satmak niyetinde olmadıklarını söyledi. "Bu araziye satın alıp, üzerine otel dikip onu çalıştırdığımız bu 12 yıl içerisinde fiilen otelin sahibi olmuşuzdur herhalde" diyen grup sözcüsü Ron Simoncini bir kahkaha attıktan sonra, "Sanırım bu tuhaf girişimi bir iltifat sayabiliriz" dedi. (Buettner, 2006).

Kouassi dolandırıcılık ve evrakta sahtecilikten ceza aldı. Bir yılını demir parmaklıklar ardında, sağlıksız ve iPod'suz bir ortamda geçirdi.

KÖPENICK KOMUTANI

16 Ekim 1906 tarihinde Wilhelm Voigt adlı bir kunduracı (1849-1922) bulduğu ikinci el Prusya subayı kıyafetini giyip en yakın kışlanın yolunu tuttu. Orada çevirdiği bir grup askere kendisiyle Berlin'in doğusundaki Köpenick'e gelmelerini emretti. Askerler, rütbeli bir subayı dinlememek gibi bir şansları olmadığından emre itaat ettiler ve yanlarındaki çakma subayla birlikte trene atlayıp Köpenick'e geldiler. Voigt askerleriyle birlikte belediye binasına girdi ve hileli defter tutma suçlamasıyla belediye başkanını tutuklayarak kasadaki 4000 marka el koydu. Kimse otoritesini sorgulamadı bile.

Voigt daha paranın sefasını süremeden aynı ayın sonunda tutuklandı ve dört yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bir yıl sonra kendisinin "sevimli hergele" olduğunu düşünen Kaiser II. Wilhelm tarafından affedildikten sonra (Wietzorek, 2006), hayatını imzalı fotoğraflar satarak ve zaman zaman da küçük tiyatro ve varyete gösterilerinde oynayarak kazanmaya başladı. 1909 yılında yayımlanan *Nasıl Köpenick Komutanı Oldum* adlı otobiyografisinin sağladığı ünle Amerika ve Kanada'yı turladı. Londra'da Madame Tussauds Müzesi'nde balmumu heykeli sergilendi. 1910 yılında Lüksemburg'a taşındı ve iki yıl sonra emekli oldu. 2 Ağustos 1914'te Almanlar Lüksemburg'u işgal ettiğinde üniformasını son kez giyerek askerlere emirler yağdırdı.

Voigt'in hayatı birçok yazara ilham verdi. 1930'da Wilhelm Schäfer, Voigt hakkında bir roman yazdı. Müteakip yılda Carl Zuckmayer bugün İngilizce konuşulan ülkelerde hâlâ sahnelenen *Köpenick Komutanı* adlı oyunu kaleme aldı. Zuckmayer, yönetmen Helmut Käutner ile birlikte, oyunun sahneye konmasından 25 yıl sonra hikâyeyi beyaz perdeye aktardı; başrolde Heinz Rühmann oynadı.

Birinci Dünya Savaşı nedeniyle patlak veren enflasyonun etkisiyle epey yoksullaşmış olan Voigt 1922 yılında öldü. Cenaze masrafları Lüksemburg belediyesi tarafından karşılandı ve naaşı Notre Dame Mezarlığı'na defnedildi. Mezarı bakımsız kaldı ve

muhtelif zamanlarda tamamen yok olma tehlikesi geçirdi. 1961 yılında Doğu Almanya'dan Sarasani Sirki, mezarlığı restore ettirdi ve mezar taşına bir Prusya miğferi işlemesi eşliğinde "Hauptmann von Koepenick" ve (doğum tarihi yanlış olmak üzere) "Wilhelm Voigt, 1850-1922" yazdırdı.

Voigt'in sahip olduğu diğer bir onur da, sahtekârlıktaki başarısından dolayı heykeli dikilen tek sahtekâr olmasıdır. Bronzdan imal edilen heykel, belediye başkanını tutukladığı ve parasına el koyduğu Köpenick belediye binasının basamaklarında duruyor.

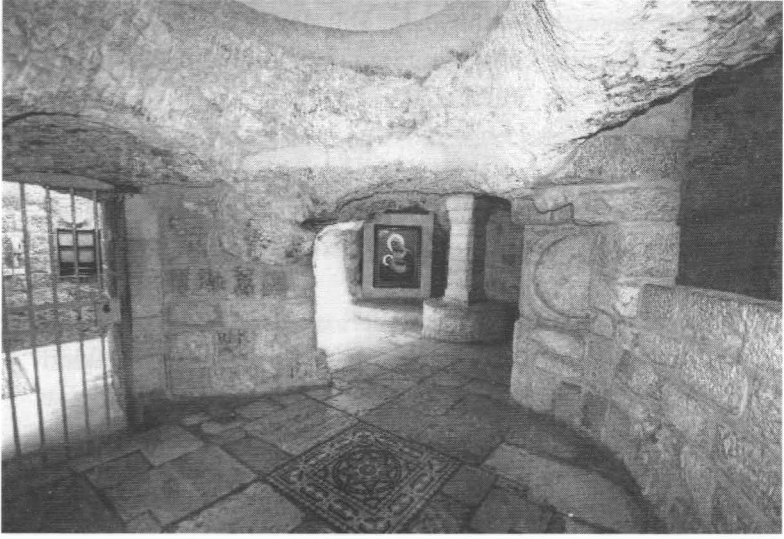
KUTSAL EMANETLER

Birinci dereceden kutsal emanetler azizlerden günümüze kalan vücut parçalarıdır. Genelde dişler ve kemik parçaları bu gruba girer. Havariler ve din şehitleri de kalıntıları birinci dereceden kutsal emanet olarak değerlendirilen gruptadırlar. İkinci dereceden kutsal emanetler İsa'nın ya da azizlerin dokunduğu, kullandığı nesnelerdir. Üçüncü dereceden kutsal emanetlerse, ilk iki grup kutsal emanetlerle temas etmiş olan nesnelerdir. Bunların tamamına şifalı olmak gibi çeşitli mucizevi güçler atfedilir.

Kutsal emanetlerin popülaritesi Ortaçağ'da başlamıştır. Ortaçağ sonlarında doğru bazı hükümdarlar-statülerini sahip oldukları kutsal emanet koleksiyonlarıyla ölçmüşlerdir. Kiliseler de prestijlerini sahip oldukları kutsal emanetlerle belirlemişlerdir. Esas amaç genelde ekonomiktir: Kutsal emanetler hacı çeker ve hacılar da para bırakır.

Hal böyle olunca kutsal emanetler sahtekârların gözdesi olmuştur. Talep arzdan büyüktü ve orijinalliği teyit etmek neredeyse imkânsızdı. Üstelik Ortaçağ'da tıp bilimi henüz kan akıtma seviyesinde olduğundan şifayı nesnelerden ummak yaygındı ve bir nesnenin yaşını ölçerek orijinalliğini test edebilecek modern bilimsel yöntemlerin ortaya çıkmasına daha yüzyıllar vardı. Kısacası gerçekliğinden emin olunamayan kutsal emanetlerin iyi bir pazarı vardı.²³

Kutsal emanetler için hammadde tedariği sorunu yaşanmıyordu. Kayıtsız doğum ve ölümlerin yaşandığı, insanların hiçbir

Beytullahim'deki Süt Mağarası, Herod'un masumlara yaptığı katliam sırasında kutsal ailenin sığındığı mağaraydı.

iz bırakmadan ortadan kaybolabildiği çağda kemikten bol bir şey yoktu. Üstelik pek çok kilise toprağında bulunan mezarlıklar 18. yüzyıla kadar açığa çıkamamıştı ve döşemelerinin altı kemik kaynıyordu.

Mucizevi güçleri olduğu –yani fizik kanunları dışında bir işleyişi olduğu (bkz. LOURDES HACCI VE MERYEM'İN ŞİFASI)– iddiası nedeniyle tanım gereği tüm kutsal emanetler sahtedir. Bu gerçeği bir kenara bırakırsak, kutsal emanetler hakikaten de ait oldukları iddia edilen merhumlara mı aittiler? Teorik olarak bu elbette mümkündür ama pratikte kandırılıyor olma olasılığımız yüksektir. MS 400 yıllarında henüz kutsal emanetler için talep patlamasının yaşanmadığı tarihlerde bile Aziz Augustin, "ortalıkta keşiş kılığında gezinip şehitlere ait olup olmadığı belli olmayan uzuv kemiklerini satanlara" dair nefretini paylaşmıştır (Brewer, 1901). Günümüzde bu nesnelerin mucizevi güçleri olmadığını kesin olarak kabul edebileceğimiz gibi ispat edilmedikçe onların bahse konu azizlere ait oldukları iddialarını da reddetmeliyiz.

Kutsal emanetler tarihiyle ilgili bir inceleme insan hayal gücünün ne kadar güçlü olduğunu ortaya koyar. Aşağıda en yaratıcılarından seçilmiş bazı örnekler var:

İlk kutsal emanet İsa'nın dünyaya gelişinin hemen ardından vücut bulmuştur: Bazı kiliseler ellerinde İsa'nın beşiğindeki samanın olduğunu iddia eder.

Sonrasında onun ilk ziyaretçileri olan Üç Bilge Kral gelir. Bu arkadaşların kafatasları Köln'dedir. Parmak kemikleri de oldukça popülerdir; özellikle de havarilerden Paulus ve Andrew'in ve –ister inanın ister inanmayın– kutsal ruhun parmakları! Yahya'nın ve Aziz Agnes'in de günümüze ulaşan ikişer kafatası vardır.

Melekler tarafından azad edilmeden önce Aziz Paulus'u bağlayan zincirler de muhafaza edilmiştir. Onu kimin neden tutsak ettiği bilinmese de zincirlerle birlikte gitmesine müsaade ettikleri anlaşıyor.

Havariler bizlere pek çok diş de bahsetmiştir. Aziz Petrus'a ait olan bir tanesi mağarasının yakınında ölümünden 600 yıl sonra bulunmuştur. Bulan kişi, o esnada Aziz Petrus'u görmüştür. Aziz Paulus'a ait olduğu iddia edilen ama dev bir deniz yaratığına ait olması çok daha muhtemel olan bir diş vardır. Sahibi dişin tuhaflığının farkında olsa gerek ki "Aziz Paulus'un çok iyi azı dişleri olabileceğini düşünmüyor musunuz?" notunu düşmüştür. (Brewer, 1901)

Meryem'in sütü kutsal emanet üretmede başarılıdır. Sevgili oğlunu Beytullahim'deki Süt Mağarası'nda (Lat. *Crypta Lactea*) emzirirken düşürdüğü tek damla değdiği taşı beyaza çevirmekteydi. Bugün emzirme sorunu olan kadınlar iyileşmek için o mağaraya ait taşlara dokunurlar. Benzer bir mağara da Fransa'daki Souillac'ta bulunur (Meryem'in pek gidemeyeceği bir uzaklıkta). Daha gerçek şeylerle tatmin

olanlar Fransız Kralı V. Charles'ı ziyaret etmeliydiler, çünkü Kral'da Meryem'e ait bir ampül süt bulunuyordu.

Aziz Briocus (ya da Brieuç) ardında iki kaburga, bir kol ve bir omur bırakmıştır. Anlatılana göre Angers'teki katedralde bir araya getirilen kemikler o an sevinçten havaya zıplamışlar (Brewer, 1901).

Reform sırasında tamamıyla yakılan León Piskoposu Aziz Paulus'un sağ kolu ve parmaklarından bir tanesi 19. yüzyılda –elbette yine mucizevi bir şekilde– birden bire tekrar ortaya çıkmıştır.

Yüzyıllar boyunca üç kilise Magdalalı Meryem'in bedeninin elinde bulunduğunu iddia etmiştir. Bir dördüncüsü sadece ayağının kendilerinde olduğunu iddia etmiştir.

Aziz Ursula'nın ve 11.000 bakire kadın şehidin kemiklerinin Köln'deki bir manastırda bulunduğu söylenmiştir. Bir yazarın söylediğine göre, kemiklerin aslında erkeklere ait olduğu gerçeğinin anlaşılması onların şifalı olduğuna inanılmasını engellememiş (Brewer, 1901). Görünen o ki bol kemikli bir mezar alanının bulunması bu iddiayı desteklemek için yeterli bir neden.

Bu arada İsa epey acılı bir çocukluk geçirmiş olmalı, çünkü onun sünnet derisini elinde bulundurduğunu iddia eden kilise sayısına bakılırsa altı kere sünnet olmuş. Bebek bezine, mama kaşığına ve süt dişlerine sahip olduğunu iddia eden onlarca kilise vardır.

Metz'teki bir katedral, Aziz Stefan'ın katlinde kullanılan taşlardan birine sahip olduğu iddiasındadır. Piskopos yanan çalının yakmayan alevlerinden birine de sahiptir.

Aziz Michael satanla dövüşürken birileri onun döktüğü terden bir şişe almayı başarmıştır.

Oldukça sıradışı bir kutsal emanet de Bethlehem Yıldızı'nın birkaç ışınını muhafaza edebilen bir kutudur.

İsa'nın Lazarus'un mezarını ziyaret ettiği sırada gözünden düşen bir damla yaş bir melek tarafından Magdalalı Meryem'e verilmiş ve annesi bu gözyaşını şişelemiştir.

İsa'nın Kudüs'e giderken bindiği eşeğin bir bacağı ve kuyruğu da saklanmıştır.

3 Mayıs 326'da Konstantin'in annesi Helena İsa'nın gerildiği çarmıhı bulmuştur. Katolik Kilisesi her yıl bu günü hac yortusu olarak kutlar. Çarmıh değil ama çarmıha ait kıymıklar pek çok kiliseye dağılmıştır.

103 kilise ve bir müzede dikenli tacın dikenlerinden bulunmaktadır.

Çarmıha asılan levha zaman içinde kendini üretmiştir. Gerçek olduğu iddia edilen en az üç adet levha vardır.

İsa'yı çarmıha sabitlemek için kullanılan çiviler, Roma'da, Paris'te, Trier'de ve daha pek çok yerde olmak üzere en az 34 tanedir.

KUTSAL MIZRAK, HEM TEK HEM DE ÇOK

Lancea Longini adlı kutsal emanet –bunlardan epey sayıda var– Yuhanna İncili'nde İsa'nın çarmıha gerilişi öyküsünde geçer. Roma askerleri İsa'nın ölümünü hızlandırmak için onun bacaklarını kırmak ister (çünkü bacaklarının desteği de olmazsa göğsüne baskı uygulanacak, boğulması hızlanacaktır) ama askerlerden biri elindeki

mızrakla İsa'nın böğründe bir delik açar. Oradan kan ve su gelmesi askerlere İsa'nın çoktan öldüğünü kanıtlar.

İncil'in tek bir kitabındaki bir tek ayette referans verilen bu mızrak hakkında neredeyse yarım binyıl boyunca hiçbir gelişme olmadı. Bir tane bile rahip ya da hükümdar çıkıp da bu mızrağı elinde bulundurduğunu iddia etmedi. Varlığına dair hiçbir iz yoktu; ta ki 6. yüzyılda Hıristiyanlığın yükselişe geçişine kadar. Ve bugün geldiğimiz noktada artık tek bir "kutsal mızrak"tan bahsedemiyoruz, zira bir sürü var! Bazılarına İsa'nın göğsünü delen askerin adı olmasından ötürü Longinus deniyor (bu ismin olayın yaşanmasından 500 yıl sonra ortaya çıkmasına rağmen). Daha lüks modellerinin ucu İsa'yı çarmıha gererken kullanılan çivilerden birinden dövülmüş deniyor. Viyana'da bir tane "Alman" mızrağı ve Karkiv'de de bunun şüpheli bir kopyası var. "Echmiadzin mızrağı" ve "Roman mızrağı" Vatikan'daki Aziz Petrus Bazilikası'nda. Daha Rudolf van Rheinfelden'in mızrağını, Norveçli Aziz Olaf'ın mızrağını ve Macaristan Kralı'nın mızrağını saymadım bile.

Bu mızraklardan birinin uç kısmının bulunuşuyla ilgili ilginç bir hikâye de var (Roma'nın kutsal mızrağı). Bu mızrak ucu 15 Haziran 1098'de Birinci Haçlı Seferi sırasında bulundu. Keşif, alkolik olmasıyla meşhur çapkın bir keşiş, Peter Bartholomew'e aitti. Keşiş göre havarilerden Aziz Andrew'in ruhu kendisine gelip mızrağın Antakya'daki katedralin zemininde gömülü olduğunu haber vermişti. Bu yüzden de keşiş sefer sırasında vakit kaybetmeden o katedrale gitmişti. Anlatılanlara göre katedralin tabanı kazıldığında, her nedense kimse keşiş birkaç saniye sonra çukura zıplayana kadar orada bir mızrak ucu olduğunu fark etmemiş. Bu yüzden görgü tanıkları mızrak ucunun orijinal olduğuna inanmamışlar, zira keşişin onu kıyafetini içine sakladığı ve çukura girdiği zaman çıkardığına yönelik mantıklı şüpheleri vardı.

Bu şüphelere içerleyen Peter, 1099 yılının başlarında Tanrı'nın ateşiyle imtihan edilmeye ve bu yolla doğru söylediğini ispatlamaya hazır olduğunu söyledi. 8 Nisan 1099'da Paskalya'dan önceki son cuma günü, keşiş iki yanı yanan odunlarla dolu dar bir yolda

elindeki mızrak ucuyla yürümeye kalktı ama Tanrı bu düzenbaza merhametini göstermedi: Bartholomew fena yandı ve acılarla geçen on iki günün sonunda öldü.

Kutsal mızrak hakkında pek çok efsane dolaşmaya başladı. Bir tanesine göre 1914 yılında Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm Paris'teki zafer turunda elinde bu mızrağı taşıyordu. Bir başkasına göre kutsal mızrak Alman Şansölyesi Adolf Hitler'e 1938 yılında "Führerim! İşte size kader mızrağı" denilerek sunulmuştu (Adelson, 1966). İkinci Dünya Savaşı sonunda Almanlar yenildiği zaman Müttefiklerden bir general, "Kutsal mızrağı bulun bana. Eğer Ruslar bulurlarsa tüm Avrupa'ya hâkim olurlar" diye buyruklar yağdırmıştı (Adelson, 1966). Hikâyelerin hepsi büyüleyici ama takdir edersiniz ki tamamı palavradan ibaret.²⁴ Yine de popüler kültüre hiç yansımamış değil. Bazılarınız 2000 yılında meşhur olan Tomb Raider adlı bilgisayar oyununun bir bölümünde Lara Croft'un Ruslar tarafından batırılan bir Alman denizaltısında Kutsal Mızrağı bulmaya çalıştığını biliyor olabilir.

KUTUP İHTİLAFI

Robert E. Peary (1856-1920) adını Frederick Albert Cook (1865-1940) adından ayrı anmak mümkün değildir. İki Amerikalı her şeyden önce on yıllarca yoldaşlık ettiler. Ne var ki Eylül 1909'da gerçekleştirdikleri Kuzey Kutbu seferinde araları bozuldu.

20. yüzyıl başında Dünya'nın keşfedilmeyen yeri pek kalmamıştı. Gözü pek kâşiflerin isim yapabilecekleri iki yer kalmıştı sadece: Kuzey Kutbu ve Güney Kutbu. Peary de Cook da Arktika ve Antarktika deneyimi olan ciddi maceraperesttiler ama ikisi de kutuplara hiç gitmemişlerdi. Kuzey Kutbu için yola ilk olarak 1907'de Cook çıktı. Peary'nin seferi ise bir yıl sonra başladı. 1909 Eylül'ünde medeni dünyaya 5 günlük bir farkla geri döndüler. Peary Grönland'a, Cook ise Danimarka'ya yanaştı. Peary hemen eve bir telgraf gönderdi ve 6 Nisan 1909'da Kuzey Kutbu'na ayak bastığını haber verdi. Bilemediği ise Cook'un ondan birkaç gün önce eve haber verdiği ve Kuzey Kutbu'na ayak basma tarihini 21 Nisan

Robert Peary'yi
kürkler içinde
gösteren bir
fotogravür.
Benjamin B.
Hampton, 1909.

1908 olarak vermişti. Cook'un anlattıklarına göre, o ve ekibi keşfi 1908'de gerçekleştirmiş ama anakaraya 1909'da dönebilmişlerdi. Sebebi de kötü hava koşulları yüzünden yola çıkamamaları ve buz üstünde koca bir kış geçirmek zorunda kalmalarıydı.

Nihayet birbirlerinden haber aldıklarında Cook, Peary'yi kendi keşfini tekrarladığı için tebrik etti. Peary 23 yıldır peşinde koştuğu şöhretin ellerinden kayıp Cook'a gitmekte olduğunun farkına vardı ama şok geçirdiği için ilk başta yanıt veremedi. Çok geçmeden de Cook'un iddiasını yalanladı. İşte o günden beridir Kuzey Kutbu'nun keşfi meselesi tartışmalıdır.

İkiliye ilk destek yakın arkadaşlarından geldi ama bu bir şey değiştirmezdi. Cook, Kopenhag Üniversitesi'ne içinde seyrüsefer notları ve gözlemleri bulunan bir dizi defter bağışlarken, Peary de

dünya çevresinde ne kadar coğrafya cemiyeti varsa hepsine telgraf gönderdi. Peary'nin keşif gezisini *National Geographic Society* ve *New York Times* gibi iki kuruluşun hem finansal hem de itibari sponsorluğunda gerçekleştirmesi gibi stratejik bir avantajı vardı; bu yüzden söz konusu kurumlar konuyu yeteri kadar eleştirel değerlendirmediler.

Dolayısıyla gazetelerdeki yorumlar da yanlıydı. 12 Eylül 1909 tarihli *New York Times*'ta Peary'nin, halkın Cook'un hikâyesini çok ciddiye almamasını tavsiye ettiği demeçlerine yer verildi. Ekim'de aynı gazetede, daha önce Cook ile McKinley Dağı'na tırmanan Kaptan William Armstrong'un "Cook iyi bir dosttur, büyük bir maceraperesttir ama görüşümü soracak olursanız, dünyadaki en kötü yalancıdır" yorumu yer aldı (*New York Times*, Ekim 1909). "Peary Kutup'ta Cook'a ait hiçbir iz bulamadı" minvalindeki başlıklar da son derece yanıltıcıydı (*New York Times*, 8 Eylül 1909).

Aynı ay içinde üç kişilik bir komisyon kuruldu ve komisyon Peary'ye ait bazı evrak ve materyalleri inceleyerek Peary'nin savlarını destekleyen bir sonuç ilan etti. İki yıl sonra da bir başka komite bir önceki komisyonun değerlendirmelerini anlamsız olarak niteledi (Gibbons, 1990).

Bu arada resmen iftira kampanyasına dönüşen ihtilafın şiddeti gün geçtikçe arttı. Ekim'de yayımlanan bir haber Cook'a büyük bir darbe vurdu: 1903 ve 1906'daki seferlerinde Cook ile birlikte McKinley Dağı'na çıktıklarını ilan eden ekipte yer alan Edward Barrill, aslında zirveye ulaşmadıklarını ve yalan söylediklerini itiraf etmişti. Hatta ekip zirvenin yarı yoluna bile ulaşmamıştı. Haber doğrudu, Cook yalan söylemişti ve gazetenin yaptığı da iyi bir araştırmacı gazetecilik örneğiydi. Burada bahsedilmeyen detay şu: Barrill bu itirafı yapmadan önce Peary'den yüklü miktarda para almıştı. Gerçi bu para alışverişi haberi doğru ya da yanlış yapmıyordu, ama çekişmede belden aşağı vurmanın serbest olduğunu ortaya koyuyordu.

1910 yılında her iki taraf da buzdaki serüvenlerini ispat edecek deliller ortaya koyamadılar. Cook'tan daha evvel üniversiteye teslim ettiği not defterlerinden fazlası gelmedi. Eksik bir şeyler olduğu

3 yrs. ago
 Camp. 7 yrs. ago
 U. Hecla.
 the stern
 today
 began to
 I started north
 to Storn
 &

The Pale of Lark!!! The
^{prize} dream of 3 centuries, my
 dream & ambition for
 28 years. Mine of Lark.
 I cannot bring myself
 to realize it. It is all
 all seems so simple &
 common place, as Bartlett
 said "just like every
 day". I wish you could
 be here with me to
 share my feelings. I have
 drunk her health & Lark
 of the kids from the Ben-
 edictine flask she sent
 me.

Robert E. Peary'nin günlüğünden bir sayfa. "Nihayet Kutup!" diye başlıyor.

ve sundukları rotanın da çok kaba saba çizildiği kesindi. Peary'nin seferiyse hükümet destekliydi. 1910 baharında kendisi hakkında bir araştırma komitesi kurulmadan önce gelip seferini anlatması istendi ama Peary bu talebi, yayıncısıyla yaptığı anlaşmaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddetti.

Peary'nin notları da öyle dişe dokunur şeyler değildi. Döndükten sonra kronometresinin 10 dakika kadar hızlı çalıştığı, bu yüzden de bütün seyrüsefer kayıtlarının güvenilir olmadığı anlaşıldı – mesela Peary'nin kutup noktası sandığı yer gerçek kutup noktasından 29 kilometre uzakta olabilirdi. Ayrıca veriler de epey yetersizdi. 1911 Ocak ayında başlayan soruşturmaya katılan Peary, elindeki notları yaratmak için illa ki kutba gitmenin zaruri olmadığını, bu yüzden gerçek bir kanıt teşkil edemeyeceklerini kabul etti. Ayrıca Peary'nin seyir defterinin açıklanmaya muhtaç bazı özellikleri vardı: Bazı sayfalar anlamsız bir şekilde boş bırakılmış, 6 Nisan tarihine "Nihayet Kutup!" ile başlayan bir sayfa eklenmişti (Wilford, August 1988). Seyir defterinde Peary'nin kutup noktasında bulunduğu 30 saat içinde ne yaptığına dair en ufak bir bilgi kııntısı bile yoktu. İlgililerin şüphelendiği bir başka nokta da Peary'nin katettiği mesafelerdi. Britanyalı kutup kâşifi Wally Herbert 1988 yılında yaptığı bir yorumda kuşkusunu şöyle dile getiriyordu:

Bu sonucun elde edilmesi için (çok cömert bir şekilde %25'lik bir sapma olduğu kabul edilse bile) günde 71 nizamî mil hızında yol almak gerekir ki bu olağanüstüdür. Bugüne kadar hiçbir kâşif kutup bölgesi boyunca, köpekler ya da kar arabası yardımıyla bile, bu kadar günde bu kadar mesafe katedememiştir (Wilford, August 1988).

Amerikan hükümeti ne yapacağını şaşırmişti ve orada da konu tartışmalıydı. Yine de Peary deniz binbaşılığından tuğamiralliğe yükseltilmişti, ancak 1911'de emekli olduğunda Kongre'den gelen resmi teşekkür mektubunda sadece "Arktik keşifler" anılmış, ilk halinde bulunan "ve Kuzey Kutbu'nun keşfi" ifadesinden vazgeçilmişti (Gibbons, 1989).

20. yüzyıl boyunca hâkim olan inanç, Peary'nin gerçekten de Kuzey Kutbu'na gittiği ve Cook'un yalan söylediğiydi. Günümüzde Cook'un sevenleri çok, ama hayranlarının çoğu onun iddialarını ciddiye almıyor; zira notları fazlasıyla basit bir özet şeklinde ve çok fazla hata içeriyor. Ancak Peary için işler 1970'lerde değişti. Wally Herbert, Peary'nin değil kutba ulaşmak, yanından bile geçmediğini, en iyi ihtimalle 30 ila 60 mil kadar yaklaşabildiğini teyit etti. Bir başka kâşif Dennis Rawlins'e göre bu mesafe 121 mildi. 1989'da Denizcilik Vakfı (Navigation Foundation) tam tersi bir karar alarak, onun kutba 5 mil kadar yaklaştığını, bu yüzden de kutba ulaşan ilk insan olma onurunu onun hak ettiğini ilan etti. Son olarak 1997'de Robert M. Bryce, Peary'nin seyrüsefer rotasını hesaplayarak kutba olsa olsa 100 mil yaklaşabildiğini öne sürdü ve Peary'yi seyrüsefer notlarını kasıtlı olarak manipüle etmekle itham etti.

1909 yılı Nisan ayında Kuzey Kutbu'nda her ne olmuştaysa olsun, kesin olan bir şey varsa o da Peary'nin delillerinin onun iddiasını pek destekleyemediği. Fakat kimseye bir faydası olmadı değil. Onun başına gelenlerden ders alan Norveçli Roald Amundsen 1910-1912 yılları arasındaki Güney Kutbu keşfine çıkarken (14 Aralık 1911'de oraya ulaşan ilk insan oldu) seyrüsefer kayıtlarını birbirinden bağımsız olarak tutsunlar diye farklı farklı yardımcıları istihdam etti.

LAURA ALBERT VE SAYISIZ KİMLİĞİ

Laura Victoria Albert (d. 1965), Emily Fraiser, Jeremy LeRoy, JT ("Jerome Terminator") LeRoy, Speedy ve Terminator olarak da bilinen, Amerikan müzisyen / telekız / yazardır. 1996'dan 2006 yılına kadar süren 11 yıllık süreçte, partneri Geoffrey Knoop ile birlikte, aynı anda birkaç kimlikle hareket ederek yapılabilecek, karşılaştığım en şaşırtıcı düzenbazlıkları yapmıştır. 2007'de mahkemede çözüldü sanılan bilmecesi bile başka bilmeceler doğurmuştur.

1990'ların başında Albert ve Knoop, Daddy Don't Go ve Thistle adlı müzik gruplarında yer aldılar. Bu gruplarda "Huysuz Külötler"

("Vicious Panties") gibi pornografik çağrışımlı, genelde sadomazoşist eğilimli şarkılara imza attılar. Bu dönemde Albert'in gelirinin küçük bir kısmının müzisyenlikten geldiği, esas gelirini telekızlıktan kazandığı ve pornografiye olan eğiliminin de mesleki olduğu sonradan anlaşıldı. Ya da belki de tam tersiydi: Pornografiye olan ilgisi onu hayatını bu yolla kazanmaya itmişti.

Brooklyn'de doğup büyüyen Albert, müzik ve porno etkinliklerinde İngiliz, Afro-Amerikan ve Güney Amerika aksanları kullanıyordu. Bu sıralarda Albert aynı zamanda yazarlık kariyeri yaratmaya çalışıyor ama popüler yazarlarla nasıl iletişim kurması gerektiğini bilmiyordu. Bir süre sonra başarılı yazarların başarısız meslektaşlarına yardım etmeye o kadar hevesli olmadıklarını anladı.

1994 yılında eşcinsel edebiyatının önde gelen kalemlerinden Dennis Cooper, "Terminator" adlı 14 yaşında bir eşcinsel çocuktan faks aldı. Terminator çektiği faksta birkaç yazarın kendi hikâyesinden büyülendiğini yazıyordu. Güya Terminator güney otobanlarında TIR şoförlerine hizmet veriyordu. Bu işe başlamasının nedeni, kendisini bir kız gibi giydirip kız gibi giyinmiş genç oğlanlardan hoşlanan şoförlere satan annesiydi. Hayatının on üç yılını geride bıraktığı 1993 yılında cinsel anlamda akli epey karışmış ve ciddi anlamda berbat bir haldeyken Emily Frasier adında bir sosyal hizmetli onu bu boktan hayattan çekip almış, psikolog Terrence Owens'a yollamıştı. Kendisine hayat hikâyesini kâğıda dökmesini öğütleyen de psikolog Owens'tan başkası değildi. Cooper'dan istediği yardım bu öyküyle ilgiliydi.

LeRoy ve JT gibi müstear isimler de kullanan Terminator, 16 yaşına geldiğinde ilk edebi ürününü verdi. Yazdıkları çeşitli dergi ve antolojilerde yer aldı. 1997 yılında bir roman teklifi aldı. Ne var ki genç yıldız hakkında, özellikle de patolojik boyuttaki utangaçlığı hakkında dedikodular alıp yürümüştü. Bazılarına göre yazarın asla ortaya çıkmamasının nedeni psikolojik bir güven problemiydi; bazısına göreyse muhtemelen kimseye söylemediği bir cilt hastalığı vardı. LeRoy'la ancak ve ancak bazı saatler süren telefon konuşmalarıyla ya da faksla temas kuruluyordu.

LeRoy'un ilk romanı *Sarah* 2000 yılında yayımlandı. Roman kritik ve ticari bir başarı yakaladı. Annesinin zoruyla fahişelik yapan genç Jeremy'nin hikâyesi yirmi dile çevrildi. Bir yıl sonra da J. T. LeRoy'un ikinci romanı, *Yürek Her Şeyden Önce Aldatıcıdır* yayımlandı²⁵.

Kitabın beyaz perde uyarlamasında Peter Fonda, Winona Ryder ve Marilyn Manson oynadı.

LeRoy nihayet kendini göstermek zorunda olduğunu kabul etti ve çok korktuğu medya ilgisiyle yüzleşmeye karar verdi. Fırsatı bir Alman televizyonu değerlendirdi. LeRoy, başında peruk ve gözünde güneş gözlükleriyle kameraların karşısına geçti. Telefonlarda son derece akıcı konuşan yazarın kameralar karşısında dili tutuldu. Altı haftalık Avrupa tanıtım turnesinde de aynı şekilde davrandı: LeRoy sahnede (ya da bulduğu en yüksek balkonda) belli belirsiz göründü ve nadiren cümle kurdu. Takip eden yıllarda aynı stratejiyi takip etti. Zaten bırakmasına gerek de yoktu, çünkü ne mutlu ki arkadaşı Speedy vardı! (Aslında Laura Albert'in kendisiydi). Albert ve partneri Geoffrey Knoop LeRoy'u ortadan kaldırdılar ve yerine Speedy'i koydular. Speedy, LeRoy hakkındaki en karmaşık ve en özel sorulara bile yanıt vermeye kabildi.

LeRoy'un androjen görünümü pek çok teorisine öne sürülmesine neden oldu. "*Kız taklidi yapan oğlan taklidi yapan kız*" bunlardan biriydi. Bir diğeri, genç yaşta kaptığı AIDS enfeksiyonunun gelişimini durdurmuş olabileceğiydi. Bir ara cinsiyet değişimi için hormon tedavisi aldığını LeRoy'un bizzat kendisi açıklamıştı.

Tüm bu kargaşa sürerken üçüncü kitabı *Harold'ın Sonu* 2005 yılının Ocak ayında yayımlandı. Bu sırada LeRoy'un bilmediği bir şey vardı: LeRoy'un düzenli olarak telefonla iletişim kurduğu Stephen Beachy adlı başka bir yazar onu araştırmaya başlamıştı. Bu araştırmanın sonucunu *New York* dergisinde "Gerçekte JT LeRoy kimdir?" adlı bir makaleyle 10 Ekim 2005 tarihinde yayımladı. Makale piyasaya bomba gibi düştü.

Beachy, LeRoy'un geçmişe doğru izini sürmüş, 1994'ten önce hiçbir şey bulamamış, ondan sonra ise çok az bilgi kırıntısına

rastlamıştı. LeRoy'u tanıyabileceğini düşündüğü kadın tüccarlarıyla, fahişelerle ve müşterilerle konuşmuş ama hiçbir şeye ulaşamamıştı. LeRoy'un yazdığı kitapların resmi süreçlerinin hiçbirinde LeRoy'un sosyal güvenlik numarası yoktu. Beachy'nin sürdüğü izler tek bir yere işaret ediyordu: Laura Albert. LeRoy daha önce her nereye gittiye tuhaf bir şekilde Laura Albert de ona yakın bir yerdedi. LeRoy'un ilk kitabının telifleriye Laura'nın kardeşi Jo Ann Albert'e ödenmişti. Diğer ödemeler de Underdog adlı bir şirkete yapılıyordu ve bu şirketin görünürdeki yönetim kurulu başkanı Laura'nın annesi Carolyn Albert'ti. 2006 yılının Ocak ayında *New York Times*, JT LeRoy olarak görünen şahsın Geoffrey Knoop'un 25 yaşındaki üvey kardeşi Savannah Knoop olduğunu iddia etti. 7 Şubat 2007'de Geoffrey Knoop gerçeği itiraf etti: JT LeRoy, Laura Albert'ti.

Sonra işler karıştı. Antidote International Films şirketi Albert'e Sarah'nın sinema hakları için ödediği 116.500 ABD dolarını geri almak için dava açtı. Zira LeRoy diye biri olmadığına göre sözleşme de geçersizdi. Basit bir dava olarak patlak veren olay psikolojik bir dramaya dönüştü. Mahkeme, JT LeRoy'un nereden geldiğini anlamaya çalışırken ilk dinlenen kişi Laura'nın annesi oldu. Kızının utangaçlığından bahseden anne, bu utangaçlığın inanılmaz boyutlarda olduğunu, bu yüzden kızının okula devam edemediğini söyledi. Bunun üzerine özel öğretmen tutulmuştu ama Laura onunla sadece telefonda veya salonda temas kuruyordu. Laura sanık koltuğunda JT LeRoy'un biyografisiyle benzerlik gösteren bir hikâye anlattı ve böylece Laura'nın gerçek psikolojik durumu su yüzüne çıktı. Laura çocukken nasıl cinsel istismara maruz kaldığını, bunun için kendini sorumlu ve suçlu hissettiğini, çocukken birlikte olduğu bir TIR şoföründen cinsel temas sırasında kendini dövmesini istediğinde bu suçluluk duygusundan kurtulmasının tek yolunun dayak yemek olduğunu anladığını anlattı. Kısa bir süre sonra psikiyatri kliniğine yatırılmıştı.

20'li yaşlarının başında San Francisco'ya taşınmış, psikiyatrik destek almaya telefonla devam etmişti. Kendinden tiksindiği için Jeremiah veya Jeremy adını verdiği, kendi hayalinde kurduğu bir

sokak çocuğu kimliğine büründüğünü, bunun JT LeRoy kimliğinin ilk adımı olduğunu söyledi. Telefonla yardım aldığı psikolog onu görmek isteyince bir sokak çocuğuna Jeremy taklidi yapması için para ödediğini, kendisinin de onun yanında Speedy sahte kimliğiyle eşlik ettiğini belirtti. Psikolog, ona anılarını yazmasını salık veren Terrence Owen'dan başkası değildi.

JT LeRoy kimliğinin Laura için sadece para kazanma aracı olmadığı böylelikle ortaya çıkmış olsa da jüri onu dolandırıcılıktan suçlu buldu. Antidote'tan aldığı 116.500 doları geri ödemeye ve mahkeme masrafları olarak da 350.000 dolar ödemeye mahkûm edildi. Dördüncü kitabı *Labour*'un basımı, Nisan 2006'da süresiz olarak ertelendi ve hâlâ da basılmış değil.²⁶

LAUREL ROSE WILLSON, HER ŞEYİN KURBANI

1988 yılında satanik çocuk istismarı histerisi zirvedeyken (bkz. MICHELLE UNUTMAZ AMA İYİ SALLAR), ABD'de Lauren Stratford adındaki bir şahsın "Şeytan'ın Yeraltı Dünyası" (*Satan's Underground*) adlı kitabı piyasaya çıktı. Anlatılan hikâyeye, bu kadar sıradan isimli bir kitaba göre fazlasıyla sıradışıydı. Annesi, kızcağız henüz altı yaşındayken vasıfsız işler yapan bir adamın sağladığı hizmetlere karşılık ödeme olarak kızına tecavüz etmesine izin vermişti. Bunu pornografik fotoğraflar ve birtakım iğrençlikler takip etti. On beş yaşına geldiğinde evden kaçmış, annesiyle uzun süre önce iletişimi kesmiş olan babasını görmeye gitmişti. Ne var ki annesi iz sürüp onu bulmuştu. Lauren bir süre sonra annesinin eyaletler arası bir pornografi ağının parçası olduğunu tespit etmişti. O sıralar hayatı lise öğrencisi ve porno yıldızı olmak üzere ikiye bölünmüş ve pornografi ağının başındaki adamla, Victor'la tanışmıştı. Victor da onu satanizmle tanıştırmıştı. Bir keresinde kızcağız çocukların kurban edildiği bir ritüelin parçası olmayı reddedince, Victor onu içinde dört çocuğun cesedinin bulunduğu bir varile tıkmıştı. Kendisi de üç çocuk doğurmuş ama bu çocuklar da ritüellerde katledilmişti. Victor'un pençesinden kurtulmak için

uzun yıllar mücadele ettikten sonra başarılı bir terapist sayesinde normal yaşama dönmüştü.

Annesinin biraz asabi olması ve babasının annesinden ilk fırsatta koşarak uzaklaşması gibi küçük detaylar hariç, anlattığı korkunç satanik faaliyetler ve cinsel istismar hikâyeleri tamamıyla uydurmaydı. Kitabı hakkında pek çok şüphe dile getirilmişti: Anılarını anlatırken önemli yer isimleri, kişi adları ve tarihleri ısrarla vermemesi şüphelerin kaynağıydı. Lauren'e sorulduğunda bunu "kurbanları korumak için" yaptığını söylese de (Passantino, 1990) gerekçeleri inandırıcı bulunmuyordu.

Lauren'in kitapta hiç bahsedilmeyen bir kız kardeşi olduğu öğrenilince şüphelerin yerinde olduğu anlaşıldı. Kardeş Willow, her şeyden önce kız kardeşinin adının Lauren Stratford değil, Laurel Rose Willson (1941-2002) olduğunu söyledi. İkincisi, kitaptaki kronoloji de hatalıydı: Babaları aileyi Laurel'in kitapta söylediği gibi Laurel dört yaşındayken değil, dokuz yaşındayken terk etmişti. Bu bilgiyle, Lauren'in bahsettiği ilk cinsel istismar hikâyesinin gerçekliği şüpheli hale geliyordu. Dahası, böyle bir tecavüz olayının Willow'un bilgisi dışında olması imkânsız gibi bir şeydi.

Anlatılan diğer olaylar da gerçekte pek örtüşmüyordu. Henüz ergenlikte porno endüstrisinde çalışmaya başlayan bir genç kızın sosyal bazı problemleri olacağı varsayılır. Laurel Rose Willson şarkı söylüyor, piyano ve klarnet çalıyor, müzik yarışmalarında iyi sonuçlar alıyordu. Üstelik ders notları da muazzamdı.

On yedi yaşlarındayken okulu bırakan ve sürekli şehir değiştiren Laurel Rose cinsel istismar hikâyeleri anlatmaya başladı. İlk önce Willow'un eşini cinsel tacizle suçladı, fakat suçlamaları asılsız çıkınca psikiyatrist gözetimine verildi. Yeniden okula dönen Laurel bir süre sonra bu defa öğretim üyelerinden birini suçladığı yeni bir cinsel taciz hikâyesi uydurdu. Bir kez daha iddiasını doğrulayamayan Laurel, ilk intihar girişimine bu sırada başvurdu.

Takip eden yıllarda Laurel Rose Amerikan Hristiyanlığının harikulade dünyasına girdi ve eski takıntılarının yerini yeni takıntılar aldı: dünyadaki hayali ya da gerçek tüm iblisler! Her zaman ilgi çekmek için birtakım hikâyeler anlatan Laurel, kendini ve annesini

suçlamaya başladı. Bir dönem kör olduğunu iddia etti. Sohbet gruplarında ya da radyo programlarında yaşadığı cinsel tacizlerin hazin öykülerini anlattı.

1980'lerde ritüelistik çocuk istismarı histerisi patlak verince Laurel Rose treni kaçırmadı. O güne dek satanizmle ilgili tek kelime etmemiş olmasına rağmen artık kollarındaki yara izlerinin satanik ayinlerde kendisine zorla uygulatılan "kendini yaralama" ritüelinin eseri olduğunu söylüyor, sözde satanist hareketin Elliot ve Jonathan adlı iki lideri hakkında (kitabında bahsettiği Victor'un prototipleri) hikâyeler anlatıyordu.

Canlı bir dinleyici kitlesi önünde daha öncekilere göre bambaşka hikâyeler uydurmaya çalıştığından, kendisini dinleyen farklı insan gruplarının 1988'de yayımlanan kitabına tepkisi benzer olmuştu: "Bunlar daha önce duyduklarımıza benzemiyor." Bazıları Laurel Rose'un babasından tecavüzlere iştirak eden bir satanist olarak bahsettiğini hatırlıyordu; ama kitapta tam tersi bir durum görülüyor, satanik ayinlerden kaçmak için babasına sığındığı anlatılıyordu.

Kitabın basımının üzerinden iki yıl geçtiğinde, artık "kurgu dışı" statüsüne sahip değildi. Laurel Rose Willson için Lauren Stratford mahlası büyük bir hayal kırıklığına dönüştü. 30 yıl boyunca kendisine duyulan ilginin ve sempatinin ana kaynağı olan hikâyeler itibarını tamamen kaybetti. Artık 50 yaşındaydı ve kendisine göz kulak olacak kimse de yoktu. Ne yapabilirdi? Gerçekleri kabul edip insanlarla normal yoldan iletişim kurmaya başlayabilir miydi? Belki; ama öyle yapmadı. Madem kendisine duyulan sempatiyi kaybetmişti; daha fazlasını kazanmak için harekete geçme vakti gelmiş demektir! Bu yüzden Laura Grabowski olarak yeniden doğmaya karar verdi. Boynundaki haçı Davut yıldızıyla değiştirdi. "Yüce İsa" yerini "Şalom"a bıraktı. Laura Grabowski, Auschwitz-Birkenau'dan sağ çıkmış bir Yahudi olarak duygu sömürmeye hazırıldı artık!

Esasında hikâyelerini de çok değiştirmesine gerek kalmadı: Yaralarının müsebbibi olan satanistler gitmiş, yerine vahşi Nazi Josef Mengele ve yardımcıları gelmişti. Daha önce ayinde kesilmek üzere el konulan bebekler bu defa genetik deneyler için alıkonuyordu.

Laura bu defa kitap yayımlamadı, ama Yahudi hayırseverlerinin organize edilen etkinliklerde dersler ve piyano resitalleri verdi. 1997 yılında sahte soykırım anılarının yazarı Binjamin Wilkomirski ile mektuplaştı, aynı zamanda klarnetçi olan yeni ortağıyla Yahudi organizasyonlarında konser vermeye başladı. Oysa ki her ikisi de Yaser Arafat ne kadar Yahudi'ye ancak o kadar Yahudi'ydi.

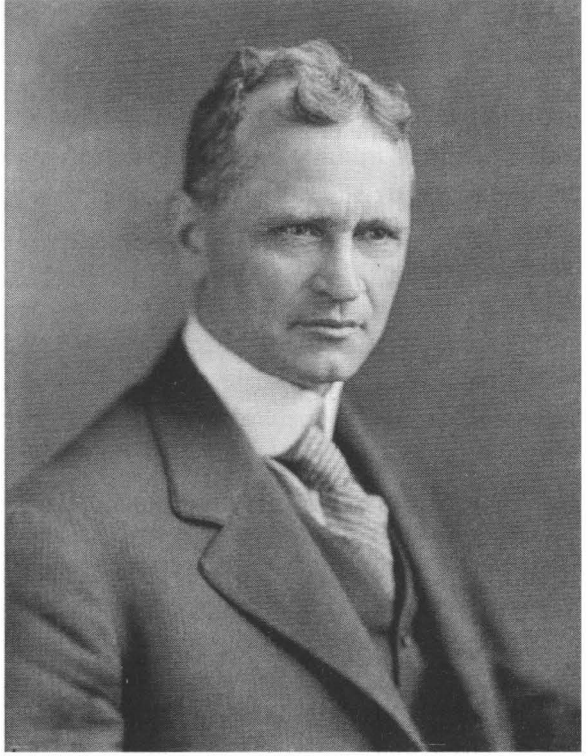
LAWSONOMY: HAYATA, EVRENE VE HER ŞEYE İLİŞKİN BİR ZİKZAK TEORİSİ

Alfred William Lawson (1869-1954) başlarda o denli normal bir karakterdir ki, bu özelliği onu diğer onca kafayı kırmış tipin arasından sivriltilip öne çıkarır. Profesyonel beyzbol oyuncusu olarak başladığı kariyerinde bir ara havacılığın öncülerinden oldu. 20. yüzyılın ilkyirmi yılında Amerika'da uçaklar daha çok askeri amaçlarla ve posta taşımak için kullanılırken Lawson Airplane Company uçakların yolcu taşınmasında kullanılmasına önyak oldu. Ne var ki 1921 yılında Lawson'ın ticari başarı hayalleri yerle bir oldu. O ana dek ABD'de yapılmış en geniş uçağı, 26 koltuklu, duşlara ve kuşetlere sahip lüks yolcu uçağını yapmıştı ama uçak bir talihsizlik eseri daha ilk uçuşunda kanadı ağaca çarptığı için yere çakılmıştı.

Bu olaydan sonra Lawson'ın yeni kariyeri sahte filozofluk oldu. Bu yoldaki ilk adımını 1904'te *Born Again* (Yeniden Doğmak) adlı kitabını yayımlayarak zaten atmıştı. Kitap roman adı altında yayımlansa da içeriğinin romanla uzaktan yakından alakası yoktu. Denizci John Convert'in serüvenleriyle herhangi bir romandan farksız başlayan kitapta çok geçmeden sıradışı olaylar gelişmeye başlıyordu:

Bir kez daha konuştuğumda, "Benim dilimi anlayabiliyor musunuz madam?" diye sordum. Sonrasında sesli bir yanıt değil, tuhaf bir "izlenim" aldım: "Boş laflarını değil, düşüncelerini anlayabiliyorum." "Peki ya sen..." diye telepatik olarak devam etti, "bu sıradışı başkalaşıma bir açıklama getirebiliyor musun?" (Lawson, 1904)

Alfred W. Lawson.

Convers, telepatik olarak muhabbet ettiği Arlette adlı kadından, onun doğanın tüm sırlarını ve kanunlarını çözmüş bir halkın hayatta kalan son üyesi olduğunu öğreniyor. Kitabın kalanı da bu kanunlarla ilgili. Bu yüzden sayfalar ilerledikçe kitap bir roman olmaktan çıkıp et yemek ya da bencillik etmek gibi eylemlerin ahlaki bir eleştirisine dönüşüyor:

İyi Hristiyanlar aslan ve kuzunun ne zaman barış ve ahenk içinde birlikte uyuyacaklarını kaygıyla merak ederler. Oysa belki koyun da kendi cesedinin Hristiyanların bitmek bilmez iştahını doyurmayacağı o günün ne zaman geleceğini bilmek istiyordur. (Lawson, 1904)

"Yeniden Doğmak" idealistin biri tarafından kaleme alınmış çığı-rından çıkmış bir roman olarak görülebilirse de, *Lawsonomy Cilt 1*'in (1922) –en azından yazarı tarafından– sıradan bir kitaptan öte, bilimsel bir çalışma olduğu iddia edildi:

Lawson'ın doğumu, insanoğlunun yeryüzünde varlık gösterdiği ilk günden bu yana yaşanmış en mühim olaydır... Lawson'ın *Nüfuz Kanunu* ve *Zikzak-ve-Girdap Hareketi* ile mukayese edildiğinde, Newton'ın kütleçekim kanunu bir alfabe, Kopernik ve Galileo'nun buluşlarıysa sonsuz bilginin küçük kırıntılarıdır. (Grant, 2006)

Yaklaşık 40.000 kelimelik kitaptaki 29 bölümde Lawson kozmoloji, biyoloji, fizik, hukuk, ekonomi ve daha pek çok disiplini kucaklayan bir dünya görüşü anlatır. Anlatılanların büyük bölümü kabul edilen bilimsel bilgilerimizle çelişir. Elbette bunun nedeni "mevcut bilimin her şeyi tam olarak anlayamamasıdır"; ama şans bu ya, Lawson bu gediği kapatmış ve eksik olan her şeyi açıklamıştır. Görünüşe göre Lawson kitabı yazmadan evvel Spinoza'nın *Etik* kitabını da epey karıştırmış, hatta *Lawsonomy Cilt 1*'de Spinoza'nın matematiksel yazım tarzını da taklit etmeye çalışmış ama pek başaramamıştır. Kitabın nasıl bir kitap olduğu hakkında az da olsa fikir sahibi olabilmeniz için, pek çoğu deşifre edilemeyecek anlamsız sözlerin bir kısmını seçerek aktarmaya çalışacağım. Başlamak için 1. Bölüm'deki şu birkaç tanıma bakalım:

Lawsonomy hayatın ve her şeyin kendine ait olan bilgisidir. Lawsonomy hayata, ne olması gerektiğini söyleyen teoriler üzerinden değil, olduğu gibi bakar. Lawsonomy'de güya âlim denilen o adamlara ve de onların kendine münhasır teorilerine yer yoktur. Her şey ispatlanabilir ya da gerekçelendirilebilir olmalıdır, yoksa o bir Lawsonomy olmaz. Lawsonomy şeyleri olması gerektiği gibi değil, oldukları gibi ele alır. Fanteziler değil hakikatler, yanlışlar değil doğrular,

görüntüler değil bilgiler... İşte bunlar Lawsonomy'nin mem-
baidir. (Lawson, 1935)

Lawson'ın ortaya koydukları o tarihteki yeni fizik için çıtır çe-
rezden başka bir şey değildi. Mesela en mühim kanunu "nüfuz
kanunu"ydu: Bu kanuna göre tüm hareket daha yoğun cisimlerin
daha az yoğun cisimlere nüfuz edebileceği prensibine dayanır. Aynı
prensip düşük yoğunluklu cisimler perspektifinden "emme" olarak
adlandırılır. Cisimler havada asılı kalamazlar, çünkü arzın merkezi
bu cisimlere bir emme kuvveti uygular ve cisimler de oraya doğru
nüfuz ederler. Lawson'a göre nüfuz, basınç ve emme kavramları in-
san metabolizması da dahil insanın varoluşundaki tüm fenomenle-
ri açıklama kudretine sahiptir:

Bir oluşumun temel prensibi büyüme amacıyla dış madde-
nin içine girişmeye kalkışmasından ileri gelir ve bu kendi-
ni oluşturan maddenin merkeze meylettiği bir tür emme
hareketidir... Buna karşılık basınç da onu merkezden dışarı
iter.

Cinsiyetler arasındaki farklar da Lawsonomik prensiplerle
açıklanabilir:

Erkek cinsiyet oluşumu iç basıncın dışarıya uzanması, ka-
dın cinsiyet oluşumu da iç emme kuvvetinin içeriye uzan-
masından kaynaklanır. (Lawson, 1935)

Lawson'ın en gizemli keşiflerinden biri de *Zikzak ve Girdap
Hareketi*'dir. Teorisinin bu kısmı hiçbir şeyin doğrusal ya da dai-
resel hareket yapamayacağını ifade eder. Kuzeye giden bir gemi-
nin güvertesinde olduğunuzu varsayın. Geminin iskele tarafından
sancak tarafına, yani batıdan doğuya yürüdüğünüzü düşünün. Bu-
rada düz bir çizgiyi takip etmiş olduğunuzu düşünebilirsiniz ama
Lawson'a göre bundan daha saçma bir açıklama olamaz. Sabit bir

nokta esas alınır saadece batıdan doğuya değil –geminin kendi hareketinden ötürü– aynı zamanda güneyden kuzeye hareket etmiş olursunuz. Bu doğrunun ne kadar eğrileştiği geminin hızına göre olan görelî hızınızla alakalıdır. Esasında Lawson bu söylediklerinde son derece haklıdır ama bu hiçbir bilim insanının "kanun" diyebileceği cinsten süper ve yeni bir bilgi değildir. *Zikzak ve Girdap Yasası* suya düşerseniz ıslanacağınızı söylememin afilî bir halidir ve spesifik bir iş görmez.

İşte bu kadar boş olan *Lawsonomy Cilt 1'i Mentallite* (Mentalite) ve *The Almighty* (Ulu Güç) adlı iki cilt daha takip etti. Lawson ayrıca birkaç düzine çalışmasını daha yayımlattı. Kendini, 2000 yılda bir gelen bir tür öğretmen olarak gördüğünden (*Time*, 1952), 1943 yılında o sırada iflas etmiş olan Des Moines Üniversitesi'ni kampüsüyle birlikte satın aldı ve akredite olmayan Des Moines Lawsonomi Üniversitesi'ni kurdu. Bu üniversiteye kayıt ücretsizdi ama en az on yılda mezun olunabildiğinden epey sabır gerektiriyordu. Eğer 20 yıl daha devam ederseniz "Bilgidar" (*Knowledgian*) unvanı alabildiğiniz bu üniversiteye kadınlar alınmıyordu ve derslerin içeriği Lawson'ın yüreğinden dökülenlerden oluşuyordu. Ne var ki bu güzide üniversite bir süre sonra vergi kaçırma şüphesiyle soruşturmaya tabi tutuldu.

Lawson'ın halk arasında yüzünü gösterdiği son tarih senatonun kendisini Küçük Ölçekli İşletme Komitesi üstünden sorguladığı 1952 Mart'ıydı. Lawson'ın duruşma için vakti olmadı. En son akıllarda kalan, 50 yaşındaki Senatör Blair Moody'ye söylediği "Tanrım! Evladım, eğer benden tüm bu şeyleri anlatmamı isterseniz zihnimi çökertirsiniz... Ve ben tüm insanlığın faydasına olacak büyük felsefî fikirler düşünüyorum" sözleri oldu (*Time*, 1952).

LEE ISRAEL VE DURMAK BİLMİYEN DAKTİLOLARI

Lee Israel ününü sunucu Dorothy Kilgallen ve aktris sunucu Talulah Bankhead'in biyografilerini yazarak kazandı. Fakat 1980'lerin sonunda işler kötü gitti: Israel'in kaleme aldığı, kozmetik kraliçesi

Estée Lauder'ın 1985'te yayımlanan biyografisi eleştirmenler tarafından yerden yere vuruldu ve okurlar bu kitaba beklenen ilgiyi göstermedi.

Yaşadığı hayal kırıklığı o kadar büyük oldu ki, Israel daha sonra bu zamanlar için "Ruh sağlığımın en iyi olduğu zamanlar diyemem" diyecekti. Ev kedi pisliğiyle dolmuş, sineklerce işgal edilmişti. "Elaine adındaki zeki, güzel barmen" ile yaşadığı vahşi romantizm onu içkiye ve finansal sıkıntılara düşürmüştü (Mallon, 2008). 21 yaşındayken ölen Jersey adlı kedisinin yerine aldığı Doris'in veteriner masrafları bardağı taşıran son damla oldu ve Israel yoldan çıktı.

Bir biyografi yazarı olarak Israel'in pek çok kütüphanedeki el yazması ve taslak koleksiyonlarına erişimi vardı. 1990 baharında aktris Fanny Brice tarafından yazılmış üç mektubu kütüphaneden çorabına sokarak dışarı çıkardı ve tanesi kırkar dolardan otograf simsarlarına sattı. Simsarlar ona materyallerin içerikleri ne kadar ilginçse o kadar pahalı olacağını söyleyince Israel daha ilginç içerikli mektuplar elde etmenin farklı bir yolunu buldu: Gitti, bir dizi eski daktilo ve bir yığın eski kâğıt satın alarak olmayan bir tarih yarattı. Üstelik bir biyografi yazarı olarak yeteneği ve deneyimi sayesinde bunu başarıyla yaptı. Yazdığı mektuplar yazarların hayatlarına cuk oturdu; üstelik stilleri de ayırt edilemez benzerlikteydi. Israel ünlülerin hayatlarından sıradan olayları da mektupların konusu haline getirdi. Mesela film yıldızı Louise Brooks (1906-1985) bir mektubunda stüdyo şefi Harry Cohn'a (1891-1951) "Kedim kendisinden daha sevimli kıl yumakları kustu" yazabiliyordu. İmzaları taklit etmek için yatay duran TV'yi ışık kutusu olarak kullanıyordu. Simsarlar Israel'in elindeki mektupları satın almak için resmen kuyruğa girdiler. Israel kurduğu tezgâhta Brice ve Brooks'tan başka, oyun yazarı Noël Coward ve Lillian Hellman'ın, yazar Dorothy Parker ve Edna Ferber'in ve daha nicelerinin mektupları vardı. Israel'in daktiloları makine gibi işliyordu. 15 ay gibi bir süre zarfında 400'e yakın mektubu "okuttu".

Israel'in başını derde sokan ilk mektup Noël Coward'a (1899-1973) aitti. Mektup, Coward'ı tanıyan bir koleksiyoncunun eline düşmüş, koleksiyoncu da Coward'ın mektupta kendi

homoseksüelliği hakkında olağandan fazla samimi olduğunu fark etmişti. Bu tehlikeyi bir şekilde başından savan Israel, edindiği bu tecrübeden sonra taktik değiştirmeye karar verdi: Artık kütüphanelere gidip orijinal mektupları iyice etüt edecek, sonra eve gelip taklitlerini yapacak ve ondan sonra da kütüphaneye giderek orijinal ile taklit olanı değiştirecekti. Taktik tuttu. Israel bu yolla elde ettiği orijinal mektupları "manyak sabıkalı" adındaki bir aracı yoluyla satıyor, bundan hiç vicdan azabı da duymuyordu. Ona göre "mektuplar ölümler diyarındandı. Doris ve ben yaşıyordum" (Mallon, 2008).

Israel 1992'de FBI'ın gözlerinin üzerinde olduğunu anladı. Her gün evden çıktığında içinde daktilo olan bir çantayı çöpe atıyordu. Bunu fark eden polisler bir gün onu suçüstü yakaladı. Hâkimin yufka yüreğine şükretsün, bu işten sadece altı aylık ev hapsi ve beş yıllık adli kontrolle yırttı.

Bu olaydan on beş yıl sonra, 2007 yılında Barry Day tarafından derlenen "Noël Coward Mektupları" kitap olarak basıldı. Eleştirmenlerden sağlam övgü alan kitabın karton kapak baskısı yapıldığında bir önceki kitapta var olan iki mektubun artık yerinde olmadığı, kitaptan çıkarıldığı görüldü. Israel'in yayın dünyasına yaptığı son kıyak bu oldu.

Israel, Ağustos 2008'de sahtekârlık günlerini anlattığı "Beni Affedebilir misiniz?" adlı kısa bir kitap yayımladı. Kitabın adı sizi Israel'in yaptıklarından pişman olduğu yönünde aldatmasın: Sadece uydurduğu mektuplardan birinde yer alan, Dorothy Parker'a ait bir cümle...

LOTT'UN GEÇERSİZ ARAŞTIRMASI VE ATEŞLİ DESTEKÇİSİ

Maryland Üniversitesi'nden kıdemli ekonomi araştırmacısı John R. Lott Jr. (d. 1958) Amerikan siyasetindeki muhafazakâr kesimin temsilcisi ve "daha çok silah, daha az suç" fikrini vurgulayan bazı kitapların yazarıdır. Lott bu kitabında gerçekleşmiş adli vakaların %98'inde mağdurların bir silah göstermesi halinde suçlunun cayacağını kanıtladığını öne sürdü. Söylediklerine göre Lott bu sonucu 2000 vakayla

ilgili yaptığı mülakatlardan çıkarmıştı. Mülakatları paylaşması istendiğinde bilgisayarının hard diskinin geri döndürülemez biçimde arızalandığını ve elinde yedeklerinin olmadığını ileri sürdü.

Lott internette acımasız eleştirilere maruz kalıyordu; ta ki 2000 yılında son derece ateşli bir destekçisi ortaya çıkana kadar. Mary Rosh adındaki destekçi, eski öğrencilerinden biriydi ve hocası hakkında aklında kalan tek fikri, "Bugüne dek gördüğüm en iyi profesördü" fikrini internette girdiği her sayfada paylaşmaktan kendini alamıyordu (Morin, 2003).

Blog yazarı Julian Sanchez, Rosh'un fikirlerinin Lott'unkilerle olan aşırı benzerliğinden kuşkulandı ve ipuçlarının peşine düştü. Bir süre sonra Rosh'un bilgisayarındaki sabit IP numarasıyla Lott'unkilerinin aynı olduğunu, başka bir deyişle yorumların Lott'un bilgisayarından yazıldığını keşfetti. Rosh'un sadece hocasını övmediği, pek çok çevrimiçi kitap satış sitesinde de Lott'un kitaplarının altına ateşli yorumlar yazdığı ortaya çıktı. Sanchez bulgularını internette yayımladığı yazının sonunda "Gençler gibi takılmak için biraz yaşlı değil miyiz, Dr. Lott?" diye soruyordu (Morin, 2003).

LOURDES HACCI VE MERYEM'İN ŞİFASI

Pireneler'in yamaçlarında bulunan hac kenti Lourdes, bir çifte düzenbazlık mevkiidir. Hem İsa'nın annesi Meryem'in burada görüldüğü iddia edilir, hem de buraları ziyaret etmek mucizevi bir şekilde şifa dağıtır.

Meryem görme hikâyeleri yaygındır. Bazen sadece halüsinasyon biçiminde ortaya çıkar (yani görüldüğüne dair hiçbir sıradışı fiziki delil bırakmaz), bazense dışsal bir fizik fenomenini Meryem gibi algılamak şeklinde, bir illüzyon olarak. Bu konuda yapılmış bir literatür araştırması 1928-1971 yılları arasında her yıl beş tane olmak üzere toplamda 210 Meryem görme vakasının rapor edildiğini ortaya koymuştur. Bu vakalar sadece Meryem'i gördüğünü bir yerlere bildirenlerin deneyimleridir ve gördükleri görüntünün zihinlerinin kendine oynadığı bir oyun olduğunu düşünen ya da bu deneyimlerini kendine saklayanların sayısı bilinmemektedir.²⁷

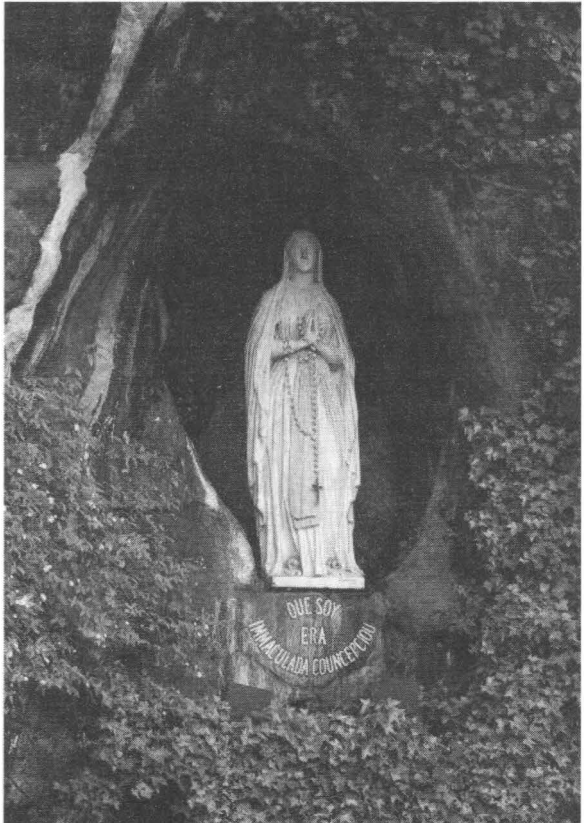
Lourdes'u onlarca benzerinden farklı yapan ise görüldüğü iddia edilen şeyin aslında Meryem bile olmamasıdır.

11 Şubat ve 16 Temmuz 1858 tarihleri arasında Bernadette Soubrious (1844-1879) Lourdes'daki Massabielle'de bulunan bir mağarada toplamda 18 defa Meryem görme deneyimi yaşamıştır. Soubrious kendi Meryem'ini "aquero" olarak tanımlıyor; yani Güneybatı Fransa'ya ait Gaskon lehçesiyle konuştuğunu söylüyor. Ne var ki kasabalılar olayı daha fazla sahipleniyorlar. Soubrious Meryem'i üçüncü görüşünden sonra yerel rahip olaya dahil oluyor ve Soubrious'a gördüğü şahsın Bakire Meryem olup olmadığını soruyor. İlk başta Soubrious tüm görünümünde kızın tutarlı bir şekilde aynı yaşlarda (on dört) ve vücut ölçülerinde olması sebebiyle (bu yaş ve ölçülerin de Vatikan'ın Kutsal Bakire imajıyla uygun düşmemesi nedeniyle) bunu reddediyor. Ne var ki rahiple yaptığı birkaç konuşma sonrasında işler değişiyor. Soubrious 25 Mart'taki görüntünün kendisine "Ben lekesiz gebe kalanım" diye kim olduğunu ilan ettiğini iddia ediyor (Carroll, 1985). Bu ilan, on dört yıl önce Papa IX. Pius tarafından dile getirilen kutsal bakire Meryem'in lekesiz gebeliği hikâyesiyle tamamen uyumluydu.²⁸ Bu büyük bir mucize demekti!

Soubrious'un deneyimleri biraz şiirsel dil katılarak cilalandı. Meryem'in yaşı yavaş yavaş artırıldı: Önce on dört beyanından vazgeçilip, "on altı, on yedi yaşlarında" oldu. Daha sonra da yirmiye çıkarıldı (Carroll, 1985). Bir de heykel dikildi ama mağaraya dikilen Meryem heykeli her nedense Soubrious'un gözlemlerini değil, arzu edileni yansıtıyordu: En az yirmi yaşlarındaydı ve Soubrious'un gözlemlerinden 40 cm uzundu.²⁹

Lourdes'da dağıtılan mucizevi şifa meselesine mucize kavramını da bir tanımlayalım. Yaşadığımız dünya birtakım temel fizik kurallarıyla tanımlıdır. Örneğin, gerçekleşen her şeyin bir nedeni vardır; eğer bir kestane ağacı görüyorsanız, biri tarafından bir yerden sökülüp de oraya dikilmediyse, daha önce oraya düşmüş bir kestaneden çimlenip çıktığını bilebilirsiniz. Bu sonuç her zaman aynı nedenden ortaya çıkar. Bir kestane ağacı kestaneden filizlenir, bozuk paradan değil. Ve kestaneden de ancak kestane ağacı çıkar,

elma ağacı, gazoz ağacı ya da lüks otomobil değil. İşte mucize denilen şey, bu bir dizi kuraldan en az birini atlayabilen şeydir. Eleştirel bir gözlemci, mucizevi şifanın en azından birinci kuralı çiğnediğini kolaylıkla fark edebilir. En iyimser bakış açısıyla bile rutubetli ve rüzgârlı bir Fransız mağarası ziyaret etmeyle ya da diğer hacıların vücut artıklarının da içine karıştığı bir suyla yıkanmayla (oradaki banyo suyu günde sadece bir kez değiştiriliyor) eklem ağrılarının yok olması arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmak imkânsızdır. Mümkün olsaydı dahi bu defa da yukarıda bahsettiğimiz ikinci kural devreye girerdi: Bir hac seyahatinin bir hacıya şifa vermesi çok nadir gerçekleşen bir olaydır, vermemesi ise fazlasıyla sık. Yani aynı neden her zaman aynı sonucu yaratmıyor. Acaba Bakire Meryem

Lourdes'un Kutsal
Bakire'si.

herkese aynı ilgiyi göstermiyor mu? İşin aslı, Meryem'in hacıların iyileşme talepleriyle yakından ilgilenip onlara bir mucize bahsettiği olay sayısı tesadüfi olarak nitelenebilecek kadar azdır. Zaten mucizeler sadece var olmamakla kalmaz, olamazlar da.

Bu önermeyi 1670 tarihli *Tractatus Theologico-Politicus* adlı kitabında rasyonel bir biçimde öne süren ilk kişi Benedict de Spinoza'dır (1632-1677). Mucize demek doğa kanunlarının birkaç dakikalığına askıya alınması, örneğin ben bu kitabı yazarken yerçekiminin ortadan kalkması ve bir süreliğine benim havada yüzmem demektir. Spinoza'ya göre bu absürddür, çünkü ezelden beri var olan ve değişmeyen doğa kanunlarının kusursuz çalışması zaten Tanrı'nın müthiş görü ve bilgisinin bir eseridir. Dolayısıyla Tanrı'nın bir an için fikir değiştirip belli bir durum için bu kanunları işletmekten vazgeçmesi tutarlı değildir (zira bu Tanrı'nın bilgisinin kusurlu olduğu çıkarımına neden olur). 17. yüzyılın hâkim olan dini fikirlerin dışında, Spinoza'nın dediği şey dünyanın doğa kanunlarının bir sonucu olarak inşa olduğudur. Dünyanın bu görünümünün arkasında doğa kanunlarının olmadığı başka bir dünyanın var olduğu fikri de absürddür, çünkü doğa kanunlarının olmaması demek dünyanın varlığını daha fazla sürdürememesi demektir zaten. Dolayısıyla mucize dediğimiz şey olsa olsa yine doğa kanunlarına uygun olarak gerçekleşen ancak bizim anlamaktan henüz çok uzak olduğumuz fenomenler olabilir.

Tüm bunları bir kenara bıraksak bile Lourdes'daki gerçekleşen mucizelerin ahım şahım şeyler olduğunu söylemek zor. 1857'den beri Lourdes'da gerçekleştiği düşünülen 67 doğaüstü iyileşme vakası kayda geçmiştir. Kulaklara gerçekten ümit verici gelse de doktorların ilaçla tedavi (ya da tesir) arasında neden-sonuç ilişkisi kurmadığı bazı kendiliğinden iyileşme durumlarından daha fazlasını anlatmıyor. Modern çağda kulaklara inanılmaz gelebilir ama Multiple Sclerosis (MS hastalığı) güya Meryem'in Lourdes'da iyileştirdiği iddia edilen hastalıklardan biridir. İddia sahiplerinin bilmediği şey, MS hastalığının seyir sürecinde Lourdes'a gidilmese bile ani iyileşmelerin olabileceğidir. Yani MS'in iyileşmesi Spinoza'nın "mucize dediğimiz şey olsa olsa yine doğa kanunlarına uygun olarak

gerçekleşen ancak bizim anlamaktan henüz çok uzak olduğumuz fenomenler" tanımına "Tanrı'nın Meryem'e verdiği görevden" daha çok uyar. Bu arada Lourdes'u her yıl 5 milyon hastanın ziyaret ettiği düşünülürse tablo daha iyi görülebilir. 19. yüzyılda bu ziyaretlerin sayısı daha az olmalıdır, zira şifa turizmi henüz başlamamıştır ama yine de yaklaşık 100 milyon inançlının mağarayı ziyaret etmiş olabileceği düşünülebilir. Bu sayılara bakılırsa 67 tane iyileşme vakası devede kulak kalır. Zaten hayatında hiç Lourdes'u ziyaret etmemiş 100 milyon kişiyi ele alırsanız muhtemelen onlarda da aynı sayıda iyileşme vakasına rastlarsınız.

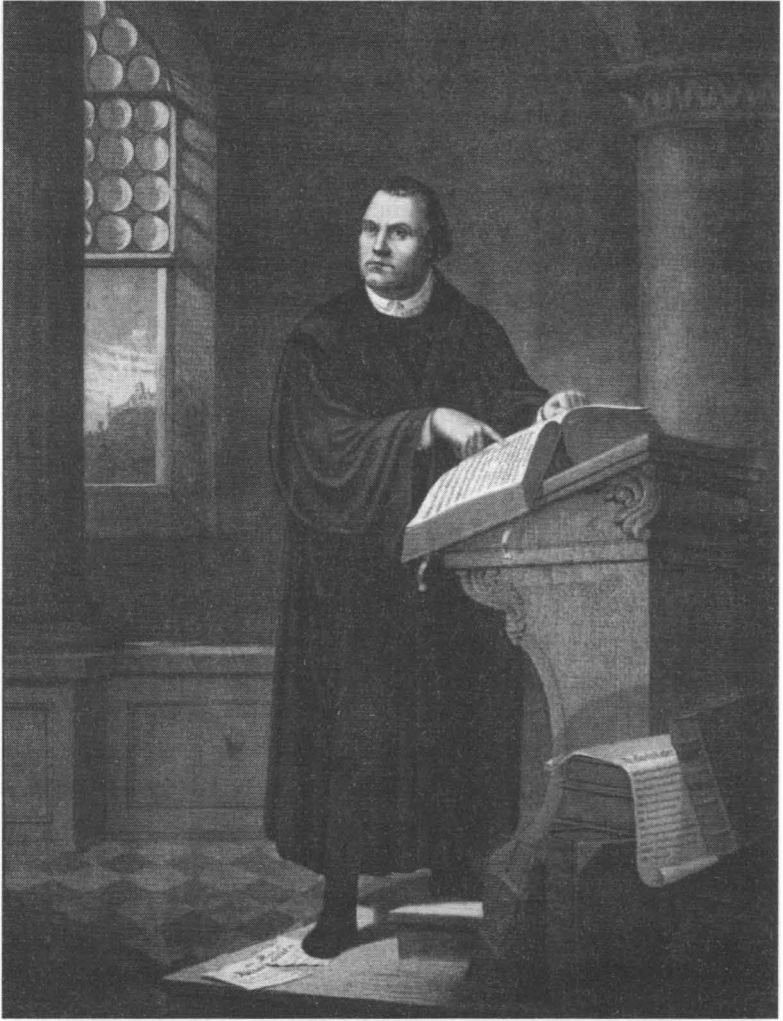
Bakire Meryem'in tıbbi pratikleri karşısındaki en iyi argüman onun şifasının sadece "doğaüstü" vakalara özgü olduğu, "gerçekten imkânsız" vakalarda başarı gösteremeyeceğidir. Mucizelerin fizik yasalarıyla sınırlı olmaması yukarıda açıklandığı gibi kayda değer bir önermedir. Down sendromlu birilerinin Lourdes'u şifa bulup terk etmemesinin nedeni, 21. kromozomun hastalığa neden olan ilave kopyasının birden bire ortadan kaybolmasının fiziken imkânsızlığıdır. Histerektomi ile rahmi alınmış bir kadının Lourdes'da yeni bir rahme kavuşup dönmesi ya da ölmüş birinin dirilmesi fizik kanunları uyarınca mümkün değildir. Bu gerçek 1977'de Hollanda TV kanalı Het'te yayınlanan Cherry Duyns'a ait belgeselde kısmi felçli biri tarafından kısa ve öz bir biçimde dile getirilmiştir: Mağarada tekerlekli sandalyesi üzerinde demeç veren adam, "Gördüğünüz üzere burada birçok koltuk değneği asılı ama bir tane bile tekerlekli sandalye yok" (Duyns, 1977).

MARTIN LUTHER'İN DÜZ DÜNYASI

Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bir keşişi olan Martin Luther (1483-1547) Dünya'nın düz olduğuna inanıyordu, çünkü İncil'de yazdığına göre dünyadaki tüm insanlar İsa'nın ikinci gelişine

* Lourdes'da iyileşen hastalar hastalık nedeniyle kullandıkları şeyleri asıp giderler. Belgeselde konuşan şahıs, koltuk değneğiyle gelip sağlam gidenlerin bıraktıkları değneklerden bahsediyor. (ç.n.)

Dr. Martin Luther kilisede dünyanın düz olduğunu açıklıyor.

şahitlik edeceklerdi ve eğer dünya yuvarlak olsaydı Dünya'nın diğer yarısındaki insanlar İsa'nın gelişini kaçırmışlardı. Luther buna dayanarak Dünya'nın düz olduğuna ve bu düzlüğün sadece üst tarafında insan yaşadığına kesin olarak hükmetti.

MARY TOFT, HAKİKİ TAVŞAN KIZ

23 Nisan 1726'da altı yıldır evli olan üç çocuk annesi Mary Toft, memleketi olan Godalming, Surrey'de bir tavşana rastladı. Tavşanı yakalama hayaliyle peşinden koştu ama beceremedi. Haftalarca düşünebildiği tek şey tavşanın lezzetli bacağı olmuştı. Hatta ve hatta rüyasında tavşanı nar gibi kızartıp yediğini görmüştü. Bu şiddetli arzusun nedeni, birkaç haftadır hamile olmasından ötürü aşermesi olabilirdi. Bazı hamilelerin kül tablası ya da çimento aşerdiği düşünülürse tavşan makul bir istekti, ama Mary ve kocası için tavşanı satın alma yoluyla temin etmek biraz tuzluydu.

Aynı yılın Temmuz ve Ağustos aylarına denk gelen üç haftalık bir süreçte Mary iki tane tanımlanamayan yumru dünyaya getirdi; üstüne hamilelik belirtileri göstermeye de devam etti. 27 Eylül'de epey bir hastalandıktan sonra aynı zamanda ebe olan kayınvalidesi başında beklemeye başladı. Derken kadın domuz akciğeri ile domuz bağırmasının karışımına benzer başka bir şey doğurdu. Kocası hemen Guildfort yakınlarında yaşayan ve 30 yıldır doğum vakalarıyla ilgilenen Cerrah John Howard'a haber verdi. Haberi alıp gelen Howard, birkaç gün sonra kadının domuzun daha önce çıkmamış diğer parçalarını doğurmasına yardım etti. Bir ay daha geçtikten sonra Howard yeniden çağırılmak zorunda kaldı: Artık Mary her gün bir tavşan doğurmaya başlamıştı.

John Howard en şöhretli meslektaşlarına bu tuhaf vaka hakkında birer mektup yazdı. Bir süre sonra gazeteler tavşanların rahim maceralarına ve doğurulduktan sonra bazen on sekiz saate kadar yaşayabildiklerine dair hikâyelerle dolup taştı. Görünüşe göre Mary'nin uterusundaki şiddetli spazmlar tavşanların kemiklerini kırıyordu ve bebek tavşanlar dünyaya yekpare gelemiyor, hatta genelde derileri bile olmadan doğuyorlardı.

Mary toplamda dokuz tavşan doğurunca günlük git gel seyahatleriyle baş edemeyeceğini anlayan Howard, Mary'yi Guildford'daki evine taşıdı. Kraliyet ailesinin cerrahı Nathanael St. André ve Galler Prensi'nin özel kalemi Samuel Molyneux, Howard'ın evine gelerek

Mary'yi ziyaret ettiler. St. André gördüklerinden ve duyduklarından çok çabuk ikna oldu ve konu hakkında hızla çok satanlar listesine girmeyi başaran bir kitapçık yazdı. Daha sonra Kral I. George kendi eşrafından bir başka cerrahı, Cyriacus Ahlers'i Howard'ın evine yolladı. Ahlers 21 Kasım'da krala yazdığı raporda tüm olayın incelikli hazırlanmış bir tezgâh olduğunu bildirince ateşli bir tartışma başladı. Herkes Mary'nin tavşan doğurabilmesine yönelik kendi açıklamasını savunuyordu. Pek çoğu için olay, hamile kadınların hayvanlardan uzak durması gerektiği, çünkü bebeğin bundan etkilenebileceği yönündeki geleneksel inancın kanlı canlı bir ispatıydı. Rahiplere göre şeytanın açık bir işiydi bu. Kimisi Mary'yi hayvanlarla ilişkiye girmekle itham edecek kadar ileri gitmişti. Tek bir meslek grubu olayın bir an önce aydınlatılmasını istiyordu, o da tavşana olan talebin bıçak gibi kesilmesinden mustarip olan kasaplardı. Zira Elizabeth İngiltere'sinde yamyamlığı yasaklayan yasa, "Bir kadının doğurabileceği her şeyi yemek yasaktır" diyordu (Seligman, 1961).

Kral I. George akıllıca bir karar verdi. 29 Kasım tarihinde o güne dek 17 tavşan ve bir dizi uzuv doğuran Mary'nin Londra'daki Lacy's Bagnio'ya (*Lacy'nin Banyosu*: bir tür hamam) taşınmasını ve saygın doğum uzmanı Sir Richard Manningham'ın gözetimine verilmesini emretti. Mary oradayken çeşitli doktorlar tarafından –ve tıbbi amaçlar taşımayan başkaları tarafından– gözlemlendi ve incelendi.

Mary burada doğum sancıları çekmesine karşın hiç tavşan doğurmayınca kısa sürede düzenbaz olarak nitelendirilmeye başlandı. Üstüne Bagnio'nun kapıcısı Thomas Howard 4 Aralık akşamı Mary'nin kendisini bir tavşan bulmaya razı etmeye çalıştığını ihbar etti. Mary yalan söylediğini reddetmekte ısrar etti; ta ki Manningham kendisine gizemi çözebilmelerinin tek yolunun bilim adına vajinasını kesip açmaları ve rahmini incelemeleri olduğunu söyleyene kadar. Nihayet 7 Aralık 1726'da Mary tezgâh kurduğunu itiraf etti.

Mary tutuklandı ve kendisine dava açıldıysa da cezası uygulanmadı ve Godalming'e geri gönderildi. 1727 Ocak ayı sonunda Elizabeth adını verdiği gerçek bir kız çocuğu doğurdu.

Mary Toft, 1726.

Mrs Mary Toft
Painted by Roelf Bolt at London
 — 1726 —

Peki... Niçin 23 yaşındaki bir kız vajinasına ölü tavşanlar sokup daha sonra tavşan doğurduğunu iddia eder ki? Kendisi hakkındaki günümüz belgesellerinden biri bu nedeni "aptallığı ve aksi tabiatı" olarak tahmin ediyor (Seligman, 1961). Aptallığı belki de bu aldatmanın neden sistematik planlamadan yoksun doğasını açıklıyor. Eğer Mary planlama kabiliyetine sahip olsaydı Londra'ya gönderilmeden evvel yanına birkaç tavşan almayı akıl ederdi. Ayrıca ilk seferinde domuz parçaları doğurup sonra tavşana dönmesi de planlama eksikliğinin bir göstergesi.

Ve işte bu da benim varsayımım: 23 yaşında, altı yıldır evli olan, üç çocuk anası, yoksul Mary Toft, günlerden bir gün eşinin ilgisi-
ni çekmeye muktedir bir şey yapar (ilk doğum). Sonra bunu tekrar
eder (ikinci doğum). Mary bir profesyonel olan kayınvalidesinin il-
gisini çekmeyi bile başarır (üçüncü doğum). Eğer onu motive eden
gerçekten de bu ilgiyse, üçüncü doğumundan sonra hikâyeye kocası
ve kayınvalidesini de katacağı bir şey olmalıydı, ki bu tezgâha en
azından Joshua'nın yardımı olmadan zaten devam edemezdi. Belki
de onun ilgi manyaklığına kocası da sahipti. Eğer değilse bile eşi onu
finansal bazı vaatlerle ikna etmiş olmalıydı (ve bu da nedensiz değil-
di: Her gün bir tavşan doğurduğu sıralarda Kral I. George ciddi cid-
di aileye kraliyet yardımı yapmayı düşünüyordu). Eğer bu depresif
varsayım doğruysa Mary'nin gerçekten de çok sefil bir hayatı olmalı.
Ne talihsizliktir ki tarihin kendine ilgi gösterdiği tek olay onun bir
dolandırıcılık suçlusu olarak nitelendirildiği bu olay oldu.

Mary Toft hakkında kimisi 19. yüzyılda bir koleksiyon ögesine
dönüşen pek çok kitapçık yazıldı ve bu kitapçıklar günümüzde hâlâ
revaçta. Özellikle de cildi tavşan derisinden olanlar.

MELVIN EARL DUMMAR'IN YOL MACERALARI

Gizemli eksantrik milyarder Howard Hughes (bkz. HAYALET YA-
ZARLIK & JENIFFER PROJESİ) 5 Nisan 1976'da öldüğünde 2 milyar
dolara yakın bir serveti ardında bıraktı. Ölümünü müteakip hafta-
larda hiç vasiyet bırakmadığı anlaşıldı. Yaşadığı sürece birkaç kez
vasiyet yazmaya kalkıştıysa da hepsi ya ortadan kaybolmuş ya da
imzalanmamıştı.

27 Nisan 1976'da, Mormon Kilisesi'nden (bkz. MORMON
SMITH VE ALTIN -YUMURTLAYAN- LEVHALARI) üst düzey bir yetkili
masasında kendisini bir zarfın beklediğini gördü. Zarftaki mektup
Howard Hughes tarafından imzalanmıştı ve Mormon Kilisesi'ne
önemli miktarda bir servet bağışladığını bildiriyordu. İlk bakışta bu
bağış o kadar da tuhaf görünmüyordu, zira Hughes ölümünden yir-
mi yıl önce Mormonlarla yakın ilişkiler kurmuş, eşrafından en az
bir düzine kişi Mormon Kilisesi'ne kaydolmuştu. Mormon Kilisesi

mektubu Hughes'un servetiyle meşgul olan mahkemeye sunarak orijinalliğinin teyidini talep etti.

Vasiyetnamede adı geçenlerden biri de bir benzin istasyonunda pompacı olarak çalışan -ve Mormon olan- Melvin Earl Dummar'dı. Pompacının Hughes'ın kendisini neden hatırladığına yönelik bir teorisi vardı: Dummar 1968 yılının Ocak ayında Utah'ın çölü andıran yollarında araç sürerken yol kenarında yerde yatan bir adam görmüştü. Hemen durmuş, üstü başı perişan ve bir kulağından kan geliyor halde yerde yatan adamın bir dilenci veya serseri olabileceğini düşünmüş ama yine de onu hastaneye götürmeyi teklif etmişti. "Serseri" Dummar'ın hastane teklifini reddetmiş, ondan kendisini Las Vegas'a götürmesini istemişti. Dummar kabul etmiş ve bütün bir gece süren yolculuktan sonra adamı Sands Hotel'e (Hughes'un sahip olduğu) bırakmıştı. Meçhul adam bir de kendisinden bir çeyreklik istemiş ve almıştı. Ayrılırken adam Dummar'a Howard Hughes olduğunu söylemişti. Dummar'a göre Hughes'un kendisine 150 milyon dolarlık bir servet bırakmasının nedeni, ölümünden sekiz yıl önce birlikte yaşadıkları bu maceraydı.

Bu hikâye inzivaya çekildikten sonra hayatını küçük ve saçma şeyler peşinde harcayan Howard Hughes'un son zamanlarındaki yaşam biçimiyle kusursuz bir biçimde uyuşuyordu. Ne var ki mahkemeler sadece gerçeklere bakar. Baktığı gerçeklerden biri de Dummar için epey kötü sonuç verdi: 1978 Nisan'ında vasiyetname üzerinde Dummar'ın parmak izleri keşfedildi ve Haziran'da vasiyetname bir sahtekârlık ürünü olarak kayda geçti.

Bu olaydan 30 yıl sonra Dummar tekrar harekete geçti. Kendince yeni ve sağlam kanıtları vardı. Mesela Dummar'ın onu bulduğu bölgede Hughes'e ait birkaç maden işletmesi vardı. Ancak 2007 yılında hâkim hikâyeyi bir kez daha çöpe attı.

Hughes'un servetinden pay almaya çalışan tek kişi Dummar değildi. Milyarderin ölümünden sonra sayısız eş ve sayısız gayrimişru çocuk miras talebinde bulundu. Sözde mirasçılar arasında iki Afro Amerikalı kadın da vardı, ki bu iddialar Hughes'un ne kadar katı bir ırkçı olduğu ve çevresinde siyah görmeye dayanamadığı gerçeğiyle pek uyuşmuyordu.

Bu arada söylemeden geçmeyeyim: Dummar'ın hikâyesi 1980 yılında Jonathan Demme tarafından "Melvin ve Howard" adıyla beyaz perdeye aktarıldı.

MEMORANDUM 46

Sallantılı 70'lerin sonunda, daha sonra *Memorandum 46* olarak adlandırılacak *Siyah Afrika ve Amerikan Siyah Hareketi* adlı bir doküman Afro-Amerikan aktivistleri arasında elden ele dolaşmaya başlamıştı. 17 Mart 1978 tarihli dokümanda ABD Başkanı Jimmy Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski'nin önerdiği, Amerika'daki siyahi liderliği ve Afro-Amerikanlar ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin nasıl baltalanabileceğine yönelik hükümet stratejisi yer alıyordu.

Memorandum 46 her yerde konuşulmaya başlanınca ABD hükümeti dokümanın olası zararlı etkilerini öngörerek tüm enerjisini aktivistleri belgenin sahte olduğuna ikna etmeye ayırdı. Carter yönetimi, ellerini kalbine koyarak dokümanın uydurma olduğunu beyan etti. 1980 Eylül'ünde Ulusal Güvenlik Konseyi, dokümanın NSC Politik Analiz Komitesi gibi, gerçekte olmayan bazı oluşumlardan bahsettiğinin altını çizdi. 1982 yılında CIA'de görev yapan bir yönetici, Memorandum 46'nın alışıl gelmiş Sovyet oyunlarından biri olduğunu öne sürdü. Bir de ortaya gerçek Memorandum 46 olduğu söylenen, içinde epey sıkıcı politik analizlerin olduğu başka bir doküman daha çıkmıştı. Fakat tüm bu çabaların zerre faydası olmadı. Memorandum 46 geri dönmesi mümkün olmayan, yaydan çıkan bir oktu artık. O günden bu yana elden ele dolaşmaya devam etti ve günümüzde de internette dolaşımını sürdürüyor. Pek çok Afro-Amerikan için doküman gerçek ve asıl sahte olan hükümetçe öne sürülen iddia ve deliller.

Ne var ki dokümanın sahteliğine yönelik en ikna edici argüman, dokümanın yazarı olduğu söylenen Zbigniew Brzezinski'ye ait: "Geri zekâlı sahtekârlar ismimi bile doğru dürüst yazmayı becerememişler."

MENDEL'İN KUSURSUZ BEZELYELERİ

1866 yılında Brno'daki St. Thomas Manastırı'nda Agustinyan bir rahip olan Gregor Johann Mendel (1822-1884), bezelyeleri çaprazlamasıyla ilgili bir makale yayımladı. Müteakip on yıllarda makale pek dikkate alınmadı ama Mendel'in kalıtım üstüne yaptığı deneyler 1900'den itibaren çığır açıcı olarak görülmeye başlandı. Mendel bugün modern genetiğin babası olarak anılıyor. Ne var ki 1936'da istatistikçi Ronald A. Fisher, Mendel'in deney sonuçlarını inceleyerek bulduğu sonuçların gerçek olabilmek için fazla iyi olduğunu öne sürdü. Mendel'in gerçekten hile yapıp yapmadığını öğrenmek pek mümkün değil. Mendel sadece en iyi sonuçları cımbızladı mı? Verileri tamamen kendisi mi uydurdu? Mendel, ne sonuç almayı beklediğini bilen manastır bahçıvanları tarafından mı kandırıldı? Bu soruların yanıtlarının bugün anlaşılmasına imkân yok. Bu yüzden modern bilimin yazılı olmayan kurallarından biri de teorinizi üzerine inşa ettiğiniz ham veriyi gün gelip birilerinin incelemesi için saklamanız gerekliliğidir.

Kısaca *HortScience* olarak anılan, *Journal of the American Society for Horticultural Science* adlı hakemli dergide yayımlanan "Dünya'daki Bezelyeler" başlıklı şu imzasız metin olası bir senaryo öneriyor:

İlk başta sadece Mendel vardı; yapayalnız düşüncelerini yalnız kendisi düşünüyordu. Sonra "Bezelye olsun!" diye buyurdu ve bezelyeler oldu. Bunun iyi olduğunu gördü. Sonra bezelyeleri bahçeye ekti ve "Büyü, çoğal, kendi kendini ayırt et ve sınıfla" diye buyurdu. Onlar da bunu yaptı. Her şey yolundaydı. Sonra Mendel bezelyelerini toplayıp onları yuvarlaklar ve buruşuklar olarak ikiye ayırdı; yuvarlakları baskın, buruşukları ise çekinik olarak adlandırdı. Her şey

* Tüm metinde İncil'in Yaradılış bölümünün hicvi bir uyarlaması yapılıyor. "Tanrı 'ışık olsun' diye buyurdu. Işık oldu. Bunun iyi olduğunu gördü..." (ç.n.)

yolundaydı. Ama Mendel dört yüz elli yuvarlak bezelyenin, yüz iki kırıksık bezelyenin olduğunu gördü. İşte bu iyi değildi. Yasalara göre her bir kırıksık bezelyeye karşılık üç yuvarlak bezelye olmalıydı. Ve Mendel kendine şöyle buyurdu: "Tanrı aşkına! Bunu bir düşman yaptı. Gecenin örtüsü altında bahçeme kötü bezelyeleri ekti." Ve Mendel haklı öfkesiyle ceza-yı kesti: "Sizi gidi lanetli ve şeytan bezelyeler, benden uzak durun ve sıçanlarla farelerin yemi olmak için karanlıktaki yerinizi alın!" diye buyurdu ve geriye üç yüz tane yuvarlak, yüz tane kırıksık bezelye kaldı. Her şeyin yolunda olduğunu gördü. Her şeyin çok ama çok yolunda olduğunu gördü. Ve Mendel yayımladı! (Anon, 1972)

MESMER'İN HAYVANİ MANYETİZMASI

Teolojist ve doktor Franz Anton Mesmer (1734-1815) tıp eğitimini Viyana'da aldı. Aydınlanma akımının bir temsilcisiydi ama tuhaftır, onu yerin dibine sokan da bu oldu. Isaac Newton'ın yerçekimi hakkındaki fikirlerinden etkilenen Mesmer, gezegenlerin insan sağlığı üzerinde de etkisi bulunması gerektiğini düşündü. *De planetarum influxu in corpus humanum* (Gezegenlerin insan bedenine etkisi üzerine) adlı bilimsel incelemesi 1766'da yayımlandı.

1770'lerin başında mıknatıslarla hastalıkları iyileştirdiğini iddia eden bir Cizvit'le, Maximilian Hell ile tanıştı. Mesmer kendi teorisi ile Hell'in pratiklerini birleştirdi ve 1773'te kronik histeri sahibi Fräulein Österlin'e demir yüklü bir sıvı vererek tedavi etmeye kalkıştı. Österlin iyileşmişti. Kısa bir süre sonra hastaların iyileşmesi için mıknatıslara da ihtiyacı olmadığını, parmağını vücut üzerinde gezdirmenin yeterli olduğunu keşfetti ve buna da "hayvani manyetizma" dedi. Ona göre bu manyetizma, tüm kozmosu dolduran ve gezegenlerle insanlar arasında sirkülasyonda bulunan bir sıvıydı. Manyetizma vücutta serbestçe dolaşabiliyorsa sağlık, bir nedenle engelleniyorsa hastalık anlamına geliyordu.

Mesmer'e göre teorisinde doğaüstü hiçbir şey yoktu, zira ona göre hayvani manyetizma yerçekimi kadar gerçektir. Aslında iki

fenomen önemli bir farklılık gösteriyordu: Yerçekimi diye bir şey gerçekten vardı ama hayvani manyetizma yoktu.

1777'de Mesmer üç yaşından beri kör olan 17 yaşındaki piyanist Maria Theresia Paradis'i tedavi ettiğini iddia etti. Mesmer'in artık daha az "aydınlanmacı" ve daha çok "sahtekâr" olduğunu da tam olarak bu olayla birlikte söyleyebiliyoruz, çünkü her nedense Maria Theresia'nın gözleri sadece ve sadece yanında Mesmer'den başka kimsenin olmadığı zamanlarda görüyordu. Bu olaydan sonra Viyanalı doktorlar arasında alay konusu olan Mesmer şehri terk etti ve manyetik tedavilerinin moda olacağı Paris'e yerleşti. Burada gelirini hastaları tek tek tedavi ederek değil, tıbbi olarak daha başarılı olduğu bilinen grup tedavisi yöntemiyle epey artırdı.

Mesmer'in terapisinin sırrının ne hayvanlıkla ne de manyetizmayla ilgisi vardı. Sözde terapisi telkine ve kendi kendini telkine dayanıyordu. Fräulein Österlin gibi bir hastaya daha öncesinde tedavi sırasında neler olacağı anlatılıyordu: "Hayvani manyetizma vücudunda serbestçe gezinmiyor ve bu da sende histeriye neden oluyor. Bu manyetizmayı manipüle ederek onu engelleyen şey neyse bizler onu ortadan kaldıracğıız. Bu blokajın ortadan kalkmasıyla histerin de tedavi edilmiş olacak." Mesmer hastanın yeterince ikna edilmesi halinde kendi bedenini algılayış biçimini değiştirebileceğini biliyordu. Mesmer gerçekten saf bir fiziki fenomenle ilgilendiğini düşündüğünden bu fikirden nefret eder, ama aslında kendisi psikolojinin babalarından biri sayılır. Zira yine bugün iyi bildiğimiz psikolojik tekniklerden biri olan "grup terapisinin" bireyler üzerinde daha etkin bir telkin sağlayacağını anlamış ve uygulamıştır. Normalde her bir hastanın kendini tamamen Mesmer'e bırakması mümkün olmayabilir, ancak grup terapisinde bir başkasının tedaviye yanıt verdiğini gören hasta da kendini bırakır ve o da yanıt vermeye başlar. Mesmer'in hastaları yüksek sesle çığlıklar atarlar, su gibi terlerler ve kasılarak yere yıkılırlar.

Mesmer tedavisini satabilmek için *Ahenk Topluluğu* adında bir girişimde bulundu. İsteyen herkes, bir gizlilik yemini ettikten –ve tabii ki Mesmer'e yüklü bir meblağ ödedikten– sonra terapinin sırlarını öğrenebiliyorlardı. Bu sıralar Paris'in Mesmer hakkında kafası

epey karışık. Paris'in yarısı Mesmer'i vizyoner bir insan olarak görürken, diğer yarısı –doktorların büyük bir kısmı bu yarıya dahildi– onun bir şarlatan olduğunu düşünüyordu. Bu fikir ayrılığı o kadar kızıştı ki, XVI. Louis'nin de olaya dahil olması gerekti. Kral, Antoine Lavoisier ve Benjamin Franklin gibi iki meşhur bilim insanını Mesmerizm'i araştırmaları ve bir rapor sunmaları için görevlendirdi.

İkili Mesmer'in iddialarını sınadıkları toplamda on altı tane deney gerçekleştirdi. Bir grup denek, hayvani manyetizmayla tedavi edildiklerini düşünüyorlar, fakat tamamen anlamsız uygulamalara tabi tutuluyorlardı. Kontrol grubu ise gerçekten de hayvani manyetizmayla tedavi edilmeye çalışılıyor, ama onlar da kendilerine ne yapıldığını bilmiyorlardı. Bu kontrollü deneyin sonucunda, insanları iyileştirenin hayvani manyetizmayla tedavi edilmek değil, edildiğini düşünmek olduğu, deneklerin manyetize edilmiş suyu ve ağaçları, manyetize edilmemiş olanlardan ayırt edemedikleri ortaya çıktı. Lavoisier ve Franklin 1785 tarihli raporlarında şöyle diyorlardı:

Hiçbir delil hayvani manyetizma sıvısının varlığını ortaya koyamamıştır. Olmayan bir sıvının doğal olarak etkisi de yoktur; grup terapisinde görülen şiddetli etkiler ise dokunmaya, harekete geçen hayal gücüne ve duyularımızı uyaran şeyleri kendimize rağmen tekrarlamaya yönlendiren o istem dışı kopyalamaya bağlıdır. (Shermer, 2002)

Mesmer bu olaydan sonra önce İngiltere'ye gitti, sonra da anavatanına geri döndü. Adı İngilizcede Mesmerize etmek (*to mesmerize*) olarak yaşıyor ve "büyülemek" anlamında kullanılıyor. Mesmer'in fikirleri Lavoisier ve Franklin'in raporundan 225 yıl sonra bugün, manyetik kolyeler, manyetik taban keçeleri ve kedi yatakları olarak hâlâ para ediyor!

MEZARDAN GELEN SAMİMİ MEKTUP

Kimin gerçekten dostunuz olduğunu hiç merak ettiniz mi? 2007 yılında Amir Vehabović etti. Bosna'da yaşayan Amir, epey bir

vakit ve çaba harcayarak bu sorunun yanıtını bulmaya çalıştı. Rüşvetle resmi ölüm belgesi ayarladı ve boş tabuta cenaze töreni hazırlamayı kabul eden bir cenaze organizasyon şirketiyle anlaşmayı başardı.

Amir, sözde naaşının toprağa verildiği gün mezarını çok iyi açıdan gören bir yere saklandı. Amacı, cenazeye davet edilen 46 kişinin kendisinin sonsuzluğa uğurlandığı sırada nasıl davrandığını görmektir. Merakla neler olacağını beklerken tabut taşıyıcılar ufukta görüldü. Katılanların tabutu taşıyanları geriden izlemeleri gerekiyordu ama nedense cenaze alayı ziyadesiyle tenhaydı. Görünen o ki Amir'in cenazesine tek kişi katılmıştı: Annesi.

Çok değil, 45 dakika sonra tüm konuklar Amir Vehabović imzalı bir mektup aldılar. Mektupta şöyle yazıyordu:

Tüm sevgili "dostlarıma",

Bazılarınızı ilkokul günlerinden beri tanıyorum. Bazılarınızla da son birkaç yılda yakınlık kurdum. "Cenazeme" dek hepinizi yakın arkadaşım olarak nitelendiriyordum. Bu yüzden bir tanenizin bile beni son yolculuğuma uğurlamaya gelmediğinizi gördüğümde hayret ettim, üzüldüm, hatta sinirlendim. En azından bazılarınız gelseydi ve gelemeyenler adına üzüntülerini ve çiçeklerini sunsalar. Elveda demeye bir kişi dahi gelmez mi yahu? Oysa ben dostluğumuz için yaşamıştım. Benim için hayatın kendisiydi dostluk. O hep bahsettiğiniz ebedi dostluğun erdemlerinden ne ara vazgeçtiniz? Demek ki dostluk anlayışlarımız çok farklı. Sahte ölüm evrakı alabilmek için epey para harcadım. Boş bir tabutu taşımaları için cenaze görevlilerine epey rüşvet ödedim. Bu cenaze töreninin yıllardır birbirimize yapıp durduğumuz türden sağlam bir şaka olacağını düşünüyordum. Öyle olmadı. Artık sadece son bir mesajım var sizler için: "Cenazem" sahnelenmiş bir oyun olsa da, siz onu hakikat sayabilirsiniz, çünkü hiçbirinizi tekrar görmeyeceğim. (Vehabović, 2007)

MICHAEL NEWITT, ÇAKMA 007

2005'te yaşadığı iflastan sonra Michael Newitt'in (d. 1967) durumu epey kötüydü. Yatının 200.000 sterlinlik liman kirası da dahil tüm faturalarını ödemedede güçlükler yaşıyordu. Suffolk'taki liman yönetimi yatı başka bir yere nakletmeye kalkışınca Newitt düşük özgüvenini ateşleyecek bir hikâyeyle çıkageldi ve liman müdürüne aslında bir gizli ajan olduğunu ve bu yatın da şu an üstüne olduğu işin bir parçası olduğunu söyledi. Bir de tutup adama Devlet Sırları Yemini adı altında bir tür gizlilik sözleşmesi imzalattı.

Müteakip süreçte Newitt bir ajan hayatı yaşaması için gereken eksikliklerini tamamladı: Silahlar (aslında kurusıkıydılar. Ya-tağının başındaki komodine bile koymuştu ki böylece karısı da yalanlarına inansın), arabası için sesli ve ışıklı siren cihazı (bir defasında yerel polis taklidi yaparak M6 otoyolunda sarhoş bir sürücüyü tutuklamaya kalkışmıştı), kulaklıkları olan dört polis telsizi (hiçbiri çalışmıyordu) ve kimlik belgeleri. Newitt kendine bir de unvan vermişti: St. Michael ve St. George Nişanı Sahibi (CMG) Şövalye (*James Bond - Rusya'dan Sevgilerle* filminde Bond'a verilen unvan).

Sahte kariyeri boyunca Newitt polis memurlarını defalarca kandırabildi, ta ki 2008 Nisan'ına dek. O gün Newitt, Hinckley'deki polis karakolunu arayıp uyuşturucu ticaretiyle ilgili önemli bilgilere sahip olduğunu bildirdi. Askeri geçmişi de olan Lee Smith adlı polis, konuşunun kendini James Bond ile aynı rütbelerle tanıttığından işkillendi. Newitt'i yakın takibe alan Smith, kimliğinin sahte olduğunu anladı ve kısa bir süre sonra onu tutukladı. Yakalandığında Newitt'in bir copu, üç tane de havalı tüfeği vardı. 2008 Ekim'inde 2 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

MICHELLE UNUTMAZ AMA İYİ SALLAR

Michelle Pazder (bekârlık soyadı Smith) bir dönem modayı belirleyebilen insanlardan biri olmuştur. 1980 yılında daha sonra evleneceği terapisti Lawrence Pazder ile birlikte kaleme aldığı *Michelle*

Remembers (Michelle Unutmadı) adlı ritüelistik istismarlar hakkındaki yanıltıcı kitabı birkaç yıl boyunca manşetlere konu oldu. Muhtemelen bir tür ikili delilik ya da toplu delüzyondan ortaya çıkan kitapla ilgili asıl soru, Michelle'in mi yoksa kocasının mı daha çılgın olduğudur.

Depresyondan mustarip bir resepsiyonist olan Michelle Smith, günlerden bir gün Lawrence Pazder ile terapiye başlar. Görünüşe göre Pazder üniversitede transferans ve karşı-transferans olgularının anlatıldığı gün okulu asmış ve profesyonel meslek etiği anlatılırken de arka sırada uyuyakalmıştı. Bu yüzden ne Michelle'in anlattıklarının yalan olabileceğinden şüphelendi ne de aralarında doğan aşka engel olabildi. İkilinin terapi seanslarında Michelle hipnoz altındayken British Columbia, Victoria'da yaşarken sahip olduğu ama unuttuğu, iyi niyetli bir terapistin ancak "kurgu" olarak nitelendireceği türden anılarını yeniden hatırladı. Bu anılara göre, Michelle'in adının Virginia Proby olduğunu anımsadığı annesi kızını bazı satanik ayinlerde yer almaya zorlamıştı. Kaybolan anılarına göre, Michelle'in 1955-1956 yıllarında yaşadığı hayat esaslı bir korku filminden ibaretti. 5 yaşındaki kız, bebeklerin kurban edilmesi gibi pek çok ayinsel cinayete, yılanların ve kedilerin kesilmesine, kan içilmesine ve pek çok cinsel sapkınlığa şahit olmaya mecbur edilmişti. Ne var ki anlatılan tüm bu hikâyelerin hiçbirinin kanıtı yoktu. Michelle dinle ilgili bir şey bilmeden büyüdüğünü iddia ediyordu ama görgü tanıkları onun çocukluk döneminde ailesiyle her pazar düzenli olarak kiliseye gittiğini anlatıyorlardı. Eski komşuları bahsi geçen işkenceleri duymamış olmalarının imkânsız olduğunu, evlerin duvarlarının o kadar kalın olmadığını söylüyorlardı. Michelle, bir defasında terebentin içerek, diğerindeyse ayakkabı cilası yiyerek zehirlenmişti, ama her ikisi de kendi girişimiydi. Ailesi onu acil servise yetiştirmişti.

Sağ olsunlar, Michelle'in anılarını şeytanın bizi nasıl ele geçirebileceğinin müthiş bir örneği olarak değerlendiren Amerikan köktendinci Hristiyanları sayesinde kitap en çok satanlar listesine girdi. Ritüelistik istismar hikâyeleri dünya çapında ilgi uyandırdı ve şaşılacak düzeyde bir hasara neden oldu. İngiltere, Rochdale'de

bulunan çocuk esirgeme kuruluşları kitabı fazla ciddiye alarak on altı çocuğu ailesinin elinden aldı. Kuzeydoğu İngiltere'de bulunan Teesside'lı pediatri uzmanları, çok kısa bir sürede 121 ritüelistik istismar vakası keşfetti. Hollanda'daki Oude Pekela'da aile hekimi Fred Jonker ve eşi Letje Jonker-Bakker, bir annenin çocuğunda anal zorlanma (daha çok aynı yaştaki bir arkadaşıyla bir şeyler denemiş olabileceklerini gösteren) tespit etmesi üzerine teyakkuza geçtiler ve küçücük kasabada 215 satanik çocuk tecavüz vakasının olduğu inancına yol açan kitlesel bir histeriye neden oldular. Bir ara bu alçak olaylara neden olan karanlıklar prensine yardım ve yataklık edenlerin palyaçolar olduğu düşünüldü ve nefret onlara yöneldi. De Bolderkar adlı çocuk yuvası ise karanlık gücün muhasebesinin tutulduğu başka bir yer oldu: Yuva çalışanları birden anne babaların çocuklara ensest istismarda bulunduklarını keşfettiler. Bu sonuca, çocukları anatomik olarak birebir üretilmiş çıplak insan maketleriyle oynattırarak ulaştılar. Bu yöntemin bütünüyle güvenilir olmadığı kanıtlanmış olmasına rağmen on dört çocuk evlerinden alıkondu. Bazı veliler suç itirafında bulundu, fakat polisler bu itirafları alırken yasaklanmış sorgulama tekniklerini kullanmıştı ve sonuçta hiçbir ebeveyn ceza almadı. 22 yıl sonra, 2010 yılı Nisan ayında De Bolderkar'ın vârisi, henüz dört yaşındayken babası tarafından istismar edildiği gerekçesiyle ebeveynlerinden alıkonan kadına "makul düzeyde finansal destek" ödemesinde bulundu. Dava böylelikle kapanmış oldu (Haenen, 2010).

Görüldüğü gibi, histerinin verebileceği zararın büyüklüğünü önceden tahmin etmek pek mümkün değildir.

MILLI VANILLI İLE ŞARKI SÖYLEMEK

Müzik manipülasyona açık bir piyasadır. Klasik müzik albümlerinin çoğu bir eserin en iyi icralarından yapılmış kolajlardır. Pop müzik tarafında ise şarkıyı söyleyenle "grubun yüzü" olarak öne çıkarılanın farklı kişiler olması gayet alışılmış bir durumdur.: The Monkees, Village People, Bay City Rollers ve Spice Girls bu

numaranın iyi bilinen örnekleridir. Genelde canlı performanslar da görüldüğü gibi değildir. Dolly Parton'dan Britney Spears'a kadar pek çok yorumcu, performansları sırasında şarkıyı canlı söyleme riskini almazlar ve playback yaparlar. Ancak hile başka bir şey; hem de en büyük Amerikan müzik ödülünü alma noktasına kadar varan bir hile.

Ünlü müzik ikilisi Milli Vanilli, şarkıların albüm kapağında görünen tiplerden başka insanlarca seslendirildiği Boney M gibi bir başka grubun da mimarı olan, Alman müzik prodüktörü Frank Farian (d. 1941) tarafından yaratıldı. 1988 baharında Farian, "Girl You Know It's True" şarkısı üzerinde çalışıyordu. Brad Howell, Johnny Davis ve Charles Shaw'ın müzikal kaliteleri hakkında diyebileceği hiçbir şey yoktu ama görsel olarak iş yapacak gibi değillerdi. Farian'ın Fab Morvan ve Rob Pilatus ile görüştüğü bir gün çözüm kendiliğinden gelişti. İki şarkıcı profesyonel bir müzik kariyeri için can atıyordu. Farian'a göre çok yetenekli değildiler ama gayet iyi görünüyorlardı ve dansa karşı da yetenekleri vardı. Prodüktörün şansına, kayıt mühendisi, yorumcular ve stüdyodaki akıllı havada müzisyenler hariç hiç kimse Farian'ın prodüksiyonlarında kimin ne iş yaptığını bilmezdi. Hatta plak şirketi Arista bile en ufak bir fikre sahip değildi. Çıkış single'ları "Girl You Know It's True" piyasaları altüst etti ve hemen ardından başarılı bir albüm geldi. Albümde vokaller yine Howell, Davis ve Shaw'a aitti. Albüm *Girl You Know It's True* ve *All or Nothing* adlarıyla iki farklı versiyon olarak piyasaya sürüldü. Milli Vanilli'nin sıradaki üç single'ı da Avrupa ve Amerikan listelerinin zirvesine ulaştı.

1989 Ocak ayına gelene kadar Morgan ve Pilatus üç dalda Amerikan müzik ödülünün sahibi oldu ve bir ay sonra da var olan en büyük müzik ödülü, En İyi Yeni Sanatçı dalında Grammy'yi kazandı. Tam da bu zamanlarda grupta bir tuhafılık olduğu söylentileri yayılmaya başladı. Birkaç ay sonra, 1989 Temmuz'undaki bir konser sırasında teknik bir arıza meydana geldi ve *Girl You Know It's True* playback'i sırasında bant takıldı, ilk dört kelime art arda tekrar edip durdu – ve ironik bir şekilde beşinci kelime *True*

(Doğru) kelimesiydi. O yılın sonularına doğru çıktıkları bir performansta kayıt bir türlü çalmaya başlamadığı için Pilatus ve Morvan sahneyi kaçarak terk etti. Tam soyunma odasına girdiklerinde şarkı vokallerle birlikte boşlukta çınlamaya başladı.

Dedikoduların artarak yayılmasına neden olan şey sadece yaratılan illüzyonun parçalanması değil, aynı zamanda Pilatus ve Morvan'ın hırslıydı da. İkili Farian'dan sıradaki albümde şarkıları kendilerinin seslendirmesine izin vermesini istedi. Farian da –gerçekten iyi bir nedenle– bunun kötü bir fikir olduğunu ifade etti. Nihayet 14 Kasım 1990'da Milli Vanilli'nin gerçek vokallerinin Pilatus ve Morvan olmadığını itiraf etti. İki buçuk yıl süren bu tezgâh 11 milyon albüm ve 30 milyon single satışıyla sonlandı.

Bu itiraf Grammy Ödülleri jürisinin kandırılmış hissetmesine neden oldu. Zira albümün *All or Nothing* versiyonunda vokaller hanesinde "Fab ve Rob" yazıyordu (bu ibare daha sonraki *Girl You Know It's True* versiyonunda kaldırılmıştı). Bu nedenle 19 Kasım 1990'da gruptan Grammy Ödülü'nü iade etmeleri istendi.

Daha sonra bir dizi Amerikan tüketicisi Pilatus, Morvan, Farian ve plak şirketi Arista hakkında yargıya başvurdu. 1991 yılında single başına 1 dolar, albüm başına 2 dolar, CD başında 3 dolar ve konser bileti başına da 2,5 doların iadesine karar verildi.

Farian'ın kariyeri bu düzenbazlıktan zarar görmedi. Plak şirketi Arista yaptığı kârdan o kadar memnundu ki Farian'ın gelecek projeleriyle ilgilenmeye devam etti. Pilatus ve Morvan da kariyerlerine Rob ve Fab olarak devam etmeye karar verdiler. Kendi ceplerinden finanse ettikleri *We Don't Give Up a Fight* single'ı sadece 2000 satarak onlar için fiyasko oldu. Müzik işinde sekiz yıl daha süründükten sonra Pilatus kokain bağımlılığı yüzünden yürüyen bir saatli bombaya dönüştü. 1990'da bir intihar girişimi, 25 yaşındaki bir kadına cinsel tacizden ceza alması, bir dizi kavgâ ve araba kazası ertesinde 2 Nisan 1998'de Frankfurt'taki bir otel odasında altın vuruş yaparak hayatına son verdi. 2007'de ikilinin kariyerini beyaz perdeye aktarmaya dönük bir proje belirdi ama henüz ortaya bir film çıkmış değil.

MITTERRAND'IN GÖZLEMEVİ OLAYI

1959 yılının son aylarında Fransa'da meydana gelen olaylar tarihinde *Affaire Observatoire** adıyla anılmaya mahkûm olmuştur. Bugün yani elli yılı aşkın bir süre sonrasında bile hâlâ ve hâlâ olayların üzerindeki giz perdesi kalkmamıştır.

1959 yılının sonbaharında Fransız meclisi seçimlerini henüz kaybeden François Mitterrand, Başbakan Charles de Gaulle'ün beşinci cumhuriyetinin karşısındaki azimli bir rakipti. Mitterrand'ın solcuların lideri olmasının karşısında sosyalist ve komünistlerin sayısız fraksiyona bölünmesi ve her birinin kendine ait bir lideri olması gibi pek çok zorluk vardı. Takip eden aylarda Mitterrand'ın pozisyonu ılımlı soldan aşırı sola kaydı ve kendini De Gaulle'ün fikirlerinin tam zıttında bir yerde konumlandırarak Fransız sömürgeci olan Cezayir'in bağımsızlığını kazanması yönünde fikir beyanında bulundu.

16 Ekim 1959 gününün erken saatlerinde Mitterrand Paris'teki Lüksemburg Bahçesi'nin kuzeybatısında yer alan evine gitmek üzere Guynemer Caddesi'nde aracını sürerken lacivert bir Peugeot 403'ün takibinde olduğunu fark etti (araçtan şüphelenmişti, çünkü Cezayir'in bağımsızlığı yönündeki görüşleri nedeniyle daha önce de ölüm tehditleri almıştı). Ailesini olası bir hayati tehlikeden korumak için doğrudan eve gitmek yerine aracını Lüksemburg Bahçesi'nin güneyine sürdü. Auguste-Comte Caddesi'ndeki eski gözlemevi yakınındayken birden direksiyonunu sola kırdı ve aracı kaldırıma park edip içinden fırladı. Parka doğru koşan Mitterrand tırabzanların üstünden atladı ve çitin ardına saklandı. Şüpheli araç oradan geçerken makineli tüfekle Mitterrand'ın aracını taradı. Sonrasında yapılan incelemelerde Mitterrand'ın sağ araç kapısında yedi kurşun deliğine rastlandı. Kurşunlardan biri doğrudan sürücü koltuğuna isabet etmişti. Gözlemevi Bulvarı'na giden Mitterrand, 5 numaralı evin kapısını çaldı ve kapıyı açan kapıcıdan yardım istedi.

* Fransızca, "Gözlemevi Olayı" (ç.n.)

Cadde sakinleri çoktan polisi aradıklarından polisin intikal etmesi çok sürmedi.

Takip eden günlerde sol kanat Mitterrand'ın arkasında birleşerek saf tuttular. Normalde birbirleriyle muhatap bile olmayacak, faşizm karşıtları, anti-Gaullist olanlar, sömürge karşıtları, sosyalistler ve komünistler bir araya gelip güçlü bir birlik oluşturdular ve saldırı karşısındaki infiallerini dile getirdiler. Mitterrand her fırsatta faillerin Cezayir'de değil, Fransa'da aranması gerektiğini dile getirdi. Saldırının kaynağının hükümet olabileceği ve Başbakan De Gaulle'ün bunda parmağı olabileceği iması yapılıyordu. Mitterrand solun idolü olmak için yaşadıklarını zekice politik hamleler yaparak etkili bir biçimde kullanıyordu.

Bu zafer havası bir haftadan kısa sürdü. 16 Ekim saldırısının ardından pek çok soru işareti çıkmıştı ortaya. Cezayir sömürgeci hareketinin ve Fransız gizli servisinin içinde çok profesyonel askerler görev yapıyorken, saldırganlar nasıl olup da boş bir arabaya saldırarak kadar acemi olabilirlerdi? Olaydan beş gün sonra şaşırtıcı haberler ortaya çıkmaya başladı. 21 Ekim'de sağ görüşlü bir gazete olan *Rivarol*'da, aşırı sağcılar için pis işler yapmasıyla bilinen Robert Pesquet'nin açıklamalarını içeren bir haber yer aldı. Pesquet'ye göre, Mitterrand saldırıyı bizzat kendisi düzenletmişti.

Takip eden hafta Mitterrand'ın Pesquet ile mükerrer kereler görüştüğüne yönelik detaylar ve saldırının detaylarının tartışıldığı bazı mektuplar ortaya çıktı. Görünüşe göre, Mitterrand her şeyi muntazaman ayarlamaya çalışmıştı. Tüm bunların ifşa olması üzerine sol kanatın lideri 30 Ekim'de saldırının bir oyun olduğunu itiraf eden bir yazı yayımladı. Mitterrand'a göre Pesquet, Mitterrand'ı öldürmesi için kiralanmıştı, fakat bunu yapmak istemiyordu ve bu yüzden kendisine gelip birilerince kiralandığını açıklamış, bir şeyler yapılmasını istemişti. Konu üzerinde kafa yoran ikili, saldırıyı Mitterrand'ın hayatta kalacağı, Pesquet'nin ise ona işi verenlere karşı mahcup olmayacağı bir hale sokmaya çalışmışlardı.

Pek çok insan Mitterrand'ın bu açıklamalarından ikna olmadı ve politikacının sola liderlik etme hayalleri o dönem için suya düştü.

MOBİLYA TAKLİTÇİLERİ MANTAR GİBİ

Mobilya sahteciliği Harry Bertioia'nın *Elmas Sandalye'sinin* (1952) ve Eero Saarinen'in *Lale Sandalye'sinin* (1956) taklitlerinin ilk defa üretildiği yıllara, 1960'lara dayanır. Mobilya taklitçiliği, mağazaların tutulan ürünleri kopyalaması şeklinde küçük ölçekli bir iş olarak ortaya çıktı. Antika satıcıları sahte ürünleri mesele etmez (o günlerde sahte ürünlerle ilgili farkındalık çok fazla olmadığından ve henüz internet icat olup da sahtekârlara güvenli bir ortam sağlamadığından sahtecilik sektörü küçüktü) ya da potansiyel alıcılara "henüz piyasaya düşmemiş yeni bir şey elde ettiğini" söylerdi.

İnternetin yaygınlaşması mobilya taklitçilerine at koşturabilecekleri müthiş bir mecra sağladı ve 21. yüzyılın başlarında mobilya sektöründe görülen taklitçilik vakaları korkunç derecede arttı. Pierre Paulin'in *Dil Sandalye'si* (1967), Arne Jacobsen'in *Yumurta ve Kuğu* sandalyeleri (1950'lerin sonu), Charles ve Ray Eames'lerin *Lounge Koltuğu* (1956) ve *La Chaise'i* (1948), Verner Panton'un *Panton'u* (1967), Isamu Noguchi'nin 1944 tasarımı kahve sehпасı, Le Corbusier'ye ait pek çok eşya, Mies van der Rohe'nin 1929 tarihli *Barcelona Sandalyesi*, Eileen Gray'in köşe sehпасı (1927), Eero Aarnio'nun *Pastil Sandalye'si* (1967) ve George Nelson'un ahşap sırası (1946) taklitleri üretilen klasiklerden oldu.

Bu saydıklarım pek çok müzede sergilenir. Potansiyel alıcılar için faydalanabilecekleri, iyi bir şeydir bu; elbette potansiyel taklitçiler için de. Mobilya taklitçileri nadiren hata yapar ama ancak böyle ayırt edilebilir: Mesela Willy Van Der Meeren büfelerini taklitlerinden ayırmanın yolu, yan panellerin perçinle mi yoksa vidayla mı tutturulduğuna bakmaktır. Perçinse sahtedir.

Genel olarak konuşacak olursak, alıcıların taklit bir mobilyayı ayırmasının iki yolu vardır. Birincisi, taklitler fazla iyi görünür. Normalde *Eames Lounge Koltuğu* gibi yarım yüzyıllık bir koltuğun üzerinde epey oturulmuş olması gerekir ve bu da iz bırakır. Döşemeler, masalar, koltuklar, sandalyeler... Her biri kendi doğasına has kullanım izleri taşımalıdır (taşımıyorsa sahtedir) ve dikkatli bir

incelemeyle bu izler tespit edilir. Elbette bunu taklitçiler de bilirler ve bu yüzden yeni taklitleri eski görünecek biçimde biraz yıpratırlar ya da "Yeni restore edilmiştir" diyerek kakalamaya çalışırlar.

İkinci işaretse fiyatın gerçek olmak için fazla iyi olmasıdır. Uzun yıllardır Maurice Calka'ya ait polyester *Boomerang Masası* bulmak samanlıkta iğne aramak gibiydi, fakat her ne hikmetse bu yüzyılın başında birden pıtrak gibi her yerde –aslında eBay'de– türeyiverdi. Normalde bu masanın ederi en iyi ihtimalle 30.000 euro iken eBay'de bu fiyatın üçte birini çekiyorlar. Ucuz fiyat, taklitçilerin en sinsi silahıdır. Bir diğer silah da potansiyel alıcıya milyonda birlik bir şansı kendilerinin yakaladığını düşündürmektir. Beş on liraya satılan bir lambanın resminde arka planda bir çift Jacobsen sandalyesi de yer alır. Alıcı, gözünden kaçmayan bu detayı sorduğunda "Haaa evet... onlar da satılık" yanıtını duyuverir.

Günümüzde tasarım mobilya taklitçiliğinin merkezi, diğer çakma ürünlerin de anavatanı olan Çin ve diğer bazı Asya ülkeleridir. Telif hakları, Batı dünyasında olduğu kadar oralarda da geçerli aslında, ama etkin bir kontrol olmadığı zaman işte böyle anlamsız kalıyor.

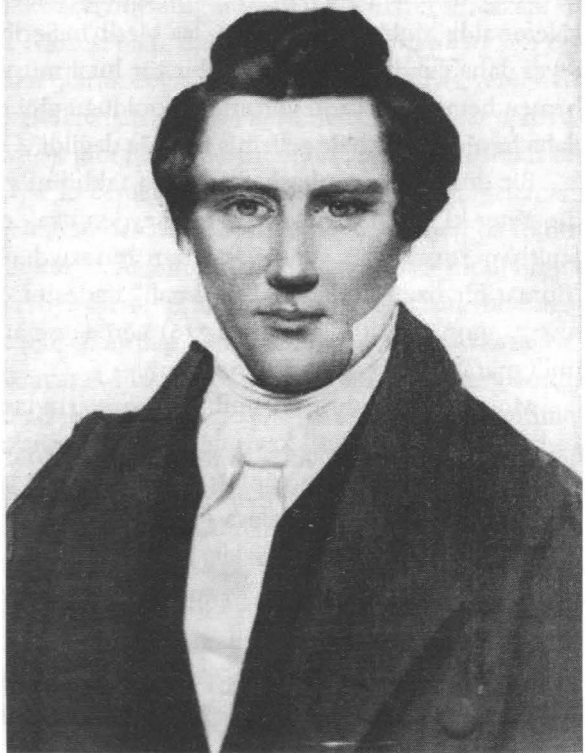
MORMON SMITH VE ALTIN –YUMURTLAYAN– LEVHALARI

Birinin sergilediği kötü eylemlerden ailesini sorumlu tutmak kolay kaçmak olabilir ama Joseph Smith'in (1805-1844) içerisinde yettiği büyü, efsane ve dinle dolu dünya gerçekten de hayatının geri kalanındaki kariyerini belirledi. Babası çiftçilik yapıyordu ama aynı zamanda bir define avcısıydı. Define peşinde koşmasının nedeni sadece finansal getirisi değildi. Kutsal bir define bulmanın günahlardan arındırmak gibi cazip bir sonucu vardı ve bu eskatolojik yan, defineciliğin Hristiyanlık, cadılık vb. pek çok alanda bir karşılığı olmasını sağlıyordu. Zaten baba Smith'in on birinci saatte^{*} kurtulmakla ilgili rüyaları vardı. Bu rüyalar kendisinden daha dindar

* İncil'de geçen bir zaman dilimidir (Matthew 20:6). (ç.n.)

olan karısı tarafından kayda geçirilmişti. Sahte din kariyeri yapmak isteyen biri için ne muhteşem bir ev ortamı değil mi?

Küçük Joseph on dört yaşındayken ailesi New York eyaletinde yaşıyordu ve ilk "ziyaret edilişi" de o zaman oldu. İlk gelenler Baba ve Oğul'du. İkili Joseph'e hiçbir dini cemaatin gerçeği kendi tekeline alamayacağını söyleyip ona kendi cemaatini kurma talimatını verdi. Ne var ki komşuları, Joseph'in anlattıklarının sıkıntılı bir erenin bereketli hayal gücünden çıkmış saçma sapan bir olay olduğunu kolaylıkla fark ettiler. 1823 Eylül'ünde Joseph'i bu defa onun şeytanın bacağı kırmasını sağlayan Moroni adlı melek ziyaret etti. Buradan sonra işler karışıyor, çünkü bu olayın bir anlatımına göre Moroni gelmiş ve Joseph'e kıymetli bir hazine (maddi bir hazine)

Joseph Smith.

vermişti. Bir başka görüşe göreyse Joseph babasıyla orayı burayı kazarken define bulmuşlardı. Her ne olursa olsun, Smith'e göre Moroni gelmiş, ona üzerinde meçhul bir alfabeyle yazılmış metinler barındıran altın levhalar vermişti. Güya 1827 ve 1830 yılları arasında levhaları bazı başka insanlar da görmüştü ama bu beyanların hepsi olaydan kayda değer bir süre sonra, Smith'in yakın çevresinden kişilerden gelmişti ve sonraki dönemlerinde Smith'in ahababı olmayan hiç kimse tarafından doğrulanamamıştı.

Bu süre zarfında Smith levhalar üzerindeki yazıları deşifre etti ve İngilizceye çevirdi. İddiasına göre metin, Mısır çivi yazısının özel bir türeviydi ve metni okurken yine Moroni'nin kendisine sağladığı Urim ve Thummim* adındaki gümüş bir telle çevrelenmiş iki kehanet taşından faydalanmıştı (bu konudaki detaylar hâlâ muğlaktır).

Nihayet Smith, böyle bir tür yazmak için gereken araştırmaya hiç girişmeden, tuhaf bir 19. yüzyıl tarihi romanı olan Mormon Kitabı'nı kaleme aldı. Muhtemelen kitaba "İsa Mesih'in Serüvenleri" adını verseydi daha çok ilgi çekerdi; zira bir tür İncil müsveddesi olan kitap hemen hemen her türlü yoruma açık olduğu gibi esas İncil içeriğini daha heyecanlı bir hale getirmiş filan da değildi.

Bir düzenbaz için başka bir çağın taklidini yapmak zor değildir. Yeter ki kendi çağıyla ilgili her şeyden uzak durmayı başarsın. Smith'in çuvalladığı yer de işte tam burasıydı. Mesela kitabında "Burası bir özgürlükler ülkesi olmalı" ifadesini okurken (II Nep-hi 1:7, anon. [Smith, Joseph], 1976) neredeyse arkadan Amerikan milli marşını duymayı bekliyordunuz.

Mormon kitabının en mühim kısımlarından birinde Amerika kıtasının kayıp İsrail kavimleri tarafından iskân edildiği yazar. Günahkâr oldukları için ruhları kararmıştır, bu yüzden derileri de kararmıştır. Yani Mormonlara göre Amerika yerlileri kayıp İsrail kavimleridir. Eğer İsa'nın sözleri bu "allahsız" ruhlara vaaz edilebilirse hepsi iyi olacaklardır: "Ve sonra onlar neşelenecek, bilecekler

* Urim ve Thummim İncil'de de geçmektedir. Mormonlara göre Moroni'nin tepsileriyle birlikte gelen bu taşlar İncil'dekininki eşdeğeridir. (ç.n.)

ki bu Tanrı'nın elinden gelen bir kutsamadır ve renklerinin koyuluğu gözlerinden düşmeye başlayacak; ve pek çok nesil onlardan kimseler ölmeyecek, beyaz ve sevecen insanlara dönüşecekler" (II Nephi, 30:6, anon. [Smith, Joseph], 1976). Buradan anlaşıldığı üzere Mormon'un kitabında ırk olarak sadece beyazların değeri vardı.³⁰ Bu, kitabın ideolojisinin içinde bulunduğu yüzyıla cuk oturan bir ideoloji olduğunu gösteriyor.

Smith 1830'da İsa Kilisesi'ni kurdu. Mormonlar olarak bilinen takipçileri onun dünyadaki cennet Zion kentini kurma hedefini paylaştılar. Smith birkaç defa Zion'un nerede kurulabileceğini dile getirse de hiçbiri pratiğe dökülmedi. Mormon güruhu nereye gitmeye kalkıştıysa oranın halkı bazen hemen bazen de biraz gecikmeli olarak tüfeklerini kapıp alayını kovdu.

Dini hareketlerin hepsi mağduriyetten istifade eder. 1838'de Smith beş aylığına kodesi boyladığında ilk mağduriyetini kazanmış oldu. Önce adı İsa Kilisesi olan, daha sonra da *İsa Mesih'in Son Zaman Azizleri Kilisesi* olarak değiştirilen kilise cemaatiyle yerel halk arasındaki münakaşaların ardı arkası kesilmedi. Her yerden kovulan Smith, tıpkı Musa gibi takipçilerini arkasına almış, sürekli bir göç halindeydi. Öyle ki cemaat bir müddet hiç bir araya gelemedi ve bu ayrılık sorunlara neden oldu. Nihayet 1844 Nisan'ında Illinois'teki Nauvoo adlı küçük kasabada kilise yeniden kuruldu. Smith karşıtları onun bazı ayıplarını teşhir etmek amacıyla *Nauvoo Expositor* adında bir gazete çıkardılar. Önce Smith, sonra da kasaba idaresi gazeteyi yasaklayarak biraz ileri gitmiş oldular. Bunun üzerine çıkan olaylar yüzünden Smith, "*Expositor* gazetesinin yok edilmesi için halkı galeyana getirmek" suçuyla hapsi boyladı. 27 Haziran 1844'te devreye mafya girdi ve hapishanede kargaşa yaratıp ardından Smith ve kardeşi Hyrum'u vurdular.

İsa Mesih'in Son Zaman Azizleri Kilisesi günümüzde varlığını diğer kiliselerin pek tercih etmediği Utah'ta sürdürüyor. Mormonların inancına göre, öldükleri zaman kendi gezegenlerinin tanrısı oluyor ve karşı cinsten sayısız partnerle evleniyorlar. Bu heteroseksüel perspektif Mormon kilisesindeki şiddetli homofobiyi açıklıyor

aslında. Mormonların homofobisi o kadar yüksektir ki, 2008 Kasım'ında Kaliforniya'da eşcinsel evliliğin yeniden yasaklanması talebiyle yapılan *Proposition 8* adlı referandumda kampanya için kullanılan bütçenin %71'ini eyalet nüfusunun sadece %2'sini oluşturan Mormonlar karşıladı (tarikatlar neden hep seksle kafayı bozmuştur ki?).

Mormon öğretileri çılgındır. Uygulamaları ise daha çılgın. Mesela kilise çoktan ölmüş birini vaftiz edebilir. Bunu yapabilmek için kişinin soyundan gelenlerden bol bol genetik materyal toplar. Mormonlar tarafından kopyalanan bir arşivde atalarınızdan birine rastlarsanız rahat olun: Muhtemelen çoktan Mormonlar tarafından vaftiz edilmiştir. Örneğin bir gün kilise Yahudi soykırımının tüm mağdurlarına uzaktan vaftiz işlemi uygulamaya kalkıştı (çünkü Nazilerin katliam kayıtları özenle tutulmuştur). Bunun üzerine mağdurların akrabaları küplere bindi. Yahudiler Yeni Ahit'i bile kabul etmezler, bir de 19. yüzyılda –üstelik de çok kötü yazılmış– bir kopyanın Eski Ahit'e ulanmasını yenilir yutulur cinsten bir şey olarak görmediler. Bunun üzerine Mormonlar ancak ve ancak kilise üyelerinin soykırım mağduru akrabalarını vaftiz edeceklerini açıkladılar.

Bu arada 1990'larda kilisenin esas dogmalarından biri daha çürütüldü. Amerikan yerlilerine yapılan DNA analizleri onların Ortadoğu'dan değil Asya'dan geldiğini ortaya koydu. Mormon teoristleri de argümanı hemen sabunladılar tabii: Kayıp İsrail kavimleri Amerika kıtasına geçmeden önce Asya'da bir süre takılmışlardı. Moroni'nin vermeyi unuttuğu küçük bir detay işte...

MÜZAYEDE EVİNDE ÇİFT GÖRMEK

İran'da doğan Ely Sakhai 1965 yılında ailesiyle birlikte ABD'ye göç ederek erkek kardeşlerinin işlettiği antika ve eskici dükkânında işe başladı. Gün geçtikçe içinde daha prestijli müşterilerle çalışma arzusu uyandı. Gerçek bir Tiffany lamba ile ucuz kopyası arasında fark edilemeyecek kadar az fark olduğunun farkına varınca taklidinin

üzerine Tiffany etiketi yapıştırıp orijinali fiyatına satmaya başladı. Kendi yoğurt yeme biçimini böylelikle keşfetti.

1980'lerde müzayede evlerinden Chagall, Modigliani, Renoir, Klee ve Gauguin gibi sanatçılara ait "nispeten değersiz" eserler satın aldı. Değerleri 50.000 ila 200.000 dolar arasında değişen bu eserlerin Japonya'da iyi bir pazarı vardı ve Sakhai, Japon olan eşi sayesinde kurduğu bağlantılarla bu pazarı iyice öğrenmişti. ABD'ye göçmüş, eğitiminin önemli bir kısmı ünlü ressamların eserlerini kopyalamak olan Çinli bir ressam tuttu ve elindeki tabloların taklidini yaptırdı. Zaten elinde mevcut olan orijinallik sertifikaları sayesinde (ki dilediğinde "kayboldu" diyerek yenisini alabiliyordu) eserleri Japonya'da orijinalmişçesine sattı. Böylece birkaç yıl sonra Amerikan pazarında orijinallerini de satabilecekti. Bu yöntemle pek çok sorunu tek kalemle aşmış oluyordu: Orijinal esere bakarak kopya yapmak onun bir fotoğrafından kopya yapmaktan çok daha başarılı sonuç veriyordu ve elinde de eserlerin imzalı damgalı hazır orijinallik sertifikaları olduğundan zerre şüphe çekmiyordu. Ayrıca eserler ressamlarının en iyi eserleri olmadığından müzayedelerde çok dikkat çekmiyordu ki bu da iyiydi aslında. Ayrıca bir Japon satın aldığı eserin taklit olduğunu anlasa bile içinde yetiştiği kültür yaptığı bu hatayı itiraf etmesini engelliyordu. Kısacası her şey Sakhai'nin yararınaydı ve toplamda 25 eseri bu yolla taklit etti, hatta bazılarının birden fazla kopyasını yaptırdı. Kazandığı paralarla New York'ta şık bir galeri açarak ve Ely Sakhai Tevrat Merkezi'ni finanse ederek toplumsal statüsünü de yükseltmeyi ihmal etmedi.

Beklendiği gibi, gün geldi ve foyası ortaya çıktı. 2000 yılı Mayıs'ında Gauguin'e ait *Vase de Fleurs* eseri Christie ve Sotheby olmak üzere iki ayrı yerde müzayedeye çıktı. İlkine eserin Japon sahibi göndermişti; ikincisineyse bizzat Sakhai. Christie'ye gelen eserin Japon sahibinin eseri Sakhai'den aldığı öğrenilince tezgâh hemen anlaşıldı. Sakhai Mart 2004'te tutuklandı ve 41 ay hapis yattı. Kandırıldığı müşterilerine on bir adet eser için toplamda 12,5 milyon dolar ödemek zorunda kaldı.

OMAR KHAN, GECELERİ ÇALIŞAN DÜZGÜN ÖĞRENCİ

Omar Shahid Khan, Kaliforniya'daki Orange County'de yaşayan, Tesoro Lisesi'nde okuyan, hali vakti yerinde bir ailenin çocuğuydu.

Okuduğu lise *Newsweek* dergisinde sık sık en iyi okullar listesine giriyordu. Bu okuldan iyi notlarla mezun olmak prestijli üniversitelerin kapısından girebilmek demektir. Ne var ki Amerikan sistemindeki en düşük not olan F ile düzenli olarak haşır neşir olan Omar Khan'ın böyle bir şansı yok gibi görünüyordu.

2008 yılında Khan, California Üniversitesi'yle Güney California Üniversitesi'ne başvuru yaptı. Notları dolayısıyla ikisinin de kapısından döndü. Birkaç hafta sonra Kahn, temyize gideceği gerekçesiyle Tesoro Lisesi'nde aldığı dersleri ve notlarını gösteren transkript kopyalarından birer kopya daha istedi. Transkriptlerin çıktısını alan okul yöneticisi, belgelerde bir tuhafılık fark etti: Khan'ın notları okulun yıldızı olmasına yetecek şekilde değişmiş, bütün notları F'den A'ya dönüvermişti.

Olay hakkında soruşturma başlatan polis, Khan'ın başarısının sırrını çözdü. Khan, 2008 yılının Ocak ve Mayıs ayları arasında geceleri maymuncukla okula girmiş, okul bilgisayar ağının şifresini kırmayı başarmış ve kendisiyle birlikte on iki arkadaşının ders notlarını değiştirmişti. Ayrıca ağa evden rahatlıkla ulaşmayı garanti altına almak için okul bilgisayarlarına bir de korsan yazılım yüklemişti. Bu sayede sistemden sınav sorularını da indiren Khan, indirdiklerini onlarca öğrenciye dağıtmıştı.

1986 yılında vizyona giren *Ferris Bueller'le Bir Gün* filminde izleyicilerce çok tutulan muziplik savcılar tarafından o kadar da beğenilmedi ve Khan'a, içinde kamuya ait evrakların çalınması, değiştirilmesi, bilgisayar sahteciliği, soygun, kimlik hırsızlığı, çalıntı eşya satın alma ve korsanlık da bulunan 69 ayrı suç isnat edildi ve savcı tarafından 38 yıl hapsi istendi. Bu talep hâkime bile abartılı gelmiş olacak ki Khan'ı 2011 yılı Mart ayındaki davada beş suçtan

bir aylık hapis, 500 saatlik kamu hizmeti ve 14.900 dolar para cezasına mahkûm etti.

OMID AMIDI-MAZAHERI, ŞEYTANİ "DİŞÇİ"

Mogjan Azari, eğitimini Güney Londra'da almış İsveç-İran kökenli bir diş hekimiydi. 2002 yılındaki o talihsiz günde İranlı mülteci Omid Amidi-Mazaheri adlı adamla tanıştı ve âşık oldu. Sevgilisi Amidi-Mazaheri de diş hekimi olmak istediğini söyledi ve kendisine bir iki şey öğretip öğretmeyeceğini sordu. Ona diş hekimliğinin bazı temellerini aktaran kız arkadaşı bir süre sonra hastalarına küçük müdahalelerde bulunmasına da izin verdi. Hastalar dişçi koltuğunda Amidi-Mazaheri elinden korkunç acılar çekiyor, dolguları birkaç günde geri düşüyordu. Bir seferinde şırıngayla hastasının ağzına dalarken aletlerden birini hastanın gırtlığına düşürdü (Hastalarının şunu da bilmesi iyi olur: Yüzsüz sahtekâr, hastalar için yaptıklarına karşılık olarak Ulusal Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü'nden bir de 30.000 sterlinlik ödeme talep etti). Maddi bakımdan güzel geçen o günlerde Amidi-Mazaheri altındaki son model Mercedes'le o gece kulübü senin, bu gece kulübü benim gezip duruyordu. Kazancını artırmak isteyen çift Nisan 2003'te Amidi-Mazaheri'nin hastalarını tedavi edebileceği özel bir diş kliniği açmaya karar verdi. Klinik açmak için ihtiyaç duydukları gerçek diş hekimi diplomasını Johannes Kidane adlı emekli bir diş hekiminden sağladılar. Kidane 2004 yılının Ocak ayında felç nedeniyle öldü, ancak klinik onun üzerinden dönmeye devam etti.

Amidi-Mazaheri diş tahrip uzmanlığı kariyeri boyunca koltuğunda 600 hastaya işkence etti. Şu tahribin, işkencenin boyutuna bir bakın! İkilinin foyasının ortaya çıkması 14 ayı buldu. Scotland Yard Ekonomik Suçlar Birimi ve Ulusal Sağlık Hizmetleri Diş Tababet Sahtekârlığı Takımı'nın başlattığı soruşturma gerçeği ortaya koydu: Amidi-Mazaheri sahte diş hekimliği uygulamalarıyla 120.000 sterlin kazanmıştı.

2005 yılı Mart ayında 2 yıl hapse mahkûm edildi. Dahası, hâkim onun Britanya'da kalmasının uygun olmadığı yönünde görüş

bildirdi, ki bu da hapisten çıkar çıkmaz sınır dışı edilmesi anlamına geliyordu. Kız arkadaşı Azari de bir yıl hapis cezasına çarptırıldı ve 2006 yılının başlarında diş hekimliği lisansı elinden alındı.

Ulusal Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü, kliniğe gitmiş hastaların yeniden diş kontrolünden geçmelerinin ve Amidi-Mazaheri'nin hijyene yeteri kadar önem vermediği gerçeğini de hesaba katarak, Hepatit B, C ve HIV virüsleri için kan tahlili yaptırmalarının gerekli olduğu kanısına vardı.

OPERASYON ANDREAS: BÜYÜK KUMAR

1939'da SS subayı Alfred Naujocks (1911-1966) Alman hükümetinin geleneksel bir uygulamasını yeniden hayata geçirme arzusundaydı: Sahte döviz üretmek. Üst mercilere İngiliz ekonomisine zarar vermek için yüksek miktarda İngiliz banknotu basmayı teklif etti. Sonra patronu Richard Heydrich'le (1904-1942) birlikte bir adım daha öteye geçmeye, sadece sterlin değil, ABD doları da basmaya karar verdiler. Andreas Operasyonu adını verdikleri plan 1941'de yürürlüğe kondu.

Sahte dövizlerin yüksek kalitede olmasını garanti altına almak için İngiltere Bankası'nın paraları numaralandırma şekillerini öğrenmişlerdi. İlk sterlinleri 1942 sonunda test ettiler. Bir gizli ajan İsviçre'ye gitti ve karaborsadan toplayıp getirdiği yüksek miktarda sterline sahip olduğunu, gerçekliğinden kendisi de şüphelendiği için mümkünse bir zahmet test etmelerini istedi. Banka çalışanları paraların orijinal olduğunu söylediler.

Bazı iç politikalar neticesinde Naujocks görevinden atıldı. Projenin yeni lideri olan Bernhard Krüger operasyonun adını da Bernhard Operasyonu olarak değiştirdi. 1942 yılında toplama kamplarından grafik deneyimi olan esirleri toplattı. Bunlardan bir tanesi Slovakya'daki Komünist Parti adına yasadışı evrak üretmekten tutuklanan Adolf Burger'di (d. 1917). 1942 sonbaharında karısını gaz odasında öldürdüklerinden psikolojisi çökmüş, uçurumun kenarında bir Yahudi'ydi.

Burger kendini gerçekdışı bir senaryonun içinde bulacağı Sachsenhausen'deki toplama kampına sevk edildi. Sahte dövizler bu

kamptaki 18 ve 19 numaralı bloklarda üretiliyordu. Bu blokların dış dünya ile ilişkisi tamamen kesikti. Mahkûmlar düzgün yataklarda temiz çarşafarla yatırılıyor, dışarıdakilere nispetle iyi besleniyor, üniforma giymemelerine izin veriliyor, saçları tıraş edilmiyor ve sabunla havlu kullanmaları sağlanıyordu. İzolasyon o kadar muazzamdı ki grubun kendi Yahudi berberi ve Yahudi doktoru vardı. Esasında bu stratejinin asıl amacı, operasyona hanel gelmesi halinde bütün bir takımı gaz odasına gönderip, böylece arkada hiçbir görgü tanığı bırakmamaktı.

Kapıdaki SS muhafızları da düzenli olarak değiştiriliyor ve böylece içeride neler olup bittiğini çözmeleri engelleniyordu. Gizli servisin tabanından Hitler'e kadarki tüm hiyerarşik kademelerde orada ne olup bittiğini bilen insan sayısı iki elin parmaklarını geçmiyordu.

İçeride Yahudilere sağlanan görece lüksün bir nedeni de verimlilik kaygılarıydı. Genelde toplama kamplarındaki durumlar vahimdi; kamptakiler gerçekte ilişkisini tamamıyla kaybediyor ve nihayetinde tepkisiz insanlar haline geliyorlardı. Ancak bu operasyonda çalışanlara sağlanan lüks –ki kitaplara, gazetelere erişme hakkı da bu lükse dahildi– çalışanları bu tip bir depresyonun pençesine düşmekten alıkoyuyor, böylece üretimin verimliliği ve etkinliği yüksek tutulabiliyordu.

1942 Eylül'ünde 26 kişilik küçük bir takımla başlayan kurum 1944 sonbaharına gelindiğinde 144 çalışana sahip deneyimli, yenilikçi bir matbaaya dönüşmüştü. "Şirket", para basmak haricinde başka işler de almıştı üzerine. SS Komutanı Heinrich Himmler İngilizlerin ürettiği sahte Alman posta pulları üzerinde kendi resmini görünce Bernhard Operasyonu'na Davud Yıldızı, İngiliz Kraliyet ailesi ve Joseph Stalin resimleriyle dolu sahte İngiliz pulları üretme işini ilave etti. Pul basmak için filigranlı kâğıtlar kullanıldığından, bu karşı saldırıya Watergolf Operasyonu (Filigran Operasyonu) adı verildi.

1944 Eylül'ünde Himmler dolar banknotlarının basım işinin hızlandırılmasını emretti ve bunun üzerine gruba aralarındaki tek gerçek profesyonel kalpazan olan Salomon Smolianoff katıldı.

Profesyonel kibriyle kendini banknot basımı işine adadı. Ne var ki varlığı gruptaki başkalarının rahatını kaçırmıştı. Adolf Burger ve Hollandalı meslektaşı Abraham Jacobson onun çabalarını sabote etmeye karar verdiler. Dolar banknotları ışık baskısı tekniğiyle üretiliyordu. Bu teknikte kâğıda basılacak görüntü önce jelatinle kaplı bir cam levhaya düşürülüyor, sonra ışığa maruz bırakılıyordu. Smolianoff gerçekleştirdiği 200'den fazla denemede ne yaparsa yapsın bir türlü doğru sonuç almayı başaramamıştı. Sorun jelatinde miydi, yoksa ekspozite süresinde miydi? Bu sorunun yanıtını bir türlü bulamıyordu. Oysa bilmiyordu ki sebep Burger ve Jacobson'dan başkası değil. Bernhard Krüger birilerinin operasyonu sabote ettiğinin farkına varmıştı. İşin kötüsü, Himmler'den yeni bir emir gelmiş, eğer bir ay içerisinde dolar banknot üretimi başılamazsa tüm takımın idam edileceği bildirilmişti. Nihayet iki yüz ellinci denemesinde Smolianoff kusursuz bir banknot üretmeyi becerdi. Himmler 12 Şubat 1945'te ekibe günde 1 milyon dolar üretmeleri emrini verdiğinde savaşın bugün bildiğimiz sonucu belirginleşmeye başlamıştı.

Bu emirden bir ay sonra, Müttefiklerin kapıya dayandığı sıralar, oldukça karmaşık bir geri çekilme süreci başlamıştı ve ekipteki herkes savaşın bitip de Almanların yenilmesinin hepsinin öldürülmesi anlamına geldiği paradoksunu anlamıştı. Doğal olarak bu farkındalık tüm ekipte gerginlik yaratıyordu. Ebensee'de bulunan kamptaki geri çekilme sona geldiğinde savaşın bittiğine ikna olan Alman muhafızlar konuya olan ilgilerini kaybettiler ve 5 Mayıs 1945'te bütün ekip azat edildi.

Savaştan sonra sirkülasyonda olan İngiliz banknotlarının toplamda 135 milyon sterline karşılık gelen %40'ının Bernhard Operasyonu'yla üretildiği anlaşıldı. İngiltere Bankası önce 10 sterlin ve daha büyük banknotları, sonra da 5 sterlinlik banknotları tasarımı revize edilen yenileriyle değiştirdi. Bir dolar dahi sirkülasyona girmediği için dolarla ilgili bir işlem yapılmasına gerek kalmadı.

Savaştan sonraki yıllarda Nazilerin bir gün güçlerini toplayıp dördüncü imparatorluğu kurmak için birleştiklerinde kullanacakları, Alpler'de stoklanmış büyük miktarda paralar olduğuna dair

söylentiler yayıldı. 1959'da Alman haftalık dergisi *Stern* iddiaları araştırmaya başladı. O yılın Temmuz ayında dalgıçlar Toplitzsee'nin dibinde milyonlarca sterlin ve çok sayıda doküman içeren sandıklar buldu. Ajanlar, araçlar ve pek çok kimseyi içeren listelerden oluşan dokümanlar Alman kamuoyunu şaşırttı. Olaydan herhangi bir sonuç çıkarılmadan önce *Stern*'in yöneticileri yeni Almanya'da çok kişinin ayağının kayabileceği ve başlarının belaya girebileceği gibi kaygılarla araştırmanın derhal sonlandırılmasını istedi.

Bu olaydan 40 yıldan uzun bir süre sonra Amerika'nın CBS televizyonu köprüünün altından çok sular aktığı düşüncesiyle yeni bir dalış operasyonu ayarladı. Kayda alınan operasyonda sudan ilk sterlinler çıkarıldığı sırada Adolf Burger de olan bitene nezaret ediyordu. Burger suyun 65 metre altında 55 yıl boyunca beklemiş banknotların hâlâ kusursuz bir halde olduklarını gördüğünde haklı gururunu saklayamadı.

Burger'in anılarını anlatan *Die Fälscher* (Kalpazanlar) adlı film 2008 yılında Yabancı Dilde En İyi Film Oscar'ını aldı.

PARA UĞRUNA ÇOCUKLARIN HAYATINI KARARTAN YARGIÇLAR

Şimdi anlatacağım bu konunun gündeme gelmesini sağlayan on dört yaşındaki Hillary Transue'ya yaratıcı alaycılığı için ve öfkeli annesi Laurene'e de direnci ve inadı için teşekkür etmek gerek.

2007 yılının Ocak ayında Hillary adlı bir öğrenci, çok katı olan başöğretmenle alay etmek için güya müdür yardımcısı tarafından oluşturulmuş bir MySpace sayfası açtı. Espri anlayışından yoksun olanlar için ne olur ne olmaz diye de sayfanın alt kısmına bunun bir şaka olduğunu açıkça yazdı. Buna rağmen taciz suçlamasıyla Pennsylvania, Wilkes-Barre'nin yerel çocuk mahkemesine çıkarıldı. Hem Hillary hem de ailesi yargıcın Hillary'ye ibret olsun diye ufak bir ders verip onu evine göndereceğine inanıyordu, ancak bir dakikadan kısa sürede tamamlanan duruşmada Hillary'nin

savunması bile alınmadı ve Yargıç Mark Arthur Ciavarella Jr. daha önce en ufak bir kabahat işlememiş bu parlak öğrenciyi ıslahevinde üç ay hapse mahkûm etti. Hillary'nin mahkeme salonundan kelepenerek çıkarıldığını gören annesi orada baygınlık geçirdi.

Laurene Transue kaderine razı olmadı ve yerel hukuk merkezine başvurdu. Merkez, Yargıç Ciavarella'nın saçma sapan denecek düzeyde acımasız olduğunun farkındaydı. 4 dolarlık bir hindistan cevizi çalan çocuk ile annesine terlik fırlatan bir çocuğu gözaltına aldırması, on dört yaşında bir çocuğu sınıf arkadaşını tokatladı diye altı ay ıslahevine kapattırmıştı.

Laurene Transue'nin başvurusu üzerine durumun ciddiyetinin farkına varan hukuk merkezi yetkilileri küçük bir inceleme başlattılar. Bu küçük inceleme kısa sürede başsavcının yürüteceği büyük bir soruşturmaya dönüştü. Görünüşe göre 1999 yılında Yargıç Ciavarella ve ahbabı Yargıç Michael T. Conahan zenginleşmek için yeni bir yol keşfetmişlerdi. Önce devlete ait ıslahevine ayrılan bütçeyi iyice kıstılar. "Dış sözleşmeler"den sorumlu olan Conahan, PA Child Care adlı özel şirketle temasa geçti. Bu görüşmeden kısa bir süre sonra şirket, yakın zamanda bir ıslahevi açma planları olduğunu açıkladı. Yargıçlar aracılığıyla sağlanan yüklü devlet teşviki de bu planlarını uygulanabilir hale getirdi. Yargıç Ciavarella açılıştan kısa bir süre sonra devlete ait ıslahevinin berbat hali nedeniyle (doğruydum zira bütçesini keserek buna bizzat kendisi önayak olmuştu) başka seçeneği kalmadığını ve suçluları özel ıslahevine göndereceğini ilan etti. Tesadüf bu ya, Ciavarella'nın hapis cezası vererek kapatıldığı dava oranı ilk iki yıllık döneminde %4,5 iken üçüncü yılı olan 1999'da %13,7'ye, 2004 yılında da %26'ya çıktı.

2002 yılı Ocak ayında özel ıslahevi tam kapasite devreye girdiğinde bitirim ikili, Conahan PA Child Care ile "yerleştirme garantisi sözleşmesi" imzaladı. Sözleşmenin Ciavarella'yı ilgilendiren kısmı, şirketin kamu kaynaklarından yılda 1 milyon dolar temin edebilmesi için ıslah edilecek yeteri kadar çocuk bulmaktı.

Anlaşma -hâkim önüne çıkan çocuklar hariç- tarafların yüzünü epey güldürdü ve 2004 yılı sonunda taraflar PA Child Care'in 58 milyon dolar kazanmasını amaçlayan uzun dönemli yeni bir

anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmaya göre hâkimlerin bu pastadan alacağı pay 2,6'şar milyon dolar olacaktı ve para ikilinin kontrol ettiği Florida merkezli bir şirkete yatırılacaktı.

Kitapta insani değerlerin bu kadar hor görüldüğü az sayıdaki vakadan biri olan bu skandal 2008'de patladığında doğal olarak büyük infiale sebep oldu ve pek çok ciddi sonuç yarattı.

Bunlardan ilki, 2002 ve 2008 yılları arasında Ciavarella tarafından ıslahevine yollanan Hillary Transue de dahil 5000 çocuğun davasının yeniden görülme zorunluluğu oldu. İkincisi, iki düzenbaz yargıcın kariyerlerinin aniden kati biçimde sona ermesi oldu. Ciavarella ilk başta aldığı parayı bir komisyon gibi düşünerek yaptığı işin yasal olduğunu sandığı konusunda ısrar etti ama bir süre sonra her iki yargıç da davanın ceza mahkemesinde görülmemesi için (böylelikle daha kısa süreli hapis cezası alabilirlerdi) işbirliği anlaşması yaparak her şeyi itiraf ettiler. Her ikisine de 87 ay hapis cezası verildi. Görevli oldukları sırada ağır suç işledikleri için emeklilik haklarını da kaybettiler.

2009 Temmuz'unda Federal Yargıç Edwin M. Kosik işbirliği anlaşmasının geçersiz olduğunu öne sürdü. Ciavarella ve Conahan "eylemlerinin sorumluluğunu kabul etmeyi başaramamışlardı" ve "yedi yıldan biraz uzun olan ceza süresi böylesine bir suç için fazla yumuşaktı" (Urbina, 2009). Bu da davanın yeniden görülmesini gerektiriyordu. Yeniden görülen dava Ağustos 2011'de sonuçlandı ve Ciavarella'ya 28 yıl, sonraki ayda da Conahan'a 17,5 yıl hapis cezası verildi.

Ciavarella'nın verdiği hapis cezasını tamamladıktan sonra komşuları ve okul arkadaşları tarafından aylar boyunca dışlanan Hillary Transue, bu sonuç için yaptığı yorumda, "Onu parmaklıkların diğer tarafında görmek çok hoş" demişti (Pilkington, 2009).

PARAN DEĞİL DAYIN OLACAK

İranlı bir göçmen olan Anoushirvan D. Fakhran, Washington DC'nin banliyösündeki VI. Paul Katolik Lisesi'nde okuyabilmek için can atıyordu, fakat okula kabul edilip edilemeyeceğinden emin

değildi. İşini sağlama almak için önce adını Jonathan Taylor Spielberg olarak değiştirdi (İsim değiştirmesi elbette suç değildi ama başvurusunda "Bu isim değişikliği bir hile amacı taşımamaktadır" ifadesinde bulunarak sahtekârlık suçu işlemiş oldu). Yaşını da değiştirdi: 27'lik delikanlı başvuru formunda yaşını 16 olarak belirtti. Okul yönetimine ünlü yönetmen Steven Spielberg'in yeğeni olduğu izlenimini verdi; hatta okula plakasında "splberg" yazan bir BMW ile gitti. Hile mükemmel bir biçimde işe yaradı ve Fakhran 1999 Eylül'ünde okula kabul edildi. Soyadının da etkisiyle kendisine ayrıcalıklı davranıldı, dilediği zaman okuldan gitmesine müsaade edildi ve sınıf arkadaşlarına verilenden daha az ödev verildi.

Öğretmenleri küçük Spielberg'in düşük notlarından endişelenmeye başlayınca bildikleri tek akrabasıyla konuşabilmek için DreamWorks Studios'u aradılar. Steven Spielberg'in Washington DC'de yaşayan bir yeğeni olmadığını öğrendiler.

Bunun üzerine Fakhran, yalan bilgi beyan etmekten ve adını değiştirmek yoluyla başvurusunda sahtekârlık yapmaktan suçlu bulunarak 11 ay hapis cezasına çarptırıldı. Cezası ertelendi.

PERCIVAL LAWRENCE LOWELL

Percival Lawrence Lowell (1855-1916) sabırlı ve özenli bir bilim insanı olduğu kadar hayalperest ve ilham dolu bir sanatçıydı. Matematikçi olarak mezun olduktan sonra aile işini yürütmeye karar verdi. Kısa zamanda ABD'de bir dizi başarılı yatırım gerçekleştirdikten sonra dünyayı gezmeye koyuldu. 1893 yılında Japonya'dan başlayıp ABD'de sona eren ilgi çekici fakat gerçekliği şüpheli bir yolculuk sırasında astronom Giovanni Schiaparelli'nin görüş kabiliyetinde azalma olduğunu duydu³¹ ve onun ardılı olmaya karar verdi. Bir yıl sonra Arizona'daki Flagstaff yakınlarında bir gözlemevi inşa etti ve ondan sonraki yıl da kıızıl gezegen yüzeyinde gözlemlediği çizgileri anlattığı *Mars* adlı kitabını yayımladı. İlk çalışması için bilim ve yaratıcı düşüncenin bir kombinasyonu denebilir ve bilimin sınırları içinde sayılabilirdi. Mars'ta görünen kanalların dünyadan gözlemlenebilmesi için en az 50 kilometre genişliğinde

olması gerektiğinden onların kanal olamayacağını düşünenler vardı. Lowell bu itiraza karşı çizgilerin sadece kanallardan ibaret olmadığını, tıpkı Nil Nehri gibi, Mars gibi çorak bir gezegende kanallarla birlikte bitki örtüsünün de uzanması gerektiğini iddia ediyordu. Lowell 183 ayrı kanal keşfetmişti.

Kitap Lowell ve diğer astronomlar arasında ayrılık yarattı. Lowell geniş halk kitlelerinin ilgisini çeken ilginç ve okunabilir kitaplar, gazete ve dergi makaleleri yazıyordu. Astronomlar ise ancak kendilerinin anlayabileceği düzeyde metinler üretiyordu. Lowell'in her yeni yayınında astronomlar onu daha az ciddiye almaya başladılar ve hatta bazıları onu artık bir meslektaş olarak görmemeye başladı: Bir gözlemevine oturup gökyüzüne bakmak birini astronom yapmazdı; tıpkı neşter tutmanın birini cerrah yapmayacağı gibi. William Wallace Campbell, Lowell'ı "aklı başında astronomlar için bir imtihan" olarak tanımlıyordu. (Crossley, 2000). İşin kötüsü, bu akli başında astronomlar halk tarafından Lowell'in gözlemlediklerini görememekle eleştiriliyordu. Muhtemelen Lowell'in en ateşli karşıtı astronom Edward S. Holden, halka bilimsel prosedür dahilinde bir ders vermek istedi ve şunları yazdı:

1890 yılında Mars'taki toprak ve su varlığı hakkında görüşlerimin sorulduğunu hatırlıyorum. Bu soruyu o dönemde Lick Gözlemevi'nde gerçekleştirdiğimiz, Mars'ın karanlık ve aydınlık bölgeleriyle ilgili kesin bir harita çıkarmamızı sağlayan gözlemleri açıklayarak yanıtladım ama ne ben ne de bir başkası hangi bölgenin kesin olarak su, hangi bölgenin kesin kara olabileceğini söyleyemezdi. Bu telgraf doğal olarak, muhtemelen şu ana kadar hep (sözde) kesinliklerle beslenmiş ve böyle temel meselelerde bazı şeylerin kesin olarak oturmamış olabileceğini tasavvur edemeyen bir kitlede büyük bir hayal kırıklığıyla karşılandı ... "Bilmiyorum" bilimsel bir yanıttır; ve dünyanın yoğun ilgi gösterdiği önemli bir konuda şüphesiz hayal kırıklığı da yaratır. Ancak onurlu bilim insanları doğru olduğu müddetçe bu yanıtı vermek zorundadır ve hem ahlaken hem de vicdanen

Percival Lowell,
Amerikalı
astronom,
y. 1904.

gözlemelerini finanse eden halka kesinliğin bittiği ve spekülasyonların başladığı o çizginin neresi olduğunu açıklamak zorundadır (Crossley, 2000).

Holden'in bu açıklamasına Lowell kadar aldırış eden başka kimse olmadı, ki o da açıklamayı kaygıyla karşılamıştı. Sıradaki kitapları *Mars ve Kanalları* (1906) ve *Bir Yaşam Bölgesi Olarak Mars* (1908), bilimsel olarak beş para etmezdi ve eleştirilerle yerin dibine sokuldu. Eleştiri sahipleri, şair Lowell'in artık açık bir şekilde (sözde) bilimci Lowell haline geldiğini ilan ediyordu. Ayrıca Lowell, analojiye sık başvurmak gibi tehlikeli bir alışkanlık kazanmıştı. Analojiler sıradan okurlar için son derece ikna edici ve okunası metinler yaratmanıza yarayabilirdi ama kuvvetli kanıtın gerekliliği yanında analoji kurmanın hiçbir değeri olmadığını bilen biri için tamamen anlamsızdı. Nitekim *Bir Yaşam Bölgesi Olarak Mars* adlı kitaptan yapılan aşağıdaki alıntı Lowell'in tarzını göstermek açısından iyi bir örnektir:

Uygun koşullarda gözleendiğinde, çok az manzara Mars'ın teleskoptan görünen anlık manzarasının güzelliği ve ihtişamıyla mukayese edilebilir. Uzayın maviliğiyle çevrelenmiş, biz onu görene dek orada yüzüp durmuş o yer, Dünya'mızın gök tarafından yorumlanmış bir minyatürü gibidir. Kendisini çevreleyen o çekici ışık içerisinde görülen kıta ve denizler arasından çıkıp, kutuplarında yer alan o beyaz, oval, muhteşem takkeye uzanan geniş bir diskin üzerinde dallanıp budaklanan yollar... Sanki ilk coğrafya derslerimizde yerkürenin yıldızlar arasındaki uçarı halinin gösterildiği o tanrısal manzaraya gerçekliğini kazandırıyor. Tanımı imkânsız bir oijinalliğin alametifarikası oluşu, onun için yapılan en zekice tarifi bile kifayetsiz kılıyor. (Lowell, 1908)

Bu metinlerin neden geniş halk kitlelerince popüler olduğu kolaylıkla anlaşılıyor. Bu metinleri okumak, neredeyse teleskobun başına geçip Mars'ı gözlemlemek demektir (20. yüzyılın başında gezegenlerin fotoğrafını çekmek halen çok zordu. En büyük resimler bile uzun pozlama süreleri yüzünden bulanıktı). Lowell, yazdıklarına romantik bir hava katabilmenin avantajını kullanıyor ve bu avantajı elde ettiği anda saçmalıklarını sıralayıveriyordu:

Genç Marslılar birer matematikçi olarak doğuyor ve bu yüzden fakülteye hiç gitmiyor olmalılar. [Kanallardan oluşan] sistem, bir kutuptan diğerine gezegeni sarmalayan sistem muhteşem bir birlik duygusunu ele veriyor. Irkçı önyargılar, milliyetçi kıskançlıklar, kişisel gayretlerin hepsi kötülük için değil, herkesin iyiliği için seferber edilmiş gibi. (Crossley, 2000)

Öyle kolay kolay şarlatan olarak anamayacağımız bazı insanlar Mars'taki kanalların varlığını savunmaya Lowell'in ölümünden sonra devam etseler de konu 1930'lardan sonra çok ilgi görmedi. 1970'lerde Mars'ın fotoğraflık görüntüleri Lowell'in kanallarından sadece bir ya da ikisinin doğru olduğunu, onların da

gezegen yüzeyindeki doğal yükseltilerin eseri olduğunu ortaya koydu. Lowell'ın geriye kalan 180'dan fazla kanalı sadece hayal ürünüydü.

Yine de Lowell'ı bu kadar ağır yargılamanın önüne geçen bir gerçek var. Başkalarının hesaplarına dayanarak da olsa Lowell, Güneş Sistemi'nde bir yerlerde dokuzuncu bir gezegen olması gerektiğini öne sürdü. 1906 yılında "Planet X" adını taktığı gezegeni aramaya başlayan Lowell, 1916'da öldüğünde Lowell Gözlemevi'ne bu gezegenin araştırılmasına harcanması için 1 milyon dolar bıraktı.

18 Şubat 1930'da astronom Clyde Tombaugh bir önceki ay çekilen fotoğraflara dayanarak gezegeni keşfettiğini ilan etti. Plüton adı verilen gezegenin astronomik sembolü Percival Lowell onuruna P (PL) olarak belirlendi.³²

PERU'NUN YAĞLI GANGSTERLERİ

General Félix Murga 2009 yılının Kasım ayında düzenlediği bir basın toplantısında insan yağı ticareti yapan yasadışı bir örgütü Peru'nun Huanuco bölgesinde kısı kıvrak yakaladıklarını açıkladı. Murga'nın verdiği bilgilere göre dört kişiden oluşan çete 40 ila 60 kişiyi öldürmüş ve mumlar aracılığıyla yağlarını cesetlerinden çekip almışlardı.

Çetenin müşterileri ise ABD'deki ve Avrupa'daki plastik cerrahi klinikleriydi. Basın konferansında Murga insan yağıyla dolu iki şişe göstermiş ve şüphelilerden birinin itiraf videosunu izletmişti. Bu manzara doğal olarak tüm dünya medyasının ilgisini çekti.

Bir süre sonra Murga'nın hikâyesinde bazı boşluklar olduğu fark edildi. İnsan organları karaborsada binlerce dolar ediyorken insan yağının ticari bir değeri yoktu. Üstelik bir plastik cerrahi kliniğinin niçin insan yağı satın aldığı sorusunun yanıtı da yoktu. Bu sorunun mantıklı bir yanıtı olup olmaması bir yana, zaten plastik cerrahi klinikleri her hafta litrelerce insan yağını çöpe atmak zorunda kalıyorlardı.

Konuyla ilgili yürütülen derin bir soruşturma çok daha korkunç bir hikâyeyi ortaya çıkardı: bu tiyatroyu, o yıl kendi polis

kuvvetinin 47 şüpheliyi yargısız infaz ettiği gerçeğini örtmek için tezgâhlamıştı.

PETER CHAPPELL, İNCE RUHLU HOMEOPAT

Pek çok homeopat gibi Peter Chappell'in de eli her şeyi iyileştirmeye muktediri. Listesinde neler yoktu ki? MS hastalığı, Parkinson hastalığı, Alzheimer, anoreksiya, astım, kronik yorgunluk sendromu, hepatit, spastik kolon, fibromiyalgi, kısırlık, Lyme hastalığı, Meniere hastalığı, prostat sorunları, tecavüze dayalı travmalar, işkence, soykırım veya sıtma. Adını söyleyin yeter, Chappell halleder!

Aralık 2007'de Chappell yeni bir maden buldu: Hastalıklar için müzikal tedaviler bestelemek. Ona göre Afrika'daki AIDS belası bile radyoda çalınacak basit bir melodiyle halledilebilirdi (Goldacre, 2007). Derdinin para olmadığını ispatlamak için sitesinde kuş gribiyle mücadelede kullanılabilecek ücretsiz bir melodi koymuştu. Fakat domuz gribi salgınının başladığı 2009 baharında melodinin adı bir gecede Domuz Gribi Tedavisi – Download MP3 olarak değişiverdi.

PILTDOWN HİNDİSİ

1861 yılında Bavyera'da ilk *Archaeopteryx* fosili bulunduğunda Charles Darwin'in ateşli bir taraftarı olan Thomas Henry Huxley (1825-1895) dinozorların basit bir şekilde ortadan kalkmadığını ve kuşlara evrildiğini öne süren bir teori geliştirdi. Bir buçuk yüzyıl boyunca bu teori ateşli tartışmaların konusu oldu. Teorinin karşısında duranlar destekçilerine meydan okudu: "Madem öyle, iki tür arasındaki geçişi gösteren bir fosil bulun da görelim!"³³

1999 yılında bu meydan okumayı sona erdirecek bir fosil bulundu. Pek çok dinozor fosilinin membaı olan Çin'in Liaoning bölgesinden çıkan fosil, kabaca tarif etmek gerekirse kemiksi ve uzun bir kuyruğa sahip kuşa benziyordu. Fosil Çin'den ABD'ye götürüldü ve Paleontoloji Müzesi sahibi Stephan Czerkas'a 80.000 dolar karşılığında satıldı.

Fosil Kasım 1999'da *National Geographic*'te *Archaeoraptor liaoningensis* adı altında gösterildi. Bir şeyi haber yapmadan önce çok

sıkı bir inceleme sürecinden geçirmesiyle meşhur olan dergi, fosilin incelenmesi için de epey para harcadı. Fosili inceleyen bilim insanlarıyla editörler arasındaki iletişim kopukluğu nedeniyle, perde arkasında fosilde bir bit yeniği olduğu bilinmesine rağmen dergide yayımlanmasına engel olunamadı. Fosilin resmindeki sağ ve sol ayaklar birbirinin simetriği idi; yani bir tanesinin resmi kesilip, çevrilip öteki tarafa yapıştırılmıştı. Sonuçları *Nature* dergisinde yayımlanan daha ileri araştırmalarda *Archaeoraptor liaoningensis*'in iki ila beş farklı fosilin karışımından ortaya çıktığı anlaşıldı. Üstelik bu fosiller aynı türün farklı üyelerine ait değildi: Türleri de birbirinden farklıydı. Yani *Archaeoraptor liaoningensis* dinazor benzeri bir kuş ile kuş benzeri bir dinazor arasındaki geçişi temsil ediyordu.

Normalde bir fosil için bu durum utanç verici bir sondur; ki başka bir sahtekârlık ürünü olan Piltdown Adamı'na referans olarak bu fosile de Piltdown Hindisi adı verilmiştir. Ne var ki 2001 ve 2002 yılında fosili oluşturan farklı parçalar paleontolojik açıdan incelenmeye değer bulundu. Görünen o ki fosilin mimarı pazarlanabilirliği yüksek bir fosil yaratmak isterken derken yarattığı sahte fosilden çok daha kıymetli parçalar kullanmıştı. Fosildeki kuş parçaları balık yiyen bir tür olan *Yanornis martini*'ye aitti. Kuyruk ise daha önceden hiç keşfedilmemiş olan bir *Dromaeosaurus* türü olan, *Microraptor zhaoianus*'a aitti. Yanornis'in dinazorlar gibi dişleri vardı ve *Microraptor* da bulunan en küçük dinazor olmasının yanı sıra tüylere sahipti ve ağaçlarda yaşıyordu. Tesadüf bu ya, çakma fosilin parçaları ayrı ayrı incelendiğinde Huxley'nin tezini desteklemişti ve büyük bir bilimsel değere sahipti. Şu an Çin'de olan fosiller tahminen milyonlarca sterlin ediyor.

PINKHAM'IN HER DERDE DEVA İLACI

Bir Quaker* olarak yetiştirilen Lydia Estes'e (1819-1883) muhafazakâr demek için hiçbir neden yoktur. Spiritüalizm,

* 17. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış, köleliğin kaldırılması, kadın hakları gibi konularda ilerici mücadeleler vermiş tutucu olmayan bir Hristiyan mezhebi. (ç.n.)

MRS. LYDIA E. PINKHAM, OF LYNN, MASS.,

Woman can Sympathize with Woman.

Health of Woman is the Hope of the Race.

Yours for Health
Lydia E. Pinkham

LYDIA E. PINKHAM'S VEGETABLE COMPOUND.

Is a Positive Cure

for all these Painful Complaints and Weaknesses
so common to our best female population.

It will cure entirely the worst form of Female Complaints, all ovarian troubles, Inflammation and Ulceration, Falling and Displacements, and the consequent Spinal Weakness, and is particularly adapted to the Change of Life.

It will dissolve and expel tumors from the uterus in an early stage of development. The tendency to cancerous humors there is checked very speedily by its use.

It removes faintness, flatulency, destroys all craving for stimulants, and relieves weakness of the stomach. It cures Bloating, Headaches, Nervous Prostration, General Debility, Sleeplessness, Depression and Indigestion.

That feeling of bearing down, causing pain, weight and backache, is always permanently cured by its use.

It will at all times and under all circumstances act in harmony with the laws that govern the female system.

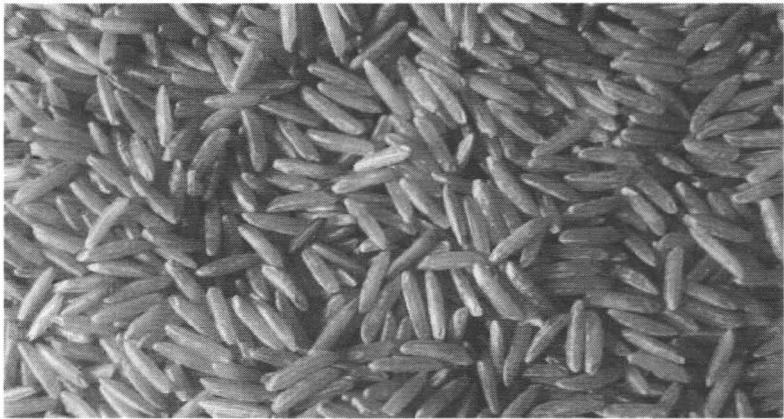
For the cure of Kidney Complaints of either sex this Compound is unsurpassed.

LYDIA E. PINKHAM'S VEGETABLE COMPOUND is prepared at 233 and 235 Western Avenue, Lynn, Mass. Price \$1. Six bottles for \$5. Sent by mail in the form of pills, also in the form of lozenges, on receipt of price, \$1 per box for either. Mrs. Pinkham freely answers all letters of inquiry. Send for pamphlet. Address as above. Mention this Paper.

No family should be without **LYDIA E. PINKHAM'S LIVER PILLS**. They cure constipation, biliousness, and torpidity of the liver. 25 cents per box.

Sold by all Druggists.

Lydia E. Pinkham'ın
Bitkisel Bileşim
Reklamı, 1882.

Basmati pirinci... Sizce gerçek mi?

kadınların siyasal hakları, Greenback İşçi Partisi, köleliğin ve ölüm cezasının kaldırılması, kısaca nerede yeni ve radikal bir görüş varsa Estes de oradaydı. İyi eğitilmiş bir kadın olarak öğretmen oldu. 1843'te dul bir erkek olan ve emlakçılıkla uğraşan Isaac Pinkham ile evlendi. Bir süre sonra pek ticari becerisi olmayan Pinkham'ın evinde para mumla aranır oldu.

1873'teki ekonomik krizde Pinkham Emlak Şirketi iflas bayrağını çekince çift para kazanmak için her yolu denedi ve bir tanesinde turnayı gözünden vurdu. Lady Pinkham alternatif tıbbi yöntemlere inanıyor ve geleneksel jinekologlara karşı mesafeli duruyordu. Kendisi bitkisel bir reçete uydurdu ve adına Bitkisel Bileşim (Vegetable Compound) dedikten sonra piyasaya sürmeye karar verdi. Sahtekârlarca önerilen tüm dandik ilaçlar gibi Bitkisel Bileşim de her derde devaydı. Özellikle de âdet ağrısı, hamilelik bulantısı, ürinal enfeksiyonlar ve rahim sarkması gibi kadınsal sorunlara iyi geliyordu.

Bu mucize ilacı satmak için tüm Pinkham ailesi seferber oldu. Oğulları kapı kapı gezip hem reklam broşürleri dağıtıp hem de ürünü satarken, Lydia'nın kendisi Bitkisel Bileşim'in başarısındaki kilit öneme haiz işi yapıyordu: Pazarlama. Şefkatli bir büyükanneye benzeyen yüzüyle şişelerin üzerindeki etiketlerde ve "her eve lazım" mesajı veren gazete ilanlarında boy gösteriyordu. Bu ilanlarda akılda kalması kolay kafiyeli öyküler de yer alıyordu: "Elsie W.'nin

yoktu bebeği / Anne olmaktı bütün ereği / Bitkisel Bileşim kullanınca / Geliverdi ilk gebeliği" (Renckens, 2002).

19. yüzyılın sonunda Amerika'da alkol karşıtı hareket popülerdi. Pinkham'lar da ölçülülükten yanalardı, ancak Lydia'ya göre karışımında bulunan bitkilerin bozulmadan durmasının tek yolu şişedeki solüsyonun %19 oranında alkol içermesiydi. Sonuç olarak pek çok yeşilaycı kadın her gün düzenli olarak Bitkisel Bileşim içerisindeki alkolü tüketmekten epey "keyif" alıyorlardı; tabii ki sağlık içindi...

Pikham'lar için parasızlık bir dert olmaktan çoktan çıktı. 1881'de aylık ciroları 30.000 doları bulmuştu ve Lydia ABD'de kendi çabasıyla milyoner olan ilk kadın oldu.

1883 yılında öldüğünde kurduğu şirket onun meşhur yüzünü marka olarak kullanmaya devam etti ve reklamlarda hâlâ kadınların merak ettikleri soruları ve yorumları Lydia'ya gönderebileceğinden bahsediliyordu. Bitkisel Bileşim daha birkaç yıl satmaya devam etti. 1920 ve 30'larda şirket darboğaza girdi. Aile içindeki uzun süreli ihtilaflar ve değişen ulusal yönetmeliklerin reklamlarda tıbbi iddialarda bulunmanın önüne çektiği engeller başlıca nedenlerdi. Fabrikalar ve marka patenti 1968'e kadar Pinkham ailesinde kaldı. 1987'de yeni sahibi, Lydia Pinkham'ın Bitkisel Bileşimi olarak onu yeniden piyasaya sürene kadar da ailenin adını duyan olmadı. Orijinaline göre tamamen farklı bir içerikte olan yeni ürün bugün hâlâ piyasada ve etiketinde Lydia'nın portresini taşıyor.

PİRİNCİN HASI: BASMATI

İşin ehli olanlar, Kuzey Hindistan ve Pakistan'da Himalaya eteklerinde yetiştirilen basmati pirincinin dünyadaki en iyi ve en lezzetli pirinç türü olduğunu bilir. Basmatiyi yetiştirmek kolay olmadığından pek az üretilir ve fiyatı da yüksektir. Bu da sahtekârların ağzının suyunu akıtmasının nedenidir. Karakteristik aroması nedeniyle basmati pirincini komple taklit etmek mümkün değildir ama en azından daha ucuz türevleriyle karıştırılarak piyasaya sürülebilir.

2003 yılında Büyük Britanya'daki 363 basmati markası analiz edilmiş ve sadece %54'ünde tamamen basmati pirinci olduğu

görülmüş, kalan %46'sında daha ucuz türevleriyle karışık olduğu tespit edilmiştir. Hatta 31 markanın paketlerindeki pirincin %60'ından fazlasının basmatinin ucuz türevleri bile değil, tamamen farklı pirinç türleriyle karışık olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun 2002'de tüketicilerde neden olduğu zararın toplam bedeli 2,2 milyon eurodur.

PROFESÖR BEHE VE AKILLI TASARIM

Profesör Michael J. Behe (d. 1952) Amerika'da yaygın bir sözcük bilim olan akıllı tasarım hareketinin önde gelenlerinden biridir. Bu sözde teorinin bu kadar popüler olmasının nedeni ABD Anayasası'nın ilk ek maddesine, haklar yasasına dayanır: Din ve vicdan özgürlüğü. Din ve devlet işlerinin ayrılması ve devletin dini olmaması demek okullarda dini eğitime izin verilmemesi demektir. Bu durum köktenci Hristiyanların içinde derin bir yaradır ve okullarda evrim teorisinin öğretilmesini bir korku filmi izlemesine seyretmelerine neden olur.³⁴ Evrim teorisi bir dini doktrin olmamasına karşın bu kadar itiraz etmelerinin nedeni köktenci Hristiyanların dünyadaki bütün canlıların Tanrı tarafından 6000 yıl önce yaratıldığına ve canlıların değişmezliğine olan inançlarına ters düşmesidir.

Köktenci Hristiyanlar yaratılış mevzusunun okullarda anlatılması için 1970'lerden itibaren büyük mücadele verdiler. İlk ayak oyununu "yaratılış bilimi" gibi bir kavram icat ederek bu bilimsel meselenin de evrimle birlikte anlatılması gerektiğini öne sürerek yaptılar. Fakat "yaratılış bilimi" sırf adının içinde "bilim" geçiyor diye bir bilim sayılacak değildi elbet. Bilim dediğimiz şey ortaya hipotezler sunmak, bu hipotezleri sınamak, sınama sonuçlarına göre kabul etmek ya da hipotezi reddetmek veya eksik olduğuna hükmetmek şeklinde çalışır. Ancak din denilen şey, doğaüstü fenomenlerle ilgilidir ve tanımı gereği sınanamaz. Sınanamadığı için de bilimsel olamaz. 1987'de Yüksek Mahkeme de böyle düşündü, yaratılış biliminin ardında dinin olduğuna ve bunu müfredata dahil etmenin anayasaya aykırı olduğuna hükmetti.

Köktenci Hıristiyanlar bu hamleye yeni bir kamuflajla karşılık verdiler. Tanımlarının içinden Tanrı'nın adını ve "yaratılış" filini çıkararak sahneye yeni bir teori sürdüler: Dünya o kadar mükemmel inşa edilmişti ki, bir zekâ tarafından tasarlanmış olmalıdır.³⁵ Haydi size üç tahmin hakkı... Sizce bu tasarımcı kim olabilir?

Seattle'daki Discovery Enstitüsü'ndeki Bilim ve Kültür Merkezi bu anlamsız düşüncenin propagandasında ön safı tuttu. Bir "bindirilmiş kıta" kuruluşu olarak (bkz. ASTROTURFING - BINDİRİLMİŞ KITALAR) çalışan merkez, köktenci Hıristiyanlar tarafından finanse edildi. Enstitünün ileri gelenlerinden Michael Behe aynı zamanda biyokimya profesörüydü ve uzun zamandır aralarında bir profesör olmasına muhtaç kalan akıllı tasarım hareketi için de bir kahraman görevi görüyordu.

1996'da Behe, *Darwin'in Kara Kutusu* adlı eserini yayımlayarak akıllı tasarım fikrine bilimsel saygınlık havası katan bir tanım yarattı: "İndirgenemez karmaşıklık". Bazı sistemlerin gelişerek değil sadece oldukları halleriyle işe yaradığını ifade eden Behe, üç örnek verdi: Bir bakterinin hareket etmek için kullandığı kuyruk her şeyi tamam olmasaydı çalışmazdı. Kanımız eğer bir eksiklik olsaydı pıhtılaşmaz veya bir eksikleri varsa bağışıklık sistemimiz de bir işe yaramazdı. Behe bu örneklerden yola çıkarak canlı tasarımlarının bir öngörü gerektirdiğine, dolayısıyla tasarlanmış olduklarına ulaşıyor, bu nedenle de zeki bir tasarımcının olması gerektiği çıkarımını yapıyordu. Oysaki bu argüman hem biçimsel olarak hem de içerik olarak hiçbir anlam ifade etmiyor.

Argümanın biçimsel olarak iki sıkıntısı var. Birincisi, Amerika'yı yeniden keşfetmeye çalışması. Behe'nin argümanı amaççı, yani teleolojik tasarım argümanının başka bir ifadesi ("Eğer bir şey karmaşıksa o şey bir zekâ ürünüdür"; "Yumurtadan canlı bir civciv çıkıyorsa, bu süreci Tanrı tasarlamış olmalıdır"). Bu argümanın kusurlu olduğu gösterileli uzun zaman oldu ve Behe de bunu bilmeyecek kadar aptal değil. Bunu hakemli bir dergiye yollayacak olsa değerlendirmeye bile giremeyeceğini o da biliyor. İkincisi, indirgenemez karmaşıklık akıllı tasarım için bir argüman olamaz. Eğer evrim teorisi karmaşık sistemler üretmeye muktedir değilse bile bu evrimi

zayıflatan bir argüman olur ve illa ki "akıllı tasarım doğrudur" sonucunu çıkarmaz.³⁶ Yine de Behe'nin argümanının çok küçük bir kısmı tartışmaya değerdir. Örneğin kanın pıhtılaşma mevsusu. Behe'ye göre kanın pıhtılaşması sürecinde bir dizi kimyasal reaksiyon gerçekleşir ve bu o kadar ince ayarlıdır ki bunlardan tek bir tanesi bile eksik kalırsa pıhtılaşma gerçekleşmez. Oysa balıklarda bir değil üç adım eksik olmasına rağmen süreç mükemmelen gerçekleşir.

İşin politik tarafına dönecek olursak; 21. yüzyılın başında Pennsylvania eyaletindeki Dover Bölgesi Eğitim Kurulu'nda Hristiyan köktendinci William Buckingham'ın başlattığı hareket etkili oldu. Buckingham biyoloji derslerinde en azından evrim teorisinin birçok teoriden sadece biri olduğunu belirten bir ifadenin kitaplara girmesini sağladı. Alternatif teorilere göz atmak isteyenlere başka bir bindirilmiş kıta kuruluşu olan Düşünce ve Etik Vakfı tarafından yayımlanan *Of Pandas and People* (Pandalar ve İnsanlar) adlı kitap önerilecekti. Dine karşı alerjisi olan birkaç ebeveyn kurulun kararını mahkemeye taşıdı.

Yargıç John E. Jones III. tarafından yürütülen dava 26 Eylül 2005'ten 4 Kasım 2005'e kadar sürdü. Yargıç Jones'tan ilerici bir karar vermesi beklenmiyordu, zira Jones muhafazakâr bir cumhuriyetçiydi ve George W. Bush tarafından atanmıştı.

Davacıların avukatları davaya hazırlanırken önemli bir boşluk yakaladılar: Akıllı tasarımı anlatan *Of Pandas and People* kitabının eski baskılarında daha evvel yüksek mahkeme tarafından yasaklanan "yaratılış bilimi" terimi geçiyordu. Yani yayıncı yeni baskıda tüm metinde yer alan "yaratılış bilimi" terimlerini kesmiş, yerine "akıllı tasarım" terimini yapıştırmıştı.

Dava Behe için bir yılan hikâyesine döndü. Yaratılışçılar her kritik soruya yanıt vermeyi başaramadılar. 6 haftalık rezil rüsva durumunun ardından Yargıç Jones'un 139 sayfalık raporu bir sona ulaştı: Yargıcın yaratılışçıların söylemleri üzerine diyecek bir şey yoktu. Yalan yere yemin etmeye olan hevesleri ve gerçekleri çarpıtma konusunda gösterdikleri başarı yargıcın da gözünden kaçmadı. Mesela bilim insanları arasında evrim teorisinin geçerliliği konusunda bir mutabakat olmadığı söylendi. Oysa bilim dünyasında

teoriler hakkında mutlaka tartışmalar vardır ama teoriyi reddetmek büyük iştir ve bunu pek azı yapar. Yargıç Jones, kendisinden beklenenin aksine, akıllı tasarımın bir bilimsel teori değil, dini bir görüş olduğuna kanaat getirdi. Jones'un bu darbesi yaradılışçılara vurulan son darbe oldu (Jones, 2005).

Davadan sonra Behe kariyerini toparlayamadı. Pennsylvania Bethlehem'deki Lehigh Üniversitesi, Biyolojik Bilimler Bölümü'nde görevli olan çalışanınin tuhaf görüşlerini pek tasvip etmedi. Web sitelerinin görünür bir yerine "Evrim ve Akıllı Tasarım Konusunda Duruşumuz" açıklaması yerleştirildi. Bu açıklamada şöyle deniyordu:

Fakültemiz 140 yıl önce Charles Darwin tarafından ortaya atılan ve 140 yıldır elde edilen bulgularla desteklenen evrim teorisine verdiği destek konusunda samimidir. Bu husustaki yegâne muhalif Prof. Michael Behe ise "akıllı tasarım" yanlısıdır. Prof. Behe'nin görüşlerine saygı duymakla beraber bölüm tarafından onaylanması mümkün değildir. Bu husustaki kolektif duruşumuz, akıllı tasarımın bilimsel bir temeli olmadığı, deneysel olarak sınınamadığı, bu yüzden de bilimsel olarak tanınamayacağı yönündedir.

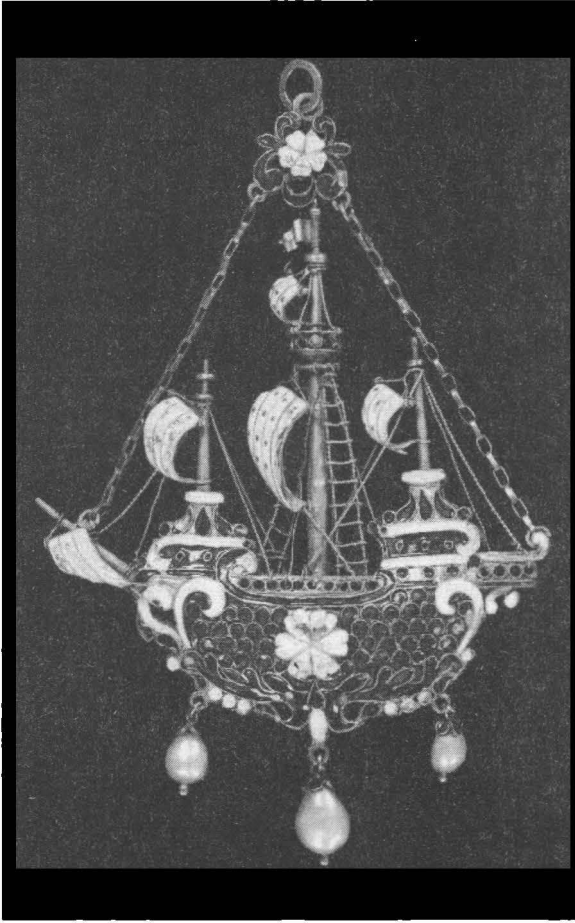
Behe boş durmadı, işleri kendisi için daha da beter hale getirdi. 2007 yılında yayımlanan ikinci kitabı *The Edge of Evolution* (Evrimin Sınırında) daha şiddetli kitlesel eleştirilerin hedefi oldu. Richard Dawkins *New York Times*'daki yorumunda şöyle yazdı: "Behe'nin ikinci kitabının birinci kitabında olduğu gibi beni irrite etmesini beklerdim. Ama kendimi onun için üzülürken buldum." (Dawkins, 2007).

REINHOLD VASTERS BİRİKTİRMEK

Reinhold Vasters (1827-1909) "neredeyse kusursuz" bir sahtekârdı. Rönesans dönemi sanat eserleri hakkındaki yeteneği ve bilgisi

Reinhold Vasters
tarafından
yapılmış inci
süslemeli altın
kolye, 1860.

emsalsizdi. Kıymetli madenlerle yaptığı işlerde ne bir stil hatası, ne de bir malzeme hatasına rastlanır, diğer sahte eserlerde olduğu gibi 19. yüzyıl esintilerinin zerresine rastlanmazdı. Foyası da ortaya ancak ölümünden 69 yıl sonra, Londra'daki Victoria & Albert Müzesi'nde çalışan çok dikkatli bir küratör sayesinde çıktı.

Maskesi düşünce, sanat tarihçilerinin tamamı Vasters'ı hedef tahtasına koydu, çünkü Rönesans sanatı hakkındaki görüşlerinin kısmen 16. yüzyıl İtalya'sına değil, 19. yüzyıl Almanya'sına, daha doğrusu Vasters'ın Aachen'daki stüdyosuna dayandığı ortaya

çıkmişti. Bir küratörün sözleriyle: "Mesele şu: öylesine fazla yaratmış ki, Rönesans sanatının neye benzemesi gerektiğine yönelik algımızı bozmaya başlıyor" (Kessler, 1987).

Vasters 1853 yılında Aachen'da "usta kuyumcu" ruhsatıyla işe başladı. Henüz az olan tecrübesine rağmen aynı yıl şehirdeki katedralin hazinelerini restore etme görevini aldı. Rönesans artistik stiliyle ürettiği ve çağdaş tasarımlar olarak sattığı kendi kreasyonlarıyla edindiği bir şöhreti oldu. Ancak gizliden gizliye o çok daha fazlasını üretiyordu. Bir yandan çağdaş ürünlerini satarken, diğer yandan 1852'de Paris'te galeri açan Viyanalı simsar Frédéric Spitzer (1815-1890) aracılığıyla taklit ürünlerini satıyordu. Spitzer'in ölümü Vasters'ın sahtecilik kariyerinin sonu oldu. Aslında bu bir plansızlık değil, Vasters'ın doğası gereği ihtiyatlı olduğunun bir göstergesiydi, zira Spitzer ile sürdürdüğü 37 yıllık ortaklık sonrasında başka bir simsarla çalışmaya kalkışma ve açığa çıkma riskini almadı. Spitzer'in ölümünden üç yıl sonra koleksiyonu açık arttırmaya çıktı ve Vasters'ın son sahte eserleri de piyasaya dağılmış oldu. Vasters o zaman çoktan emekli olmuştu. Ancak kendi özgün tasarım koleksiyonundan arada sırada satışlar yaparak maddi olarak gayet iyi durumda kalmayı becerdi.

Vasters'ın ana motivasyon kaynağı para olsa da bir sahteci olarak piyasanın haliyle epey eğlenmiş olmalı. Mesela Rönesans İtalya'sının önde gelen kuyumcu ve heykeltıraşlarından Benvenuto Cellini'nin eseri olarak lanse edilen *Rospigliosi Cup*'ı aslında o yaratmıştı. New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi, Vasters'ın Aachen'daki atölyesinden çıkan bu eseri 70 yıl boyunca çok büyük bir gururla sergilemişti.

Vasters öldükten sonra kendisinden kalan belgeler satıldı. 1919 yılında bu belgeler, saygın bir Victoria Dönemi zanaatkârının belgelerinin emanet edilebileceği en iyi yere, Victoria & Albert Müzesi'ne bağışlandı. Bu belgeler arasında Rönesans dönemine ait pek çok mücevherin çizimleri de yer alıyordu. İlk başta kimse şüphelenmedi ve herkes Vasters'ın kendi çağdaş eserlerini üretmede bir ilham kaynağı bulmak ve çalışmak amacıyla bu çizimleri yaptığını düşündü.

20. yüzyıldaki sanat tarihçileri Vasters tarafından yapıldığını bilmeden yüzlerce sahte eser üzerinde çeşitli çalışmalar yaptılar. Eğer Vasters açığa çıkmak istemeseydi, belgelerini yok ederdi fakat o da diğer pek çok sahtekârla aynı kişilik özelliğine sahipti: Cellini gibi eski ustalar kadar kabiliyetli olduğunun anlaşılmasını istiyordu.

1978 yılında Victoria & Albert Müzesi seramik departmanında yardımcı küratör olarak çalışan Charles Truman, Vasters'a ait binden fazla çizim ve not içeren bir kutu keşfetti. Truman ilk başta bulguları öncekiler gibi değerlendirdi ve "Aaaa, bu kolye Louvre'daki kolye; işte bu da British Museum'daki kâse..." diye diye çizimleri incelerken Vasters'ın dürüstlüğünden hiç şüphelenmedi.

Lakin Truman çizimlerdeki bazı ince detayları derinlemesine inceledikçe ve çizimlerin kenarlarındaki teknik notları deşifre ettikçe hakikat kafasında yavaş yavaş aydınlanmaya başladı: Bahse konu mücevherler Rönesans dönemine ait değillerdi; öyle sanılmaları istenmişti. Ne var ki Truman hemen bu sonuca varmadı ve halka açıklamak için 1980 yılını bekledi. Reinhold Vasters o ana dek hiçbir sahtecilik vakasıyla ilişkilendirilmediğinden haber küratörler arasında kıyamet kopardı, kalplerine korku saldı. Truman'ın sağladığı verilere bakarak hepsi kendi koleksiyonlarını gözden geçirdiler. Sadece Metropolitan Müzesi'nde usta sahtekârın elinden çıkma 40 eser olduğu anlaşıldı.

Dahası, bu bilgiler ışığında Rönesans sanatına ait her şey sil baştan yeniden yazıldı. Eğer Vasters'ın bu sırrı açığa çıkmasaydı, o günkü hatalı tarihi bilgiler hâlâ gerçek olarak kabul edilecekti. Şimdi insan merak ediyor tabii: Kim bilir kaç disiplinde Vasters ayarındaki sahtekârlara ait kaç eser, sahte olduğu tespit edilmemiş halde bekliyor?

RENÉ-PROSPER BLONDLOT'NUN RADYASYON DALGALARI

Fransız Fizikçi René-Prosper Blondlot'nun (1849-1930) bilim dünyasında bir ağırlığı vardı. Elektriğin bir kabloda ışık hızıyla ilerlediği de dahil pek çok keşfi o yaptı. Ne var ki ismi her zaman büyük

bir yanlıyla, "N-dalgaları" ile anıldı ve ders kitaplarında bilişsel önyargının bir numaralı örneği oldu.

Talihsiz olaylar zinciri aslında bir başarıyla başladı. 1903'te dal-gaya maruz kalması halinde elektrik kıvılcımı üreten bir dedektör düzeneği kurarak X ışınlarının parçacık değil dalgalardan oluştu-ğunu ortaya koydu. Deneyinin bu dedektörü kullanmadığı bir baş-ka bölümünde X ışınlarını bir prizmadan geçirdiği sırada gözünün ucuyla gördüğü bir manzara karşısında hayrete düştü: Dedektörde bir kıvılcım oluşmuştu. Bu nasıl olabilirdi? Epey bir düşündükten ve testler uyguladıktan sonra şu sonuca ulaştı: Laboratuvarda he-nüz keşfedilemeyen başka türden dalgalar olmalıydı. Bu dalgaların ahşaptan geçmek ama sudan geçmemek, çakıl taşı gibi sıradan nes-neler tarafından üretilmek gibi olağanüstü özellikleri bulunuyordu.

Blondlot bulgularını 23 Mart 1903'te dünyaya ilan etti. Dalgala-ra da görev yaptığı üniversitesinin bulunduğu Nancy kentinin adını verebilmek adına kısaca N-dalgaları dedi. Bütün ülke keşifle çalka-lanıyordu: Alfa dalgaları, Beta dalgaları, X ışınları... Hepsi başka ül-kelerde keşfedilmiş ışıma biçimleriydi ve nihayetinde sıra Fransa'ya gelmişti: Âlem Fransızların gücünü görecektil!

Diğer üniversiteler hemen deneyi tekrarlamaya koyuldular ama pek çok laboratuvar sonuçları tekrar edemedi. Blondlot bu labo-ratuvarlara meselenin doğru görmekle ilgili olduğu yanıtını verdi. Birincisi, deney başlamadan önce gözler karanlığa iyice alıştıtırılma-lydı; ikincisiyse kıvılcımın görünmesinin beklendiği yere –flore-san bir ekrandı burası– doğrudan bakılmamalıydı, zira ancak göz kenarlarıyla bakılarak görülebiliyordu. Tıpkı karanlıktaki kediler gibi, bu fenomen de göz kenarları tarafından algılanabiliyordu. Pek çok laboratuvardan birçok bilim insanı, özellikle de Fransa dışında olanlar, gözleriyle ilgili sorunun ne olduğunu merak etmeye başla-dılar. Deneye ne kadar dikkatli hazırlanmış, deneyi ne kadar özenle icra etmiş olsalar da büyük çoğunluğu için N-dalgalarını görmek mümkün olmuyordu.

O sırada N-dalgaları epey popüler hale gelmesine ve bilimsel dergilerde hakkında düzinelerce makale yayımlanmasına rağmen, bazı bilim insanları Blondlot'nun gördüklerini yanlış yorumlamış

olabileceğine dair şüphelerini yavaş yavaş da olsa dile getirmeye başladılar. Amerikalı fizikçi Robert Wood (1868-1955) deneyi kendi gözleriyle görmesi için Nancy'ye gönderilmişti. Wood, 21 Eylül 1904'te Blondlot'nun laboratuvarını ziyaret etti. Deney basit bir testle başladı: Blondlot'ya göre N-radyasyonuna maruz kalan floresan boya karanlıkta çok daha fazla ışıyacaktı. Wood bu farkı gördüğünü çok çabuk kabul etti ama bunun bir ışık oyunu olabileceği şerhini düşerek deneyi bir miktar modifiye etmeyi teklif etti: Wood'a göre bu farkı doğru tespit edebilmek için floresan boyayla N-dalgası kaynağı arasına kurşun bir levha konmalı ve bulunduğu sıralarda parlaklığın nasıl değiştiğine bakılmalıydı. Wood dâhiyane bir karar vererek Blondlot'nun hangi zamanlarda levhayı koyduğunu bilmemesinin daha uygun olduğunu düşündü. Deneye başladılar ve Blondlot'nun gözlemleri Wood'un en büyük korkusunun gerçek olduğunu gösterdi: Bazı zamanlarda Wood levhayı yerleştirmemiş olmasına rağmen Blondlot floresan levhanın daha az ışıdığını söyledi, bazense de Wood levhayı koymuş olmasına karşın Blondlot levhanın daha parlak ışıdığını ifade etti. Wood'un levhanın pozisyonunu hiç değiştirmedeği ama değiştirdiğini söylediği zamanlarda da Blondlot parlaklıkla değişim gözlediğini söylemişti.

Wood hiç bozuntuya vermedi ve ikili müteakip bir deney daha yaptı. Bu deneyde de çok sönük bir ışıkla aydınlatılan saat kullandılar. Blondlot saati göremeyeceği bir uzaklığa geçti. Blondlot gözlerinin önüne demir bir levha tuttuğunda saatin akrep ve yelkovanını dahi görmeye başladığını iddia etti.* Wood bu noktada Blondlot'nun deneyini sabote etmeye karar verdi (esasinda bu bir sabotaj değil, tam tersine hatalı bir deneyi mükemmelleştirme hamlesiydi). Bir bahaneyle Blondlot'nun önündeki metal levhayı kendisinin tutmasının doğru olacağını öne sürdü ve demir nesne yerine –Blondlot'ya göre N-dalgaları için geçirgen olmayan– ahşap bir cetvel tuttu. Sonuç hayret vericiydi. Önündeki nesnenin ahşapla değiştirildiğini bilmeyen Blondlot, hâlâ saat kadranını gördüğünü

* Blondlot'ya göre metaller N-dalgaları için geçirgendir. (f.n.)

iddia ediyordu. Demek ki gözünün önündekinin hangi malzemeden olduğunun hiçbir önemi yoktu. Wood elinde tuttuğu nesneyi Blondlot'nun önünden alınca Blondlot tekrar saati göremediğini ifade etti.

Wood'un yaptığı son keşif bilim tarihinde bir klasik oldu. Laboratuvarında bir spektrometre vardı. Normalde bir spektrometrede beyaz ışığı kırması için camdan bir prizma olur ve bu sayede her bir parçası rahatlıkla incelenebilir. Ne var ki Blondlot'nun spektrometresinde N-dalgalarını ayırması ve frekansının bir ölçek üzerinden okunabilmesi için alüminyumdan bir prizma bulunuyordu. Yan yana yerleştirilen birkaç ölçüm yapan Blondlot, Wood'un teyit amacıyla aynı ölçümleri tekrar yapma ricasını kırmadı. Bilmediği şey, bu sırada Wood'un çaktırmadan prizmayı çıkarmış olduğuydu. Normalde bir spektrometrenin prizma olmadan çalışmaması gerekirken, her nasıl olduysa Blondlot ilk seferinde yaptığı ölçümlerin aynısını yapabildi. Böyle bir durumda epey bozulması gereken Wood hiç renk vermedi ve çaktırmadan prizmayı tekrar yerine koydu.

Wood'un sekiz gün sonra *Nature* dergisinde yayımlanan ziyaret raporunu okuyan birinin yapabileceği tek yorum, Wood'un ne kadar dürüstlük ve doğruluk abidesi olduğudur. Wood keşfettiği şeyi herkesle paylaşmasının bilimsel bir görev olduğunu biliyordu ama Blondlot'nun itibarını zedelememenin aynı derecede önemli olduğunun bilinciyle hareket etmeye gayret ediyordu. Makalesinde Fransız bilim insanının adını zikretmedi ve kasten, bilinçli bir aldatma olduğu imasında asla bulunmadı. Hatta yazı o kadar incelikli yazılmıştı ki konuyla ilgili hiçbir fıkri olmayan günümüz okurunun neyden bahsedildiğini anlaması çok zordu. Ancak *Nature* dergisi okurları tabii ki 1904 yılında yayımlanan makalenin Blondlot'nun N-dalgalarının fos çıktığı gerçeğini ortaya koyduğunun farkındaydı.

N-dalgalarını göremediği için kendilerinden şüphe etmeye başlayan bilim insanları rahat bir nefes alarak kendi araştırmalarına döndüler. Gördüklerinden emin olmayan bazılarıysa deney düzeneklerini sessiz sedasız toplayıp bir yerlere kaldırdılar. Ancak

Blondlot N-radyasyonunun önemli bir keşif olduğu fikrinde ısrar etti ve bir de 1905 yılında konuyu açıklayan geniş kapsamlı bir kitap yazdı.

Blondlot, teorisi yanlışlanmasına rağmen sırf ismini ve itibarını korumak için onun doğru olduğu fikrine sıkıca sarılan toy bir bilim insanı mıydı? Yoksa gördüğü şeylerin gerçek olamayacağını düşüncesini bir türlü kabul edemeyen, gerçekten de gözlemlerinin doğruluğuna sarsılmaz bir inanç duyan biri miydi? Burası meçhul kaldı.

Blondlot, Nancy'deki üniversitede çok da sivrilmenden bir altı yıl daha çalıştı ve 1910'da emekli olduktan sonra gözlerden uzaklaştı. 1903 ve 1904 yıllarında Nobel Ödülü almayı bile hayal ederken, o cıfcaflı zamanlardan geriye kalan tek şey yalnızlık ve bilim tarihinde "Bilim nasıl yapılmaz?" sorusunun kayda değer bir örneği olma talihsizliği idi.

RENIER CHALON VE FORTSAS NADİR KİTAP MÜZAYEDESİ

1 Eylül 1839'da Fortsas Kontu Jean-Népomucène-Auguste Pichauld vefat etti. Kontun sahip olduğu kitap koleksiyonu eşsizdi ve parçaların her biri, sağ kalmayı başarmış tek kopyaydı. 1840 yazında 100 Avrupalı kitapsevere *Son Fortsas Kontu Bay J.-N.-A Kütüphanesi'ne Ait Çok Zengin Ama Çok Nadir Kitapların Kataloğu* adlı bir katalog gönderildi. İçerisinde 52 kitabın bilgileri bulunuyordu. Bu kitapların pek çoğu son kalan kopyalar olmasa bile kitapseverlerin ilgisini cezbedebilecek nitelikte, mühim kitaplardı.

Mesela 1663 tarihli *Corpus juris civilis*'in (Medeni Kanunun Bedeni) parşömen kâğıdına basılmış tek kopyası vardı. Kitabın yayımcısı D. Elzevir'e ait el yazısı bir not kitabın Hollanda hükümeti için yapıldığını bildiriyordu. Koleksiyon sahibi kontu göreyse "kitap belki de var olan en güzel kitap"tı (Klinefelter, 1941). Peki, Gottfried Leibniz'in (1646-1716) kendi elinden çıkan notlarından ve imzasından oluşan *Disputatio philosophica*'ya (Felsefe Üzerine Konuşmalar) ne dersiniz? Ya da cumhuriyetin üçüncü yılından kalma, *Evangelium du*

citoyen Jésus, purgé des idées aristocrates et royalistes, et ramené aux vrais principes de la raison, par un bon sans-culotte (Yurttaş İsa'nın İncili, aristokratik ve kralcı fikirlerden arınmış, usavurumun gerçek prensiplerine indirgenmiş, iyi bir pantolonsuz* tarafından kaleme alınmış) adlı, Fransız Devrimi'nin yarattığı karmaşadan sağ çıkabilmiş ve günümüze kalabilmiş tek kopyanın, bir kitapsever için ne kadar kıymetli olduğunu tasavvur edebiliyor musunuz?

Kitapsever Avrupa için müzayedenin yapılacağı 10 Ağustos 1840 günü heyecan doruktaydı. Kataloğu hazırlayan matbaaya birçok yüksek değerli teklif postayla çoktan gönderilmişti bile. Koleksiyoncular müzayedenin gerçekleşeceği adrese, Eglise Caddesi, No. 9'da yer alan Maître Moulon'a ait ofise gitmek üzere Belçika'nın Binche kasabasına akın ettiler. Yalnız küçük bir problem vardı: Bu isimde birini kimse duymamıştı ve böyle bir adres mevcut değildi. Ziyaretçilere müzayedenin iptal edildiğini ve tüm koleksiyonun Binche Belediyesi tarafından halk kütüphanesi için satın alındığını bildiren duyuru tebliğ edildiğinde karışıklık iyice arttı. Kitapseverler en azından kitapları görmek isteyince Binche'te hiç kütüphane olmadığını öğrendiler. Kafaları epey karışan koleksiyoncular daha fazla uğraşmaktan vazgeçip evlerine döndüler.

Fortsas Şakası adıyla bilinen bu olay emekli albay Renier Chalon'un (1802-1889) işiydi. Sadece müzayede değil, Kont Fortsas ve hiç var olmayan koleksiyonu baştan aşağı uydurmaydı. 52 kitaplık kataloğunu aklındaki bir iki Avrupalı kitap koleksiyoncusunu tufaya düşürmek için yapmıştı. Bu şakayı en çok kimlerin yiyeceğini çok iyi biliyordu.

Fortsas Şakası'nın kitap koleksiyonculuğuna yaptığı tuhaf katkı, bu şaka için hazırlanan kataloğun bizzat bir koleksiyon nesnesi haline gelmesidir. Günümüzde, on tanesi renkli, ikisi parşömen kâğıdına basılmış 120 kopya katalog ve müzayedenin iptalini bildiren 75 adet broşür koleksiyonları süslüyor.

* Fransız Devrimi'ndeki emekçilerin kahramanlıklarını vurgulamak için onlara atfedilmiş bir terim. (ç.n.)

RICHARD MEINERTZHAGEN: HIRSIZ ORNİTOLOJİST VE KATİL ZANLISI

Richard Nery Meinertzhagen (1878-1967) hakkında etkileyici görünen her şey aslında abartılmıştır.

Söylenenlere göre Meinertzhagen, bir İngiliz askeri olarak Afrika, Hindistan ve Ortadoğu'da pek çok düşmanın süngüsünün keskin ucunun tadına baktığı çarpışmalara katıldı. Vahşiliği ve merhametsizliği ile bilinirdi. Mesela 19 Ekim 1905'te barış görüşmeleri sırasında Hindu bir liderle el sıkışırken diğer yandan sol eliyle silahını çekip onu vurmuştu.

Ornitolog olan ikinci eşi Anne Constance Jackson (1889-1928) ile evlenince doğaya ilgi duymaya başladı ve 587.610 farklı bit, akar ve sinek türü biriktirdi. Müteakip projesinde egzotik mekânlara yaptığı ziyaretlerden 25.000 doldurulmuş kuşla döndü. 1954'te koleksiyonunu Londra'daki Doğa Tarihi Müzesi'ne bağışladı. Onyıllar boyunca koleksiyon hakkında normal olmayan bir şeyler olduğuna yönelik dedikodular döndüyse de Meinertzhagen'in dürüstlüğü hakkında 1993'e kadar bir şey yazılıp çizilmedi. O yıl ornitoloji akademik dergisi *Ibis*'te Alan Knox adlı araştırmacı, Meinertzhagen'in koleksiyonu üzerinde çalıştığını ve koleksiyonun tek başına onun olamayacağını, koleksiyondaki düzinelerce kuşun farklı taksidermistlerin (hayvan dolduran kimse) ürünü olduğunu yazdı. Amerikan ornitolog Pamela Rasmussen de çalışmasında koleksiyondaki bazı kuşların yeniden doldurulduğunun izlerine rastladığını kaydetti. Yavaş yavaş ama emin adımlarla Meinertzhagen'in kuşlarının vahşi ortamlarından değil, müzelerden yakalandığı gerçeği ortaya çıkıyordu. Görünüşe bakılırsa pek çoğu zaten Doğa Tarihi Müzesi'nde çalışan asıl taksidermistlerindi ve onlara ait izleri yok edebilmek için kuşlar boşaltılmış ve yeniden doldurulmuştu. Meinertzhagen'in 1954'te müzeye bağışladığı kuşlar zaten bir süre önce aynı müzeden alınmıştı (ve muhtemelen daha başka müzelerden. İsveç'teki müzelerden biri Meinertzhagen'in müzeyi ziyareti ertesinde 50 numunenin kaybolduğunu fark etmişti). Sahtekârlığının bilimsel açıdan korkunç sonuçlar yaratabilecek tarafı şuydu: Her numunenin önemli

bilimsel detayları da bozulmuştu. Mesela kuşun jenerik adı, yaşadığı ve yakalandığı yer, yakalandığı tarih gibi... Sonuç olarak 25.000 kuşun taşıdığı bilimsel değer pul olmuştu.

Tüm bu olaylar zincirindeki en karanlık nokta, Anne Constance Jackson'ın ölümü oldu. 1928'de 39 yaşındayken eşiyle silah talimi yaptıkları sırada başından yaralanarak ölmüştü. O zamanlar bu bir kaza olarak kayıtlara geçse de daha sonraları Meinertzhagen'in onu sırlarının açığa çıkmasından korktuğu için öldürdüğü öne sürüldü.

ROMANOVLAR

17 Temmuz 1918'de Rus Çarı II. Nikolay, eşi Tsarina Aleksandra Fyodorovna, kızları Olga (d. 1895), Tatyana (d. 1897), Maria (d. 1899) ve Anastasia (d. 1901) ve oğulları Aleksey (d. 1904) Bolşevikler tarafından Ural Dağları yakınında bulunan Yekaterinburg'daki bir evin bodrumunda aile doktoru ve üç uşağıyla birlikte vurularak ve süngülenerek öldürüldü. Devrimciler cesetlerden kurtulma işini ellerine yüzlerine bulaştırdılar. Önce bir maden kuyusuna atıp madeni de üzerlerine çökertmeyi düşündülerse de daha sonra onları yakıp küllerini de gömmeye karar verdiler.

Kraliyet ailesinin öldürüldüğüne inanılsa da kaderleri son bulmamıştı. Bu felaketten sağ çıkabilenlerin kendini göstermesi sadece zaman meselesiydi. İlk 70-80 yılda onlarca Romanov ortaya çıktı. Anastasia ve Aleksey çok popüler değildi ama ortalık mezardan kalkıp gelen Olgalar, Tatyaneler ve Marialardan geçilmiyordu (erkek taliplerin tek bir seçeneği varken, kadın talipler dört kat şanslıydı). Ailenin vârisi olduğunu öne sürenler tarihsel gerçekleri basitçe görmezden geliyorlardı. Mesela, Aleksey'in tedavisi mümkün olmayan hemofili hastalığı her nedense sözde mirasçılarda mucizevi bir şekilde iyileşmiş oluyordu.

Kamuoyunun ilgisini çekmeyi başaran müddeiler de oldu. En bilineni ruhsal hastalık geçmişi de bulunan, Polonyalı fabrika işçisi Franziska Schanzkowska'dır (1896-1984). 1920'de Berlin'de intihar teşebbüsünde bulunmak için girdiği sudan ölmeden kurtarıldı (kızın kendini gerçekten öldürmeye niyeti olmadığı ve oynayacağı

oyunun ilk adımını böylelikle attığını düşünmek de mümkün). İlk önce kimliğini açıklamayı reddetti ama 1922'de Yekaterinburg'daki aile katliamından mucizevi bir biçimde kaçmayı başaran Rusya'nın Büyük Düşesi Anastasia olduğunu iddia etti. O tarihten itibaren de kendini Anastasia veya Anna olarak tanıtmaya başladı. Düşes olacak kadar destekçi bulamasa da kendini ve hikâyesini canlı tutacak kadar taraftarı oldu. 1968'de ABD'ye göçtü ve Anna Anderson olarak 16 yıl yaşadıktan sonra 1984'te orada öldü.

1991'de Çar, eşi, dört kızından üçünün kalıntıları Yekaterinburg'un birkaç kilometre kuzeyinde gömülü bulundu. Çeşitli mercilerce kalıntıların onlara ait olduğu doğrulandı. O dönemde Amerikalı Anna Anderson'dan geriye kalan bir tutam saç ve bir miktar tıbbi doku numunesi ile Romanov kalıntılarından elde edilenler karşılaştırılarak merhumun aileyle ilişkisi olmadığı anlaşıldı.

2007 yılında Yekaterinburg yakınlarında Çar'ın oğlu Aleksey ile dördüncü kızın kalıntıları da bulununca sahte Romanov mirasçılığı için kapılar kapanmış oldu. Gerçi hiç belli olmaz. Birinin hayal gücüne bakar...

ROSEMARY BROWN, BESTECİLERİN BESTECİSİ

1964'te Rosemary Isabel Brown (1916-2001) ünlü bestecilerin yeni ve orijinal eserlerinin transkripsiyon (notalandırma) işini yapmaya başladı. Besteciler ya ona transkripsiyonu yapılacak olan notaları veriyor ya da ondan önce şarkıyı kendisinin çalıp akabinde transkripsiyonu yapmasını istiyorlardı. İşin tuhaf yanı, Rosemary'yi paylaşmanın yanında, bu ünlü bestecilerin ortak bir özelliği daha vardı: Hepsi ölüydü. Güney Londra'daki bir okulda aşçı olarak çalışan Rosemary Brown işte olmadığı zamanlarda evindeki piyanonun başına oturuyor ve Chopin, Schubert, Debussy, Bach, Rachmaninov ve diğer dâhiler tarafından, özellikle de düzenli olarak Franz Liszt tarafından ziyaret ediliyordu.

Maneviyatın ön planda olduğu 60 ve 70'lerde bazı müzik uzmanları Rosemary Brown'un iddialarını ciddiye aldı ve onun notaya döktüğü eserlerin bestecilerinin eserleriyle benzerlik gösterdiğini

düşündüler, fakat çoğu hiç orali olmadı. Londra Senfoni Orkestrası şefi André Previn'e göre, eserler o kadar kötüydü ki orijinal olsaydı bile rafa kaldırmak daha iyi olurdu.

Brown'un mevta bestecilerle olan yakın ilişkisi iş ilişkisinden öteydi. Güya Chopin ile televizyon izliyor ve hatta Chopin, TV denen cihazın varlığından dehşete düşüyordu. Birlikte alış-verişe çıktıkları Liszt, muz fiyatlarından memnun bir şekilde eve dönüyordu.

Peki Brown yüz­süz bir dolandırıcı mıydı? Yoksa kendini aldatan zavallının biri miydi? Aslında kendini piyanodaki hangi tuşun hangi notaya karşılık geldiğini bilmeyecek kadar cahil olarak tanıtmayı seven Brown'un daha önce piyano dersleri aldığı biliniyordu. Ayrıca annesi ve eşinin 1961'deki vefatlarından sonra Brown spiritüalist gruplarla takılmaya başlamıştı. Bu gruplarla yeteri kadar vakit geçirenlerin bir süre sonra öbür dünyadan sesler duymaya başladığı malumdur. Bir üçüncüsü de Brown'a göre Liszt daha yedi yaşındayken bile kendisini ziyaret etmiş ve büyüdüğünde ona "müzik" vereceğini söylemişti. Ne var ki Rosemary bu olaydan 1964 yılına dek hiçbir yerde bahsetmemişti. Çocukluğunda yaşadığı bu ruhsal deneyimin gerçekleşip gerçekleşmediği doğrulanamadı; zaten ifadenin içeriği de kanıtlanabilir bir şey değildi (Martin, 2001).

Olan bitenin mantıklı açıklamalarından biri, 1964 yılında bu iddialarla ortaya çıkan Rosemary Brown'un, 45 yaşındayken dul kalması sonucu hissettiği umutsuzluğu bertaraf etmek ve geri kalan hayatını daha kayda değer hale getirmek istemesidir.

SAHTE HAC DÜZENİ

2012 yılının Mayıs ayında 30 kilogram kokain taşıyan bir çete yakayı ele verdi ve İtalyan polisi çete mensubu 33 kişiyi tutukladı. Kokain Kolombiya'dan yola çıkmıştı ve Afrika üzerinden Avrupa'ya hac yolculuğuna çıkmış sahte rahip ve rahibelerle taşınıyordu. Ne var

ki bu rahip ve rahibelerin gerçek tanrıları paraydı ve yasadışı maddeleri İnciller ve diğer kutsal kitapların içinde açtıkları bölmelerde taşımaktan hiç rahatsız olmuyorlardı.

Sonradan anlaşıldığına göre, tedarikçi ve müşteri arasındaki köprü Milano'daki bir manastırın Güney Amerikalı kapıcısıydı. Kapıcının Kolombiyalı uyuşturucu karteliyle aile bağları vardı ve Güney İtalya'daki *'Ndrangheta* adlı mafyayla iyi ilişkiler kurmuştu.

SAHTE İLAÇ PAZARI

İlaçlar pahalıdır ve her zaman talep görür. O yüzden sahte ilaç pazarının olması çok şaşırtıcı değildir. Eroine yapılan 1.000 euroluk yatırımla 3.000 euro ciro yapılır. Yani 2.000 euro kâr edilir. Fakat aynı miktardaki sahte ilaç yatırımı 30.000 euro getirir; yani kemiksiz 29.000 euroluk kâr demektir bu. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sahte ilaç pazarının yıllık satış hacmi 30 milyar euronun üzerindedir. Sahte ilaçların neden olduğu ölümlerin sayısı belirsiz olsa da "yılda 200.000'den fazla olabileceği" tahmin ediliyor (McNeil Jr., 2007).

Peki, hangi tür ilaçların sahtesi yapılıyor dersiniz? Sıtma ilaçları sahtecilerin gözbebeğidir. Güneydoğu Asya'yı kapsayan bir araştırmaya göre piyasadaki sıtma ilaçlarının %53'ü sahte ve ilaç diye satılan şey pudra, nişasta ya da undan ibaret tabletlerden başka bir şey değil. Daha gelişmiş versiyonları ise parasetamol içeriyor. Yani sıtma paraziti öldürmüyor ama ateş düşürdüğü için hastaların ilacın işe yaradığını düşünmesine neden oluyor. Sahtecilerin diğer gözdeleri antibiyotikler, AIDS, tüberküloz ilaçları ve menenjit aşıları.

Genel olarak sahte ilaçlar piyasadaki ilaçların görünürde birebir kopyaları olarak imal edilir. 2008 yılının Mayıs ayında Londra Heathrow Havalimanı'nda yakalanan 385 kilogram sahte ilacın kutularının üzerinde Novartis, AstraZeneca, Pfizer ve Procter & Gamble gibi ilaç devlerinin etiketleri vardı. On sekiz ay sonra yakalanan bir başka sevkiyatın içinden yarım milyon adet sahte Plavix (bir kan sulandırıcı ilaç) tableti çıktı – ana hammaddesi çimentoydu.

Sahte ilaç pazarının en etkin olduğu yerler Asya ve Afrika'dır. Kasım 2002'de yapılan bir araştırmaya göre Güney Afrika'daki tüm ilaçların %20'si sahte.

Elbette sahte ilaçların üretilmesindeki esas neden para. Bu yüzden sahtecilerin piyasayı iyi takip ederek neyin revaçta olduğunu izlemeleri gerekiyor. Mesela yakın geçmişte Viagra (Pfizer'in ürettiği iktidarsızlık ilacı) ve Tamiflu'ya (Roche tarafından üretilen kuş gribi ilacı) odaklandılar.

Bu sahteciler kimdir ve ürünlerini nasıl satabiliyorlar dersiniz? Anlatayım: Çin bu alandaki ana üreticidir. Rusya ikinci olarak onu izler. 1998 tarihinde Çin'de ilaçların kontrolüyle ilgili departmanın başına Zheng Xiaoyu getirildi ve uzun yıllar boyunca bu departmanı o yönetti. Ne var ki Xiayou'nun olaya yaklaşımı farklıydı: Sadece gerçek ilaçlara değil, sahte ilaçlara da gözünü kırpmadan ihracat onayı veriyordu. Kirli kariyerinin sonuna ancak 2005 yılında, onayladığı bir ilacın, içlerinde çocukların da bulunduğu onlarca Çinli hastanın hayatını kaybetmesine yol açması sonucunda geldi.

Bir ilacın Çin'deki fabrikadan tüketicinin ecza dolabına olan yolculuğu epey uzundur. Genelde ara durak olarak Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE), özellikle Dubai'den geçer. Dubai Avrupa, Afrika ve Asya arasındaki bağlantı noktasıdır. BAE, ticareti teşvik amacıyla pek çok serbest bölge yaratmıştır ve bunlardan yaklaşık yirmisi şu an aktif olarak faaliyet göstermektedir. Genelde transit geçiş için kullanılan bu bölgelerde ürünler gümrükten içeri girmiş olmadığından kontroller asgari düzeydedir ki bu da sahte ürünlerin işini kolaylaştırır. Gerçek bir örnek vermek gerekirse, bir zamanlar ABD'deki en büyük çevrimiçi eczanelerden biri olan RxNorth'un tedarikçilerinin büyük kısmı Çin'deydi. Buradan bir sipariş verildiğinde, ilaçlar önce Hong Kong'a gider, buradan da BAE'ye yönlendirilirdi. Oradan çıkan ilaçlar Bahamalar'a yollanır ve orada paketlenip adreslenirdi. Son bir sis perdesi eklemek için, bu paketler de İngiltere'ye gönderilir ve ABD'deki müşteriye yapılacak olan sevkiyat buradan yapılırdı.

Güney Afrika İlaç Üreticileri Derneği'nin bilimsel ve yasal ilişkiler birimi başkanı Maureen Kirkman'ın cümleleriyle ifade edecek

olursak: İlaçta sahtecilik "neredeyse kusursuzca işlenen" bir suçtur. Kirkman'a göre, "Sahte ilaç endüstrisi mafyadan farksızdır, çünkü pasta çok büyüktür". "Üstelik hasta ya ölür ya da kullandığı ilaçların aslında sahte olduğunu bilmez" (Padayachee, 2002). Büyük çıkarların döndüğü bir sektör olduğu için ilaçta sahtecilikle mücadele etmek çok zordur. Yine de birkaç basit önlem en azından sahteciliği azaltmak için işe yarayabilir. Örneğin Avrupa ve Kuzey Amerika halihazırda, gelişmekte olan ülkelere ilaç satın alabilmesi için fon sağlıyor. Ne var ki bu ülkelerin gerçekte sahteyi birbirinden ayırmak için kullanabilecekleri laboratuvarları ya da eğitilmiş kadroları yok. Bu yüzden nakdi yardımlar yerine işe yaradığı bilinen Avrupa ve ABD menşeli ilaçlarla yapılan aynı yardımlar daha doğru bir adım olur. Bu tür babacan davranışların kimseye zararı olmaz.

Sahte ilaç kurbanları, gelişmekte olan ülke vatandaşları ve internetten ilaç satın alan tüketicilerle sınırlı değildir. Orijinaline benzer paketlemede hayli uzmanlaşmış sahtecilerin ürünlerinin zaman zaman yanlışlıkla iyi niyetli toptancılar tarafından tedarik edildiği de olur. Mesela geçtiğimiz on yılda İngiltere Sağlık Bakanlığı tarafından piyasaya karışmış sahte ilaçlarla ilgili on civarında uyarı yayımlanmıştır.

SAHTENİN DE SAHTESİ

Andy Behrman, ilk gençlik döneminde New York'ta yaşadı ve orada moda, uyuşturucu, seks ve dedikodu dünyasına bulaştı. 1980'lerin sonunda sıradışı bir "resim tekniği" kullanan Mark Kostabi tarafından satış görevlisi olarak işe alındı.

Kostabi, 1980'lerin başında New York'ta kendine iyi bir kariyer yapmış, yetenekli bir grafik sanatçısıydı. Sanat hakkındaki fikirleri eleştirmenler tarafından avam bulunsa da, işleri inkâra yer bırakmayacak şekilde popülerdi. Mesela Guns N' Roses'ın *Use Your Illusion* adlı albümünün kapağı ona aitti. 1988'de Kostabi içinde kendisinin hiçbir şey yapmadığı bir stüdyo açtı. "Fikir insanları" bir resim fikri üretiyor ve bunu bir "komiteye" sunuyordu. Eğer fikir komite tarafından onaylanırsa "ressamlar" bu fikri hayata

geçiriyorlardı. İkinci bir komiteyse bu resmin altında Kostabi'nin imzası olup olmayacağına karar veriyordu. Eğer Kostabi imzalarsa, resim kendisinin işi ya da onu yapanla birlikte "çift imzalı" iş haline geliyordu.

Kostabi her işi için en az 50.000 dolar kazanırken stüdyoda-ki ressamların saatine 10 dolar ödüyordu. Ona sorulursa kendini "Rembrandt zamanında da bu işler böyleydi" diye savunuyordu. Aynı zamanda "Resimlerimi alanlar bütünüyle budala olanlardır. Sanki ben suratlarına tükürdükçe onlar bana yeni bir resim satmam için daha çok yalvarıyor gibiler" diyebilecek kadar da açık konuşuyordu (Greig, 1993).

Elbette burada yanıtlanması gereken soru, Kostabi'nin gerçekten de Kostabi olup olmadığıdır. Normalde bir ressam eserini imzalıyorsa o eser onun tarafından üretilmiş demektir; fakat Kostabi'nin imzasını atması veya atmaması bir yana, bu kararı bile delege ettiği bir komite veriyordu.

Bu değerlendirmeler 1992'de Behrman'ın "sahtenin de sahtesini" yapmasıyla önemli hale geldi. Behrman, Kostabi'nin resim fabrikasındaki ressamlardan Beate von Ploetz ile birlikte 30 kadar eser üretip piyasaya Kostabi adıyla sundu.

Kostabi, Behrman'ın ekstra kazancını keşfedince onu "sah-tecilik" ile suçladı, ancak sanat eleştirmeni Hilton Kramer, "Gerçek Kostabi ile sahte Kostabi arasındaki farkı anlamak için henüz bir teknik bulunamadı" diyerek Kostabi'nin ağzının payını verdi (Greig, 1993).

Ne var ki bu müthiş eleştirinin Behrman'a pek az yardımı oldu. Kostabi'nin avukatları Behrman'ın 250.000 dolar tazminat ödemesini ve beş yıl hapisle yargılanmasını istedi. Behrman beş ay hapis ve beş ay ev hapsi ile "kurtulurken", yaptığı eserlerin "gerçek sahte" mi yoksa "sahte sahte" mi olduğu anlaşılamayan Beate von Ploetz beraat etti.

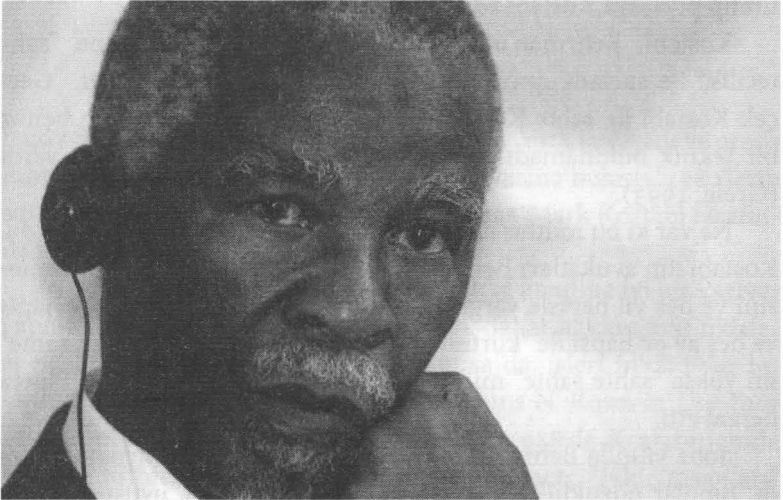
2002 yılında Behrman, *Electroboy* adında bir otobiyografi yazdı. Bipolar bozukluk, elektrokonvülsif terapi, seks, uyuşturucu ve dedikodu hakkında doyurucu içeriğe sahip olan kitap, Behrman'ın medya ilgisini en az eski patronu kadar sevdiğini açıkça gösterdi.

SALATA TABAĞINDAKİ SIHHAT - GÜNEY AFRİKA'NIN AIDS KRİZİ

Bu kitaptaki pek az "kasten inkâr etme" durumu, Güney Afrika'nın Devlet Başkanı Thabo Mbeki (görev dönemi 1999-2008) ve onun Sağlık Bakanı Manto Tshabalala-Msimang'ın AIDS ve HIV arasında bağlantı olmadığı iddiası kadar acı sonuçlar yaratmıştır.

Mbeki o sıralarda ülkesinde AIDS'e karşı çalışmalar yapan bilim insanlarını Nazi toplama kampı doktorlarına benzetmiş, HIV'in AIDS hastalığına neden olduğuna inanan vatandaşlarını "köle zihniyetinin kendine zulmeden kurbanları" olarak nitelemişti (Goldacre, 2007). Uluslararası örgütler Sağlık Bakanı Tshabalala-Msimang'a bilimsel araştırmalar üzerinden baskı yaptığında bakanının yanıtı ancak bilimin ne olduğunu anlamak istemeyen birinin vereceği türden bir yanıt olmuştu: "Kimin bilimi?" (Goldacre, 2006). Güney Afrika hükümetindeki yüksek mevkilerinden ötürü bu iki politikacının davranışları yaygın ölüm vakalarıyla sonuçlandı.

HIV pozitif bir hastayı azidothymidine (AZT) adlı anti-retroviral türden ilaçlarla tedavi etmenin aylık maliyeti 1.200 dolardır.

Thabo Mbeki, Alman Şansölyesi'yle Berlin'de yaptığı görüşme sonrasında düzenlenen basın toplantısında.

Bunu Batı'nın bir zulmü olarak kabul eden Mbeki, kendi ilacını geliştirdi: "Afrika'da, Afrika için" (Goldacre, 2007). Şaka bir yana, Virodene adlı ilacın aylık maliyetiye 6 dolardı. Dimetilformamit adlı endüstriyel ve zehirli bir solvent içeren ilaç, ölümcül olma potansiyeli taşıyordu ve HIV/AIDS'i tedavi etmede tamamen etkisizdi.

Toronto'da 2006'da gerçekleştirilen bir HIV/AIDS konferansında delegeler Güney Afrika standına "Salata Bar" adını takmışlardı, zira standda HIV ve AIDS ile mücadelede kullanılan son derece etkili silahlar vardı: sarımsak, pancar kökü ve Afrika yaban patatesi. Halbuki objektif araştırmalar (yani hükümet sponsorluğunda yapılmayanlar) özellikle Afrika yaban patatesi tüketiminin önemli riskler barındırdığını ortaya koyuyordu. Bir deney daha ilk haftalarında, deneklerde ileri derecede kemik iliği baskılanması görülmesi nedeniyle durdurulmak zorunda kalmıştı. Benzer bir araştırmada, AIDS'li kedilerde görece olarak daha kısa sürede ölüme sebep olmuştu.

HIV virüsü kapmanın hemen öldürmediği gerçeği göz önünde bulundurulursa, Mbeki ve Tshabalala-Msimang, hükümetleri sırasında 2 ila 3 milyon Güney Afrikalı'nın yok yere ölmesinin bir numaralı sorumlularıydılar. Bu gerçek de ikiliyi ansiklopedinin en ölümcül sahtekârları arasına sokar.

Patronu Mbeki'nin 2008'de Afrika Ulusal Kongresi tarafından kapı dışarı edilmesinden hemen sonra Tshabalala-Msimang da bakanlıktan atıldı. 2009 yılının Aralık ayındaki vefatından iki hafta önce yeni hükümetin kendisinin felaket politikalarını çöpe attığına tanık olma şansı buldu. Yeni politikaların etkisi sadece bir yıl sonra bile hissedilmeye başlandı. Ülkedeki tabut üreticilerinin dörtte biri iflas etti. Bir tanesi camına şöyle yazmıştı "Eski ebe ve dedeleriniz itinayla yeniden gömülür" (Vermaas, 2010).

SEKSİN UZAY HALİ

Bu asparagas aslında ciddi başladı. 1983'te *Sexuology Today*'de yayımlanan bir makale, uzayda ağırlıksız ortamda seks yapmanın mümkün olup olmadığı, mümkünse de nasıl olacağıyla ilgiliydi. Makalede ateşli astronomlar için kullanışlı ipuçları vardı.

Sıfır G'de sevişmek birkaç problem yaratabilir. Lakin bunlar özel tekniklerle üstesinden gelinmeyecek problemler değildir. Birincisi, vücut sıvılarının yeniden dağılımı sırasında kalp etrafında ekstra kan toplanır. Bu da vücudun gereğinden fazla sıvı içerdiğine yönelik yanlış bir değerlendirme yapmasına neden olur. Bu değerlendirme sonucunda kişi susamayacağından, kendini susamasa da su içmeye zorlamalıdır. Aksi takdirde, uzay istasyonunun kuru havasında daha rahat terleneceği de hesaba katılırsa, ara vermeden sevişen âşıkların dehidrasyona uğrama riski vardır (Freitas, 1983).

Saçmalık koleksiyonunun membaı olan internetin yaygınlaşmasıyla bu konuya ilişkin belgeye dayalı sözde delillerin ortaya çıkması artık sadece bir zaman meselesiydi. Nitekim 1989'da o da oldu: "Belge 12-571-3570", güya NASA tarafından hazırlanmış, STS-75 Uzay Mekiği uçuşunda yapılmış bir seks deneyinin özet raporu. Sözde deneyde esnek kemerler ve şişme tünellerle iki insan koba-yı 10 değişik pozisyonda cinsel etkileşimde bulunmaya çalışmışlar. Sonuçlarsa uzun uzay yolculuğuna çıkacaklar için çok iç açıcı değil. Ne var ki, belge baştan aşağı sahte. Sahte olduğuna dair deliller de son derece açık: STS-75 Uzay Mekiği görevi 1989'da değil, yedi yıl sonra, 1996'da gerçekleşmişti. Üstelik bütün mürettebatı da erkekti ama raporda heteroseksüel bir ilişkiden bahsediliyor.

Ne olursa olsun Belge 12-571-3570, 1990'ların eğlenceli popüler konularından biri oldu. Muhtemelen bunda NASA'nın olaydan tamamen uzak kalmasının da etkisi var. Uzay dergisi *Ad Astra*'nın editörü Royce Dalby, "Değinmesi zor bir konu olduğunda NASA'nın nasıl da bağnazca davrandığına hepimiz şahit oluyoruz" yorumu yaparak dalga geçiyordu (Broad, 1992).

1992'de Fransız bilim yazarı Pierre Kohler, sahte belgeyi esas kabul ettiği "Son Görev" adlı bir kitap kaleme aldı. Astronomi, uzay ve UFO'lar hakkında da bol bol eser veren Kohler'in evrakın sahte olduğunu bilip bilmediği ya da şansı olsa bu deneye bir tur katılmak isteyip istemediği muğlak kaldı. Ancak bir NASA sözcüsü nihayet bir açıklama yaparak "Böyle bir dokümanın varlığını kesin olarak reddediyoruz" dedi ve söylentilerin bir şehir efsanesinden başka bir şey olmadığını ifade etti (Ober, 2000).

Siyon Liderlerinin Protokolleri
(İlk baskısının kapağı), *The*
Great within the Miniscule and
Antichrist.

Серия Нилусъ.

Великое

въ маломъ

АНТИХРИСТЪ,

КАКЪ БЛИЗКАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ ВОЗМОЖНОСТЬ.

ЗАПИСКИ ПРАВОСЛАВНАГО.

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ, ИСПРАВЛЕННОЕ И ДОПОЛНЕННОЕ

НАРКОТО РЕДА

Телерская Печать, Москва, 1908

1908

SHINICHI FUJIMURA GEÇMİŞİ GÖMÜYOR

Shinichi Fujimura (d. 1950) kendi kendini yetiştirmiş bir arkeologdu ama görenler onu doğuştan arkeolog sanırdı. 1981'de Japonya'daki 40.000 yıllık medeniyet kalıntılarını bularak kıtanın en erken yerleşimlerini keşfetti. Takip eden 20 yılda buldukları gittikçe daha eskiye işaret etti. Hatta kimi zaman tek seferde on binlerce yıl atladığı oluyordu. Zirveye ulaştığında keşiflerinin yaşları 600.000 ila 120.000 yıl öncesine kadar uzanıyordu. Bu başarısından ötürü Fujimura'ya "Tanrı'nın Elleri" adı verilmiş ve Tohoku Paleolitik Enstitüsü'nün başkan yardımcılığına getirilmişti.

2000 yılının sonlarında Fujimura'nın pek dürüst olmadığı ortaya çıktı. Bir Japon gazetesi, Fujimura'nın arkeolojik birtakım buluntuları sabahın erken saatlerinde yerin altına gömdüğünü, akşam gidip onları yeniden "keşfettiğini" gösteren birtakım fotoğraflar yayımladı. İlk başta Fujimura bunun münferit bir vaka olduğu

konusunda ısrar etse de daha sonra 42 arkeolojik kazı alanında aynı düzenbazlığı yaptığını itiraf etti. Japon bilim insanları, Fujimura'nın bulgularına dayanarak yazdıkları ders kitaplarını baştan aşağıya revize etmek zorunda kaldılar.

Fujimura, Tohoku Paleolitik Enstitüsü'nden ve Japon Arkeoloji Derneği'nden atıldı. İtibarı sıfırlanan bilim insanı kendi rızasıyla psikiyatri kliniğine yattı.

SİYON LİDERLERİNİN PROTOKOLLERİ

Protokoller, muhtemelen 1898'de Fransa'da yaşayan bir Rus olan ve Rus gizli servisi Okhrana adına çalışan Mathieu Golovinski tarafından kaleme alınmış sahte antisemitik belgeler yazınıdır. İlk olarak 1905 yılında Rus "mistik" Sergey Nilus tarafından yayımlanmıştır.

Protokoller sözde Yahudi liderlerinin dünya düzenini bozmak ve hâkimiyeti ele geçirmek üzere 19. yüzyılda yaptıkları toplantının tutanaklarından oluşur. Bu konudaki tüm komplo teorilerine göre kapitalizm, komünizm, liberalizm, hür masonluk, Darwinizm ve medya toplum sağlığını bozmak için uluslararası Yahudilik tarafından icat edilmiş araçlardır. Üslup bakımından *Protokoller* diğer sahte eserlere göre nispeten iyidir, zira büyük çoğunluğu Fransız hicivci Maurice Joly'nin *Dialogue aux enfers entre Machiavel et Montesquieu* (Machiavelli ile Montesquieu arasında Cehennemde Diyaloglar) adındaki 1864 tarihli kitabından aşırılmıştır. Bu kitapta Machiavelli kötü adamı oynar, *Protokoller*'de onun yerini Yahudiler alır.

Protokoller'in ilk İngilizce tercümesi 1920'de yayımlandı. Bir yıldan kısa bir süre içinde *Times* dergisi dokümanın sahte olduğuna yönelik kuvvetli bir delil paylaştı. Dokümanın destekçileri bugün de olduğu gibi medyanın zaten Yahudilerin elinde olduğunu ve bu yüzden de güvenilmemesi gerektiği gerekçesiyle delili görmezden geldiler.

Protokoller o kadar mühimdir ki, Adolf Hitler *Kavgam*'da bu dokümandan alıntı yapmıştır. Henry Ford *Protokoller*'i bastırması ve kendisinden araba alan herkese bir kopyayı da promosyon olarak vermiştir. 1960'larda ve 70'lerde Suudi Arabistan Kralı Faysal

da tıpkı Ford gibi, kendini ziyaret eden tüm devlet başkanlarına bu kitaptan hediye etmiştir. Filistin yönetimi, metni web sitesine koymuş ama diğer ülkelerin şikâyeti üzerine kaldırmıştır. Hamas'ın kuruluş tüzüğünde bile *Protokoller*'den bahsedilmiştir.

11 Eylül saldırıları *Protokoller*'e olan ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Saldırılarda bir tane dahi Amerikan Yahudisi'nin ölmediği, çünkü daha öncesinden uyarıldıkları gibi söylentilerin arkasında da muhtemelen bu kitap vardır, çünkü *Protokoller* o sıralarda süpermarket zinciri Walmart'ın raflarını süslemeye başlamıştı bile.

SOĞUK FÜZYONUN SICAK GÜNDEMİ

Ana babaların çocuklarını hayalet ve öcü hikâyeleriyle korkuttuğu gibi, profesörler de öğrencilerini Pons ve Fleischmann hikâyeleriyle korkuturlar (*Economist*, 2002).

Aslında fevkalade bir çift elektrokimyagerdiler: Martin Fleischmann (1927-2012) ve Stanley Pons (d. 1943). İngiltere'de Southampton Üniversitesi'nde çalışan Fleischmann tam bir fikir adamıydı. Meslektaşlarından biri "Fikirlerinin %90'ı çılgıncaydı... Ama kalan %10'u mükemmeldi" diyordu onun için (Broad, 1989). Fleischmann ayrıntılarda boğulan bir insan değildi. Bir fikir olduğu zaman ilk olarak bizzat kendisi deneyip uygulanabilir olup olmadığına bakar, uygulanabilirse işi asistanlarına paslardı. Pons, Utah Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra bir süre istemeden aile işi olan tekstilciliğe girişti ama zamanla bilim açlığı arttı ve doktorasını tamamlamaya karar verdi. Amerika'da doktora demek her şeye sıfırdan başlamak olduğu için İngiltere'ye taşındı ve orada Fleischmann ile tanıştı. İkili laboratuvarın hem içinde hem de dışında iyi arkadaş oldular.

Pons 10 yıl sonra Utah Üniversitesi'nde bölüm başkanlığına kadar yükseldi. Fleischmann ise emeklilik için gün sayıyordu. İkilinin zaman zaman yaptığı gezintilerden bir tanesi soğuk nükleer füzyon fikriyle sonuçlandı. Açığa devasa enerji çıkaran füzyon yüksek basınç ve aşırı yüksek sıcaklık şartları altında gerçekleşiyordu. Esasında atomlar normal şartlarda birleşmek istemediğinden yüksek

enerji kullanılarak birleşmeye zorlanıyorlardı. Yani füzyon, gerçekleştirmek için açığa çıkardığından daha fazla enerji gerektiriyordu. İkili bunu aşmanın bir yolu olup olmadığını düşünmeye başladı ve denemeye karar verdiler. Konunun mevcut bilgilerimizle tutarsız doğası nedeniyle –birkaç marjinal haricinde soğuk füzyonu ciddiye alan olmadı– masrafları kendi ceplerinden karşılamaya karar verdiler ve bu araştırma için 100.000 dolar ayırdılar.

Kritik deney nispeten basitti: Biri paladyum, biri platin iki elektrot ağır suya batırıldı (D_2O - hidrojenin (H) döteryum (D) ile değiştirildiği sudur. Döteryum ekstra nötrona sahip bir hidrojendir). Biri artı diğeri eksi kutbu oluşturan elektrotlar bir aküye bağlandı. Açığa çıkan enerji oksijen ve döteryum atomlarını birbirinden ayırdı ve döteryum atomları paladyum elektrot tarafından tutuldu. Bir süre sonra bu elektrot ısınmaya başladı. Paladyum ve döteryum atomları birleşmiş, soğuk füzyon gerçekleşmiş ve giren enerjiden çok daha fazlası çıkmıştı. Pratik olarak sonuç son derece basit ve ucuzdu. Dünyanın enerji sorunu bir anda çözülmüştü.

İkili, sadece sıcaklık artışına bakarak (bir elektrot buhar olup uçmuştu; ki paladyumun erime sıcaklığı 15.540 derecedir) soğuk füzyonun gerçekleştiğine kanaat getirdiler. Utah Üniversitesi haricinde, her ne kadar ilgi alanları farklı olsa da, Mormon Brigham Young Üniversitesi'nden Steven Jones da aynı sonuca ulaştı. Jones'un ekibi de sıcaklık artışını ölçmemişti ama onlar da füzyon ürünlerinin varlığına –mesela helyum– bakmış ve bulmuşlardı. 1989 Şubat'ında iki ekip bir araya gelip bulgularını karşılaştırdı.

Deneyler gerçekten de soğuk füzyonun varlığını doğruluyor görünüyordu. Fleischmann ve Pons önlerindeki on sekiz ay boyunca deneylere devam etme kararı aldılar, fakat Jones'un 4 Mayıs'taki dersinden önce haberi yaymak istiyorlardı. Nihayet iki ekip onuru paylaşmaya razı oldular ve 24 Mart 1989'da makalelerini *Nature*'a yolladılar.

Utah Üniversitesi bir süre sonra başka bir üniversitenin (Brigham Young Üniversitesi'ydi bu) soğuk füzyon patentini alma riskini göze alamayacağını ifade etti (belki de bu haklı bir talepti, zira bilimde daima ilkler hatırlanır ve ikinciler unutulur). 23 Mart 1989'da

Fleischmann ve Pons bir basın toplantısı düzenleyerek oda sıcaklığında ve normal basınç altında füzyon reaksiyonu yaratmayı başardıklarını açıkladılar. Gazetede "Şişedeki füzyon" başlıkları atılırken Steven Jones ilkler arasında yer almayarak unutulmuş ikinci oldu.

Haber üzerine bilim dünyası çeşitli açılardan sarsılmıştı. Her şeyden önce bilim insanlarının bulgularını hakemli bir dergide yayımlatarak sınanmasını sağlamak yerine basın konferansı ile halka duyurması nerede görülmüştü? İkincisi de, soğuk füzyon gerçekten de mümkünse, bilinen doğa kanunlarına ne olacaktı?

Fleischmann ve Pons kendilerini birkaç hafta boyunca laboratuvara kapattılar. Sebebi de basın toplantısında söyledikleri beyaz bir yalandı. Toplantıda Jones'un sözde sonuçlarını çalarak, o sonuçlara kendileri ulaşmış gibi, soğuk füzyon sonrasında füzyon ürünlerini de tespit ettiklerini söylemişlerdi. Oysaki ellerinde bu ölçümü yapacak aletler bile yoktu.

Müteakip haftalarda her şey çok ani ve farklı bir şekilde gelişti. Jones bazılarının soğuk füzyonun teyidi olarak gördüğü makalesini yayımladı. Makaledeki detaylara vâkıf olan başka bilim insanları Jones'un ölçtüğü yan ürün miktarının, Fleischmann ve Pons'un kaydettiği sıcaklık değerlerinde olması gerekenden bir milyon misli az olduğunu hesapladılar. Ancak Jones'un bulguları çeşitli laboratuvarlarca da doğrulandı. 10 Nisan 1989'da Georgia Tech'ten bazı araştırmacılar da özensiz ve alelacele bir deneyle füzyon sonucu açığa çıkan ürünleri tespit ettiklerini açıkladılar ama üç gün sonra iddialarını geri çektiler. Artık imkânsız olan mümkün görünüyordu ve imkânsızdan daha şaşırtıcı olacak yeni haberler bekleniyordu. İtalya'dan da Frascati Araştırma Merkezi adlı özel bir merkez de sonuçları doğruladı ve füzyon etkilerini tespit ettiklerini açıkladı; hem de deney cihazı, akü gibi bir güç kaynağına bağlı olmamasına karşın!

Pons tekrar yüzünü gösterdiğinde bu hengâmeyi sona erdirecek açıklamalar yapması bekleniyordu ama öyle olmadı. Neden ağır değil de normal su kullanarak bir kontrol deneyi gerçekleştirmedikleri soruldu. Biraz mırın kırın ettikten sonra bunun iyi bir çıkış noktası olmayacağını söyledi. Fakat daha net yanıt vermeye

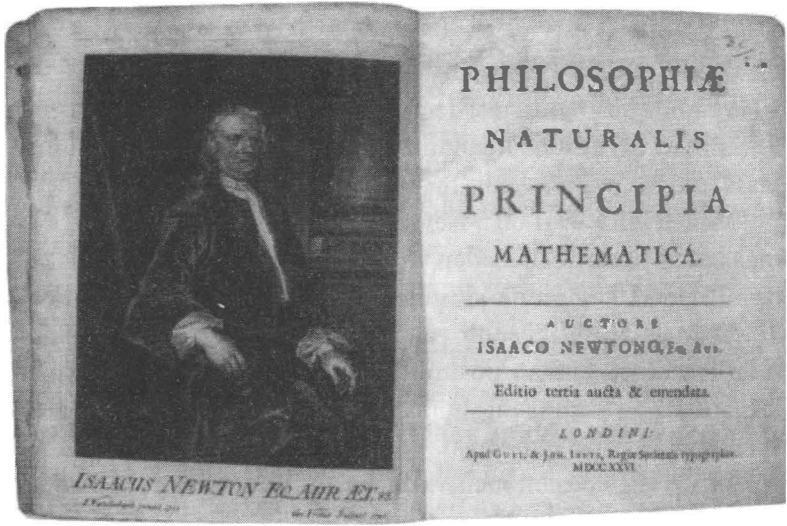
zorlanınca, normal su kullanıldığı zaman da soğuk füzyon gerçekleştiğini tespit ettiklerini eveleyip geveledi.

Birkaç çılgın ay sonra kuşkucuların kuşkuları destekçilerin inançlarına ağır basmaya başladı. Laboratuvarların çoğu deneyleri tekrar ediyor, ancak Fleischmann ve Pons'un sonuçlarını elde edemiyorlardı. Gözlemledikleri fenomenin bir çekirdek reaksiyonu değil, kimyasal reaksiyon olduğuna yönelik bazı göstergeler vardı. Tartışmalar konuyu bilim dünyasının ateşli gündemi haline getirdi.

Fleischmann ve Pons'un bu ansiklopediye girmelerinin nedeni herkesi tufaya getirmiş olmaları değil. Bunu varsaymak için de bir neden yok. Fakat ikisi de eleştirel düşünce kabiliyetlerini bir kenara bırakıp saçma sapan şeyler zırvalamaya meylettiler. Neticede iddia ettiğiniz şeyin doğruluğunu kendiniz sorgulamıyorsanız, yanlış olmasından siz sorumlusunuz demektir.

İkilinin ilk yanlışı, kendi kendilerini finanse etmektir. Bilim insanlarının kendi aktivitelerini ceplerinden karşılamasında kötü bir şey yok. Bilakis, daha fazla bilim insanı da böyle yapmalı zaten, ki bu sayede tam olgunlaşmamış bilim insanlarına rastlama sıklığı azalır ve elini taşın altına gerçekten heyecanlı bilim insanları sokar. Ancak Fleischmann ve Pons'un farkına varması gereken şey, cep-ten yapılan harcamaların bilişsel önyargı hatası riskini körüklediği gerçeğiydi. Duyumlarımız beynimizin içinde algıya dönüşür ve kişiliğimiz de bu dönüşümde bir miktar rol oynar. Bu duruma basit bir örnek vermek gerekirse, eğer uzaylıların varlığına inanıyorsanız, uzaylı görmeyen inanmayan birine göre daha muhtemeldir (kaç tane ateist Hz. Meryem'i görmüştür ki?). Fleischmann ve Pons da inanmadıkları bir projeye para yatırmazlardı herhalde. Tekrar ediyorum: Bunda yanlış bir şey yok; sadece çok daha dikkatli olmak gerekir. Çünkü eğer dikkat edilmeze, belirsiz bulgular daima bilim insanının kendi amacı lehinde yorumlanır.

Fleischmann ve Pons'un ikinci hatası da hem kendilerini hem de Utah Üniversitesi'ni Steven Jones ile muhatap etmeleridir. 1989 yılının Şubat sonu ve Mart başında Jones ile yaptıkları görüşmelerde deneylere 18 ay daha kesin olarak devam etmek istediklerini açıklamışlardı. Ancak Jones'un Mayıs'ta başarının üzerine yatacağı

Sir Isaac Newton'ın ilki 1687'de basılan *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* adlı kitabının 1726 baskısının kapak resmi ve sunuşu.

korkusuyla Mart ayında müşterek bir yayın çıkarmaya ikna oldular. Utah Üniversitesi de kulaklara inanılmaz gelen bu keşfin patentini almak için aceleci davranıyordu. İnsanlardaki başarıma güdüsünün dikkatli bir araştırma yapma sabrına üstün geldiğini gösteren sayısız örnekten sadece biri...

Fleischmann ve Pons'un üçüncü hatası da deneylerinin bir kez hatalı olduğunu gördüklerinde onu derhal çöpe atmamak oldu. Eğer -yayından sonra da olsa- zaman içinde kendi teorilerini sorgulasalardı, bilim dünyası da "Hmmm... bu değilmiş" der ve böylelikle kolayca diğer soruya, "Peki o zaman neydi?" kısmına geçebilirdi. Ancak Fleischmann ve Pons yaşananların soğuk füzyona işaret ettiği fikrine takılıp kaldılar. Bu da onların bilimsel kariyerine mal oldu. Neyse ki birkaç yıl boyunca daha özel bir laboratuvarında çalışmaya devam edebildiler, yoksa işsiz kalacaklardı.

Peki ne oldu soğuk füzyona? Yakın zamanda bu fikir yeniden canlanır gibi oldu ama artık onun yeni bir adı oldu: Düşük Enerjili Nükleer Reaksiyonlar (Low-Energy Nuclear Reactions - LENR). Ama Fleischmann ve Pons isimleri birer tabu olarak kaldı.

SOKAL'IN POSTMODERN ŞAKASI

1996 yılında postmodernist dergi *Social Text*'e yayımlanması talebiyle "Sınırları Çiğnemek: Kuantum Çekiminin Dönüşümcü Yorumlanması" adlı bir makale geldi. Takip eden ilk sayıda da yayımlandı.

Makalenin yazarı olan New York Üniversitesi'nden Alan Sokal makalenin tümüyle manadan yoksun olduğunu açıkladığında editörler budala konumuna düştüler. Sokal yaptığı bu şakayla *Social Text*'i tuzağa düşürmüş, bir yandan derginin entelektüel katılığını sınarken diğer yandan postmodernist Fransız felsefesinin yoğun üslubunun bir parodisini yapmıştı. Sonuna uzun bir kaynak listesi eklemeyi de ihmal etmemişti. Ve Sokal bu şakasıyla beşeri bilimlerin temsilcileri ile doğa bilimcilerinin arasındaki zaten gergin olan ilişkileri daha da germiş oldu.

SIR ISAAC NEWTON'IN HİLELİ RAPORU

Sir unvanlı İngiliz Fizikçi Isaac Newton'ın (1643-1727) en az iki aldatma vakasından suçlanmışlığı vardır:³⁷ Birincisi, *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* (1687) adlı şaheserinde söylediği bilimsel bir yalandır. Newton'ın temel prensiplerinden biri sistemlerin hem teori hem de pratikte uyumlu olması gerektiğidir. Ve arzu ettiği sonuçları elde etmek için sayılarda bugün yanlış olduğunu bildiğimiz birtakım oynamalarda bulunmuştur. Mesela Newton'ın ses hızıyla ilgili teorisi doğrudur: eğer doğru uygulanırsa, doğru sonucu veriyor. Ancak, hesaplama, Newton'ın zamanında henüz bilinmeyen değişkenler kullanıyor. Newton'ın kendi hesaplamaları onu ses hızının 348 m/sn olduğu sonucuna götürmüştü, ki onun zamanında yaygın olan inanış buydu – ama yanlıştı.

Newton'ın ikinci hilesi Gottfried Leibniz (1646-1716) ile *calculus*³⁸ matematiğini ilk kimin icat ettiğiyse ilgili düştükleri ihtilafla bağlantılıydı. O dönemde her iki bilim insanı da bu onurun kendisine ait olduğunu öne sürüyordu ve karşılıklı iddialaşma 1711'de açık bir kavgaya dönüşene dek giderek ateşlendi.

Royal Society* konuyu araştırması için bir komisyon oluşturdu. Komisyon 1712'de raporunu sunduğu sırada Newton Royal Society'nin zaten başkanıydı. Raporun giriş kısmında komisyon üyelerinin bağımsız ve tarafsızlığı defalarca vurgulanıyor ve sonrasında Newton'ın lehindeki karar açıklanıyordu. Ne var ki daha sonra bu raporun riyakâr önsözü de dahil tamamının bizzat Newton tarafından yazıldığı ortaya çıktı.

STOCKHOLM MÜZESİ'NE ÖĞRENCİ TESELLİSİ

7 Kasım 1993 yılında Stockholm'deki Modern Sanat Müzesi büyük bir sanat hırsızlığına sahne oldu: Çatıda bir delik açan hırsızlar bir heykeli ve Pablo Picasso ile Georges Braque'a ait yedi tabloyu arakladılar. Çalınan eserlerin toplam değeri 63 milyon euroydü.

Çökmüş olan moraller bir hafta sonra tabloların müze merdivenlerine bırakılmış halde bulunmasıyla yeniden düzeldi. Polise göre hırsızlar fazlasıyla gerilip korkmuşlar ve bu yüzden eserleri geri getirmişlerdi. Fakat daha derin bir soruşturma işin içinde başka bir bit yeniği olduğunu gösterdi. "Resmen boya kokuyordu," diyordu müzenin güvenlik şefi, "Kuruydular ama bir haftadan daha önce yapılmış olamazlardı."

Sahte resimler, muhtemelen Stockholm Güzel Sanatlar Akademisi'nin masum öğrencileri tarafından, imzalarına kadar çok iyi şekilde taklit edilmişti. Ama müze yetkilileri şakayı takdir edecek ruh halinde değildi. Müdür Björn Springfeldt, "Bu kötü bir şaka," açıklaması yaptı (Harper, 1993).

SÜTÇÜLERİN İHANETİ

2008 yılının Mart-Eylül ayları arasında böbrek sorunu yaşayan Çinli çocuk sayısında keskin bir artış yaşandı. Muhtemelen yetkililer

* İngiltere'nin bilim topluluğu. Kendi çağında dünyanın en prestijli bilimsel örgütlenmesiydi. (ç.n.)

durumun farkına Temmuz ayında varmışlardı, ancak Ağustos ayında ülkede gerçekleştirilecek Yaz Olimpiyatları boyunca sessiz kalmayı tercih ettiler. Uluslararası spor faaliyetlerini halk sağlığına tercih etmelerinin arkasındaki bir neden de olayda etken olan zehirli süt tozunun üreticisi olan Sanlu adlı şirketin devlete ait olmasının yanı sıra bir de Olimpiyat oyunlarının sponsoru ve hatta Olimpiyat köyünün ana tedarikçisi olmasıydı.

Eylül ortasına kadar kamuya açıklanmayan hakikat şuydu: Sanlu'nun süt tozu imalatı için kurduğu tedarik zincirindeki çiftçiler veya zincirdeki diğer halkalardan biri, satın alınan sütün miktarını sütü sulandırma yoluyla artırıyordu. Bu da Sanlu'ya gelen sütlerin besin değerlerinin normalin altında kalmasına neden oluyordu. Neyse ki Sanlu bu iş için "muhteşem" (!) bir çözüm buldu: Sütün besin değerlerini ölçmede kullanılan yöntem süt içindeki azot miktarının ölçümüne dayanıyordu. O halde süte azotlu birtakım bileşenler eklenirse, süt bu testi geçerdı. Sanlu da öyle yapmaya başladı ve süte sentetik bir reçine olan ve kıvam artırıcı materyal olarak kullanılan azotça zengin melamin bileşeninden ekledi. Bahse konu zaman dilimi içinde 1.500 tondan fazla süt tozu bu şekilde imal edildi ve çakma süt tozu, Sanlu tarafından desteklenen doktorlarca medyada bebekler ve çocuklar için en ideal besin maddesi olarak lanse edildi.

Sonuç olarak 2008 yılının Mayıs ve Eylül ayları arasında pek çoğunun durumu ciddi olmak üzere 300.000 çocuk hastalandı. Bir hafta öncesine kadar sapasağlam olan çocuklar bir haftalık süt tozu tüketimi sonrasında yarım düzine böbrek taşına merhaba dediler. Resmi rakamlara göre bu nedenle ölen çocukların sayısı altıydı ama muhtemelen bundan çok daha fazlasıydı. Nitekim 2010 yılında yapılan bir araştırma 40.000 kurbanın kalıcı böbrek hasarına sahip olduğunu ortaya koydu.

Totaliter bir devlet olarak tüm kuvvetini bu olayı araştırmaya sevk eden Çin, acil olarak başlattığı soruşturmada 21 başka şirketin de süte melamin eklediğini ortaya çıkardı. Ocak 2009'da 21 şirketin yöneticisi mahkemeye çıkarıldı. Aynı yıl Zhang Yujun ve Geng Jinping 1.500 tondan fazla kusurlu süt tozu satmaktan suçlu bulunarak

kurşuna dizildi. Sanlu Genel Müdürü Tian Wenhua bir şekilde idam mangasından kaçmayı başarabildi –ve bu karar da epey tepkiyle karşılandı– bir şekilde "sadece" müebbet hapse mahkûm edilmeyi başardı.

Sanlu markası tedavülden kalksa da mesele hemen kapanmadı. 2010 yılı Şubat ayında piyasada yeniden melaminli süt ürünlerine rastlandı. Kuvvetle muhtemel 2008 yılında piyasadan toplatılan Sanlu ürünleri diğer üreticiler tarafından ambalajları değiştirilerek yenden piyasaya sürülmüştü. Hem çöpe atılsa müsriflik olurdu değil mi?

Zaten Çin hükümeti de totaliter rejimlere yakışır bir davranışta bulunarak Kasım 2009'da hasta çocuklardan birinin babası olan Zhao Lianhai'yi diğer ebeveynlerle birlikte başlattığı protestolardan ötürü tutukladı ve yaklaşık bir yıl süren mahkeme sürecinden sonra "ülkedeki huzuru bozmaktan" iki buçuk yıl hapis cezasına mahkûm etti (*Volkskrant*, 2010).

Ve nihayet 2011 yılı Nisan ayında Çin hükümeti süt endüstrisini temizlemek adına 1.176 mandıra şirketinin 553'ünü kapatacağını duyurdu.

ŞİŞKO FARNAM, TAKSİ VE RESTORANLARIN DAİMİ MÜŞTERİSİ

30 Haziran 2008 Pazartesi günü Milwaukee, Wisconsin'in banliyösü Wauwatosa'da Mayfair Alışveriş Merkezi'ne bir taksi yanaştı. 122 kg ağırlığında ve 1,78 m boyundaki elli yaşlarındaki yolcu araçtan zorlukla inmeye çalışırken birden yüzünü buruşturup göğsünü tutunca taksi şoförü çok fazla şaşırmamış olsa gerek. Ama adam yere yığıldığında şoför hızlı bir karar verdi: Polisin de müdahil olacağı bitmek bilmez bir serüvene girmektense biraz para kaybetmek daha iyiydi. Bu yüzden yol kenarında inlemeye başlayan adamı öylece bırakıp gitti.

Taksi gözden yitince Robert P. Farnam ayağa kalktı. Üzerindeki tozları silkeledikten sonra bir restoran bulmak için AVM'ye girdi.

Applebee'de karar kılan Farnam orada dana bifteği, salata, patates püresi, alkolsüz bir içecek, çilekli smoothie ve bir de ıslak kek sipariş etti. Yemeğini yedikten sonra 22 dolarlık hesabı ödemek üzere kasaya yürürken yüzünü buruşturup acıyla yere devrildi.

Applebee çalışanları vakit kaybetmeden acil servisi aradı ve Wauwatosa İtfaiyesi'nden bir acil yardım ekibi yola çıktı. Farnam'ı sedyeye yatırıp siren sesleri eşliğinde Wisconsin Kalp Hastanesi'ne götürdüler. Dr. William T. Kumprey son aylarda birkaç defa daha bu tip soytarılıklarla karşısına gelen Farnam'ı görür görmez tanıdı ve eğer bir daha kendisini görürse hiç düşünmeden polisi arayacağını açıkça ifade etti. Çok parlak bir zekâyâ sahip olmayan Farnam, aynı gün başka bir yerde yine sofrayı silip süpürüp hesap ödememek için kalp krizi geçiriyor taklidi yaptığını ve Froedtert Hastanesi'ne kaldırıldığını ağzından kaçırdı. Doktor vakit kaybetmeden polisi aradı.

Farnam için karakolluk olmak çok yabancı bir durum değildi. 2008 yılında restoranlarda hesap öderken veya taksilerden inerken öleyazmaktan beş kez tutuklanmış, aynı tuhaf suçu önceki yıllarda da işlediği ortaya çıkmıştı. Şartlı tahliye edilen Farnam'ın pek çok restorana yaklaşması yasaklanmıştı ama Applebee listede değildi. Farnam mahkeme tarafından dolandırıcılıktan suçlu bulundu ve bir daha kalp krizi geçirme taklidi yapmaması yönünde şiddetle uyarıldı.

Birkaç hafta sonra Farnam'ın uyarıyı ziyadesiyle dikkate aldığı ortaya çıktı, zira başka bir Milwaukee banliyösünde faaliyet gösteren Gyros Corner West'te yaptıklarından ötürü tutuklandığında kalp krizi değil, düşük kan şekereğine bağlı bilinç kaybı taklidi yapmıştı.

TAVŞANIN SUYUNUN SUYU

Bir litre musluk suyu hemen hemen 11 peni tutar. Ortalama bir homeopatik ilacın 100 mililitresi ise 11 sterlin. Bu da 11 penilik

musluk suyuna ilginç bir isim takıp cazip bir ambalaja sokulduğu zaman fiyatının bir anda 110 sterline yükseldiği anlamına gelir. Bu 1000 misli artış bir eroin satıcısının bile ağzının suyunu akıtacak derecede kârlılık anlamına gelir.

Samuel Hahnemann (1755-1843) tarafından icat edilen homeopati iki nedenden ötürü anlamsızdır: Birincisi, dayandığı prensip hatalıdır ve kimyaya dair bildiğimiz gerçeklerle uyumsuzdur.

Bu hatalı prensip, Latincesi *similia similibus curentur* olan "benzeri benzerle tedavi etme" prensibidir. Diyelim ki soğuk algınlığı nedeniyle gözleriniz yaşıyor ve sürekli burnunuz akıyor. Homeopatiye göre bu şikâyetleri gidermenin yolu soğandır. Bu tedavi önerisi şuna benzer: Diyelim ki üşüttüm ve öksürüyorum. Öksürmek tütün içmenin bir sonucu olduğuna göre tömbeki tütününden nargile içecek olursam kendi kendimi tedavi edebilirim. Kulaklara ne kadar da tuhaf geliyor değil mi?

Kendi kendinizi iyileştirmek için sigara içmenin bile homeopatiden daha avantajlı bir yanı vardır: Nikotin ve katran en azından aktif birer bileşendirler. Homeopatik ilaçlarda hemen hemen hiçbir şey yoktur, çünkü etken maddenin defalarca seyreltilmesi yoluyla oluşturulurlar. Ortaya çıkan solüsyonun –sözde– gücü X (on) veya C (100) gibi bir sayıyla ifade edilir. Diyelim ki elimizde 10 mililitrelik Y adlı etken maddeden var ve bunu 3C faktörü kadar seyrelteceğiz. 10 mililitre Y maddesi 1 litre suda çözünür (ilk adımda 100 seyreltme faktörü uygulanmıştır: %1). Daha sonra bu bir litrelik çözelti 100 litrelik bir suya atılmıştır (işte bu da ikinci 100 seyreltme faktörü, yani %1'in %1'i). Daha sonra bu 100 litre su 10.000 litre suda çözünür (işte bu da üçüncü 100 seyreltme faktörü: %1'in %1'inin %1'i). Sonra da bundan ilaç yapılır.

Biraz matematik bilmek homeopatik ilaçlardaki bu seyreltme işleminin ne kadar gülünç olduğunu anlamaya yeter. 30C'lik bir çözeltiden tek bir molekül etken madde almak isteyen bir hastanın 10^{60} molekül sıvı yutması gerekir. Bu da bir molekül etken madde için Dünya'nın çevresinin 30 milyar katı büyüklüğündeki ağzına kadar dolu bir bardaktaki homeopatik ilacın tamamının içilmesi

gerektiği anlamına gelir (tüm örnek hesapların alındığı kaynak: Meuleman, 1998).

Tanıdığım ama adını vermek istemediğim bir homeopati doktoru şöyle söylüyor:

Derecesi reçete edilmiş seyreltme prosedürü sırasında karışımların kuvvetli bir şekilde çalkalanması gerekir. Bu işleme potansiyalizasyon adı verilir. Bu işlem yapılırken zehirli maddenin zararlı etkileri azalırken şifa gücü artar. Bu nedenle daha seyrek çözeltiler daha kuvvetli bir potansiyele sahiptir. Benim kullandığım ilaçlar da bu yolla potansiye edilmiştir. Yani içlerinde orijinal etken madde yoktur ama potansiyeli son derece yüksek olduğu için nadiren kullanılmalıdır.

Gördüğünüz gibi homeopatların burunları resmen bulut çiziyor ve düpedüz saçmalıyorlar. Şimdi tutup da bir homeopata gidip öksürdüğümü söylesem bana reçete edecekleri şey Oscilloccinum (her tür şarlatanlıkta olduğu gibi homeopatide de son derece karmaşık isimler seçilir) adındaki bir ilaç. Oscilloccinum 200 c'lik bir ilaç: Yani aslında bir molekül aktif madde alabilmek için 10^{400} adet molekül almanız gerekir. Bu da yeteri kadar etken madde alabilmeniz için içinde yaşadığımız evrenin dört katı genişliğindeki bir kapta bulunan solüsyonun tamamını içmeniz gerektiği anlamına gelir. Tam bir izansızlık!

Ama asıl trajedi, molekül sayılarının değil homeopati yüzünden israf edilen kaynakların büyüklüğüdür. Homeopati için sadece Hollanda'da harcanan para yılda 100 milyon euroyu bulur. Elbette herkes kendi hesabını kendi bilir; neye harcadığına karışacak değiliz, fakat bazı sigorta şirketlerinin homeopatik tedaviyi de içermeleri akıl alır gibi değil.

Ne var ki ufuk o kadar da karanlık değil. Homeopati giderek marjinalleşiyor: 20 yıl önce aile doktorlarının %40'ı homeopatik ilaç reçete ederken bu oran 2008 yılında sadece %16,9'du. Umalım ki bu trend devam etsin ve biz de 20 yıl sonra, yani ortaya çıkmasının üzerinden artık iki yüzyıl geçmişken, bu lüzumsuz uğraşın sona erdiğini görelim.

TESİSATÇILARIN EN YÜCESİ

1950'lerin ortasında Cyril Henry Hoskins (1910-1981) adlı bir şahıs, Dr. Tuesday Lobsang Rampa adlı Tibetli bir rahip tarafından yazıldığını söylediği "Üçüncü Göz" adlı kitap taslağıyla yayıncıların kapısını aşındırmaya başladı. Londra merkezli Secker & Warburg, Budizm uzmanı Agehananda Bharati'den taslağı değerlendirmesini istedi. Uzmanın yanıtı şu oldu:

Zarfı açmadan evvel epey kuşkuluydum: "Üçüncü Göz" bir Blavatsky ya da post-Blavatsky saçmalığını andırdı bana. İlk iki sayfada yazarın Tibetli olmadığını anladım. Sonraki on sayfada da Tibet'te veya Hindistan'da hiç bulunmadığını ve nihayetinde yazarın Budizm'in Tibet dahil hiçbir formu hakkında hiç bilgi sahibi olmadığını keşfettim. Nihayet Lama'nın geçmişindeki bir felaket hakkında söylediği iddia edilen "Tanrı'nın var olduğunu bildiğimizden" ifadesiyle birlikte takke düştü, kel göründü. Bir Budist kafa karıştırıcı pek çok ifadeyi dile getirebilir, pek çok zıtlıktan faydalanabilir ama bu ifade –olası bir açıklama bulmakta zorlanıyorum ama– ancak Seattle'da yaşayan, 11 yaşlarında pazar okuluna gönderilmiş ve ağzından çıkanı kulağı duymayan Japon kökenli bir Amerikalı tarafından dile getirilebilir. (Bharati, 1974)

Önsözüne bakılırsa kitap Lobsang Rampa tarafından "koyun yılında" birbirini izleyen birkaç cinnet hali sonrasında yazılmıştı. Bir tür trepanasyon sonrasında üçüncü gözü açılan Rampa, dünyaya farklı bir gözle bakmaya başlamış ve birbirinden güzel maceralara dalmıştı. Uçurtmalar yardımıyla uçmuş, bundan sıkıldığında astral olarak seyahat etmeye geçmişti. Düzenli olarak havaya yükselme deneyimleri yaşamış ve bunu Dalay Lama'nın gözleri önünde yapmıştı.

Bharati'nin ve daha nicelerinin eleştirisine rağmen Secker & Warburg kumar oynamaya karar verdi. Ticari açıdan bakacak olursak

yayınevi bu kumarı fazlasıyla kazandı. Kitap yayımlandıktan bir yıl sonra, 1957 sonunda 45.000 kopya sattı ve on iki dile çevrildi. Hoskins ihtiyacı olan cesarete fazlasıyla kavuştu. Plympton, Devonshire'lı yazar hayal gücüyle on sekiz kitabı daha aydınlattı. Tibet'i bilen onlarca kâşif, dağcı ve hatta Heinrich Harrer gibi Dalay Lama'ya danışmanlık yapmış kişiler kitapların çöpten başka bir şey olmadığını ifade etse de kitapların ticari başarısı bundan hiç etkilenmedi.

Hoskins kendi fantezi dünyasında yaşayan uç bir hayalperestti. Kafasını kazıttı, sakal uzattı ve kendisini süper Budist olarak tanımladı. Esas niyeti, hayranlık ve takdir toplamaktı. Dr. Tuesday Lobsang Rampa'nın gerçek kimliği şüphe uyandırmaya başlayınca gazeteciler işin aslını araştırmaya başladı. 1958 yılında sahte Lama'nın gerçek kimliğini ifşa etmeyi görev edinen bir İngiliz duvar gazetesi Devon'lu bir tesisatçının tek bir kelime Tibetçe konuşmamasına ve Dover'dan daha doğuda bulunmamasına rağmen nasıl olup da Tibetli bir rahip olduğunu sorguluyordu.³⁹ Yazar bu soruya üçüncü kitabıyla yanıt verdi: *The Rampa Story* (Rampa'nın Hikâyesi). Bir gün Cyril Henry Hoskins (bedeni ve ruhuyla) baykuş fotoğrafı çekmek için ağaca tırmandı. Derken ayağı kaydı ve ağaçtan düşerek bilincini kaybetti. Kendine geldiğinde Dr. Tuesday Lobsang Rampa'nın (bu sadece ruhtu, çünkü Rampa'nın ruh ve bedeni arasındaki bağ kopuktu) karşısında durduğunu gördü. Rampa da kendi ruh-beden bağını koparmış ve Hoskins'in bedenine kendi ruhunu bağlamıştı. Yani çok merak edilen o yanıt "ağaçtan düşmek" kadar basitti.

Hoskins'in eserleri ziyadesiyle fantastik içeriğe sahipti. Kocayak Yeti ile tanışmış, bir UFO içinde Venüs'e uçmuş, bu ziyareti sırasında "uzun olan" ve "iri olan" iki Venüslüyle ahbap olmuştu. Ayrıca kendi mumyasını da görmüştü (yani bedenini). Ayrıca *Living with the Lama* (Lama'yla Yaşamak) adlı kitabı siyam kedisi Bayan Fifi Greywhiskers tarafından dikte edilmişti. Hoskins'in fikirleri bugün sayısı bilinmeyen ama guruları kadar hayal gücüne sahip olamayan takipçileri tarafından hâlâ yaşatılıyor. Bu takipçiler Hoskins'in budala görüşlerini uyuşturucu ya da eşcinsellik gibi konulara uyarlayarak internette yaymaya devam ediyorlar.

❖ U ❖

UYDURMANIN DAYANILMAZ CAZİBESİ

Philip Anthony Sessarego (1952-2008) askeri kariyeri boyunca Britanya Özel Harekât Birliği'ne (Special Air Service-SAS) girebilmek için iki defa imtihana girdi ve ikisinde de başarılı olamadı. Çaresiz kalan Sessarego kendine kahramanlıklarla dolu bir geçmişi bizzat yaratmayı seçti. Özellikle Sovyet Ordusu'yla savaşması için mücahitleri eğittiği kısım olmak üzere Afganistan anılarından bahsetmeyi çok sevdi:

Ölümcül kalaşnikofumun dipçiğini omuzuma bastırıp onun şiddetle ateş kusmasına izin verdim. O sırada duvarın üzerinden aşmakta olan biri Rus özel kuvvetlerinden, ikisi Afgan ordusundan üç asker beni fark etti ama artık çok geçti. Silahım mermileri yağdırmaya başladı ve hiçbir şansları kalmadı... Üçü de kuma beceriksizce düşerken son dualarını bile edemiyorlardı. (Gillan, 2009)

Sessarego, muhtemelen kızgın SAS askerlerinin tepkisinden çekindiği için 1990'ların başında Bosna Hersek'te bomba yüklü bir araçla gerçekleştirilen saldırıda öldüğü söylentisini yaydı. Daha sonra ortaya "Tom Carew" adıyla çıktı. Anılarını bu müstear isimle *Jihad!* adlı bir kitapta topladı ve kitap 50.000 kopya sattı. Birkaç yıl sonra gerçekleşen 11 Eylül saldırıları onu en çok aranan yorumcular arasına soktu, ancak medyanın bu ilgisi başına dert oldu. 14 Kasım 2001 tarihinde BBC'de yayınlanan "Newsnight" programında onun bir sahtekâr olduğunu duyuruldu.

Sessarego'nun yıllar önce terk ettiği karısı ve çocuklarının onun hakkında söyleyecek pek güzel sözleri yoktu. Kızı Claire hislerini saklamak için herhangi bir çaba sarf etmedi:

O bir sülük... Başkalarının itibarını kullanarak para kazanmaya çalışan hayalperestin biri. Onunla kapanmamış

hesabı olan pek çok SAS askeri var... Bir tanesi çıkıp onu öldürse umrumda olmaz. Kendi düşen ağlamaz (Gillan, 2009).

Sessarego 2008 yılında Belçika'da Philip Stephenson takma adıyla yaşamaktaydı. 2009 yılı Ocak ayında oturduğu garajın mülk sahibi altı aydır ödenmeyen kiranın hesabını sormak için evine geldi ve Sessarego'nun çürümüş bedenini buldu. İçeride bir şilte, ufak bir ocak ve yemek artığından başka bir şey yoktu. Görünüşe bakılırsa Sessarego bir önceki yaz karbonmonoksit zehirlenmesinden ölmüştü. Tabii ki komplo teorisyenleri bunun kaza süsü verilmiş bir cinayet olduğunu söylüyor. Çünkü SAS askerleri iz bırakmaz!

VICTOR LUSTIG VE ENAYİ ŞERİF

Victor Lustig, 1890 yılında saygın bir ailenin evladı olarak günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Hostinne'de dünyaya geldi. Babası belediye başkanıydı ve oğlunu daha sonra pratik zekâsıyla meşhur olacağı Dresden'deki yatılı okula göndermişti. Oğul kısa süre içinde Çekçenin yanı sıra Almanca, İngilizce, Fransızca ve İtalyanca öğrendi. Zekâ, beş dil ve karizma: Eğer iyi bir insan olsaydı diplomat olabilecek parlak çocuk, erdemli olmadığından dolandırıcı olmaya karar verdi.

Lustig, işinin inceliklerini Atlantik'i geçen seyir gemilerinde öğrendi. Eski ve yeni zenginler bu gemilerde vakitlerini bol bol içerek ve yüksek bedelli kumar oynayarak geçirirlerdi. Lustig, hünerli bir briç ve poker oyuncusuydu, ayrıca Avrupa'daki en iyi bilardo oyuncularından biriydi. Yolculuklarından birinde Nicky Arnstein adlı bir meslektaşıyla tanıştı ve bir yıl boyunca onunla birlikte çalıştı. Bu meslektaşından çok mühim bir ders de öğrendi: Dolandırıcılığı bir sanat olarak icra eden kişi, kurbanının kendi rızasıyla para vermesini sağlayan kişidir. Bunu ortaya koymak için de şöyle yaptı: Bir yolcuya gidip, kendisinin çok iyi bir hilekâr olduğunu, hiçbir kumar

oyununu kaybetmeyeceğini söyledi. Yolcu da Arnstein'a bu iddiasını ispat etmek için onunla kumar oynamak suretiyle sürekli meydan okudu. Yenilen pehlivan güreşe doymadı ve geminin New York'a demirleyeceği tarihten bir gün önce Arnstein'in artık daha fazla oynamak istemediğini söylemesine kadar 30.000 dolar kaybetti.

Lustig'in, kurbanlarının zayıf noktalarını iyi yakalamak ve daima elinde paçayı kurtarabileceği birkaç koz bulundurmak gibi başarılı özellikleri vardı. Sonunda bir bankerin inatçılığı sonucunda yakayı ele verdi ve Ramsen County, Oklahoma Şerifi S. R. Richards tarafından tutuklandı. Şerif bir aristokrati parmaklıkların ardına tıkmakla iyi bir şey yaptığından pek emin değildi ve adamın iyi halinden de olumlu etkileniyordu. Bir süre sonra aralarındaki sohbet koyulaştı ve kendilerini şerifin masasında el konulmuş kanun dışı viskilerden birini yudumlarken buldular. Lustig sanattan, hisse senetlerinden, tiyatrodan filan bahsederken şerifin zayıf noktasını keşfetti: kadınlar. Sonra konuyu sık sık gittiği Paris genelevlerine getirdi ve keyifli bir muhabbet açtı. Richard tongaya düştü ve Fransızlaşmış New Orleans'in genelevleriyle meşhur Bourbon Caddesi'ni ve o genelevlerden birindeki genç kadınla yaşadığı aşkı anlattı. Daha kötüsü, şerif bu aşk macerasını finanse etmek için elini epey kirletmiş ve hazineye 25.000 dolar borçlanmıştı. Ne var ki Lustig'de çareler tükenmezdi. Şerif, Lustig'in kendisine verdiği bir anahtarla bir emanetçinin kapısını çaldı ve emanetçi ona anahtar karşılığında ahşap bir kutu verdi. Hemen hemen bir ayakkabı kutusu büyüklüğündeki ahşap kutu oldukça etkileyici kabartmalar ve menteşelerle süslenmişti. Lustig bu kutunun bir para çoğaltıcı olduğunu ve izin verirse kendisine nasıl çalıştığını göstereceğini söyledi. Bunun bir kalpazanlık olmadığını, kutunun yaptığı paranın sahte para değil, içine konulan paranın aynısı olduğunun altını çizdi. Cüzdanından çıkardığı 100'lüğü makineye koydu ve 12 saat sonra makine içine konulan banknotun tıpkısının aynısını ortaya çıkardı. Her iki para da tamamen ıslanmıştı. Hakikatte bu iki banknot, Lustig tarafından daha önce üretilmiş, seri numaraları aynı olan iki hazır banknottan başka bir şey değildi. Makinenin dertlerinin dermanı olacağına inanan şerif, Lustig'in kaçmasına göz yumarak

–ve bir de üstüne 10.000 dolar ödeyerek– makinenin yeni sahibi oldu. Şerifin kazıklandığını anlaması on iki ila on üç saat sürdü. İşin peşini bırakmayan şerif, Lustig'i birkaç ay sonra bir otel odasında yakaladı ve onu vurmakla tehdit etti. Ama Lustig, şerifin bir şeyleri yanlış yapmış olabileceğini ve yanlışın nerede olduğunu anlayana dek 10.000 dolarını geri iade etmekten mutluluk duyacağını belirtti. Lustig parasını kurtardığına sevinen Richard'a Bourbon Caddesi'nde bir gezintiye çıkmayı teklif etti. Birkaç gün sonra şerif kendini New Orleans'ta sahte para dağıtmaktan tutuklanmış olarak buldu. Hapis cezasına çarptırıldı.

Lustig 1925 Mayıs'ında Paris'e yanında Dapper Dan Collins (sahte adı Mösyö Dante, gerçek adı Robert Arthur Tourbillon, lakabı Ratsy) ile geri döndü. Birlikte gerçek bir deha ürünü olan, Lustig'in en meşhur oyununu oynadılar: Eyfel Kulesi'nin satışı. Lustig'in kötü durumdaki Eyfel Kulesi'nin tadilatıyla ilgili okuduğu bir haberde 1889'daki Dünya Fuarı'nda inşa edilen çelik canavarın inşasından 35 yıl sonra acınacak bir hale geldiğini öğrenince zihninde bir ampul yandı. Kuleden sorumlu olan Posta ve Telgraf Bakanlığı'nın vekil genel müdürü numarası yaparak, beş hurda metal simsarını Hôtel Crillon'a "yüksek gizlilik seviyesindeki" bir toplantı için davet etti. "Genel Müdür Vekili" simsarlarla sansasyonel bir bilgi paylaştı: Fransız hükümeti Eyfel Kulesi'nin astarının yüzünden pahalıya geldiğini, sağladığı faydanın yapılan harcamaya değmediğini ve bazı sanatçıların da ısrarla öne sürdüğü gibi esasında şehrin mimarisiyle bir uyum göstermediğine karar vermişti. Bu yüzden de Eyfel Kulesi'ni yıkmayı düşünüyorlardı, ki bu da 7.000 ton hurda metalin açığa çıkacağı anlamına geliyordu. Lustig davetlilerden teklif vermelerini istedi. Aslında bu beşlinin dördünün vereceği teklifle hiç ilgilenmiyordu; onun gözü işçi sınıfından zenginliğe sıçramış, paraya para demeyen André Poisson'un teklifindeydi. Vekil genel müdür sıfatıyla Poisson'un teklifini kabul etti.

Poisson bir süre sonra işin içinde bir bit yeniği olduğunu düşünmeye başladı: İhale niçin bakanlıkta değil de, bir otel odasında yapılmıştı? Ne var ki Lustig'e köprüyü sökme hakkı için gereken meblağı ödediği son toplantıda yüreğine su serpildi: İhale

bakanlıkta yapılmamıştı, çünkü şu sıralar memurlar "komisyon" adı altına rüşvet alıyorlardı ve orada rüşvet isteyecek bir ton memur vardı. Aslında bakan vekili bu değerli simsar çok fazla rüşvet ödemekten kurtarmıştı. Aptal gibi görünmemek isteyen Poisson bu açıklamanın üzerine hem rüşveti herı de hurda metalin parasını ödedi. Birkaç saat sonra Lustig ve Tourbillon parayı yükledikleri arabayla İsviçre'ye doğru seyreliyorlardı.

Haftalar boyunca İsviçre'den haberleri takip eden ama Eyfel Kulesi'nin satışına dair gazetelerde bir kelime dahi görmeyen ikili, Poisson'un durumu polise ihbar ederek küçük düşmeyi göze alamadığını böylelikle anladılar. Bu iyi haberdi, çünkü kuleyi yeniden satabilecekleri anlamına geliyordu. Fransa'ya dönen ikili aynı senaryoyu yeniden oynadılar, ancak bu defa işleri yaver gitmedi: Kuşkucu bir simsar senaryoyu yemedi ve polise başvurdu. Lustig ve Tourbillon da tabanları yağlamak zorunda kaldılar.

5 Aralık 1935'te Lustig, Robert Miller adıyla yargılandı ve 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 11 Mart 1947'de tutulduğu zatürreden öldü. Görünüşe göre ölüm belgesi espri anlayışına sahip biri tarafından doldurulmuştu, zira "meslek" hanesinde şu yazıyordu: "Acemi Satıcı." (Johnson, 1961).

W

WERNER PURGATHOFER'İN ÇIĞIR AÇAN BİLDİRİLERİ

Avusturyalı Werner Purgathofer hakiki bir bilim insanıydı ve sadece ticari kaygılarla düzenlenen, içi boş konferanslardan nefret ediyordu. *Visualization and Intelligent Design in Engineering and Architecture* (VIDEA - Mühendislik ve Mimarlıkta Görselleştirme ve Akıllı Tasarım) adlı konferans da bunlardan biriydi. Purgathofer VIDEA 93'te tek bir toplantı bile olmadığını ve komiteye tek bir makalenin bile sunulmadığını öğrenmişti ve bu da ona konferans organizatörlerinin içerik kalitesiyle ilgili bir dertleri olmadığını göstermişti.

Purgathofer, VIDEA 95 hazırlıkları sürerken bir deney yapmaya karar verdi ve konferansta sunulmak üzere dört tane bildiri özeti gönderdi. Birincisi, kamusal alanlardaki duvarlarda nasıl ayak izi çıkarılabileceğiyle ilgiliydi. Özetinden de görülebileceği üzere metin tamamen anlamsızdı:

Temel ayak izi fonksiyonu bir dizi sıradan, mesela uygulaması kolay, parametrik fonksiyonların kombinasyonudur. Ayak izi, bir küre ve bir topuk olmak üzere ayrı dokular olarak ikiye ayrılmıştır. Kadınlar için 35'ten 42'ye, erkekler içinde 39'dan 46'ya ölçüler kullanılmıştır. (Purgathofer, 1995)

İkinci özet, kapalı mekânların gerçek bir siyah görünüm sunabilmesi için doğru sıvama yöntemiyle ilgiliydi. Üçüncü özet, VIDEA konferansının bilim insanlarına gönderdiği çağrı metninin kendisiydi. Dördüncüsü ise tamamen anlamsız kelime dizileriydi. Bir bilgi işlem terimleri sözlüğünden rasgele seçilmiş kelimelerle kulaklara çok teknik gelen kırk cümle üretilmiş, üstelik terimlerin alındığı sözlük de kaynak olarak verilmişti. Purgathofer özetleri Kasım 1994'te gönderdi. 14 Ocak 1995'te organizasyon komitesinden dört özeti dördünün de hakem gözetiminden geçerek onkabil aldığına dair mektup aldı (Purgathofer, 1995). Mektup, organizatörlerin asıl derdinin ne olduğunu da açıkça ortaya koyuyordu. Mektupta yazdığına göre konferansa çok fazla sayıda bildiri gönderilmişti ve her kuruma tek bir bildiri sunma hakkı tanınmıştı ve bu bildiri de bildiriler kitabında yer alacağından kurumun kayıt ücretini ödemesi gerekiyordu. Bildirileri basan yayıncılar –ki aralarında Elsevier Science Publishers da var– hiçbir hakem gözetiminden geçmeyen uyduruk şeyler yayımladıklarından bihaberdiler.

WILF KENDALL, KAYIP, HAYALİ,
ZAVALLI OĞLAN!

11 Eylül saldırılarından kısa bir süre sonra, 1 Ekim 2001 tarihinde Cyril Kendall on üçüncü çocuğu Wilfred Kendall'ın kayıp olduğunu

bildirdi. Guyana nüfusuna kayıtlı çocuğunun 1,78 boylarında, koyu kahve ten rengine sahip olduğunu, keskin bir Batı Hindistan şive-siyle konuştuğunu söyledi. Yine babasının söylediğine göre oğlu oto yedek parçası ticaretiyle uğraşıyordu ve o gün Dünya Ticaret Merkezi'nin Kuzey Kulesi'ne bir iş görüşmesine gitmişti. Amerikan Kızılhaçı ve Safe Horizon teşkilatı acılı babaya kaybı karşılığında 160.000 dolar ödedi.

Kendall, bu olayın üzerinden iki yıl geçmeden kendini mahkemede oğulları Mark ve Wilberforce ile birlikte sahtecilikle suçlanırken buldu. İddianameye göre Kendall'lar herkesi kandırmıştı, çünkü gerçekte Wilfred Kendall diye biri hiç olmamıştı!

Mahkeme beş hafta sürdü. Oğullardan biri olan Wilberforce zaten beş yıldır sahtekârlık suçlamasıyla hapis yatmakta olduğu için davacı taraf maça avantajlı başladı. Toplamda otuz üç görgü tanığı dinlendi. Ağabeyi Wilberforce da dahil herkes Wilfred ile ilgili anılarından bahsetti. Ama çabalar nafileydi. Cyril Kendall, 7 Ağustos 2003 tarihinde büyük çaplı hırsızlık, evrakta sahtecilik ve yanlış beyanda bulunmaktan suçlu bulundu. 16 Eylül'de Yargıç Ronald A. Zweibel, Kendall'ı 11 yıldan 33 yıla kadar hapis cezasına çarptırdı ve "herhangi bir ahlaki değerden zaten yoksun" olduğu gerekçesiyle mahkûmun rehabilite edilmesinin mümkün olmadığına hükmetti (Saulny, Eylül 2003).

WILLIAM LAUDER, SAHTE SAHTECİLİK İDDİASI

Sahteciliği aklamak için sıklıkla başka bir sahteciliğe girişilir (mesela sahte bir tablo için sahte bir sertifika düzenlenir). İskoçyalı amatör şair William Lauder (y. 1710-1771) aslında orijinal bir eserin sahte olduğunu ortaya koymak için sahtecilik yaparak bu iç içe geçmişliğin çok daha ilginç bir örneğini sergiledi.

Alexander Pope İskoçyalı şair Arthur Johnston'a (1587-1641) karşı, dostu olan İngiliz şair John Milton'ı (1608-1674) öven bir yorumda bulununca, Johnston'ın hayranı olan Lauder acı bir intikam almaya karar verdi ve Milton'ın başyapıtı *Kayıp Cennet*'in başka eserlerden yapılmış intihallerle dolu olduğunu göstermeye

girişti. 1747'de yayımlattığı bir dizi makalede, eserin Jacob Masen'in (1606-1681) *Sarcotis*, Hugo Grotius'un (1583-1645) *Adamus Exul* ve Andrew Ramsay'nin (1574-1659) *Poemata Savra* şiirlerine dayandığını öne sürdü. İddiasını, *Kayıp Cennet*'teki bazı satırlarla bu şiirlerden bazı –sözde– satırları karşılaştırarak desteklemeye çalıştı.

Lauder'in iddiası 1750'de John Douglas tarafından tartışmaya açıldı ve Milton başına Lauder tarafından açılan intihal töhmetinin altından hasarsız kalktı. Douglas, esas Lauder'in sahtekâr olduğunu ve kamuyu aldattığını gösterdi: Lauder, Milton'ın satırlarıyla karşılaştırmak için Milton'ın eserinin Latincesini ele almış ve dolayısıyla aynı satırları birbiriyle karşılaştırmıştı. Lauder pes etmedi ve iddialarını sürdürdü. 1752 ve 1753 yıllarında iddialarını tekrar yayımlattı ve intihal yapıldığını öne sürdüğü kesitlerin sayısını 97'ye çıkardı.

Bir süre daha devam eden çekişmeden sonra Lauder tekrar kelimeler dünyasına döndü ve Barbados'a göç etti. Orada bir hediye-lik eşya dükkânı açtı ve ona daha sonra bir kız çocuğu verecek olan kadın kölesini satın aldı.

YAHYA JAMMEH İLE ŞİPŞAK ŞİFA

Thabo Mbeki gibi pek çok Afrikalı meslektaşının yaptığı gibi, Gambiya Devlet Başkanı Yahya Jammeh'in de tıp konusunda kendi fikirleri vardı. Zira kendisi, kendi deyişiyle "karizma, sihir, otlar ve cazibe sayesinde" şifa verebiliyordu. AIDS'i bile tedavi edebilen Jammeh'e göre "AIDS bir günlük iş"ti, "astım ise beş dakikalık" (Goldacre, 2007).

YARGIÇ SEÇİMİNDE TUHAF BİR HİLE

Virginia'da yer alan Fairfax County'de yeni bir yargıç seçileceği zaman baro üyesi avukatlar altı aday arasından seçim yaparlar. 1996 yılı Şubat ayındaki seçimlerde Thomas E. Gallahue seçimleri açık

bir farkla kazanarak avukatlar nezdinde bu pozisyona en layık olduğunu gösterdi.

Ne var ki oylar sayıldığında seçim komitesi bazı oy pusulalarının farklı renk ve dokuya sahip olduğunu fark etti. Yazıcı tekrar kontrol edildiğinde 1.055 pusulanın 326'sının sahte olduğu anlaşıldı ve tüm sahte pusulalarda Gallahue'nin adının yer aldığı tespit edildi. Gallahue bu sonuç karşısında epey afalladı, zira ne olduğunun farkında değildi. Aklına avukat Robert W. O'Brien geldi: İkili iyi arkadaştı ve bazı davalarda birlikte çalışmışlardı. Zaman zaman da birlikte akşam yemeklerine çıkarlardı. O'Brien bir gün ona dilerse onun için lobi yapabileceğini söylediğinde Gallahue teklifi memnuniyetle kabul etmişti.

Soruşturma kapsamındaki ifadesi sırasında O'Brien gözyaşlarını tutamayınca her şey ortaya çıktı: Gallahue'nin kendi yardımı olmadan kazanamayacağını düşünen avukat, onun bilgisi olmadan bu illegal yola başvurmuştu.

Gallahue 729 oyun çoğunu almış olmasına rağmen bu sahtecilik yüzünden oylamadan çıkarıldı ve yargıç olarak hemen ardından gelen Lorraine Norlund atandı.

YAYINEVİ VAR, "YAYINEVİ" VAR...

Kitap yayımlamak isteyen biri, "Bastır parayı basalım" tarzı herhangi bir yayınevine gidebilir. Bu sözde yayıncılar yazarı parasını ödediği takdirde her şeyi basar ve genelde kitapların kalitesi hem fiziksel olarak hem de içerik bakımından arzu edilenin çok altında olur.⁴⁰

PublishAmerica "Bastır parayı basalım" tarzında bir yayınevi olmadığını kesin bir dille ifade eder. İlk bakışta haklı gibi görünürler, zira yazardan kitap basma adı altında para almazlar ama pratikte sonuç aynıdır: Personeli arasında taslakları değerlendirecek bir editörleri yoktur. Bir yayına hazırlama süreci ya da geleneksel anlamda basım süreci de yoktur. Kitapları satışa çıkarırlar ama yayımladıkları eserlerin kitabevlerinde görülme şansları bile yoktur. Bastıkları kitapların pazarlamasını yapmadıklarından

genelde kitapları söz konusu kitapların yazarları sipariş eder. Bu da gelen dosyaların %80'ini reddettiklerini ve tam zamanlı 30 editör çalıştırdıklarını, geleneksel bir yayınevi olduklarını iddia eden PublishAmerica'yı bir dolandırıcılık suçlusu haline getirir (Zeitchik, 2004).

2004 yılı başlarında PublishAmerica'nın yönettiği bir internet sitesi bilimkurgu ve fantezi yazarlarını "edebiyat asalakları" olarak niteleyen aşırı eleştirel bir rapor yayımladı (Martelle, 2005). Rapora öfkelenen bilimkurgu yazarı Jim Macdonald, yayınevinden intikam almaya karar verdi. Yazılabilecek en kötü kitabı yazmak için kendisine yardım etmeye hevesli 30 yazar arkadaşıyla işbirliği yaptı. Sırf başlangıç olsun diye onlara şu konuyu verdi:

Bruce Lucent, Isidore'un gelişiyle birlikte Penelope Urbain için hamburger yapmaya başlar... Bruce 20'li yaşlarında bir yazılımcıdır. Isidore'un atkuyruğu yaptığı kızıl saçları vardır. Penelope Urbain koca memelidir. (Martelle, 2005)

Kitabın bir planı yoktu. Her yazar tek bir bölümden sorumluydu. Birbirlerine danışmayacak, hangisi hangi bölümü yazdığını –birinci mi yoksa otuzuncu mu– bilmeyecek, herkes yazabileceği en kötü şeyi yazmak için elinden geleni yapacaktı. Aşağıdaki kesit çabalarının nasıl sonuç verdiğinin güzel bir örneğidir:

Yvonne kendine bir içecek hazırladı ve Callie'nin karşısındaki sandalyeye eriyerek gömüldü. Gözündeki ergimiş tüylerden bir tel çekti ve jambonu dilimlemek için kullandı. Callie olan biteni dikkatle izledi. Jambonun suyu, çakalların çakal yediği bir dünyada yaşayan vahşi bir çakalın bir leş başında beklerken dişleri arasından sızan salyalar gibi, küçük derecikler halinde döküldü. (Tea, 2004)

Kitap bittiğinde yazarı vaktinde yetiştiremediğinden kitabın yirmi birinci bölümü boş kaldı. Bir başka bölüm ise kitapta iki defa yer aldı. Otuz dördüncü bölüm olan son bölüm, bilgisayara verilen

diğer iki bölümün kelime ve cümlelerinin rasgele sıraya konmasıyla oluşturulması ve bilgisayarın önerdiği tüm düzeltmelerin kabul edilmesiyle oluşturuldu. Son bölüm aşağıdaki gibi bir şeye benziyordu:

Bruce dolaşmıştır. Bazı insanlar olabilir kardeşlerimiz onun ateşte göz, ona. Çok ipeksiyim ve tel örgüden omuzlarım var. Altmış altıda, birkaç metre ötedeki adam, lapacı lapacı bakıyordu. (Tea, 2004)⁴¹

Nihayet 71.503 kelimelik roman taslağı "Atlanta Geceleri" adıyla PublishAmerica'ya gönderildi. Yazar adı fonetik bir espri ürünüydü: Travis Tea. 7 Aralık 2004'te Travis, sözleşmeyle birlikte "PublishAmerica "Atlanta Geceleri"ne hak ettiği fırsatı sunacak" yanıtını aldı (Martelle, 2005). Olası yasal sorunlardan çekindikleri için şakacılar ilişikteki sözleşmeyi imzalamadılar. Aynı akşam yaptıkları şakayı internette açıkladılar.

PublishAmerica kıvrılabilmek için "Daha detaylı incelemelerde çalışmanızın yayımlanmaya hazır olmadığı görülmüştür" diyen bir e-posta gönderdi (Martelle, 2005).

Ama PublishAmerica yanıliyordu. Şakanın kötü şöhreti o kadar yayılmıştı ki, internetten ücretsiz indirilebilmesine rağmen, eser bir "Bastır parayı basalım" yayınevine götürülerek bastırıldı. Tüm geliri Amerikan Bilimkurgu ve Fantezi Yazarları Acil Medikal Yardım Fonu'na aktarıldı.

YENİ HARRY POTTER MACERALARI

Şüphesiz Çin, sahteciliğin anavatanıdır. En bilinen sahtecilik örnekleri dışında (taklit sanat eserleri, sahte ürünler vb.), Çin'in sahtecilik portföyünde son derece özgün bir ürün daha vardır: çağdaş kitaplar. Birkaç örnek bu tür sahteciliği anlatmaya yeter: Batılı okurların bildiği, J. K. Rowling'in kaleminden çıkan yedi kitap dışında, Çin'de Rowling'in tek bir kelimesini dahi yazmadığı iki Harry Potter kitabı daha bulunur: *Harry Potter and the Big Funnel* (Harry Potter

ve Büyük Huni) ile *Rich Dad, Poor Dad and Harry Potter* (Zengin Baba, Fakir Baba ve Harry Potter).

Bir başka örnek de Bill Clinton'ın otobiyografisi *Hayatım*'dir. Her ne kadar orijinal metne dayanıyor olsa da Çin versiyonunda bazı değişiklikler vardır. Mesela genç Bill ve ailesi, Çin kültürünün büyük icatlarının nasıl da ABD'yi geride bıraktığından bahsederler. Ayrıca Clinton'ın Çin'deki ifade özgürlüğü gaspına yönelik eleştirileri yok edilmiş, yerine Bill'in eşi Hillary'ye adının "Büyük Karpuz" anlamına geldiğini nasıl açıkladığıyla ilgili anlamsız metinler eklenmiş. Zaten sadece açılış kısmı bile Çin versiyonunun ne kadar çakma olduğunu anlatmaya yeter. Orijinalinde Clinton'ın 48 kelimeyle betimlediği doğum yeri, Çin versiyonunda basitçe şöyle geçiyor: "Dünya'ya geldiğim Hope kasabasının çok iyi feng shui'si vardır" (*International Herald Tribune*, 2004).

ZİMBABWE'NİN SİHİRLİ YAKITI

Robert Mugabe'in başında olduğu Zimbabwe hükümeti on yıllar boyunca ülke ekonomisini çökertmekle meşgul oldu. Ülkedeki başlıca problemlerden biri de yakıt kıtlığıydı.

2006 yılı sonunda "medyum" Rotina Mavhunga'nın İncil'deki Musa gibi taşın suyunu sıkabildiği söylentileri yayılmaya başlayınca hiçbir üyesi parlak bir zekâya sahip olmayan bakanlar kurulu için bir umut ışığı doğdu. Üstelik Musa taştan sadece su çıkarabilirken Mavhunga taşı sıkıp içinden dizel yakıt çıkarabiliyordu. Bu mucizevi sahneye şahit olmaları için acilen bakanlardan bir komite oluşturulup başkent Harare'nin 110 kilometre kuzeybatısında yer alan Manningwa Tepeleri'ne yollandı. Komitedeki delegeler şunlardı: Devlet Güvenlik Bakanı Didymus Mutasa, İçişleri Bakanı Kembo Mohadi ve Savunma Bakanı Sydney Sekeramayi. Ne var ki Mavhunga mucizesini sergilemek için gerekli hazırlıkları yapma fırsatı bulamamıştı. İlk önce bakanlar ayakkabılarını çıkarmak, "büyü ritüeline" katılmak ve bir dizel havuzunda banyo almak zorundaydılar. Bakanlar

etrafta çocuklar gibi eğlendiler ve Mavhunga'nın birkaç büyülü söz ve abrakadabrasını müteakip taştan dizel fışkırmaya başladı.

Zimbabwe'nin yakıt problemine getirilen bu kökten çözüm epey şaşıla bçimde duyuruldu. Mavhunga'ya toprak, para –ve tabii ki– arabalar bahşedildi. Birkaç ay içinde 600.000 euroluk bir varlığın sahibi oldu.

Ne var ki Mavhunga'nın, Bilim ve Teknoloji Bakanı Olivia Muchena ve Maden Bakanı Amos Midzi gibi biraz da olsa dünyanın nasıl işlediğini bilen, az sayıda bakanı da ikna etmesi gerekti. İki bakan sihirli tepelere daha yakından baktılar ve bir kayanın tepesinde duran içi dizel yakıt dolu bir konteynerden tepelere gizli bir borunun uzatıldığını fark ettiler. Mavhunga'nın bu konteyneri bulduğu ve bulduktan sonra da mucizeyi icat ettiğini kolayca anladılar. Görünüşe göre Mavhunga'nın yapması gereken tek şey, tam büyüyü icra ettiği sırada vanayı açmaktı. Zimbabwe'de dizel yakıt olmadığından konteynere koyduğu yakıtı da Zambiya'dan satın alıp getirtmişti.

Mavhunga dolandırıcılık suçlamasıyla hâkim karşısına çıktığında dava dosyasında bir başka suçlama daha vardı: 18 kilogramlık bir kayayı altın olduğu iddiasıyla bir inek karşılığında satmak. Eylül 2010'da 27 ay hapis cezasına çarptırıldı, diğer suçlama için de on dokuz aylık başka bir ceza daha aldı ama bu ceza ertelendi. Mugabe bakanlarını "Mavhunga'nın güzelliği yüzünden resmen kör oldular" diyerek savundu (Nkatanzo, 2007). Şimdi birilerinin kabinedeki kimi ileri zekâlı bakanları, Mavhunga'yı dolandırıcılıkla suçladıkları için gazaba uğramayacaklarına inandırması gerekiyor (*ZimDaily*, 2009).

NOTLAR

ve KAYNAKÇA

GİRİŞ BÖLÜMÜ NOTLAR

- 1 Koleksiyonculuğun patolojisiyle ilgili pek çok şey yazıldı. Benim favorim Philipp Blom'un yazdığı *To Have and to Hold: An Intimate History of Collectors and Collecting*.
- 2 Kendimi, hayvanların çoğunlukla yardımcı rolde olduğu insan aldatmasıyla sınırlıyorum (bkz. Çok da akıllı olmayan hans). Hayvanların aldatmalarını araştırmak benim sahip olmadığım bir uzmanlığı gerektiriyor. Yine de bir örnek, bu alanın da çalışmaya değer olduğunu göstermek açısından yeterli olacaktır. Yıllar boyunca Japon şehri Kagoshima kargalar tarafından rahatsız edilir. Kuşlar yuvalarını elektrik direklerine yapmayı tercih etmektedir ve bu da elektrik kesintilerine neden olur. Sonunda belediye yuvaları yıkmak üzere bir Karga Devriyesi oluşturur. Kargaların cevabı eğlenceli olur: Şehrin her yerine sahte yuvalar yaparlar. Bunun iki sonucu vardır. Gerçek yuvanın yıkılması durumunda evinden atılan karganın kolayca yerleşebileceği çok sayıda yuvası olur. Diğer yanda, Karga Devriyesi artık kargaların yuvası olmayan yuvaları yıkmak için çok fazla zaman harcamak zorunda kalır. Üç yılı aşkın bir zamanda 600 kadar yuva yıkılır "ama sayı artmaya devam eder, elektrik kesintileri de" (Fackler, 2008).
- 3 Böyle bir yaklaşımın tehlikesi, dünyayı fazlasıyla dar bir pencereden görmektir. Ama dikkatli kullanılırsa, ilginç bir bakış açısı yaratabilir. Bir örneği için Matthijs van Boxsel'den *Aptallık Ansiklopedisi*'ne bakabilirsiniz.
- 4 Güzel bir örnek için Amerikalı senatör ve başkan adayı John McCain'e bakılabilir. Temmuz 2008'deki seçim kampanyası sırasında, Colorado'da bir sabah "Gözlerinizin içine bakarak söylemek istiyorum: Vergilerinizi artırmayacağım, vergi artışına destek olmayacağım" dedi (Cooper, 2008). McCain, böyle açık görüş bildirimlerinden kaçınması gerektiğini söyleyen danışmanlarından birinden azar işitmiş olmalı ki aynı günün akşamı Kansas City'de verdiği mesaj değişmişti: "Girmek durumunda olduğum herhangi bir müzakerede tarafım vergi artışlarının aleyhinde olacaktır" (Cooper, 2008). İkinci ifade

McCain'in taraf tuttuğu ("vergi artışına aleyhtarım") izlenimini vermektedir, oysa aslında taraf tutmamaktadır ("her şey mümkündür").

- 5 Bu belirgin ifadeler taraf belirtmektedir. Ağustos 1998'de Clinton'un Lewinsky'yle cinsel ilişki yaşadığını gösteren tartışmasız kanıtla yüzleştğinde olanlardan politikacıların neden taraf seçmekten hoşlanmadığı anlaşılır. Clinton, akıllıca bir mantıksal muhakeme örneğiyle, oral seksin cinsel ilişki sayılamayacağı tartışması başlatmış, kendini konumladığı taraf ve gerçeklik arasında bir uzlaşma sağlamıştır.
- 6 Bu konuya ilginç bir yaklaşım için David L. Perry'den "'Repugnant Philosophy': Ethics, Espionage and Covert Action"a bakabilirsiniz.
- 7 Avrupa Komisyonu ve OECD'nin hakkında son derece kaygılı olduğu, sahte ürünlerin yarattığı büyük ekonomik etki *British Journal of Criminology*'deki (Wall, 2010) ilginç bir makalede yadsınmaktadır. Özetle, makaleye göre "hayati tehlike arz eden" ürünler (uçak parçaları, ilaçlar) ile saat, çanta ve ayakkabı gibi lüks ürünlerin sahtelerinin üretilmesi arasında ayırım yapılmalıdır. Makale, ilk kategorideki ürünlerin (güvenlik ve kamu sağlığı) öneminin daha büyük olduğu, ancak lüks ürünlerin sahtelerinin üretiminin etkilerinin (kandırılan alıcılar ve marka ya da imalatçının ekonomik kaybı) abartıldığını söyler. Bunu açıklamak kolaydır: 20 euroya Louis Vuitton çanta alan birinden onun sahte olduğunu bilmesi beklenir. Yani kendini aldatılmış addedemez. Aksine insanlar az paraya yüksek statü ürünleri almayı sever. Üreticinin de ekonomik bir zararı yoktur. Wall'a göre, sahte ürünün ulaşılabilir olmadığı durumda alıcının gerçek ürünü alabileceğini farz etmek yanlış bir kanıdır. 10 euroya sahte Rolex alan herkes, sahtesinin olmaması durumunda 10.000 euroya gerçeğini alamaz. Diğer yanda, gerçeğini alabilecek kadar varlıklı olanlar sahtesini almaz. Wall ayrıca markanın uğradığı zararın abartıldığını düşünür: Dolaşıma giren her bir sahte ürün marka için ücretsiz reklamdır. Bu nedenle, sınırlı kamu kaynaklarının bu tür bir sahtecilikte savaştıkları için kullanılmamasını önerir.

GİRİŞ BÖLÜMÜ KAYNAKÇASI

Ahmed, Murad, "Swiss Army Knife Now Comes With Chips", *Times*, 26 Mart 2010.

Avrupa Komisyonu, 11 Ekim 2005 tarihinde Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin Taklitçilik ve Korsanlıktaki Son Eğilimler Hakkında Gümrüklerin Yanıtı üzerine gerçekleştirdiği görüşme, Com (2005) 470 son – Resmi Bülten'de yayımlanmıştır, 2005.

Babbage, Charles, *Reflections on the Decline of Science in England, and on*

Some of its Causes, London: B. Fellowes, 1830.

Barboza, David, "Tradition of Fake Goods a Real Problem in China: Cut-throat Capitalism Mars Industry", *International Herald Tribune*, 6 Haziran 2007.

Bennet, James and Jill Abramson, "The Testing of a President: The Overview; Lawyers Say Tape of Clinton Shows Regret and Anger", *New York Times*, 20 Eylül 1998.

Blom, Philipp, *To Have and to Hold: An Intimate History of Collectors and Collecting*, London, etc.: Penguin Books, 2003.

Blume, Mary, "It's True: These Museum Exhibits are Fake", *International Herald Tribune*, 10 Şubat 2006.

Bodoni, Stephanie, "Counterfeiters Shift to Toothpaste from Rolex Watches", *International Herald Tribune*, 16 Haziran 2007.

Bok, Sissela, *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*, New York: Vintage Books, 1999.

Boxsel, Matthijs van, *The Encyclopædia of Stupidity*, Londra: Reaktion Books, 2003.

Callow, James, "Flavio Briatore Free to Make F1 Return in 2013 as FIA Lifts Life Ban", *Guardian*, 12 Nisan 2010.

Chittenden, Maurice, "Six Months Old and He Can Tell Good from Evil", *Sunday Times*, 9 Mayıs 2010.

Cooper, Michael, "Once More, With (a Little Less) Feeling", The Caucus – The Politics and Government Blog, *Times*, 30 July 2008, <http://thecaucus.blogs.nytimes.com/2008/07/30/once-more-with-a-little-less-feeling>, 12 Ağustos 2009.

Cooperman, Alan, "Some Say Natural Catastrophe Was 'Divine Judgment': When Disaster Hits, Explanations Take On Moral Tone", *Houston Chronicle*, 3 Eylül 2005.

Çeşitli kaynaklar, 2009. "Overzicht grote dopingaffaires in Tour de France", *Volkscrant*, 26 Ocak 2009; Alasdair Fotheringham, "Cycling: Stagewinner Astarloza tests Positive for Epo", *Independent*, 1 Ağustos 2009; Kevin Eason, "Former Bath Players found Guilty of Misconduct", *Times*, 4 Ağustos 2009; "International Tennis Federation wants Longer Suspension for Richard Gasquet", *Guardian*, 7 Ağustos 2009; Michael S. Schmidt, "In Day of Statements, United Front Behind David Ortiz Speaks Volumes", *New York Times*, 9 Ağustos 2009; "Inter national gokschandaal omvat 200 duels", *Volkscrant*, 20 Kasım 2009.

Elliott, Valerie, "Fake Christmas Goods 'Funding Terrorists'", *Times*, 22 Kasım 2003.

Fackler, Martin, "Japan Fights Crowds of Crows", *New York Times*, 7 Mayıs 2008.

Feldman, Robert S., Jason C. Tomasian and Erik J. Coats, "Nonverbal Deception Abilities and Adolescents Social Competence: Adolescents

- With Higher Social Skills Are Better Liars", *Journal of Nonverbal Behavior*, vol. 23, no. 3 (Güz 1999), ss. 237-49.
- Foxe, Ken, "Gardai Crack Down on Christmas Fakes; £500.000 Illegal Goods Seized", *Daily Mirror*, 5 Aralık 2000.
- Galbraith, Robert, "Made in Italy: Counterfeits That Were Once Mere Imports", *International Herald Tribune*, 4 Ekim 2006.
- Gibson, Owen and Sachin Nakrani, "Flavio Briatore Banned for Life for Fixing Singapore Grand Prix", *Guardian*, 21 Eylül 2009.
- Gilbert, Daniel T., Douglas S. Krull ve Brett W. Pelham, "Of Thoughts Unspoken: Social Inference and the Self-Regulation of Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 55, no. 5 (Kasım 1988), ss. 685-94.
- Gino, Francesca, Michael I. Norton ve Dan Ariely, "The Counterfeit Self: The Deceptive Costs of Faking It", *Psychological Science*, vol. 21, no. 4 (Mart 2010), ss. 1-9.
- Gollin, Rob, "Wathey wekte Sint Maarten tot leven", *Volkskrant*, 12 Ocak 1998.
- Henry, Robin, "Tourists Warned over Fake Designer Goods", *Times*, 22 Ağustos 2009.
- Horizon, "Winning Gold in 2012", BBC, 18 Mart 2006 tarihli yayın.
- Jarvis, Alice-Azania, "The Science of Lying: Why the Truth Really Can Hurt", *Independent*, 5 Temmuz 2010.
- Jones (ed.), Mark, Fake? *The Art of Deception*, Londra: British Museum Publications Ltd, 1990.
- Kannankutty, Nirmala, "Unemployment Rate of U.S. Scientists and Engineers Drops to Record Low %2,5 in 2006", *Science Resources Statistics*, NSF 08-305 (gözden geçirilmiş), National Science Foundation, Nisan 2008.
- Koffman, Lawrence, *Crime Surveys and Victims of Crime*, Cardiff: University of Wales Press, 1996.
- Larson, Charles M., *Numismatic Forgery*, Irvine, Kaliforniya: Zyrus Press, 2004.
- Loh, Deborah, "Fakes Multiply as Makers Diversify", *New Straits Times* (Malezya), 25 Nisan 2006.
- NRC Handelsblad, "Claude Wathey (1926-1998); Absoluut vorst", 12 Ocak 1998.
- NRC Handelsblad, "Corruptierel in crickettop India", 26 Nisan 2010.
- NRC Handelsblad, "Diplomaat na borrel door't stof", 14 Eylül 2010.
- NRC Handelsblad, "FIFA onderzoekt corruptie bestuurders voetbalbond", 18 Ekim 2010.
- Office of Research Integrity, *Annual Reports*, 1998-2009, Rockville, MA: ORI.
- Organisation for Economic Co-operation and Development, *The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy, Executive Summary*, Paris: OECD, 2008.

- Perry, David L., "'Repugnant Philosophy': Ethics, Espionage and Covert Action", *The Journal of Conflict Studies*, vol. xv, no. 1 (İlkbahar 1995), ss. 92–115.
- Shenker, Jack, "Egypt's 'Election' was Pure Stagecraft, Directed by a Dictator", *Guardian*, 1 Aralık 2010.
- Smith, David, "Third of Zimbabwe's Registered Voters are Dead", *Guardian*, 21 Ocak 2011.
- Stouwdam, Henk, "Kijkje in de duistere dopingwereld", *NRC Handelsblad*, 17 Aralık 2009.
- Straaten, Floris van, "De edele sumoworstelaars werden platte geldwolven", *NRC Handelsblad*, 17 Şubat 2011.
- Van Natta Jr., Don, "A Clinton Adviser Testifies About First Days of Lewinsky Crisis", *New York Times*, 12 Ağustos 1998.
- Volkskrant, 2008. "Geschorste artsen behandelen nog patiënten", *Volkskrant*, 21 Ocak 2008.
- Wall, David S. and Joanna Large, "Jailhouse Frocks: Locating the Public Interest in Policing Counterfeit Luxury Fashion Goods", *British Journal of Criminology, Delinquency and Deviant Social Behaviour*, vol. 50, no. 6 (1 Kasım 2010), ss. 1094–1116.
- Woolley (ed.), David, *The Correspondence of Jonathan Swift*, vol. 2: *Letters 1714–1726*, Frankfurt/New York: Peter Lang, 2001.

A - Z NOTLAR

- 1 Yayınlarda Steve Shaw'dan bahsedilirken sahne adı olan *Banachek* kullanılıyor.
- 2 Aslında Kenealy adliyelerin gri sahnesi için ziyadesiyle renkli bir karakterdi. Boş zamanlarında şiir yazar; Latince, Yunanca, Almanca, İtalyanca, Portekizce, Rusça, İrlandaca, Farsça, Arapça, Hintçe ve Bengalce şiirlerin tercümesini yapardı. Bir defasında gayrimeşru oğlu Edward Hyde'a ölçsüz şiddet uyguladığı için bir ay hapse mahkûm edilmişti. Bir ara "Tanrı'nın yirminci elçisi" olduğunu iddia etmiş ve Âdem (sanırım inananlar için son derece mantıklı), İsa ve Cengiz Han'ın da ait olduğu zincirin bir halkası olduğunu öne sürmüştü (Hamilton, 2014). Orton davasında da aklına gelen tüm Roma Katolik kurumlarını kötülemiş, tanıkların gözünü korkutmaya çalışmış, hâkim ve jüri üyelerine ahlaksız tekliflerde bulunmuştu.
- 3 Aslında bu başlığın adı İngilizcede bir yapay çim markası olan ve bu yapay çime adını veren "Astroturf" markasıdır. Yine İngilizce "çim kökü" anlamına gelen "grassroots" kelimesi kamu için kullanıldığından, Amerikan siyasetinde aslı astarı olmayan sahte kamuoyu desteğine "kökü olmayan çim" anlamındaki "astroturf" adı verilmiştir. Türkçede buna en uygun karşılık bindirilmiş kıtalardır. (ç.n.)
- 4 Düzeltme faktörüne bir başka güzel örnek. Buradaneden 25'e

- bölündüğünün açıklaması bir inçe yakın sonucun ancak böyle çıkması. Ayrıca "yakın sonuç çıkması" gibi bir ifade ve bunda özel bir niyet aramak bilimle bağdaşan hareketler değildir.
- 5 Cubit (ya da kübit), dirsekten ortaparmağın ucuna kadar olan mesafeye eşit eski bir uzunluk ölçüsü birimidir. Antik Çağ, Orta Çağ ve Erken Modern Çağ'da kullanılan bu birim dünyanın değişik bölgelerinde farklı uzunlukları göstermekteydi (Kaynak: Vikipedi). (ç.n.)
 - 6 Hollandalı astronom Cornelis de Jager 1990 yılında bu sözde matematiğin acımasız bir parodisini ortaya koydu. De Jager Velosofie (Bisiklosofya) adlı bir matematik sistemi yarattı ve tüm fiziksel sabitlerin bisikletinin üç ölçüsüyle nasıl da ahenk içinde olduğunu gösterdi ve buna da "Kutsal Bisiklet Birimi" (fle. *Heilige Fietsduim-HFD*) adını verdi.
 - 7 Köprüyü satmaya kalkışan diğer düzenbazlar Gondorf kardeşler, William McCloundy (I. O. U. O'Brien olarak da bilinir) ve Reed C. Waddell'di.
 - 8 *The Unity School of Christianity*, Hristiyanlıkla Yeni Çağ akımı düşüncelerini birleştirmiş, kendilerini "pratik ve pozitif Hristiyanlar" olarak karakterize eden, nispeten deist karakterli bir Hristiyanlık hareketi.
 - 9 Birliğin internet sayfasında, internet aleminde rastladığım en tuhaf butona rastladım: "Online Duacı Talep Et". Ayrıca telefonunuzdan 1-800-NOW-PRAY'i çevirebiliyorsunuz.
 - 10 Von Däniken gerçek anlamda bir sözdebilimcidir. Eğitim durumu hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için epey seçici bir şekilde hazırladığı biyografisine göz attım. Ortaokul mezuniyeti dışındaki tek bilgi La Universidad Boliviana Üniversitesi'nden alınmış onursal bir doktoraydı. Doktora belgesinin önlü arkalı resmini koymuş, altına "Onursal doktoramın ön ve arka görünümü, gerçek olduğunu teyit eden imzalarla birlikte" yazmıştı (Däniken, 2009). Böylesine bir ispat ihtiyacı kendisinin nasıl bir zihin yapısına sahip olduğuna dair önemli bir göstergedir.
 - 11 Baktığım kimi kaynaklar on altı derken, kimisi on yedi demektedir. Orijinal şiirleri elde edip sayma imkânım olmadığından bu konuda tedbirli davranmalıyım.
 - 12 Bu bir rivayettir. Bizzat Einstein tarafından yazılmışlığı yoktur.
 - 13 Potansiyel azizlerin II. Johannes Paulus tarafından azizliğe terfi ettirilmesi için çok bir şey yapmalarına gerek yoktu. Azizlik mertebesini peynir ekmek gibi dağıtan papa, görev süresi boyunca 1.800 kişiyi kutsadı veya azizliğe yükselterek tek dönemde kendinden önceki papaların beş yüzyılda ulaştığı sayıya ulaştı.
 - 14 2007'de yayımlanmış bir Birleşmiş Milletler raporuna göre "Guatemala cinayet işlemek için iyi bir yer" (Franklin, 2010).

- 15 Sanat taklitçisi Theo van Wijngaarden'in bu işleri yaparken kendisine yardım etmiş olabileceği düşünüyor.
- 16 1945 yılına gelindiğinde Amerikan kara ordusunun mevcudu 9 milyona çıkacak, fabrikalar para basar gibi uçak ve tank üretecekti.
- 17 Birlikte Ellsworth Kelley (1923, ressam), Louis Dalton Porter (1919-2006, görsel sanatçı), Art Kane (1925-1995, fotoğrafçı) ve Bill Blass (1922-2002, moda tasarımcısı) gibi kendi alanlarında isim yapmış kişiler bulunuyordu.
- 18 Gerçekçiliği sağlayabilmek için her biri tek bir askeri kamyonla taşınabilen 100 adet büyük hoparlör kullanılmıştı.
- 19 Hayalet Ordu'nun Almanlara bir şey yapabilmesi mümkün değildi. Temel askeri eğitim almış olsalar da aralarından küçük bir grup hariç neredeyse tamamı silahsızdı.
- 20 Bu olaydan sadece birkaç yıl sonra, 5 Nisan 1976'da Hughes hayatını kaybetti ve akli rahatsızlığının hayatını nasıl etkilediğinin detayları da böylelikle ortaya çıktı. Milyarder, hayatının son 10 ila 15 yılında ayaklarına mendil kutuları geçirip içinde bir döşekten başka bir şey olmayan boş otel odalarında cırlıçıplak geziyordu. Saçları ve tırnaklarını yılda bir kez kesiyor, mikrop kapmaktan korktuğu için nesneleri kalın bir mendille tutuyordu. Öldüğünde sadece 41 kg'dı. Ağır uyuşturucu bağımlısı olduğu ve kemiklerinin derialtı iğneleri yüzünden delik deşik olduğu ortaya çıkmıştı.
- 21 Ülkemizde *Axolotl* (Pegasus Yayınevi, 2012) adıyla yayımlanmıştır. (ç.n.)
- 22 Proceedings of the Linnean Society of New South Wales.
- 23 Mesela 1520'de Utrecht'teki Aziz Salvator Kilisesi, Aziz Boniface'e ait kutsal emanetlerin peşine düşmüştü. Kilise kayıtlarına göre Boniface'in bir çene parçası karşılığında Aziz Frederick'in sağ üst kol kemiği verilmişti (De Kruijf, 2009). Bu alışveriş diğer kilisenin kayıtlarında da kesin olarak yer aldığından gerçekleştiğine dair hiçbir şüphe bulunmuyor.
- 24 Kutsal Mızrak'ın ateşli takipçilerinden bazılarına göre gerçek mızrak İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Amerika'nın eline geçti ve bugün Amerika mevcut konumunu bu mızrağa sahip olmaya borçlu. Bu önerme, Amerika'nın neden dünyanın jandarması olduğunu açıklasa da Hitler'in savaşı neden kaybettiğini açıklamıyor tabii.
- 25 Her iki kitap da ülkemizde 2006 yılında Alkım Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. (ç.n.)
- 26 Drama ortaya çıktıktan sonra adı geçenlerden biri başka bir kitap yayımladı: Savannah Knoop, *Girl Boy Girl: How I Became JT LeRoy*, 2008.
- 27 Tek bir illüzyon ya da halüsinasyonun varlığı zihinsel hastalık delaleti olacak diye bir şey yok. Kendi literatür araştırmamda rastladığım 134 Meryem görme vakasının sadece dördünde psişik bir patoloji emaresi vardı.

- 28 Bir kuşkucu doğal olarak nasıl olup da Meryem'in bu cümleyi papanın açıkladığı hikâyeden 100 yıl önce değil de 14 yıl sonra söylediğini merak edebilir.
- 29 Eksik nokta kalmasın diye Soubrious'un halüsinasyonları için bugün yapılan psikiyatrik açıklamalardan da bahsedeyim: Soubrious üç farklı anne figürü tarafından yetiştirilmişti. Vaftiz annesiyle eğlenceli birkaç yıl geçirdikten sonra, Meryem'in ilk görünüşünden birkaç hafta önce, Lourdes'a gerçek anne ve babasının yanına dönmüştü. Lourdes'daki evin ahalisi alkol ve soğğun esiriydi. Ertesi gün yiyecek yemek bulabilecekleri bile meçhuldü. Meryem'i son görüşlerinden birinde –ve bir manastırda yaşamaya başlayıp da deneyimleri hakkında konuşmasının yasaklanmadan hemen önce– "Anne! Anne! Seni nasıl terk edebilirim?" diye bağırması da dikkate alınırsa, gördüğü kutsal bakire muhtemelen vaftiz annesinin bir idealizasyonuydu (Carroll, 1985).
- 30 Tuhaftır ama bugünlerde bu metin değişmiştir. Smith gerçekten de levhaları okuyacak kadar iyi bir peygamber olabilirdi ama bugünkü Mormon liderleri bunu daha iyi beceriyor gibi görünüyor. Bu cümle bugünkü Mormon kaynaklarında "beyaz ve sevecen" olarak değil, "saf ve sevecen" şeklinde, ırkçılık seviyesi azaltılmış olarak sunuluyor.
- 31 Schiaparelli (1835-1910) küçük bir hatanın nasıl büyük bir saçmalığa neden olduğunu gösterebilmek adına bir son notu hak ediyor. İtalyan astronom 1877'de Mars'ı gözlemlemiş ve yüzeyinin kanal benzeri çizgilerle dolu olduğunu görmüştü. Erozyon veya meteorit darbeleriyle olabileceğini tahmin ettiği bu kanalların gerçekte neden ortaya çıkmış olabilecekleri konusunda en ufak bir fikri yoktu. Bulgularını isimlendirirken İtalyanca "*canali*" kelimesini kullandı. "*Canali*"ler İtalyancada doğal yolla oluşabilen yapılar için de kullanılabilirken İngilizce konuşanlar bu terimi yapay yapılar olan kanallar olarak algıladılar. Böylece Marslılar sahneye çıkmış oldu.
- 32 24 Ağustos 2006 yılında Uluslararası Astronomi Birliği, Plüton'un artık gezegen olarak sınıflandırılmamasına karar verdi. O da Ceres ve Xena ile birlikte bir cüce gezegen olarak anılacaktı. Haziran 2008'de aynı kurum derin uzay hakkında doğru bir dil kullanmak adına "cüce gezegen" kavramı yerine "plütoid" kavramının kullanılacağını duyurdu.
- 33 Geçiş fosilleri evrim teorisi için yüksek öneme sahiptir. Yaradılışçılar geçiş fosillerinin azlığını evrim teorisine karşı bir argüman olarak kullanırlar. Halbuki bu fosillerin ender bulunması basit bir şekilde açıklanabilir: Geçiş türleri esas türlere nispetle çok kısa bir süre var oldular ve yerlerini evrildikleri yeni türlere bıraktılar.
- 34 Evrim teorisi de okullardaki yerini kolay almadı. 20. yüzyıl boyunca eyaletlerin çoğunda evrim teorisini okullarda öğretmek serbest değildi. 1968'deki Epperson v. Arkansas davasında Yüksek Mahkeme tarafından verilen karar neticesinde tüm eyaletlerde serbest kılınmış oldu.

- 35 Akıllı tasarım fikrine muhalif olanlar bu argümanın ilk kısmına, yani dünyanın kusursuz bir şekilde inşa edilmiş olması fikrine itiraz ederler: Örneğin, bir ev insan bedenindeki kusurları taşıyacak olsa, mimar ve müteahhidine dava açması gerekir. Ayrıca bedenlerimizin akıllı bir tasarım ürünü olmadığı kızlık zarı, klitoris, erkek meme uçları, gözlerimizin kenarlarında üçüncü bir gözkapığının kalıntıları ve 20'lik dişler gibi işlevi olmayan, fazladan parçalardan da gayet net bellidir.
- 36 Akıllı tasarım destekçileri evrimin kısıtlılıklarını araştırmak konusunda gönülsüzdürler. Templeton Enstitüsü bu yüzyılın başında akıllı tasarım destekçilerini araştırma önerilerini sunmaya davet etti ve araştırmalarını finanse etmeyi önerdi. Enstitüye gelen bir öneri olmadı.
- 37 Üçüncü bir uydurma vakası, ailesine ait bahçede otururken ağaçtan düşen elmanın Newton'a kütleçekim teorisi için ilham verdiğidir. Bu ifadenin doğruluğundan şüphe edilmesinin nedeni, teoriyi geliştirdiği tarihte en az yirmi yıldır bu meyve bahçesini ziyaret etmemiş olmasıdır. Bu ayrıntıyı hikâyeye yaşlandığında ilave etmesi uydurma olduğunun düşünülmesi için bir başka etkidir. Bunun muhtemel nedeni, keşfini daha eskiye dayandırma arzusu ve böylelikle çağdaşlarından etkilenme olasılığını reddedebilmek için bir dayanak oluşturmaktır.
- 38 Matematiğin fonksiyon, limit, türev, integral gibi konularını ve bunların hesaplamalarını kapsayan alt dalı. Doğanın anlaşılması ve hesap edilebilirliği için gerekli olan bu matematik alanı liselerin sayısal bölümlerinde temel düzeyde, doğa bilimleri ve mühendislik öğrencilerine ise ilk yıllarında Kalkülüs veya Analiz adları altında ayrıntılı olarak öğretilir. (ç.n.)
- 39 "Sahte Lama" terimi biraz sorunlu bir terimdir; zira gerçek bir Lama varmış algısı yaratır. Bir Lama gerçek olabilir mi? Eğer Budizm hocası anlamındaysa evet; ama eğer Dalay Lama'da olduğu gibi bir önceki Lama'nın enkarne olmuş ve yeni bir bedende doğmuş mirasçısı anlamındaysa elbette hayır.
- 40 "Bastır parayı basalım" modeli sıklıkla "*print on demand*" ile eşanlamlı görülür. Bu ikisinin büyük benzerlikleri olsa da teoride önemli bir fark vardır: Biri bastığı kitapların tamamını yazara satarken, diğer modelde, en azından teoride, kitabı yazardan başka birilerinin de alma ihtimali vardır.
- 41 Yazar Natalie Koch, "Çok ipeksiyim ve tel örgüden omuzlarım var" ifadesini çok şiirsel bulduğu için "rasgele karıştırma" yöntemini kullanmaya başlayabileceğini ifade etmiştir (Koch, 2009).

A-Z KAYNAKÇA

ABRAHAM LINCOLN'DEN SAHTE AFORİZMALAR

Andrew Ferguson, "What Al Wishes Abe Said", *Washington Post*, 10 Haziran 2007.

ADOLF HITLER, GİZLİ AJAN

Sam Roberts, "The Nation: And Maybe Stalin Was a Kulak?", *New York Times*, 17 Şubat 2002.

ALBERT EINSTEIN ZORA DÜŞTÜĞÜNDE...

Christoph Meier, "Research off the rails", *ETH Life*, 29 Nisan 2004, <http://archiv.ethlife.ethz.ch/e/articles/campuslife/faelschungendiek.html>, 3 Ekim 2009.

ALFA PROJESİ

William J. Broad, "Magician's Effort to Debunk Scientists Raises Ethical Issues", *New York Times*, 15 Şubat 1983. James Randi (Randall James Hamilton Zwinge'nin mahlası), "The Project Alpha Experiment: Part 1. The First Two Years", *Skeptical Inquirer*, vol. 7, no. 5 (Yaz 1983), ss. 24-33. James Randi (Randall James Hamilton Zwinge'nin mahlası), "The Project Alpha Experiment: Part 2. Beyond the Laboratory", *Skeptical Inquirer*, vol. 8, no. 1 (Güz 1983), ss. 36-45. Michael A. Thalbourne, "Science Versus Showmanship: A History of the Randi Hoax", *The Journal of the American Society for Psychical Research*, vol. 89 (Ekim 1995), ss. 344-66.

ARTHUR ORTON, TICHBORNE'UN VÂRİSİ

Rohan McWilliam, "Tichborne claimant (d. 1898)", *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2007, online yayın Ekim 2007, www.oxforddnb.com/view/article/20855, 18 Haziran 2008. J. A. Hamilton and rev. Rohan McWilliam, "Kenealy, Edward Vaughan Hyde (1819-1880)", *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford: Oxford University Press, Eylül 2004, www.oxforddnb.com/view/article/15356, 11 Nisan 2011.

ASHLEY TODD VE ŞEKİLLİ YARASI

"On the trail", *Los Angeles Times*, 24 Ekim 2008. "Probation for McCain volunteer in fake PA Attack", *Washington Post*, 22 Mayıs 2009. "Pennsylvania: Probation for False Claim of Attack", *New York Times*, 22 Mayıs 2009.

ASTROTURFING – BİNDİRİLMİŞ KITALAR

John Grant, *Corrupted Science*, Wisley: FF&F, 2007. Paul Krugman, "Tea Parties Forever", *New York Times*, 12 Nisan 2009. George Monbiot,

"Climate denial 'astroturfers' should stop hiding behind pseudonyms online", George Monbiot'nun Blogu, 8 Temmuz 2009, www.guardian.co.uk/environment/georgemonbiot/2009/jul/08/climate-denial-astroturfers-pseudonyms, 9 Temmuz 2009.

AUDREY HILLEY, ARSENİK KRALIÇESİ VE VAR OLMAYAN İKİZİ

"Fugitive in Poisonings May Change Personalities; Warrant Issued by FBI.", *New York Times*, 16 Ekim 1980. "Murder, death plot catch up with woman", *Free Lance-Star*, 9 Haziran 1983. "Woman Found Guilty in Family Killing, Poisoning", *Washington Post*, 9 Haziran "1983. "Husband-Killer Dies of Exposure After Escape; 'Black Widow' Caught in Her Own Web", *Los Angeles Times*, 27 Şubat 1987. David Randall, "Faking it: How to do a Reggie and get away with it", *Independent*, 20 Temmuz 2008.

BARONES MURPHY'NİN ÇELLO TESTİSİ

J. M. Murphy, "Cello scrotum", *British Medical Journal*, vol. 2, no. 5914 (11 Mayıs 1974), s. 335. Elaine Murphy, John M. Murphy, "Cello scrotum confession – Murphy's lore", *British Medical Journal*, vol. 338, no. 4 (27 Ocak 2009), s. b288. Will Pavia, "Cello scrotum? It's a load of . . . nonsense, admits Baroness Murphy", *Times*, 28 Ocak 2009. Jeremy Laurance, "Exposed: the myth of cello scrotum", *Independent*, 28 Ocak 2009.

BATLAMYUS, RODOS HIRSIZI

Robert R. Newton, *The Crime of Claudius Ptolemy*, Baltimore, MA: The Johns Hopkins University Press, 1977.

BECCA BEUSHAUSEN VE OYUNCAK BEBEĞİ

David Osborne, "Heroine of the anti-abortion lobby is exposed as a fantasist", *Guardian*, 17 Haziran 2009. Tom Leonard, "Hoaxer apologises for 'dying baby' blog", *Independent*, 17 Haziran 2009.

BERINGER'İN YALANCI TAŞLARI

Melvin E. Jahn and Daniel J. Woolf (tercüme edilmiş ve dipnotlar eklenmiş), *The Lying Stones of Dr. Johann Bartholomew Adam Beringer, being his Lithographiae Wirceburgensis*, Berkeley, Kaliforniya: University of California Press, 1963.

BİR PİRAMİT İNÇ KAÇ İSTİFA EDER?

Smyth, F.R.S.E., F.R.A.S., Piazzi, *Our Inheritance in the Great Pyramid*, Londra: W. Isbister & Co., 1874. Cornelis de Jager, "Velosofie: Rekenen aan de Grote Piramide en m'n fiets", *Skepter*, vol. 3, no. 4 (Aralık 1990), ss. 13–15. Hermann A. Brück, "Smyth, Charles Piazzi (1819–1900)", *Oxford Dictionary of National*

Biography, Oxford University Press, 2004, www.oxforddnb.com/view/article/25948, 11 Aralık 2009.

BİR PORTRE İKİ RESSAM

Frank Arnau, *3,000 years of deception in art and antiques*, London: Jonathan Cape, 1961. Dolnick, Edward, *The Forger's Spell: A True Story of Vermeer, Nazis, and the Greatest Art Hoax of the Twentieth Century*, New York: Harper, 2008.

BROOKLYN KÖPRÜSÜNÜ SATMAK

"Forger Gets Life Term", *New York Times*, 18 Aralık 1928. Gabriel Cohen, "For You, Half Price", *New York Times*, 27 Kasım 2005.

C. F. GOLDIE, BADANACI

"Art gallery proud to exhibit a fake", *Timaru Herald*, 22 Ağustos 1997. "Forger guest stars at exhibition", *New Zealand Herald*, 8 Eylül 2007.

CHARLEY PARKHURST, ARABACILARIN SULTANI

Ed Sains, *The Real Mountain Charley*, Ben Lomond: Yellow Tulip Press, 1995.

CHECK-IN'DE HAYAT VAR

"Women try to take body on plane", *BBC News*, 6 Nisan 2010, www.news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk-news/england/8604663.stm, 6 Nisan 2010. James Meilke, "Two women arrested after attempt to smuggle body onto plane", *Guardian*, 6 Nisan 2010. John Fahey, "Women arrested 'trying to smuggle dead relative out of uk'", *Independent*, 6 Nisan 2010.

CHRISTINE JOY MAGGIORE, AIDS İNKARCISI

"Autopsy Report, 2005-03767, Scovill, Eliza", County of Los Angeles, Department of Coroner, 18 Mayıs 2005. John Moore and Nicoli Natrass, "Deadly Quackery", *New York Times*, 4 Haziran 2006. Anna Gorman and Alexandra Zavis, "Christine Maggiore, vocal skeptic of aids research, dies at 52", *Los Angeles Times*, 30 Aralık 2008. "Editorial: Christine Maggiore and the price of skepticism", *Los Angeles Times*, 3 Ocak 2009. Ben Goldacre, "Will stupid people and their pseudoscience cost more lives this year?", *Guardian*, 3 Ocak 2009. "Certificate of Death Christine Joy Maggiore", County of Los Angeles, Department of Health Services, eyalet dosya numarası 3052008227242, Los Angeles dosya numarası 3200819054037, 24 Şubat 2009.

CLIFTON JAMES, MÜHİM AKTÖR VE ONUN NAZİ TAKİPÇİLERİ

M.E. Clifton James, *I Was Monty's Double*, Londra: The Popular Book Club, 1957. John Guillermin (yönetmen), *I Was Monty's Double*, Film Traders Ltd./

Setfair Productions, 1958. (DVD piyasaya sürülüşü: 2007, Optimum Home Entertainment.) Ben Macintyre, "Revealed: Nazi spy duped by failed actor in 'Monty's Double' hoax", *Times*, 8 Mart 2010.

COLUMBINE KATLİAMI'NDAKİ ŞEHİT

Werner Eeman, *Jong maar niet onschuldig: moordende tieners*, Baarn: Tirion, 2007. Greg Toppo, "10 years later, the real story behind Columbine1, USA Today, 13 Nisan 2009. Cassie Bernall Website, www.cassierene.bernall.org, 25 Nisan 2010.

ÇİN İŞİ PİLOTLAR

Oscar Garschagen, "Chinese piloten hebben 'valse cv's'", *NRC Handelsblad*, 7 Eylül 2010. "Pilots" fake records confirmed, *China Daily*, 9 Eylül 2010.

ÇİN'DE İSİM BENZERLİĞİNDEN EKMEK YEMEK

"Faking it", *Economist*, vol. 379, no. 8478 (20 Mayıs 2006), s. 83.

ÇOK DA AKILLI OLMAYAN HANS

"Can Horses Think? Learned Commission Says 'Perhaps'", *New York Times*, 31 Ağustos 1913. "Krall, Karl", *Deutsche Biographische Enzyklopädie*, München/Leipzig: K. G. Saur, 1995–2003. Bondeson, Jan, *The Feejee Mermaid and Other Essays in Natural and Onnatural History*, Ithaca, etc.: Cornell University Press, 1999. Robert Todd Carroll, "Clever Hans phenomenon", *The Skeptic's Dictionary*, www.skeptdic.com/cleverhans.html, 1 Kasım 2009.

DANIE KRUGEL, MUCİT POLİS

Carte Blanche programı, episode "Fingerprint of Fate" bölümü deşifresi, M-Net, 29 Temmuz 2007 tarihli yayın. Ben Goldacre, "After Madeleine, why not Bin Laden?", *Guardian*, 13 Ekim 2007.

DANIEL GOLDREYER, BADANACI RESTORATÖR

"Bijna twee ton voor Goldreyer", Trouw, Saturday 11 Ocak 1997. "Who's afraid of red, yellow and blue?", www.forensischinstituut.nl/NFI/nl/Mysterie+opgelost/Whos+afraid+of.htm, 5 Aralık 2007; web sitesine artık erişilemiyor.

DEREK ATKINS, BALIK GİBİ DENİZCİ

Emma Bamford, "Gutted! The fisherman caught faking his death", *Independent*, 6 Şubat 2009. "'Dead' fisherman – Derek Atkins – jailed for 30 months", *Fish update*, 12 Şubat 2009, www.fishupdate.com, 11 Mart 2009. "Thirty months for fisherman who faked death to escape £1m fines", *Daily Mail*, 13 Şubat 2009.

DOLAR İKİZİ, KUZHEY KORE STAYLA!

Christopher Drew and Stephen Engelberg, "Super-Counterfeit \$100's Baffle U.S.", *New York Times*, 27 Şubat 1996. "Obituary: Yoshimi Tanaka", *Japan Times*, 3 Ocak 2007. David Rose, "North Korea's Dollar Store", *Vanity Fair*, 5 Ağustos 2009, www.vanityfair.com/politics/features/2009/09/office-39-200909?currentPage=1, 18 Aralık 2009. David Samuels, "Counterfeiting: Notes on a scandal", *Independent*, 24 Ağustos 2009.

DROWN! MANYETİK KALABİLMEK İÇİN BANYO NOTLARI

Misbranding of Drown Radio Therapeutic Instrument. U.S. v. Ruth B. Drown (Drown Laboratories), F.D.C. No. 29440 [1951]. Ralph Lee Smith, "The Incredible Drown Case", originally published in *Today's Health*, Nisan 1968, www.chirobase.org/12Hx/drown.html, 2 Ekim 2009. John Grant, *Corrupted Science*, Wisley: FF&F, 2007.

DUALARIN GÜCÜ

Mitchell W. Krucoff, MD. Suzanne W. Crater, RN, ANP-C, Cindy L. Green Phd *et al.*, "Integrative noetic therapies as adjuncts to percutaneous intervention during unstable coronary syndromes: Monitoring and Actualization of Noetic Training (mantra) feasibility pilot", *American Heart Journal*, vol. 142, no. 5 (Kasım 2001), ss. 760-69. "Mantra II: measuring the unmeasurable", *Lancet*, vol. 366, no. 9481 (16 Temmuz 2005), s. 178. Mitchell W. Krucoff, Suzanne W. Crater, Dianne Gallup, *et al.*, "Music, imagery, touch, and prayer as adjuncts to interventional cardiac care: the Monitoring and Actualisation of Noetic Trainings (mantra) II randomised study", *Lancet*, vol. 366, no. 9481 (16 Temmuz 2005), ss. 211-17. Herbert Benson, md, Jeffery A. Dusek, Phd, Jane B. Sherwood, rn, *et al.*, "Study of the Therapeutic Effects of Intercessory Prayer (step) in cardiac bypass patients: A multicenter randomized trial of uncertainty and certainty of receiving intercessory prayer", *American Heart Journal*, vol. 151, no. 4 (April 2006), ss. 934-42. John Grant, *Corrupted Science*, Wisley: FF&F, 2007.

EBAY'İN ALTERNATİF GERÇEKLİĞİ

John Naughton, "A handbag? eBay is going to have to be more earnest", *Observer*, 6 Temmuz 2008. "L'Oréal accuses eBay over sale of counterfeit cosmetics", *Guardian*, 9 Mart 2009. Peter van Ammelrooy, "Angst archeologen voor eBay 'onterecht'", *Volkskrant*, 10 Mayıs 2009. Rebecca Smithers, "Paris court rules that eBay is not liable for sale of fake L'Oréal products", *Guardian*, 13 Mayıs 2009. "Boete eBay om valse parfums", *NRC Handelsblad*, 19 Eylül 2009.

ELISABETH STRÖKER'İN FELSEFE ETİĞİ

Albin Eser, "Misrepresentation of Data and Other Misconduct in Science, The German View and Experience" Cheney (ed.), Darwin, *Ethical issues in*

research, Frederick, Md: Univ. Publ. Group, 1993 içinde. "Ströker, Elisabeth", *Deutsche Biographische Enzyklopedie*, K.G. Saur Verlag, München – Leipzig, <http://gso.gbv.de/db=2.176/SET=1/ttl=2/Ing=du/shw?frst=2>, 7 Şubat 2008.

ELLİLERİN KUŞKULU YARIŞMASI

Val Adams, "'Twenty-One' Quiz Dropped by N.B.C.; TV Show Under Scrutiny of Grand Jury Here Will Be Replaced by Sponsor", *New York Times*, 17 Ekim 1958. Charles Van Doren, "All The Answers", *New Yorker*, 28 Temmuz 2008. "Quiz Show", *The Internet Movie Database*, www.imdb.com/title/tt0110932, 24 Aralık 2009.

ELMYR DE HORY VE GÜZEL YAŞAMA SANATI

Clifford Irving, *Fake! The Story of Elmyr de Hory, the Greatest Art Forger of Our Time*, New York: McGraw-Hill, 1969. "Fakes and forgeries: catalogue of an exhibition, the Minneapolis Institute of Arts, July 11-September 29, 1973", Minneapolis: Minneapolis Institute of Arts, 1973. Orson Welles (yönetmen), *F for Fake* (original ismi: *Vérités et mensonges*), Janus Film/Les Film de l'Apostrophe/ saci, 1974. "Elmyr de Hory Is Dead at 65; Known as a Master Forger of Modern Art; A Master Imitator", *New York Times*, 12 Aralık 1976. "Police Report Art Forger, Facing Extradition Order, Killed Himself on Ibiza", *New York Times*, 13 Aralık 1976. "Top art forger has his own work forged", *Straits Times* (Singapore), 31 Aralık 2000.

EMIL ABDERHALDEN VE TEKRARLANAMAYAN DENEYLERİ

Ute Deichmann, Benno Müller-Hill, "The Fraud of Abderhalden's enzymes", *Nature*, vol. 393, no. 6681 (14 Mayıs 1998), ss. 109–11.

ERICH VON DÄNIKEN VE UZAYLI İNANCI

Heyerdahl, Thor, *Aku-Aku*, Lochem: De Tijdstroom, [n.d.] Patrick Huyghe, "ufo update: The rise, fall, and afterlife of Erich von Daniken's theory of extra-terrestrial gods", *Omni*, vol.18, no. 8 (Mayıs 1994), s. 77. Anthony F. Aveni, "Solving the Mystery of the Nasca Lines", *Archaeology*, vol. 53, no. 3 (Mayıs-Haziran 2000), ss. 26–36. Richard Owen, "They came from outer space – and posed for portraits", *Times*, 3 Aralık 2000. "Charioteer Of the Gods", *Skeptical*, vol. 10, no. 4 (Ocak 2004), ss. 36–8. "Insolvent Mysteries", *Archaeology*, vol. 60, no. 2 (Mart-Nisan 2007), s. 14.

ERN MALLEY, AVUSTRALYA'NIN ÇOK SEVİLEN "SAHTE" ŞAİRİ

Robert Winder, "Book Review: The importance of being in earnest: 'The Ern Malley Affair' – Michael Heyward", *Independent*, 13 Ağustos 1993. Peter Porter, "Book Review: Sting in the tale of Ern: 'The Ern Malley Affair' – Michael

Hayward", *Independent on Sunday*, 15 Ağustos 1993. Cassandra Atherton, "Fuck All Editors: The Ern Malley Affair and Gwen Harwood's Bulletin Scandal", *Journal of Australian Studies*, vol. 26, no. 72 (2002), ss. 149-57. Ern Malley onuruna açılan web sitesi, www.ernmalley.com, 3 Haziran 2009.

ERNEST HEMINGWAY KENDİ AYAĞINA NASIL SIKTI?

"Mr. Hemingway Writes Some High-Spirited Nonsense", *New York Times*, 13 Haziran 1926. Richard B. Hovey, "The Torrents of Spring: Prefigurations in the Early Hemingway", *College English*, vol. 26, no. 6 (Mart 1965), ss. 460-4. Robert E. Burkhardt, "The Composition of The Torrents of Spring", *The Hemingway Review*, vol. 7 (Güz 1987) s. 64. Hemingway, Ernest, *The Torrents of Spring*, New York: Scribner, 1998. Charles Robert Baker "Hemingway, Ernest", Jay Parini (ed.), *The Oxford Encyclopedia of American Literature*, The Oxford University Press, 2004/2005, www.oxford-americanliterature.com/entry?entry=t197.e0117, 6 January 2010 içinde.

EVRENİ DÜZELTMEK

Donald Goldsmith, *Einstein's Greatest Blunder? The Cosmological Constant and Other Fudge Factors in the Physics of the Universe*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997. Richard S. Westfall, "Newton and the Fudge Factor", *Science*, vol. 179, no. 4075 (23 Şubat 1973), ss. 751-8.

FARKLI TÜRDE BİR NORMANDİYA ALDATMACASI

Richard Weir, "Phony paratrooper to be feted by French, D-Day vet 'misrepresented his service'", *Boston Herald*, 6 Haziran 2009. "U.S. veteran's D-Day lies exposed", *BBC News*, 8 Temmuz 2009, www.news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/8139909.stm, 8 Temmuz 2009. Frank Renout, "Oorlogsveteraan verzon heldendaden", *Algemeen Dagblad*, 9 Temmuz 2009.

FİLİPİNLERDEKİ KAYIP TAŞ DEVRİ KABİLESİ

Jamie James Monday, "The Tribe Out of Time", *Time*, 19 Mayıs 2003. Tim Radford, "Too good to be true", *Guardian*, 13 Kasım 2003.

FRANCESCO FORGIONE VE ŞİŞEDEKİ STİGMATA

Peter Popham, "Padre Pio 'faked his stigmata with acid'", *Independent*, 25 Ekim 2007. Cole Moreton, "The strange case of Padre Pio is reopened, along with his tomb", *Independent*, 9 Mart 2008. Peter Popham, "Thousands queue to see corpse of Padre Pio", *Independent*, 25 Nisan 2008. Peter Popham, "The Big Question: Who was Padre Pio, and why is he the cause of such controversy?", *Independent*, 25 Nisan 2008. Vatikan web sitesinde Forgione biyografisi, www.vatican.va/romancuria/congregations/csaints/docments/rc-concsaintsdoc-19990502-padre-pio-en.html, 17 Haziran 2008. Nick Squires, "Italy to build solar-energy-producing statue of saint", *Telegraph*, 5 Ağustos 2009.

FRÉDÉRIC PAGÉS VE BOTULİZMİ

Doreen Carvajal, "Philosopher Left to Muse on Ridicule Over a Hoax", *New York Times*, 9 Şubat 2010. John Crace, "The greatest literary hoax ever?", *Guardian*, 10 Şubat 2010. "Bernard-Henri Lévy: filosoof die niet bestaat, he-eft toch Kant ontmaskerd", *NRC Handelsblad*, 10 Şubat 2010.

FRIEDERICH LICHTENBERGER VE MEDUSA SUYU

Mark Rose, "When Giants Roamed the Earth", *Archaeology*, vol. 58, no. 6 (Kasım/Aralık 2005), ss. 30-35.

GAZZE HAYVANAT BAHÇESİ'NDEKİ SIRADIŞI ZEBRALAR

"Gaza maakt zelf zijn eigen zebra's", *NRC Handelsblad*, 9 Ekim 2009.

GEÇERSİZ SAVAŞ NEDENİ

Stephen Fidler, "U.S., British claims relied on fake documents, ElBaradei tells un", *Irish Times*, 8 Mart 2003. Dana Priest and Susan Schmidt, "FBI Probes Fake Evidence of Iraqi Nuclear Plans", *Washington Post*, 13 Mart 2003. Stephen Grey, "MI6 duped by 'childlike' forgeries", *Sunday Times*, 16 Mart 2003. Declan Walsh, "No answers to questions on blatant forgeries that helped spur Iraq war", *Irish Times*, 5 Ağustos 2003.

GEÇMİŞİ PROFESÖR PROTSCH İLE BULMAK

Matthias von Schulz, "Mogelei im Knochenkeller", *Der Spiegel*, 11 Ekim 2004. Luke Harding, "History of modern man unravels as German scholar is exposed as fraud", *Guardian*, 19 Şubat 2005. "Look Before You Date", *Archeology*, vol. 58, no. 3 (Mayıs-Haziran 2005), ss. 15-16. "Professor als Fälscher und Betrüger angeklagt", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 21 Temmuz 2006. "Schädelfälscher zu Bewährungsstrafe verurteilt", *Der Spiegel*, 19 Haziran 2009.

GERT POSTEL İŞ ARARSA

Harald Merkelbach, "Een postbode wordt psychiater", *Skepter*, vol. 17, no. 3 (Güz 2004), ss. 8-12.

GUATEMALA USÜLÜ SELFİE

Jonathan Franklin, "The truth about Guatemala's YouTube murder", *Guardian*, 13 Ocak 2010. Ezra Frieser, "The Guatemalan Who Ordered His Own Murder", *Time*, 14 Ocak 2010.

GÜVENİLİR OLMAYAN TEST KURULUŞU: IBT

William Broad and Nicholas Wade, *Betrayers of the Truth: Fraud and Deceit in the Halls of Science*, New York: Simon & Schuster, 1982. "Federal Court Finds IBT Officials Guilty of Fraud", *Science*, vol. 222, no. 4623 (4 Kasım 1983), s. 488.

GWEN HARWOOD, EV HANIMI VE ŞAİR

Cassandra Atherton, "Fuck All Editors: The Ern Malley Affair and Gwen Harwood's Bulletin Scandal", *Journal of Australian Studies*, vol. 26, no. 72 (2002), ss. 149-57. "Richard King on faking it", *Weekend Australian*, 31 Mart 2007.

HAMBURGLU TOPRAK ASKERLER

Gisela Schutte, "Terrakotta-Krieger sind illegale Kopien", *Die Zeit*, 20 Aralık 2007. Kate Connolly, "Fake warriors 'art crime of decade', say German critics", *Guardian*, 13 Aralık 2007. Gisela Schutte, "Über den Schaden von Fälschungen im Museum", *Die Zeit*, 21 Şubat 2008.

HAN VAN MEEGEREN, NAZİLERİ DOLANDIRAN

VERMEER TAKLİTÇİSİ

Hope B. Werness, "Han van Meegeren fecit", Dennis Dutton (ed.), *The Forger's Art: Forgery and the Philosophy of Art*, Berkeley, Kaliforniya: University of California Press, 1983 içinde. Frederik H. Kreuger, *Han van Meegeren. Mees-tervervalser*, Diemen: Veen Magazines, 2004. Neil Hanson, "Painting himself into a corner", *Sunday Times*, 27 Ağustos 2006. Edward Dolnick, *The Forger's Spell: A True Story of Vermeer, Nazis, and the Greatest Art Hoax of the Twentieth Century*, New York: Harper, 2008. Errol Morris, "The Nazi Aesthetic" ("Bamboozling Ourselves", bölüm 3), *Times*, 31 Mayıs 2009.

HARVARD'TAKİ ŞARLATAN PRENS

Edward Lurie, "Louis Agassiz and the Races of Man", *Isis*, vol. 45, no. 3 (Eylül 1954), ss. 227-42. Stephen Jay Gould, *The Mismeasure of Man*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyon, Londra, etc.: Penguin Books, 1996. Edward Lurie, "Louis Agassiz", *American National Biography Online*, Şubat 2000, www.anb.org/articles/13/13-00016.html, 8 Temmuz 2009. Reginald Horsman, "Nott, Josiah Clark", *American National Biography Online*, Şubat 2000, www.anb.org/articles/12/12-00671.html, 8 Temmuz 2009. Horace Freeland Judson, *The Great Betrayal: Fraud in Science*, Orlando, etc.: Harcourt, Inc., 2004.

HAYALET ORDU: 23. ÖZEL BİRLİK KUMANDANLIĞI

Jack Kneece, *Ghost Army of World War II*, Gretna: Pelican Publishing Company, 2001. Joe Holley, "Louis Dalton Porter; Used Artistic Skills to Trick German Army", *Washington Post*, 8 Temmuz 2006.

HAYALET YAZARLIK: CLIFFORD IRVING STİLİ

Michael Drosnin, *Citizen Hughes*, London: Arrow Books Limited, 1986. Clifford Irving, *The Hoax*, New York: Hyperion, 2006. Clifford Irving, *Howard*

Hughes: The Autobiography, Londra: John Blake, 2008. Clifford Irving'in web sitesi, www.cliffordirving.com, 8 Haziran 2008.

HAYIRLI EVLAT!

"U.S. man 'posed as his dead mother'", *BBC News*, 17 Haziran 2009, www.news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8106010.stm, 23 Haziran 2009. Kristen Hamill, "Prosecutors: Man impersonated dead mother, collected benefits", *CNN*, 18 Haziran 2009, 23 Haziran 2009. Sophie Tedmanson, "Man 'dressed as his dead mother' in bizarre plot for money", *Times*, 18 Haziran 2009.

HEINRICH SCHLIEMANN VE TRUVA HAZİNESİ

Marcel C. LaFollette, *Stealing into Print: Fraud, Plagiarism, and Misconduct in Scientific Publishing*, Berkeley, Kaliforniya: University of California Press, 1992.

HELENE HEGEMANN VE METİNLERARASI KARMASI

Tony Paterson, "Publish and be damned: Young writer's ego dramatically punctured", *Independent*, 19 Şubat 2010.

HEM BALIĞI HEM DE ŞAKAYI YEMEK

Comte F. de Castelnau, "On a New Ganoid Fish from Queensland", *Proceedings of the Linnean Society of New South Wales*, vol. 1, no. 3 (1879), ss. 164-5. Gilbert P. Whitley, "Ompax spatuloides Castelnau, a Mythical Australian Fish", *American Naturalist*, vol. 67, no. 713 (Kasım-Aralık 1933), s. 563-7. G. P. Whitley, "Laporte, François Louis Nomparr de Caumont (1810-1880)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 5, Melbourne: Melbourne University Press, 1974.

HERKESİN FRANSIZCA KONUŞTUĞU ZAMANLAR

Joseph Rosenblum, *Prince of Forgers*, New Castle: Oak Knoll Press, 1998. Ken Alder, "History's Greatest Forger: Science, Fiction, and Fraud along the Seine", *Critical Inquiry*, vol. 30, no. 4 (Yaz 2004), ss. 702-16.

HİTLER'İN 60 VEYA 61 CİLT LİK GÜNLÜĞÜ

William A. Henry, Gary Lee and Melissa Ludtke, "Hitler's Diaries: Real or Fake?", *Time*, 9 Mayıs 1983. Anthony Lewis, "Abroad at Home; Anything for a Story", *New York Times*, 12 Mayıs 1983. Ed Magnuson, "Hitler's Forged Diaries", *Time*, 16 Mayıs 1983. William Drozdiak, "Dealer Confesses Forgery: Reporter in Hitler Hoax Arrested", *Washington Post*, 28 Mayıs 1983. "Forgeries may be valuable/The 'Hitler diaries'", *Guardian*, 11 Ekim 1984. Hannah Cleaver, "Hitler diary forger turns his skills to old masters", *Sunday Express*, 30 Nisan 2000. Michael Leidig, "Hoax Hitler diaries sold for

£4,000", *Guardian*, 23 Nisan 2004. James Fenton, "Review: Things that have interested me: James Fenton on the art of forgery – and getting away with it", *Guardian*, 24 Kasım 2007. Allan Hall, "Living in poverty, the man who 'found' Hitler's diaries", *Independent*, 24 Nisan 2008. Brian MacArthur, "Hitler diaries scandal: 'We'd printed the scoop of the century, then it turned to dust'", *Telegraph*, 24 Nisan 2008. Robert Harris, *Selling Hitler: The Story of the Hitler Diaries*, Londra: Faber & Faber, 1986.

HUBERT-JOSEPH HENRY VE DREYFUS DAVASI

Rowland Strong, "Latest Doings In Paris: Another Dreyfus Mystery", *New York Times*, 20 Mart 1898. "De Dreyfus-zaak", *Utrechtsch Nieuwsblad*, 26 Mayıs 1899. Chapman, Guy, *The Dreyfus Case, A Reassessment*, Londra: Rupert Hart-Davis, 1955. "Joseph Henry (1846-1898)", 1906 *Dreyfus Réhabilité*, www.dreyfus.culture.fr/fr/bio/bio-html-joseph-henry.htm, 16 Nisan 2011.

İLK İNSAN KLONU

Barbara J. Culliton, "Scientists Dispute Book's Claim That Human Clone Has Been Born", *Science*, vol. 199, no. 4335 (24 Mart 1978), ss. 1314-16. William J. Broad, "Saga of Boy Clone Ruled a Hoax", *Science*, vol. 211, no. 4485 (27 Şubat 1981), s. 902. William J. Broad, "Publisher Settles Suit, Says Clone Book is a Fake", *Science*, vol. 216, no. 4544 (23 Nisan 1982), s. 391.

İMPARATOR KONSTANTİN VE HİBE BELGESİ

J.A. Farrer, *Literary Forgeries*, New York: Longmans, Green, and Co., 1907. Valla, Lorenzo ve Christopher B. Coleman (çev.), *Discourse on the Forgery of the Alleged Donation of Constantine*, Latince ve İngilizcede, New Haven, CT: Yale University Press, 1922.

İNKÂR, BİR PERİ MASALI

Joseph Hixon, *The Patchwork Mouse*, New York: Anchor Press/Doubleday, 1976.

İSA'DAN GELEN MEKTUP

Walter Bauer, *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, edited and supplemented by Robert A. Kraft and Gerhard Kroedel, Philadelphia: Fortress Press, 1971. Eusebius Caesariensis, *The ecclesiastical history*, I. With an English translation by Kirsopp Lake. II. With an English translation. by J. E. L. Oulton, taken from the ed. publ. in conjunction with H. J. Lawlor, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1980.

İŞÇİ PARTİSİ'Nİ BİTİREN MEKTUP

Richard Norton-Taylor, "Zinoviev letter was dirty trick by MI6", *Guardian*, 4 Şubat 1999. Robin Cook, "The hidden hand", *Guardian*, 4 Şubat 1999. Gavin

Cordon, "Documents reveal the MI6 cover-up in Zinoviev affair", *Independent*, 23 Haziran 2000. Francis Elliott, "The truth about Churchill's spy chief and the Zinoviev Letter", *Independent*, 8 Ekim 2006.

J. R. BRINKLEY VE KEÇİ MUCİZESİ

Richard Newnham, *The Guinness Book of Fakes, Frauds & Forgeries*, Enfield: Guinness Publishing, 1991. Howard Markel, "The Billy Goat War, Morris Fishbein and the ama's Crusade Against America's Consummate Quack, John Brinkley", *Journal of the American Medical Association*, vol. 299, no. 18 (14 Mayıs 2008), ss. 2217-19.

JENIFFER PROJESİ'NİN DERİN SIRRI

Seymour Hersch, "CIA Salvage Ship Brought Up Part of Soviet Sub Lost 1968, Failed to Raise Atom Missiles; Hughes Built Ship", *New York Times*, 19 Mart 1975. "The Great Submarine Snatch", *Time*, 31 Mart 1975. "Behind the Great Submarine Snatch", *Time*, 6 Aralık 1976. Michael G. Collins, "The Salvage of Sunken Military Vessels. Project Jennifer: A Dangerous Precedent?", *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 8 (1976-1977), ss. 433-54. Michael Drosnin, *Citizen Hughes*, Londra: Arrow Books Limited, 1986.

JOHN ADAM, MAKET REHİN

"So-called u.s. hostage appears to be toy", *CNN*, 1 Şubat 2005, 12 Ocak 2008; web sitesine artık erişilemiyor. "'Captured gi' A Real Doll, Photo Of 'Hostage' U.S. Soldier Appears To Be Toy Action Figure", *CBS News*, 2 Şubat 2005, www.cbsnews.com/stories/2005/02/01/iraq/main670972.shtml, 12 Ocak 2008

JOHN OLSEN, UNUTKAN RESSAM

John Olsen, authentic work by Chloe Adams, "Sellers deny 'fake' claims", *Herald Sun*, 26 Kasım 2002.

JOYCE HATTO, BİR İDDİAYA GÖRE DÜNYANIN EN BÜYÜK PİYANİSTİ

Jeremy Nicholas, "Obituary – Joyce Hatto, Brilliant pianist whose career was cut short by cancer which struck in the 1970s", *Guardian*, 10 Temmuz 2006. David Weininger, "Alleged Hatto plagiarism shakes music world", *Boston Globe*, 23 Şubat 2007. Lee Glendinning, "Husband doctored virtuoso's work to save her legacy", *Guardian*, 27 Şubat 2007. Geoff Edgers, "Cherished music wasn't hers, Husband admits to doctoring CDs", *Boston Globe*, 27 Şubat 2007. Mark Lawson, "Our ears may deceive us, Revelations that a feted pianist's recordings were heavily doctored should spur us to listen carefully", *Guardian*, 2 Mart 2007.

KAMYON DOLUSU TAKLİT ÇİKOLATA

Angelique Chrisafis, "Monsieur, with these Rocher you would not be spoiling", *Guardian*, 24 Aralık 2008.

KANSER TEDAVİSİ: KAFA ÇEKMEK

Inspectieonderzoek naar aanleiding van klachten over de handelwijze van de orthomoleculair therapeute and de arts in het Integraal Medisch Centrum Maria Magdalena te Roosendaal, Hertogenbosch: Inspectie voor de Gezondheidszorg, December 2007. Margreet Vermeulen, "Kosmische energie 'slaat kanker dood'", *Volkscrant*, 21 Aralık 2007. No.1 van Bommel, "'Internist' misleidde ernstig zieken", *Volkscrant*, 10 Ocak 2008. "Geschorste artsen behandelen nog patiënten", *Volkscrant*, 21 Ocak 2008. "Therapeute geroyeerd om 'goddelijke genezingen'", *Trouw*, 25 Mart 2008.

KARL WILHELM NAUNDORFF, KRALİYET MİRASÇISI

Madol, Hans Roger, *The Shadow King*, Londra: George Allen & Unwin Ltd., 1930. Francq, H.G., *Louis XVII, The unsolved mystery*, Leiden: E. J. Brill, 1970. Daalen, A.P.A. van, *Het mysterie Lodewijk XVII, Koningszoon zonder troon*, 1785-1985, Delft: Gemeentelijke Archiefdienst, 1985. Petrie, J.H., *Lodewijk xvii ~ Naundorff, Een mysterie ontrafeld*, Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1995.

KASNAKLI PARA MAKİNESİ

"Glozel Takes a Place Among Historic Fakes", *New York Times*, 28 Ekim 1928.

KATE HUME'UN HÜZÜNLÜ MASALI

"The Dumfries Atrocity Hoax", *Times*, 29 Aralık 1914. "The Atrocity Hoax", *Times*, 30 Aralık 1914.

KOUADIO KOUASSI'NİN YATIRIM KARARI

Russ Buettner, "Authorities Say Scheme to Steal Hotel Was Foiled", *New York Times*, 30 Aralık 2006. "Man Pleads Guilty in SoHo Hotel Plot", *New York Times*, 18 Kasım 2007.

KÖPENICK KOMUTANI

Paul Wietzorek, "100 Jahre 'Hauptmann' von Köpenick - 1906-2006", *Die Heimat*, no. 77 (2006), ss. 169-71. George Malcolm Thomson, *The Twelve Days: 24 July to 4 August 1914*, Londra: Hutchinson & Co., 1964.

KUTSAL EMANETLER

Rev. E. Cobham Brewer, LL.D., *A Dictionary of Miracles*, Londra: Chatto & Windus, 1901. Joe Nickell, *Inquest on the Shroud of Turin*, New York:

Prometheus Books, 1983. David Hugh Farmer, *The Oxford Dictionary of Saints*, Oxford: Oxford University Press, 2004. Anique C. de Kruijf, "Terug van weggeweest: De thuiskomst van Utrechtse relieken na de Reformatie", Eerden, Ria van der, Roman Koot, Huib Leeuwenberg, et al. (ed.), *Jaarboek Oud-Utrecht 2009*, Utrecht: Vereniging Oud-Utrecht, 2009 içinde.

KUTSAL MIZRAK, HEM TEK HEM DE ÇOK

Laura Hibbard Loomis, "The Holy Relics of Charlemagne and King Athelstan: The Lances of Longinus and St. Mauricius", *Speculum*, vol. 25, no. 4 (Ekim 1950), ss. 437-56. Howard L. Adelson, "The Holy Lance and the Hereditary German Monarchy", *The Art Bulletin*, vol. 48, no. 6 (Haziran 1966), ss. 177-92. "Discovery of the Holy Lance", *History Today*, vol. 48, no. 6 (Haziran 1998), s. 38. Core Design, *Tomb Raider: Chronicles*, [n.p.], Eidos Interactive, 2000.

KUTUP İHTİLAFI

"Peary Found No Trace of Cook at Pole: Members of Crew Surprised When Informed of the Former's Claim", *New York Times*, 8 Eylül 1909. "Washington Awaits Proofs: Peary's Message Strengthens Doubt of Cook's Story, Though", *New York Times*, 9 Eylül 1909. "Peary Sends Report to the Government: Notifies State and Navy Department That Polar Territory Belongs to Us", *New York Times*, 12 Eylül 1909. "Armstrong Pictures Cook as Romancer: He Didn't Get Half Way Up Mt. McKinley, Says Another Member of the Party", *New York Times*, 15 Ekim 1909. "Naval Committee Examines Peary: Explorer Tells About North Pole Dash and Submits His Original Diary", *New York Times*, 8 Ocak 1911. Stafford, Marie Peary, "Marie Peary Stafford's Journal, Voyage on the schooner 'Morrissey' in June through September 1932 to Cape York on the West Coast of Greenland", www.ernestina.org/history/MPStafford_Greenland-1932.html, 6 June 2009. John Noble Wilford, "Doubts Cast on Peary's Claim to Pole", *New York Times*, 22 Ağustos 1988. John Noble Wilford, "Peary Notes Said to Imply He Failed to Reach Pole", *New York Times*, 13 Ekim 1988. Warren E. Leary, "Peary Made It to the Pole After All, Study Concludes", *New York Times*, 12 Aralık 1989. Russell W. Gibbons, "Time Doesn't Improve Peary's North Pole Claim", *New York Times*, 13 Ocak 1990. Warren E. Leary, "Who Reached the North Pole First? A Researcher Lays Claim to Solving the Mystery", *New York Times*, 17 Şubat 1997. Rik Nijland, "Strijd om Noordpool werd strijd tussen vrienden", *Volkskrant*, 6 Nisan 2009.

LAURA ALBERT VE SAYISIZ KİMLİĞİ

JT LeRoy (Laura Albert'in mahlası), *Sarah*, New York: Bloomsbury, 2001. Stephen Beachy, "Who is the Real JT LeRoy?", *New York Magazine*, 10 Ekim 2005. Warren St. John, "The Unmasking of JT Leroy: In Public, He's a She",

New York Times, 9 Ocak 2006. Warren St. John, "Figure in JT Leroy Case Says Partner Is Culprit", *New York Times*, 7 Şubat 2006. Alan Feuer, "Going to Court Over Fiction by a Fictitious Writer", *New York Times*, 15 Haziran 2007. Alan Feuer, "In Writer's Trial, Testimony of Life as Strange as Fiction", *New York Times*, 16 Haziran 2007. John Marshall Mantel, "Writer Testifies About Source of Nom de Plume", *New York Times*, 20 Haziran 2007. Alan Feuer, "Jury Finds 'JT LeRoy' Was Fraud", *New York Times*, 23 Haziran 2007. Alan Feuer, "Judge Orders Author to Pay Film Company \$350.000 in Legal Fees", *New York Times*, 1 Ağustos 2007.

LAUREL ROSE WILLSON, HER ŞEYİN KURBANİ

Bob Passantino, Gretchen Passantino and Jon Trott, "Satan's Sideshow: The True Lauren Stratford Story", *Cornerstone*, vol. 18, no. 90 (1990), ss. 23-8. Bob Passantino, Gretchen Passantino and8 Jon Trott, "Lauren Stratford: From Satanic Ritual Abuse to Jewish Holocaust Survivor", *Cornerstone*, vol. 28, no. 117 (1999), ss. 12-16, 18. Stefan Maechler, "Wilkomirski the Victim: Individual Remembering as Social Interaction and Public Event", *History & Memory*, vol. 13, no. 2 (Güz-Kış 2002), ss. 59-95.

LAWSONOMY: HAYATA, EVRENE VE HER ŞEYE İLİŞKİN BİR ZİKZAK TEORİSİ

Alfred William Lawson, *Born Again, A Novel*, New York/Philadelphia: Wox, Conrad company, 1904. "Lawson Liner Off Today", *New York Times*, 19 Eylül 1919. "Lawson's Giant Plane Crashes to Earth As It 'Takes Off' for Its Maiden Voyage", *New York Times*, 9 Mayıs 1921. Lawson, AlfredWilliam, *Lawsonomy Volume One*, Detroit: Humanity publishing company, [n.d., muhtemelen 1935]. "Education: Zigzag & Swirl", *Time*, 24 Mart 1952. Grant, John, *Discarded Science*, Wisley: FF&F, 2006.

LEE ISRAEL VE DURMAK BİLMEYEN DAKTİLOLARI

"Screw Our Principles – We're Totally Reading Lee Israel's Book", *New York Magazine*, 24 Temmuz 2008. Julie Bosman, "She Says It's True, Her Memoir of Forging", *New York Times*, 24 Temmuz 2008. Thomas Mallon, "Forging On", *New York Times*, 3 Ağustos 2008.

LOTT'UN GEÇERSİZ ARAŞTIRMASI VE ATEŞLİ DESTEKÇİSİ

Richard Morin, "Scholar Invents Fan To Answer His Critics", *Washington Post*, 1 Şubat 2003. Donald Kennedy, "Editorial: Research Fraud and Public Policy", *Science*, vol. 300, no. 5618 (18 Nisan 2003), s. 393.

LOURDES HACCI VE MERYEM'İN ŞİFASI

Cherry Duyns (yönetmen, kompozisyon ve hikâye), *Het genadeoord*, VPRO, 1977. Michael P. Carroll, "The Virgin Mary at LaSalette and Lourdes: Whom Did the Children See?", *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 24, no. 1 (Mart 1985), ss. 56–74. Herman Beukers, "Lourdes", *Skepter*, vol. 12, no. 3 (Eylül 1999), ss. 27–30. Benedict de Spinoza, *Theological-Political Treatise* [Jonathan Israel (ed.), Jonathan Israel and Michael Silverthorne (çev.)], Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Timothy McGrew, "Miracles", *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2010, <http://plato.stanford.edu/entries/miracles/>, 17 Aralık 2010. Lourdes-france.org, <http://fr.lourdes-france.org/>, 17 Aralık 2010.

MARTIN LUTHER'İN DÜZ DÜNYASI

John Grant, *Discarded Science*, Wisley: FF&F, 2006.

MARY TOFT, HAKİKİ TAVŞAN KIZ

S. A. Seligman, "Mary Toft – The Rabbit Breeder", *Medical History*, vol. 5, no. 4 (Ekim 1961), ss. 349–60. Jan Bondeson, *A Cabinet of Medical Curiosities*, Londra/New York: I.B. Tauris Publishers, 1997. Emma Donoghue, *The Woman Who Gave Birth to Rabbits*, Londra: Virago Press, 2002. Philip K. Wilson, "Toft, Mary (d. 1703, ö. 1763)", *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004, www.oxforddnb.com/view/article/27494, 17 Ağustos 2008.

MELVIN EARL DUMMAR'IN YOL MACERALARI

David Margolick, "Show Them the Money", *New York Times*, 5 Ekim 1997. Barlett, Donald L. and James B. Steele, *Howard Hughes, His Life & Madness*, Londra: Andr. Deutsch, 2003. "Utah: Suit Over Howard Hughes's Will Dismissed", *New York Times*, 10 Ocak 2007. "Melvin and Howard", *The Internet Movie Database*, www.imdb.com/title/tt0081150, 18 Mart 2010.

MEMORANDUM 46

Zbigniew Brezinski, *National Security Council Memorandum-46*, 17 Mart 1978. Casey Lartigue Jr., Eliot Morgan, "Talk Radio Can't Handle the Truth", *Washington Post*, 5 Ağustos 2007.

MENDEL'İN KUSURSUZ BEZELYELERİ

Viteslav Orel, Gregor Mendel, *The First Geneticist*, Oxford: Oxford University Press, 1996. [anon.], "Peas on Earth", *Hort Science*, vol. 7 (1972), s. 5.

MESMER'İN HAYVANİ MANYETİZMASI

Roy Porter, "'Under the Influence': Mesmerism in England", *History Today*, vol. 35, no. 9 (Eylül 1985), ss. 35-9. B.R. Hergenhahn, *An Introduction to the History of Psychology*, Belmont: Wadsworth Publishing, 1986. Michael Shermer, "Mesmerized by Magnetism", *Scientific American*, vol. 287, no. 5 (Kasım 2002), s. 41.

MEZARDAN GELEN SAMİMİ MEKTUP

Amir Vehabović and Michael Leidig (çev.), "Slight of the Living Dead", *Harper's Magazine*, Ekim 2007.

MICHAEL NEWITT, ÇAKMA 007

James Sturcke, "James Bond fantasist jailed", *Guardian*, 31 Ekim 2008. Nico Hines, "Two years in jail for fantasy James Bond", *Times*, 31 Ekim 2008. "Fantasist fooled police into believing he was spy", *Times*, 1 Kasım 2008.

MICHELLE UNUTMAZ AMA İYİ SALLAR

Denna Allen ve Janet Midwinter, "Michelle Remembers: The Debunking of a Myth", *Mail on Sunday*, 30 Eylül 1990. Frank W. Putnam, "The Satanic Ritual Abuse Controversy", *Child Abuse & Neglect*, vol. 15, no. 3 (1991), ss. 175-9. F. Jonker, P. Jonker-Bakker, "Experiences With Ritualist Child Sexual Abuse: A Case Study From The Netherlands", *Child Abuse & Neglect*, vol. 15, no. 3 (1991), ss. 191-6. Richard Singelenberg, "Een therapeutische Nouvelle Cuisine", *Skepter*, vol. 5, no. 2 (Haziran 1992), www.skepsis.nl/srm.html, 26 Kasım 2009. Frits Abrahams, "Oude Pekela revisited", *NRC Handelsblad*, 28 Mayıs 1994. "Klacht na vermeend misbruik", *Trouw*, 200 Mayıs 2009. Marcel Haenen, "Geld voor kind in affaire Bolderkar", *NRC Handelsblad*, 28 Nisan 2010.

MILLI VANILLI İLE ŞARKI SÖYLEMEK

"Milli Vanilli Didn't Sing Its Pop Hits", *New York Times*, 16 Kasım 1990. Jon Pareles, "Wages of Silence: Milli Vanilli Loses A Grammy Award", *New York Times*, 20 Kasım 1990. "Milli Vanilli Explains Its Lip-Synching", *New York Times*, 21 Kasım 1990. "Judge Rejects Milli Vanilli Refund Plan", *New York Times*, 13 Ağustos 1991. "Small Victory for Milli Vanilli Fans", *New York Times*, 31 Ağustos 1991. Pierre Perrone, "Obituary: Rob Pilatus", *Independent*, 7 Nisan 1998. Ed Pilkington, "Hollywood pays lip service to Milli Vanilli", *Guardian*, 15 Şubat 2007. Andrew Gumbel, "Milli Vanilli: the movie - a sorry tale of music, manipulation and miming", *Independent*, 16 Şubat 2007.

MITTERRAND'IN GÖZLEMEVİ OLAYI

Henry Giniger, "Rightist Accused of Paris Bombing; Pesquet, Involved in Attack on Senator, Is Held for Assembly Explosion", *New York Times*, 30 Kasım

1959. Robert O. Paxton, "The Mitterrand Mystery", *New York Times*, 28 Haziran 1987. Ronald Tiersky, *François Mitterrand: A Very French President*, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.

MOBİLYA TAKLİTÇİLERİ MANTAR GİBİ

Piet Swimberghe, "Zo goed als oud", *Knack*, 31 Ekim 2007.

MORMON SMITH VE ALTIN –YUMURTLAYAN– LEVHALARI

[anon. (Smith, Joseph)], *The Book of Mormon*, Utah: The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, 1976. Richard L. Bushman, "Smith, Joseph", *American National Biography Online*, Şubat 2000, www.anb.org/articles/08/08-01413.html, 12 Aralık 2009. Timothy Garton Ash, "Could you vote for a man who abides by Moronish wisdom?", *Guardian*, 27 Aralık 2007. Dan Waddell, "Chasing the dead: genealogy and the art of recruitment", *Independent*, 24 Ağustos 2009. Reed Cowan ve Steven Greenstreet (yönetmen ve kompozisyon), 8: *The Mormon Proposition*, David v. Goliath Films, 2010.

MÜZAYEDE EVİNDE ÇİFT GÖRMEK

"NY dealer accused of art scam", *Guardian*, 12 Mart 2004. "Forged Gauguin exposes artful dodger", *Guardian*, 15 Aralık 2004.

OMAR KHAN, GECELERİ ÇALIŞAN DÜZGÜN ÖĞRENCİ

Superior Court of California, County of Orange, Harbor Justice Center, Newport Beach Facility, *The People of the State of California vs. Omar Shahid Khan/Tanvir Singh*, no. 08hf1 157, 17 Haziran 2008. Chris Ayres, "Schoolboy hacker Omar Khan who upped his grades faces 38 years in jail", *Times*, 19 Haziran 2008. Rebecca Cathcart, "Hacking Case Jolts Affluent California High School", *New York Times*, 24 Haziran 2008. Tori Richards, "Overachiever Gets Jail for Stealing Tests, Hacking Faculty's Computers", *Aol-News*, 22 Mart 2011, www.aolnews.com/2011/03/22/overachiever-omar-shaid-khan-gets-jailfor-stealing-tests-hacki, 18 Nisan 2011.

OMID AMIDI-MAZAHARI, ŞEYTANI "DİŞÇİ"

Sam Lister, "Fake dentist jailed as life of luxury is opened wide", *Times*, 4 Mart 2005. "600 patients of bogus dentist at risk of hiv and hepatitis", *Guardian*, 16 Eylül 2005. "Mogjan Azari struck off", *British Dental Journal*, vol. 200, no. 3 (11 Şubat 2006), s. 128.

OPERASYON ANDREAS: BÜYÜK KUMAR

Adolf Burger, *The Devil's Workshop*, London: Frontline Books, 2009.

PARA UĞRUNA ÇOCUKLARIN HAYATINI KARARTAN YARGIÇLAR

Ian Urbina ve Sean D. Hamill, "Judges Plead Guilty in Scheme to Jail Youths for Profit", *New York Times*, 12 Şubat 2009. Ed Pilkington, "Jailed for a MySpace parody, the student who exposed America's cash for kids scandal", *Guardian*, 7 Mart 2009. Edwin M. Kosik, *In the United States District Court for the Middle District of Pennsylvania, United States of America v. Michael T. Conahan and Mark A. Ciavarella, JR., Memorandum and Order*, No. 3:-09-cr-28, 31 Temmuz 2000. Ian Urbina, "2 Ex-Judges May Be Tried in Sentencing of Juveniles", *New York Times*, 24 Ağustos 2009. "Pennsylvania: Former Judge Sentenced In Bribery Tied to Juvenile Court", *New York Times*, 11 Ağustos 2011.

PARAN DEĞİL DAYIN OLACAK

Tom Jackman, "'Spielberg' Says Charges Are Untrue", *Washington Post*, 13 Ocak 2000. William P. Barrett, "The Fakes", *Forbes Magazine*, 10 Eylül 2004.

PERCIVAL LAWRENCE LOWELL

Percival Lowell, *Mars as the Abode of Life*, New York: The MacMillan Company, 1908. Lowell, Percival, *Mars and Its Canals*, New York/Londra: The MacMillan Company/MacMillan and Co. Ltd., 1911. Norriss S. Hetherington, "Lowell, Percival", *American National Biography Online*, Şubat 2000, www.anb.org/articles/13/13-01024.html, 6 Kasım 2009. Kevein Zahnle, "Decline and fall of the Martian empire", *Nature*, vol. 412, no. 6843 (12 Temmuz 2001), ss. 209-13. Gil Clark, "Percival Lowell (book)", *Astronomy*, vol. 30, no. 3 (March 2002), s. 88. Robert Crossley, "Percival Lowell and the History of Mars", *Massachusetts Review*, vol. 41, no. 3 (Eylül 2000), ss. 297-318. "Dolfijnen fluiten namen, Pluto is planeet af", *NRC Handelsblad*, 30 Aralık 2006. "Dwergplaneet heet voortaan 'pluto.de'", *NRC Handelsblad*, 12 Haziran 2008.

PERU'NUN YAĞLI GANGSTERLERİ

Guy Adams, "Peru's 'human fat killers' were invented to cover up deaths", *Independent*, 3 Aralık 2009.

PETER CHAPPELL, İNCE RUHLU HOMEOPAT

Ben Goldacre, "Aids quackery in Africa, and nearer home", *Guardian*, 1 Aralık 2007. Peter Chappell web sitesi, www.healingdownloads.com, 18 Ağustos 2008, 25 Mayıs 2009.

PILTDOWN HİNDİSİ

Xing Xu, Zhonghe Zhou, Xiaolin Wang, "The smallest known non-avian theropod dinosaur", *Nature*, vol. 408, no. 6813 (7 Aralık 2000), ss. 705-08. Timothy Rowe, Richard A. Ketcham, Cambria Denison, *et al.*, "The Archaeoraptor forgery", *Nature*, vol. 410, no. 6828 (29 Mart 2001), ss. 539-40. *Horizon*,

"The Dinosaur That Fooled the World" bölümü, BBC, 21 Şubat 2002 tarihli yayını. Zhonghe Zhou, Julia A. Clarke, Fucheng Zhang, "Archaeoraptor's better half", *Nature*, vol. 420, no. 6913 (21 Kasım 2002), s. 285. Ian Sample, "Unearthed: the murky world of fossil collecting", *Guardian*, 22 Mayıs 2009.

PINKHAM'IN HER DERDE DEVA İLACI

Sarah Stage, "Pinkham, Lydia Estes", *American National Biography Online*, Şubat 2000, www.anb.org/articles/12/12-00725.html, 11 Şubat 2010. C.N.M. Renckens, "Alternative treatments in reproductive medicine: much ado about nothing", *Human Reproduction*, vol. 17, no. 3 (1 Mart 2002), ss. 528–33.

PİRİNCİN HASI: BASMATI

Johannes van Dam, "Bezwendeld", *Elsevier*, vol. 64, no. 9 (4 Mart 2008).

PROFESÖR BEHE VE AKILLI TASARIM

John E. Jones III, *In the United States District Court for the Middle District of Pennsylvania, Tammy Kitzmiller, et al., v. Dover Area School District, et al.*, dosya numarası 04cv2688, memorandum opinion, 20 Aralık 2005. John Grant, *Discarded Science*, Wisley: FF&F, 2006. Sean B. Carroll, "God as Genetic Engineer", *Science*, vol. 316, no. 5830 (8 Haziran 2007), ss. 1427–8. Kenneth R. Miller, "Falling over the edge", *Nature*, vol. 447, no. 7148 (28 Haziran 2007), ss. 1055–6. Richard Dawkins, "Inferior Design", *New York Times*, 1 Temmuz 2007. "Department Position on Evolution and 'Intelligent Design'", Bethlehem: Department of Biological Sciences, [n.d.], www.lehigh.edu/~inbios/news/evolution.htm, 28 Temmuz 2009.

REINHOLD VASTERS BİRİKTİRMEK

John Russell, "As Long As Men Make Art, The Artful Fake Will Be With Us", *New York Times*, 12 Şubat 1984. Yvonne Hackenbroch, "Reinhold Vasters, Goldsmith", *Metropolitan Museum Journal*, vol. 19 (1984–1985), ss. 163–168. Pamela Kessler, "Mimicking the Masters: Fabulous Frauds on View at the Walters", *Washington Post*, 28 Ekim 1987. Jones (ed.), Mark, Fake? *The Art of Deception*, Londra: British Museum Publications Ltd, 1990. William H. Honan, "Forging Ahead in the Art World", *New York Times*, "9 Mayıs 1996.

RENÉ-PROSPER BLONDLOT'UN RADYASYON DALGALARI

R. W. Wood, "The n-Rays", *Nature*, vol. 70, no. 1822 (29 Eylül 1904), ss. 530–31. Irving Langmuir, Robert N. Hall, "Pathological Science", *Physics Today*, vol. 41, no. 10 (Ekim 1989), ss. 36–48. Collins, Paul, *Banvard's Folly, Thirteen Tales of Renowned Obscurity, Famous Anonymity, and Rotten Luck*, New York: Picador, 2001.

RENIER CHALON VE FORTSAS NADİR KİTAP MÜZAYEDESİ

Walter Klinefelter, *The Fortsas Bibliohoax, With a Reprint of The Fortsas Catalogue and Bibliographical Notes and Comment by Weber Devore*, Newark: The Carteret Book Club, 1941.

RICHARD MEINERTZHAGEN: HIRSIZ ORNİTOLOJİST VE**KATİL ZANLISI**

Michael Lipske, "Detective Rasmussen gets her owl", *International Wildlife*, vol. 29, no. 6 (Kasım-Aralık 1999), ss. 30–33. Rex Dalton, "Ornithologists stunned by bird collector's deceit", *Nature*, vol. 437, no. 7057 (15 Eylül 2005), ss. 302–03. John Seabrook, "Ruffled Feathers", *New Yorker*, 29 Mayıs 2006. "Col. Richard Henry Meinertzhagen cbe dso (I12767)", W. H. Auden – "Family Ghosts", www.auden.stanford.edu/cgi-bin/auden/individual.php?pid=I12767&ged=auden-bicknell.ged, 27 Kasım 2010.

ROMANOVLAR

James Blair Lovell, *Anastasia: The Lost Princess*, New York: St. Martin's Press, 1995. Kathryn Hughes, "Lost duchess", *Guardian*, 10 Mart 2007. Fred Attewill, "Remains of tsar's heir may have been found", *Guardian*, 24 Ağustos 2007. Luke Harding, "Bones found by Russian builder finally solve riddle of the missing Romanovs", *Guardian*, 25 Ağustos 2007.

ROSEMARY BROWN, BESTECİLERİN BESTECİSİ

Douglas Martin, "Rosemary Brown, a Friend of Dead Composers, Dies at 85", *New York Times*, 2 Aralık 2001. Ian Parrott, "Rosemary Brown, Musical medium claiming extrasensory contact with dead composers", *Guardian*, 11 Aralık 2001.

SAHTE HAC DÜZENİ

"Nepelgrims smokkelen coca.ne", *Volkskrant*, 12 Mayıs 2010.

SAHTE İLAÇ PAZARI

Nicki Padayachee, "Fake medicines flood local market", *Sunday Times* (South Africa), 3 Kasım 2002. Carey Sargent, "Fake drugs are creating real dangers for consumers", *International Herald Tribune*, 18 Mart 2006. Donald G. McNeil Jr., "Phony life-saving drugs leaving thousands dead; Fake-medication epidemic spreading in Asia", *International Herald Tribune*, 21 Şubat 2007. Walt Bogdanich, "Traffic in fake drugs takes free-trade route; Zones in Emirates help mask origin", *International Herald Tribune*, 18 Aralık 2007. Fake Britain, "Fake Medicines" bölümü, BBC, 12 Temmuz 2010 tarihli yayın.

SAHTENİN DE SAHTESİ

Joseph P. Fried, "At Factory For Art, Freelancing Is Charged", *New York Times*, 16 Temmuz 1993. Geordie Greig, "Artist goes to court over 'faked fake'", *Sunday Times*, 15 Ağustos 1993. Joseph P. Fried, "Salesman for Studio Is Convicted In Forging of Artist's Signature", *New York Times*, 16 Aralık 1993. Ruth La Ferla, "His Mouth Runneth Over", *New York Times*, 3 Şubat 2002.

SALATA TABAĞINDAKİ SIHHAT - GÜNEY AFRİKA'NIN AIDS KRİZİ

Ben Goldacre, "The health minister, the African potato and a state in denial over aids", *Guardian*, 26 Ağustos 2006. Ben Goldacre, "AIDS quackery in Africa, and nearer home", *Guardian*, 1 Aralık 2007. "Verantwoordelijk voor aidssterfte, Manto Tshabalala-Msimang (1940–2009), minister van Volksgezondheid", *NRC Handelsblad*, 17 Aralık 2009. Peter Vermaas, "Aidsremmers nekken uitvaartbranche", *NRC Handelsblad*, 24 Kasım 2010.

SEKSİN UZAY HÂLİ

Robert A. Freitas Jr., "Sex in Space", *Sexology Today*, no. 48 (Nisan 1983), ss. 58–64. "Sex In Space; Do You Want Your Tax Dollars To Support This?", *Miami Herald*, 9 Temmuz 1985. William J. Broad, "Recipe for Love: A Boy, a Girl, A Spacecraft", *New York Times*, 11 Şubat 1992. James Oberg, "Space sex hoax rises again", *United Press International* basın bülteni, 23 Şubat 2000. Jon Henley, "Astronauts test sex in space – but did the earth move?", *Guardian*, 24 Şubat 2000.

SHINICHI FUJIMURA GEÇMİŞİ GÖMÜYOR

Susie Boniface, "Archaeologist digs himself into a hole", *Guardian*, 6 Kasım 2000. "Newspaper unearths archaeologist's fake find", *Guardian*, 6 Kasım 2000. Kristin M. Romey, "God's Hands' Did the Devil's Work", *Archaeology*, vol. 54, no. 1 (Ocak-Şubat 2001), s. 16. "Hoax Update", *Archaeology*, vol. 55, no. 1 (Ocak-Şubat 2001), s. 9.

SİYON LİDERLERİNİN PROTOKOLLERİ

Bernstein, Herman, *The History of a Lie*, New York: Ogilvie Publishing Company, 1921. Graves, Philip, *The Truth About the "Protocols"*, A Literary Forgery: Taken from The Times of August 16, 17, and 18, 1921, Londra: The Times Publishing Company, 1921. Marc Levin (yönetmen ve kompozisyon), *Protocols of Zion*, HBO/Cinemax Belgeseli, 2005. Edward Rothstein, "The Anti-Semitic Hoax That Refuses to Die", *New York Times*, 21 Nisan 2006. NB. Protokollere, ilgili belge ve yorumlarıyla birlikte şu adresten ulaşılabilir: www.ddickerson.igc.org/protocols.html.

SOĞUK FÜZYONUN SICAK GÜNDEMİ

Robert Pool, "Fusion Followup: Confusion Abounds", *Science*, vol. 244, no. 4900 (7 Nisan 1989), ss. 27-9. Robert Pool, "Skepticism Grows Over Cold Fusion", *Science*, vol. 244, no. 4902 (21 Nisan 1989), ss. 284-5. William J. Broad, "Brilliance and Recklessness Seen in Fusion Collaboration", *New York Times*, 9 Mayıs 1989. Robert Pool, "Cold Fusion: Bait and Switch?", *Science*, vol. 244, no. 4906 (19 Mayıs 1989), s. 774. Robert Pool, "Cold Fusion: End of Act I", *Science*, vol. 244, no. 4908 (2 Haziran 1989), ss. 1039-40. Robert Pool, "Only the Grin Remains", *Science*, vol. 250, no. 4982 (9 Kasım 1990), ss. 754-5. "Here we go again", *The Economist*, vol. 362, no. 8263 (9 Mart 2002), s. 77. Ian Sample, "Cold fusion raises its head above the parapet again", *Guardian*, 23 Mart 2009.

SOKAL'IN POSTMODERN ŞAKASI

Alan D. Sokal, "Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity", *Social Text*, no. 46-7 (1996), ss. 217-52. Harald Merkelbach, "Een postbode wordt psychiater", *Skepter*, vol. 17, no. 3 (Güz 2004), ss. 8-12.

SIR ISAAC NEWTON'IN HİLELİ RAPORU

Richard S. Westfall, "Newton and the Fudge Factor", *Science*, vol. 179, no. 4075 (23 Şubat 1973), ss. 751-8. Broad, William and Nicholas Wade, *Betrayers of the Truth: Fraud and Deceit in the Halls of Science*, New York: Simon & Schuster, 1982. *The Story of Science*, "What is out there?" bölümü, BBC, 27 Nisan 2010 tarihli yayın.

STOCKHOLM MÜZESİ'NE ÖĞRENCİ TESELLİSİ

Marla Harper, "Something Smelled", *Washington Post*, 15 Kasım 1993.

SÜTÇÜLERİN İHANETİ

"Doodstraffen in schandaal babyvoeding", *NRC Handelsblad*, 22 Ocak 2009. Oscar Garschagen, "Onze kinderen zijn ernstig beschadigd", *NRC Handelsblad*, 10 Nisan 2009. "China executeert melkvervuilers", *NRC Handelsblad*, 24 Kasım 2009. "Opnieuw Chinese melk vergiftigd", *NRC Handelsblad*, 2 Şubat 2010. "Veel blijvende nierschade door gifmelk China", *NRC Handelsblad*, 23 Şubat 2010. "China gooit melkactivist 2,5 jaar cel in", *Volkskrant*, 11 Kasım 2010. "China sluit helpt van melkfabrieken", *NRC Handelsblad*, 4 Nisan 2011.

ŞİŞKO FARNAM, TAKSİ VE RESTORANLARIN DAİMİ MÜŞTERİSİ

Crocker Stephenson, "Cardiac arrest: Man faked heart attack when dinner bill arrived", *Journal Sentinel*, 4 Temmuz 2008. "Man Fakes Heart Attack to Bail on Bill, Cab Fare", *FoxNews*, 4 Temmuz 2008, www.foxnews.com/

story/0,2933,376621,00. html, 22 Temmuz 2010. "Man faces another medical fakery charge", *Journal Sentinel*, 17 Temmuz 2008.

TAVŞANIN SUYUNUN SUYU

Mark Traa, "Homeopathie", *Trouw*, 8 Ocak 1997. Marc Meuleman, "Homeopathie: wetenschap of geloof?", *Eos-magazine*, no. 10 (Ekim 1998), www.skepsis.nl/eoshomeo.html, 24 Ekim 2009. Marcel Hulspas and Jan Willem Nienhuys, *Tussen waarheid & waanzin – een encyclopedie der pseudo-wetenschappen*, Breda: De Geus, 2002. "Homeopathie is 'uit' bij huisartsen", *Volkskrant*, 24 Ekim 2009.

TESİSATÇILARIN EN YÜCESİ

Agehananda Bharati, "Fictitious Tibet: The Origin and Persistence of Ramapism", *Tibet Society Bulletin*, vol. 7 (1974), www.serendipity.li/baba/rampa.html, 22 Ekim 2009. Rampa, Lobsang (Cyril Henry Hoskins'in mahlası), *The Third Eye*, [n.p.], [n.d.], www.lobsangrampa.org/research.html, 22 Ekim 2009. Rampa, Lobsang (Cyril Henry Hoskins'in mahlası), *The Rampa Story*, [n.p.], 1960, www.lobsangrampa.org/research.html, 22 Ekim 2009. Christopher Fowler, "Forgotten Authors: No. 9: T Lobsang Rampa", *Times*, 12 Ekim 2008. Website Tuesday Lobsang Rampa, www.lobsangrampa.org/index.html, 22 Ekim 2009. J. Randi, "Rampa, Tuesday Lobsang", *An Encyclopedia of Claims, Frauds, and Hoaxes of the Occult and Supernatural*, New York: St. Martin's Griffin, 1997. K. Robert Todd Carroll, "T. Lobsang Rampa", *The Skeptic's Dictionary*, www.skeptdic.com/rampa.html, 22 Ekim 2009.

UYDURMANIN DAYANILMAZ CAZİBESİ

BBC Newsnight: "The bogus SAS man" bölümü deşifresi, BBC, 14 Kasım 2001, www.news.bbc.co.uk/2/hi/events/newsnight/1660604.stm, 9 Aralık 2009. Toby Young, "Who dares fibs...", *Independent*, 18 Kasım 2000. Audrey Gillan, "The fantasy life and lonely death of the SAS veteran who never was", *Guardian*, 24 Ocak 2009.

VICTOR LUSTIG VE ENAYİ ŞERİF

"Pair Held in Paris Claim Link With Capone; 'Who's Who' of Chicago Gangland Omits Them", *New York Times*, 6 Temmuz 1929. "Count Seized Here With Bogus \$51,000; Arrest of Suave Jail-Breaker, Shadowed for Seven Months, Leads to Subway Cache", *New York Times*, 14 Mayıs 1935. "'Count' Lustig is Seized in Pittsburgh", *New York Times*, 29 Eylül 1935. "Lustig Back, Gets a Cell in Tombs; 'Count', Who Escaped From Federal Detention House, Is Held in \$100,000 Bail", *New York Times*, 2 Ekim 1935. "'Count' Lustig Reveals Escape Technique, But Conceals How He Got Wire Nippers", *New York Times*, 2 Ekim 1935. "Lustig Pleads Guilty As a Counterfeiter; Interrupts Trial as Former Aide Testifies – Federal Judge to Impose Sentence Today", *New York*

Times, 6 Aralık 1935. "Lustig Sentenced to 20-Year Term; Counterfeiter's Escape From Jail Here Adds 5 Years to 15-Year Penalty", *New York Times*, 10 Aralık 1935. "Lustig, 'Con Man', Dead Since 1947; Brother of 'Count', Notorious Counterfeiter, Tells of Death in Jail That Went Unnoticed", *New York Times*, 31 Ağustos 1949. Johnson, James F. and Floyd Miller, *The Man Who Sold The Eiffel Tower*, New York: Doubleday, 1961.

WERNER PURGATHOFER'İN ÇIĞIR AÇAN BİLDİRİLERİ

Werner Purgathofer, Eduard Groeller ve Martin Feda, "Warning: Beware of VIDEA!", 23 Mart 1995, www.cg.tuwien.ac.at/~wp/video-paper.html, 4 Ağustos 2009. Werner Purgathofer, yazara gönderilen e-posta, 13 Nisan 2011.

WILF KENDALL, KAYIP, HAYALİ, ZAVALLI OĞLAN!

Susan Saulny, "Relatives Recall 9/11 Victim; Prosecutors Say It's Fiction", *New York Times*, 5 Ağustos 2003. Susan Saulny, "Queens Man Sentenced to Prison; Claimed Fake Son Died on 9/11", *New York Times*, 17 Eylül 2003.

WILLIAM LAUDER, SAHTE SAHTECİLİK İDDİASI

J. A. Farrer, *Literary Forgeries*, New York: Longmans, Green, and Co., 1907. Paul Baines, "Lauder, William (y. 1710–y. 1771)", *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004, www.oxforddnb.com/view/article/16121, 27 Ocak 2008.

YAHYA JAMMEH İLE ŞİPŞAK ŞİFA

Ben Goldacre, "AIDS quackery in Africa, and nearer home", *Guardian*, 1 Aralık 2007.

YARGIÇ SEÇİMİNDE TUHAF BİR HİLE

Robert W. O'Brien and Peter Baker, "A Stuffed Ballot Box in Fairfax: Lawyer Won Bar Vote, Lost Bid for Judgeship", *Washington Post*, 6 Mart 1996.

YAYINEVİ VAR, "YAYINEVİ" VAR...

Steven Zeitchik, "Authors Allege Publisher Deception", *Publishers Weekly*, vol. 251, no. 47 (22 Kasım 2004), s. 13. *Tea, Travis, Atlanta Nights*, [n.p.], [yayıncı yok], 2004, www.sff.net/people/rothman/atlantanights.htm, 19 Aralık 2004. Scott Martelle, "Please publish this dud", *Los Angeles Times*, 5 Şubat 2005. Natalie Koch, yazara gönderilen e-posta, 20 Aralık 2009.

YENİ HARRY POTTER MACERALARI

"Bootlegging Clinton in China", *International Herald Tribune*, 25 Ekim 2004.
Howard W. French, "An economic revival minted in counterfeit; Letter from China", *International Herald Tribune*, 4 Ağustos 2007.

ZİMBABWE'NİN SİHİRLİ YAKITI

Lebo Nkatozo, "Mugabe: 'Diesel mystic's beauty blinded ministers'", *New Zimbabwe*, 17 Kasım 2007. "Diesel N'anga fails to appear in court", *ZimDaily*, 10 Temmuz 2009. "Zimbabweanse 'tovenares' beduvelde Mugabe", *Volkskrant*, 28 Temmuz 2009. "Diesel n'anga Rotina Mavhunga sent to jail", *Herald*, 29 Eylül 2010.

GÖRSELLER

Yayıncı, görsel materyallerin kullanımı için izin veren, aşağıda adı geçen kurum ve kişilere teşekkür eder.

Dullhunk: s. 245; © Manuel González Olachea y Franco: s. 169; Kongre Kütüphanesi, Washington DC: s. 34, 46, 72, 76, 103, 112, 161, 172, 193, 208; MWAK: s. 49; Ulusal Arşivler, Washington DC: s. 151; Peary-Macmillan Kutup Müzesi, Bowdoin College, Brunswick, Maine: s. 149; Quistnix: s. 99; Shutterstock: s. 143, 236; Victoria ve Albert Müzesi, Londra: s. 220.

DİZİN

- Abderhalden, Emil 75-7, 76
Abrams, Albert *bkz.* Drown
Adam, John 132
Agassiz, Jean Louis Rodolphe 101-4, 103
Albert, Laura Victoria 153-7
Amidi-Mazaheri, Omid 199-200
Arnstein, Nicky 256-7
Atkins, Derek 62
Azari, Mogjan *bkz.* Amidi-Mazaheri
Aziz Paulus 144-5
- Batlamyus 46-7, 46
Behe, Profesör Michael J. 216-9
Behrman, Andy 234-5
Benson, Herbert 69
Beringer, Dr Johann 48-50
Bernall, Cassie René 57-8
Beushausen, Beccah 47
Bladeren, Gerard Jan van 61
Blair, Tony 88
Blondlot, René-Prosper 222-6
Boljin, Carine *bkz.* Van Eeghem
Braque, Georges 247
Brinkley, John Romulus 128-30
Brown, Rosemary Isabel 230-1
Brzezinski, Zbigniew 178
Burger, Adolf 200-2
Bush, George W. 35, 36, 65, 88, 218
- Carter, Jimmy 178
Chalon, Renier 226-7
Chappell, Peter 211
Chasles, Michel *bkz.* Lucas
Churchill, Sir Winston 36, 128
- Ciavarella Jr., Mark Arthur 204-5
Clinton, Bill 266
Collins, Dapper Dan *bkz.* Bernall
Cook, Albert 148-53
Cooper, Dennis 154
Coward, Noël 165-6
Crane, Hart 52
Cuvier, Georges 101
- Däniken, Erich von 77-8
Davis, Gray 43
De Haas, Wander Johannes 37
De Hory, Elmyr 74-5
Dreyfus, Yüzbaşı Alfred 120
Drown, Dr Ruth B 66-7
Dummar, Melvin Earl 176-7
Dürer, Albrecht *bkz.* Küffner
- Edwards, Michael 38
Einstein, Albert 34, 37, 82
Elizalde, Manuel 83-4
- Fakhran, Anoushirvan D. 205-6
Farnam, Robert 249-50
Fleischmann, Martin 241-5
Forgione, Francesco 84-5
Fujimura, Shinichi 239-40
- Galilei, Galileo 116
Gallahue, Thomas E *bkz.* O'Brien
Goldie, Charles 53
Goldreyer, Daniel 61-2
Golovinski, Mathieu 240
Gore, Al 35-6

- Hahnemann, Samuel 251
 Harwood, Gwen 96
 Hatto, Joyce 133-4
 Hegemann, Helene 113-4
 Hell, Maximilian 180
 Hemingway, Ernest 79-81
 Henry, Binbaşı Hubert-Joseph 120
 Hilley, Audrey Marie 43-4
 Hitler, Adolf 107, *bkz.* Kujau
 Hoskins, Cyril Henry 253-4
 Hughes, Howard 107-10, 130-1, 176-7
 Hume, Kate 138
- Irving, Clifford 75, 107-8
 Irving, Edith 109-10
 Israel, Lee 164-6
- İmparator Konstantin 123-4
- Jackson, Anne Constance *bkz.* Meinertzhagen
 James, Clifton 55-6
 Jammeh, Başkan Yahya 262
 Jarant, Curt Willi 54
 Jong-il, Kim 64-5
 Jun, Lu 59
- Kendall, Cyril 260
 Kenealy, Edward 40
 Khan, Omar Shahid 198
 Kostabi, Mark *bkz.* Behrman
 Kouassi, Kouadio 140
 Krall, Karl 59-60, 59
 Krucoff, Mitchell W. 67-9
 Krugel, Danie 60-1
 Küffner, Abraham 51
 Kujau, Konrad 117-20
- Lauder, William 261-2
 Lawson, Alfred William 160-4, 161
 Lehmann, Walter *bkz.* Harwood
 Leibniz, Gottfried *bkz.* Newton
 LeRoy, JT *bkz.* Albert
 Lévy, Bernard-Henri 86-7
 Lott Jr., John R. 166-7
- Lowell, Percival Lawrence 206-10, 208
 Lichtenberger, Friedrich 87
 Lincoln, Abraham 35-6
 Lucas, Vrain-Denis 115-7
 Lustig, Victor 256-8
 Luther, Martin 171, 172
- McAuley, James Phillip *bkz.* Malley
 Macdonald, Jim 264
 McCain, John 41
 McDonnell, James 37
 Maggiore, Christine Joy 55
 Malley, Ernest Lalor 78-9
 Malley, Ethel 79
 Manoian, Howard 82-3
 Mavhunga, Rotina 266-7
 Mbeki, Thabo 236-7, 236
 Meinertzhagen, Richard Nery 228-9
 Mendel, Gregor Johann 179-80
 Mengele, Josef 76, 90, 159
 Mesmer, Franz Anton 180-2
 Milton, John 261-2
 Mitterrand, François 189
 Morton, Binbaşı Desmond 128
 Mugabe, Başkan Robert *bkz.* Mavhunga
 Murga, General Félix 210
 Murphy, Barones Elaine 45-6
- Naundorff, Karl Wilhelm 136-7
 Naujock, Alfred 200
 Newitt, Michael 184
 Newton, Sir Isaac 116, 180, 246-7
 Nicholas II, Çar *bkz.* Schanzkowska
 Nixon, Richard 109-10
- O'Brien, Robert W. 263
 Obama, Barack 41-2
 Olsen, John 132-3
 Orton, Arthur 39-41
- Pagès, Frédéric *bkz.* Lévy
 Parker, George C. 52
 Parkhurst, Charlotte "Charley" 53-4
 Pascal, Blaise 116

- Pazder, Lawrence 184-5
 Pazder, Michelle 184
 Peary, Robert 148-53, 149
 Picasso, Pablo 247
 Pinkham, Lydia 213-5, 213
 Plötz, Beate von *bkz.* Behrman
 Poisson, André 258-9
 Pons, Stanley *bkz.* Fleischmann
 Pope, Alexander 261
 Postel, Gert 91-2
 Protsch, Profesör Reiner 90-1
 Prusik-Parkin, Thomas 111-2
 Purgathofer, Werner 259-60

 Randi, James 38
 Reagan, Ronald 35
 Redheffer, Charles 137-8
 Rorvik, David 121-3
 Rosenberg, Rodrigo 92-5
 Rusya Düşesi Anastasia *bkz.*
 Schanzkowska

 Sakhai, Ely 196-7
 Schanzkowska, Franziska 229
 Schliemann, Heinrich 112-3, 112
 Sessarego, Philip Anthony 255-6
 Shaw, Steve 38
 Sim, Karl Feodor 53
 Smith, Joseph 192-5, 193
 Smolianoff, Salomon 201-2
 Smyth, Charles Piazzi 50-1
 Sokal, Alan 246
 Soubirous, Bernadette 168
 Spielberg, Steven 206
 Spinoza, Benedict de 170
 Spitzer, Frédéric 221
 Staiger, Carl Theodore 114-5
 Stempel, Herb *bkz.* Van Doren
 Stewart, Harold Frederick *bkz.* Malley
 Ströker, Elisabeth 71
 Summerlin, William Talley 124-6
 Suskind, Richard 107-8

 Terberger, Thomas 90
 Tichborne, Roger 39-41

 Todd, Ashley 41-2
 Toft, Mary 173-6, 175
 Transue, Hillary *bkz.* Ciavarella Jr.
 Tshabalala-Msimang, Manto *bkz.*
 Mbeki

 Van Doren, Charles 72-3, 72
 Van Eeghem, Patrick 135-6
 Van Meergeren, Han 97-101, 99
 Vasters, Reinhold 219-22, 220
 Vehabović, Amir 182-3
 Vermeer, Johannes 97-100
 Voigt, Wilhelm 141-2

 Werg, Carl Benjamin *bkz.* Naundorff
 Willson, Laurel Rose 158-9
 Wood, Robert *bkz.* Blondlot

 Zinoviyev, Grigori 127-8
 Zuckmayer, Carl 141

